Крескас, Хасдай бен Авраам
Ор га-шем. – Вена, 1859.

ספר

אור ה׳

להרב הגדול הפילוסוף האלהי מקור היחס אב ואם בישראל

דון

חסדאי ב״ר אברהם קרישקש

זלה״ה

שהיה רב בסארגוסא בשעת השמד בשנת

אל **קנ״א** לפ״ק

מדבר

מעניני עקרי אמונה עפ״י הקירה ודברי ח״ז ל

נדפס פעם ראשון בפיראדא שנת שט״ו

WIEN,

Druck und Verlag von Adalbert della Torre.

1859.

הקדמה

לספר אור ה'

לר' חסדאי קרשקש הרב מסארוגוסא זצ"ל

[הערה מה שהוא מוקף מן חצי עגולים נמחק ומן חצי מרובעים הוא תקון או השלמה מה שחסר בדפוס ראשון. ז' כ"ט].

נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי. האירה פניך על עבדיך הושיעני בחסדך. כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר. הורני ה' דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה את שמך. תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח:

יהי שם יי מבורך ומרומם על כל ברכה ותהלה אשר הפליא חסדו עם בריותיו להמציאם ולחדשם אחר המוחלט באופן מהחכמה אשר. ילאו הלבבות מהבין אחד מני אלף אלפי אלפים בסודו ועולם גדולתו וגבורותיו ונפלאותיו אשר לא יכילם לשון מדברת גדולות ונפלאות במעשה ה' אלהים ארץ ושמים ושמי השמים וכל צבאם וגבוהים עליהם אראלים וחשמלים שרפים וקדושים אלף אלפין ורבוא רבואן והוא מרומים ישכון מגביהי לשבת על כסא רם ונשא ויעש להם חותם תכנית. וייצר השם אלהים את האדם בצלם ודמות כל בריותיו וה' בראשם באמרו יתברך נעשה אדם בצלמנו כדמותינו נשתתף עם כלל הנמצאות בזה להיות האדם (מחיק) [מחוקה] מכל חלקי המציאות. והיותו תחת ממשלת שכלו כאשר כל חלקי המציאות תחת ממשלת השם יתברך ולזה [מה] שקראוהו קדמונינו עליהם השלום עולם קטן כי שמוהו דפוס קטן וחותם החוקים בו כל יצירותיו כלם והוא בגודל חסדו ורב טובו ממכון שבתו השגיח ויבחר. בבית יעקב לשכון כבוד בתוכם לאהבה וליראה אותו לעבדו ולדבקה בו אשר הוא תכלית (ההשגחה) [ההצלחה] האנושית אשר נבוכו בה רבים ובחשכה יתהלכו מהחכמים בעיניה' ונגד פניהם נבונים ויאר לנו במאור תורתו את שני המאורות הגדולים כי אלהים ואור ה' שהם האמונות והמצות להבין לנו את הדרך דרך החיים אשר בלעדיהם רחוק רחוק מי ימצאנו אם לא [אשר] זרח על פניו האור האמתי אשר יכונה בזיו השכינה האור אשר ממנו חוצבנו אבן בחן אבן השתיה אשר ממנה הושתת העולם (אשר) [אחד] היה אברהם אבינו עליו השלום אשר בזולת מורה קדמתו בן ג' שנים מיום שעמד על דעתו הכיר את בוראו וקרב רבים לעבודתו ברכות והודאות לשמו הגדול על כל אשר גמלנו ורב טוב לבית ישראל והנה להפלגת חשיבותו נכרת עמו ברית במלות א' והיא המילה והיא די בה לגודל מעלתו להיות החשוב לפי חשיבותו ישי' בו [די] לפעולות מועטות לא יצטרך לפעולות רבות כמו הענין בגלגל היומי עם יתר

הקדמה

הגלגלי' כי הוא יהיה די בו בתנועה אחת להשיג שלמותו שהיא השפעת טובו ויתר הגלגלים להיותם למטה ממנו בחשיבות יצטרכו לתנועות רבות. ולזה היה מן ההכרח כאשר גזר חסדו יתברך ויתעלה לשומנו אנחנו קהל עדת ישראל שלמים להרבות לנו הפעולות כמאמר רבי חנניה בן עקשי' רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות: ולהיות המעשה במצות מביא השלמות הזה והמעשה בהם נמנע מזולת הידיעה בהם היה דבר המשנה כפשוטו אמרו ותלמוד תורה כנגד כלם ולזה מה שנמנו וגמרו שהתלמוד עקר שמביא לידי מעשה. ולהיות הידיעה במצות התורה היא הדרך הישר המביא אל השלמות הזה והיה ראוי אם כן שתהיה התורה בענין שתושג הידיעה בה באופן היותר שלם שאפשר והיתה שלמות הידיעה בדברים והשקפה בהם בשלשה ענינים אם הדקדוק בהם ואם השגתם על נקלה ואם השמירה והזכירה בהם גזרה החכמה (האל יתברך יתעלה שמו לעד) [האלהית] שתהי' באופן שהשלימו בו השלשה ענינים ביותר שלם שבפנים. וזה בשכבר הניחה כלל המצות והאמונות בכתב ועל פה כמו שבאה בזה בקבלה האמתית עם כללים וסימנים והם השלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. והנה להיות יסוד המצות בכלל בכתב ולא נמסרו על פה הנה הדקדוק בהם מחויב ולזה מה שהקפידה התורה לפי מה שבאה בו הקבלה האמתית דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה כוונה ממנה שלא ימסור ללבבות לבד לבלתי יפול בהם מחלקות לסבת השכחה המצויה וכל שכן עם מה שהקפידה [התורה] בתואר כתיבתה ואותיותיה בחסרות ויתרות שכל זה מה שירחיק מאד נפילת הטעות והמחלקות בה. ואולם להיות כלל המצות וענפיהם וענפי ענפיהם עם הפלגת ריבוים כאשר הביא לזה הכרח שומנו שלמים כמו שקדם ככלל בקיצור נפלא והוא התורה שבכתב עם הסימנים והמדות שנמסרו על פה היה מחויב מזה שני ענינים. הא' השגתם בתכלית הקלות להפלגת הקצור. והב' הזכירה והשמירה בהם וזה אם לקצורם ואם למדות שהונחו בדמות סימנין שהם יסודות ופנות לתורה שבעל פה שזה אחד מאופני הזכירה התחבוליית לעשות סימנין לענינים כדי שלא תפול בהם השכחה וכל שכן עם מה שצותה התורה בהגיה בה תמיד שכל זה שרש ויסוד גדול לשמירה ולזכירה בהם. וכבר הקפידה התורה הרבה לפי מה שבאה הקבלה האמתית. אמרם דברים שבעל פה אי אפשר לאומרם בכתב. ואמנם זה מדאגה מדבר פן יסורו מלבבו ויסמוך על הכתב ויביא זה אל השכחה לריבוי הענינים כמו שהקפידה בדברים שבכתב שאי אתה רשאי לאומרם על פה כי חששה שאם יתיר עצמו לזה שיהיה זה סבה לסמוך במה שנזכר ממנה על פה ויביא זה אל מיעוט הדקדוק והנה הפליגה עוד התורה לסדר כלל המצות ולזרוע בתוכם זרע אמת מה שבא מספורי האבות ומתכלית השגחתו בהם ורוב חסדיו ונפלאותיו לחדש אהבה וחשק נמרץ לשקוד על דלתותיה תמיד אשר לסבת השקידה והחשק (יושגו) [ישיגו] שלשה ענינים יחד עם השגתם על נקלה ואם הדקדוק בהם ואם הזכירה והשמירה בהם וכמעט שהדרך הזה דרכו בה חכמי האומות לפי מה שנמצא בקבוציהם אמר א' מגונה מי שכותב דבריהם אתה מוסר רעיוניך הזכים ובוטח על עורות הבהמות המתות ובזה החזיקו אבותינו מימות משה רבנו עד אנשי כנסת הגדולה ולא נפל ביניהם עד העת ההיא מחלקות וטעות בדבר מהתורה וכאשר גברה יד היונים ותכפו הצרות על ישראל אחרי אנשי כנסת הגדולה ורבו התלמידים שלא שמשו כל צרכן רבו המחלוקות והיו קצתם מתירין לעצמן לכתוב בספר ממה שהיו מקבלים וקורין להם מגלת סתרים עד סוף דורות התנאים שהם רבינו הקדוש ע"ה וראה שהלבבות מתמעטים ומיראתו פן תשכח התורה מישראל (שת) [יסד] ששה סדרי משנה הכוללים בקוצר גדול תורה שבעל פה ואחריו ר' חייא ורבי אושעיא שהוסיפו עליהם הקילונה באותם סדרים עצמם אמרו עת לעשות לה' הפרו תורתיך. ואחריהם חבר עוד

[רב] ספרא וספרי והיו לומדין בהם כל דורות האמוראים עם התלמוד הירושלמי שחבר רבי יוחנן אחר כך עד סוף ההוראה שקמו רבינא ורב אשי וחברו התלמוד הבבלי בהסכמת חכמי הדור והיו עסוקין בהן בימי רבנן סבוראי על פי הקבלה וכולם נמשכו בזה אחר כוונת התורה לתת מקום לקבלה בכל מה. אחרי כן התחילו הגאונים לעצמם לחבר חבורים כגון רב שמעון קיירא ומר רב יהודאי ורב סעדיה הפיתומי ורב שמואל בן חפני ורב האי. ומהם שחברו פירושים בתלמוד כגון ר"ח ורבינו נסים עד אחרון המפרשים בזמן רבינו שלמה הצרפתי ואחריו (רבי שמעון) [רבנו שמשון] תלמידו של רבי יצחק הידוע בעל התוספות חבר (פרושים) [ספרים וחדש הויות ופלפולים] בכל התלמוד [וגם הרב הגדול ר' אברהם בר דוד חבר פירושים בכל התלמוד] והלאתם חברו חבורים בחלקים ידועים מהתלמוד ולא היה מהם [מי שחבר] חבורים כוללים כי אם חבור ההלכות של רבנו יצחק אלפאסי שהוא כולל ג' סדרים והחבור הגדול שעשה אדוננו הר"ר יהודה הנשיא' אלברגילוני באריכות גדול ובמחלוקות הגאונים ותשובותם והחבור הכולל של הרב רבינו משה בר מימון קראו משנה תורה בלא מחלוקת כי אם במקומות מעטים ובלא זכר תנא ואמורא ורב וגאון וכלל בו מה שנמצא בתלמוד והתוספתא ספרא וספרי בענין המצות ולהורות את בני ישראל דרשי האמונות והדעות ולהציל מחשכי הספקות חבר ספר קראו מורה הנבוכים ועם היות הרב המחבר הזה הפליא לעשות בספריו המבוארים הנה בחבור המצות למה שהשמיט מחלקת הגאונים ותשובותיהן גם (כן) לא העיר על מקומות שרשי הענינים הנה לא (נמלטנו) [נצלנו] מהמבוכה והספק כשנמצא בספרי זולתו מהמחברים הגדולים הפך הסכמתו ודעותיו ומלבד זה לא העיר על סבות הדברים וכלליהם בשלמות כי אם בזכרון הפרטים שבאו בדברי קדמוננו ולהיות החלק הגדול הזה מהמצות מאמר האפשר והוא רחב מיני ים והפרטים לא תקיף בהם ידיעה להיות בב"ת הנה כשישתנה פרט מהפרטי' (שהוסגרו) [שהתחברו] שם לא נשיג המשפט בו על השלמות וכי אין יחס בין המספר הבעל תכלי' והבלתי בעל תכלית הנה יתחייב שאין יחס בין מה שיושג בפרטי' (שהוסגרו) [שהתחברו] שם הב"ת ובין מה שלא יושג מהפרטים הב"ת שלא (הוסגרו) [הוזכרו] שם ולזה הוא מבואר שלא תשלם בו הידיעה בשום אחד מהג' ענינים ההכרחיים אשר קדם זכרם אם הדקדוק בענינים והשגתם על נקלה והשמירה מהטעות בהם לשתי סבות אם למה שהשמיט זכרון המחלוקת ועיקרי המקומות אשר בהם יתבררו ויתלבנו הדברים ואם למה שלא זכר הסבות וכללי הענינים והנה מבואר שהידיעה השלמה בדברים כשנדעם בסבותיה' לפי מאמר נושאם וכשהידיעה אשר לנו בדברים בלתי שלמה לא נהיה בטוחים מהשגיאה והטעות עם שיהיה סבה שלא נחקה אותם בזכרוננו ולא נשמור אותם והוא הענין הג' וכל שכן שלא נשיגם על נקלה והוא הענין הב' כי לא נשיג אלא החלק המעטי כמו שקדם ובחלק ההוא השגה קשה מאד והתמה הגדולה והפליאה העצומה איך עלה על רוחו ואיך דמה שיונחו כל ספרי זולתו מהקודמים [והבא] כלל התורה שבעל פה מסורה לחבורו על שקראו משנה תורה ואולם בדורות הללו אשר תכפו הצרות השונות העצומות הנה מה טוב להבין [את] הדרך שיושג בנקלה (והוא הענין הב' כי לא נשיג אלא החלק המעטי כמו שקדם ובחלק ההוא השגה קשה מאד) שלמות הידיעה במצות התורה ובתלמוד בדקדוק גדול ובשמירה רבה וזה אמנם כשיחובר חבור כולל מצות התורה בסיבותיהן לפי מאמר נושאם ובציור גדריהן וכלליהן ואחר כן. לבאר אותם באור מדוקדק ולהעיר אל המקומות אשר באו שם מהתלמוד עם זכרון מחלוקת הגאונים והרבנים והסכמת האחרונים וזה בקצור נפלא ולכן שמתי פני אני חסדאי ב"ר אברהם בר' חסדאי בר' יהודה בר' חסדאי בר' יהודה (עמשאי) [עמש"י] בהסכמת החברים ובעזרתם אם יגזור השם בחיים לדרוך הדרך הזה אלא במקומות שאחדש דבר' ממה שלא קדמוני בו שאריך קצת כוונה ממנו שמה שיפול בו המחלוקת שיקל

הקדמה

על המעיין למצוא שרשי הדברים במקומותם. וזה שהמעיין בספר הזה ראוי שיקדים לו ידיעת התלמוד והעיון בתלמוד ואז יעמוד על נקלה בעניני המצות וכלליהן ושמותיהן בדקדוק עד שבזכירת הגדרים והכללים לבד כשיעמוד עליהם יקיף על כלל מצות התורה שיהיה זה שבה מבוארת לזכירה ולשמירה אשר לג' הדברים האלה היתה הכוונה כלה. ולפי שבספר הזה יתבררו ויתלבנו ויצרפו הדברים ויאורו מחשכי הספקות אשר בחלק הזה מהמצות ראוי לקרותו נר מצוה. ועוד אחרת כי רבה היא אשר בפנות האמונה ויסודות התורה ועקרי שרשיה עד חתימת התלמוד לא נפל בהם מחלוקת אבל היו ידועים ומוסכמים מחכמי אומתינו מלבד סתרי התורה אשר מכללם מעשה בראשית ומעשה מרכבה שהיו ביד יחידי סגולה הצנועים והצנועים מוסרין אותם לתלמידיהם בעתים ותנאים ידועים וכשחלשו הדורות ורפו ידי המחזיקים בתורה שבעל פה המקובלת ובמצפוני סתריה וסודותיה אבדה חכמת חכמינו ובינת נבונינו נסתתרה. ורבים מבני עמנו התנשאו להעמיד חזון ודברי נבואות סתומים וחתומים בחלומות והבלים ובילדי נכרים עד שמגדולי חכמינו נמשכו לדבריהם ונתיפו במאמריהם ונתקשטו בראיותיהם ובראשם הרב הגדול רבינו משה בר מימון אשר עם גודל שכלו והפלגת הקפתו בתלמוד ורוחב לבבו הבין בספרי הפלוסופים ובמאמריהם פתוהו ויפת ומהקדמותיהם החלושות עשה עמודים ויסודות לסודות התורה בספר אשר קרא מורה הנבוכים ועם היות כוונת הרב בזה רצויה קמו היום עבדים המתפרצים והפכו למינות דברי אלהים חיים מטילים מום בקדשים ובדברי הרב יתנו דופי כי תחת יופי ואם השבע השביע שלא לגלות מצפוניו ומסתורי רעיוניו הנה לא שמו לאל מלתו ולא עברו על שבועתו אבל הטו דבריו לגינות הפך כוונתו והשרידים אל דבריהם בלאותם מטהרין השרץ מן התורה ומראים פנים לא כלולו בהמבוכה וכבר דפקתם הבהלה. ושרש דבר כי לא נמצא עד עתה חולק במופתי היונים אשר החשיך עיני ישראל בזמנינו זה. על כן ראיתי אני אשר נפקחו עיני [מעט] במלאכה הזו' להעלות על ספר השרשים והפנות אשר עליהן תשען התורה בכללה והקטבים אשר עליהם תסוב מבלתי נשוא פנים רק לאמת. וזה אמנם בעיון גדול ושקידה רבה עם חשובי החברים ואבאר עם זה שבעקרי הדעות ההם לא יחלוק [בהם הרב] חלילה ואם האמת שבאו בספרו דברים מתמיהין אי אפשר מבלתי שנעיר עליהם כי הוא אם היו דברי הרב רבינו ושיחת חולין שלו חביבין עלינו ואהובים אצלנו הנה האמת אהוב יותר וכל שכן אם אפשר להמשך מהמקומות ההם חלול השם שבשורש אצלנו במקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. ולהיות יסוד הטעות והמבוכה הנשען בדברי היוני ובמופתים שחשב ראיתי להעיר על שקרות מופתיו וזיוף טענותיו גם במה שנעזר ממנו הרב למען עשה כיום הזה להראות לעיני העמים כי המסיר המבוכה בענייני האמונה והמאירה כל המחשכים הוא התורה לבד כאמרו כי נר מצוה ותורה אור. והפליג בזה ביחס התורה שהיא החכמה בשרשיה ובפנותיה והוא החלק הזה אל המצוה שהוא כלל המצות אשר העדונו בחלק האחר כיחס האור אל הנר. ולזה קראנו שם החלק הזה אור ה'. ולהיות החלק הזה יסוד ועמוד לחלק האחר ראוי שיקדים לו בסדר. ואמנם [קראנו] שם הספר הזה הכולל שני אלו החלקים אם ירצה השם בהשלמתו נר אלהים כי מאת ה' היתה זאת לבאי נתיב בתורתו ובמצותיו. ומאתו אשאל העזר (והעדה) [והסעדה] כי אין עוזר בלתו ואין סומך זולתו והנני מתחיל בשם ה' אלהי ישראל אמן:

בית יעקב לכו ונלכה באור ה׳

יסוד האמונות ושרש ההתחלות אשר יישירו אל ידיעת האמת בפנות התורה [האלהית] הוא האמונה במציאות האל יתברך ולהיות הכוונה בחלק הזה (אמונות) [אמות] פנות ודעות תורת האל יתברך ג״ראוי שנחקור בשרש הזה ואופן עמידתינו עליו. ואולם היות שרש התחלות התורה (האל יתברך) [האלהי׳] הוא האמונה במציאות האל יתברך הוא מבואר בעצמו להיות התורה מסודדת ומצווה ממסדר ומצוה. ואין ענין להיות האל יתברך זולת היות המסדר והמצוה האל ית׳ ולזה טעה טעות מפורסם מי שמנה במצות עשה להאמין מציאות האל יתברך וזה כי המצוה [מן] המצטרף ולא יצוייר מצוה בזולת מצוה ידוע. ולזה כאשר נטה אמונת מציאות האל יתברך מצוה כבר נניח אמונת מציאות האל יתברך קודמת בידיעה לאמונת מציאות האל ואם נניח גם כן אמונת מציאות האל הקודמת מצוה יתחייב גם״כן אמונת מציאות האל קודמת וכן לבלתי תכלית ויתחייב שתהיה אמונת מציאות האל מצות בלתי בעל תכלית וכל זה בתכלית הבטול ולזה הוא מבואר שאין ראוי למנות אמונת מציאות האל במצות עשה. וכבר יראה מפנים וזה שכבר יראה מהוראת שם המצוה ונגדרה שלא תפול אלא בדברים שיש לרצון ולבחירה מבוא בהם. אמנם אם האמונת במציאות האל היא מהדברים שאין לבחירה ורצון מבוא בהם יתחייב שלא תפול הוראת שם המצוה בה וזה ממה שנחקור בו ממה שיבא בגזירת הצור ואיך שיהיה למה שהוא מבואר היות האמונה הזאת שרש והתחלה לכל המצות אם נמנה אותה במצוה יתחיי׳ שתהיה התחלה לעצמה וזה בתכלית הבטול אמנם הביאם אל זה ר״ל למנות השרש הזה מצוה המאמר שבסוף גמר׳ מכות אמרם תרי״ג מצות נאמרו למשה בסיני מאי קראה תורת צוה לנו משה והקשו תורה בגמ׳ שית מאה וחד סר הויין והשיבו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום וחשבו מפני זה (שאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום) שאנכי ולא יהיה לך שתי מצוות ולזה מנו אמונת מציאות האל במצוה והוא מבואר שלא ייתחייב זה לפי שהמכוון שם שהשם הנקרא כן הוא האלוה והמנהיג אשר הוציאנו מארץ מצרים ולזה הטיב הרב הבינו משה ז״ל לפי דרך זה בספר המצות שלו שמנה המצוה הראשונה בהאמנת האלהות והוא שנאמין שיש שם עלד וסבה הוא הפועל לכל הנמצאים והוא אמרו אנכי ה׳ אלהיך. הנה פירש שם האלהות היותו פועל לכל הנמצאות ויהיה לפי זה אמרו אשר הוצאתיך מארץ מצרים כדמות ראיה על זאת האמונה וזה שמשם נעמוד על יכלת השם וכי הנמצאות כלם בערכו כחומר ביד היוצר. ולזה כבר תפול זאת המצוה על האמונה שהוא אשר הוציאנו מארץ מצרים אלא שהדרך הזה מבואר הנפילה בעצמו וזה שאמרם אנכי ולא יהיה לך כבר יראה שהוא כולל כל הדבור הנמשך עד לאוהבי ולשומרי מצותי לפי שכבר ישתתפו אלו השני דבורי׳ בדקדוק לשון מדבר בעדו כאמרו אנכי ה׳ אשר הוצאתיך על פני כי אנכי ה׳ אלהי׳ לאוהבי ולשומרי מצותי ולפי ששאר הדברות נמשכו׳ בדקד׳ לשון מדבר בנסתר כאמרו כי לא ינקה השם. כי ששת ימים עשה השם. שבת וינפש. הסכימו שאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה. ולפי שכל המחברים מוני האזהרות ראו למנות לא תעשה לך פסל ולא תשתחוה להם בשתי אזהרות והוא האמת בעצמו. הנה אם היה שנמנה אנכי במצוה יהיו ג׳ ששמענו מפי הגבורה (תרי״ל) [ויעלו אם כן לתרי״ד] ואם נחשוב ולא יהיה לך אלהי׳ באזהרה שלא להאמין באלהות לזולתו כמו שכתב הרב יעלו לתרט״ו. [ולזה ראוי שנאמר שלא היתה

הכוונה באמרם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום שיהיה כל אחד מצוה אבל למה ששניהם נשתתפו בלשון מדבר בעדו כמו שקדם הוא שבארו שמפי הגבורה שמענום ויתחייב ששתי האזהרות שבדבור לא יהיה לך שהם לא תעשה לך פסל וכל תמונה ולא תשתחוה להם אשר שמענום מפי הגבורה ישלימו לתרי"ג עם התרי"א אשר שמענום מפי משה ומה שנשאר לבאר למה לא מנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני באזהרה ויהיו אם כן שלש אזהרות בדבור ההוא וזה ממה שיתבאר בקלות. והוא שאם היו האמונות ממה שאין לרצון ולבחירה מבוא בהם הנה לא תפול שם אזהרה עליהם ואם על כל פנים תפול שם האזהרה הנה יהיה פירוש לא יהיה לך שלא יקבל דבר אחר באלוה. וכבר התבאר בסנהדרין שהוא חייב מיתה. והנה לא ראו לחשוב לא יהיה לך ולא תשתחוה להם בשתים לפי שהשרש בשתיהם אחד והוא קבלת האלהות ואמנם לא תעשה פסל הוא אף על פי שלא עבדה ולא קבלה [באלוה] ולזה מנו אותם בשתים אבל לא עלה על דעתם לחשוב אנכי [ה' אלהיך] במצוה למה שהוא שרש והתחלה לכלל המצות כמו שקדם. וכאשר התבאר היות האמונה הזאת שרש והתחלה לכלל האמונות התוריות והמצות. הנה ראוי שנחקור עליה ועל אופן עמידתנו בשרש הזה. ואולם להיות האמונות התוריות מהם פנות ויסודות [לכלל המצות ומהם שאינם פנות ויסודות] אבל הם דעות אמתיות. ואמנם ישתתפו כלם בהיותם אמונות יאמינם המאמין בתורת האל יתברך וישתבח שמו לעד והכופר בהם ככופר בכל התורה [כלה]. ומהם סברות שהדעת נוטה אליהן אבל מי שלא יאמינם לא נקרא כופר. והיתה כונת החלק הזה (אמונת) [אמות] פנות ודעות התורה (האל) [האלהי'] יתברך וישתבח שמו. הנה ראינו לחלק החלק הזה לארבעה מאמרים. הא' בשרש הא' שהוא התחלה לכל האמונות התוריות. הב' באמונות שהם פנות ויסודות לכלל המצות. הג' בדעות האמתיות אשר נאמין בהם אנחנו המאמינים בתורת אלהית יתברך. הד' בסברות שהדעת נוט' אליהן והנה אופן הדבור בהן בב' דרכים הא' ביאור ענינם לפי מה שתגזרהו דתורה. והב' באופן עמידתנו (עליו) [בהם] וישתבח שמו.

המאמר הראשון

בשרש הראשון שהוא התחלת לכל האמונות התוריות והוא אמונת מציאות האל יתברך.

אמנם למה שההקדמה יתבאר ענינה בשתי עניינים הראשון ביאור הגבולים הנופלים בה והב' יחס האחד אל האחר. כאלו תאמר חיוב הנשוא לנושא או שלילתו ממנו והוא מבואר מעניין ההקדמה הזאת רוצה לומר אמרנו שאלוה נמצא שהגבול הנושא [בה והוא] האלוה (והנשוא הוא הנמצא והוא מבואר שהאל יתברך) נעלם תכלית ההעלם כמו שיבא בג"ה הנה אין ענין זאת ההקדמה אלא שהסבה והתחלה לכלל הנמצאות נמצאה ולזה היה העיון בשרש הזה בדרך השני לבד והוא אופן עמידתנו באמתתו ולזה ראוי שנחקור אם עמדנו על אמיתת השרש הזה מפאת הקבלה לבד והוא התורה (האל יתברך) האלהי' או אם עמדנו בו מפאת העיון והחקירה גם כן ולפי שהראשון ממי (שהתחיל) [שהרחיב] הדבור מפאת החקיר' היא ארסטו בספריו בטבעיו ובמה שאחר הטבע ומפרשי ספריו כמו תמסטיוס ואלכסנדר והאחרונים כמו אבונצר ון' רשד והמחברים אחריו כמו בן סינא ואבוחמד ור' אברהם ן' דאוד והיה הרב

המחבר בספרו [הנקרא] מור׳ הנבוכים נשתמ׳ ברוב הקדמותיהם על צד הקצור לבאר השרש הזה בדרכים מתחלפים וראה הרב לצרף עם זה שני שרשים יקרים והם היותו יתברך אחד והיותו לא גוף ולא כח בגוף הנה ראינו לחקור על מופתיו אם הם נותנים האמת על כל פנים (כג׳ השרשי׳) [בשלש הענינים] האלה אם לא לפי שהם לקוחי׳ מכלל דברי הפלוסופי׳ הראשונים וכל מה שנאמר בהם מזולתו אין לשום לב עליו ולפי שמופתיו בנויים על שש ועשרים הקדמות שהניח בראש החלק הב׳ מספרו הנה יהיה סדר העיון בזה בשני דברים האלה האחד אם ההקדמות ההם אשר נשתמש בהם בבאור השרשים האלה מבוארות (האמת) ביאור מופתי (שהוא. אם) [שאם] לא היו׳ ההקדמות הצריכות אל ביאור השרשים מבוארות באור מופתי הנה השרשים לא התבארו באור מופתי. והב׳ כשנניח הקדמות ההם אמתיות מבוארות באור מופתי אם התבארו מהם השרשים באור מופתי והעיון הזה יהיה כפי מאמר האומר ולזה ראוי שנחלק המאמר הזה לג׳ כללים.

הכלל הא׳ בביאור הקדמות כפי מה שבאו מבוארות בדברי הפילוסופי׳ ובאור מופתי הרב. כי אם נחקור בהם ראוי שיהיו מובנים לנו מבוארים וגלויים ונקיים מכל ספק לפי כוונ׳ הרב. [הכלל הב׳ נחקור בו במקצת ההקדמות ובמופתי הרב] אם נתבארו באור מופתי. הכלל הג׳ בביאור השרשים כפי מה שתגזרהו התורה ובאופן עמידתנו בהם ושם יתבאר כוונת המאמר הזה והוא שאין דרך לעמוד על השרשים האלו בשלמות אלא מצד הנבואה במה שהעידה עליו התורה ונתאמת בקבלה ואמנם יתבאר עם זה שיסכים בו העיון.

הכלל הראשון

בבאור ההקדמות כפי מה שבאו מבוארות בדברי הפלוסופים. ובמופתי הרב הלקוחים מאמר הפילוסופים ולזה חלקנו הכלל הזה לל״ב פרקים הכ״ו לבאר הכ״ו הקדמות והשש עוד לבאר מופתי הרב ההם השש:

הפרק הא׳ בביאור ההקדמה הראשונה האומרת שמציאות בעל שעור אחד אין תכלית לו שקר. והנה ההקדמה הזאת חקר עליה ארסטו במקומות מתחלפים מספריו בשמע ובשמים והעולם ובמה שאחר והביא מופתים עליה אם בבאור המנעות מציאות גודל נבדל בב״ת ואם בבאור מציאות גדול גשמי בב״ת ואם בבאור המנעות מציאות מתניעע בב״ת תנועה סבובית או ישרה ואם בבאור כולל בהמנעו׳ מציאות גשם בב״ת בפעל ולזה חלקנו הפרק זה לד׳ [מינים] (עיונים) כמספ׳ מיני המופתי׳. המין האחד בביאור המנעות מציאות גודל נבדל בב״ת וסדר המופת כן אמר לא (ימנע) [ימלט] העניין מחלוקה אם שיהיה הגודל הזה הנבדל מקבל החלוקה או בלתי מקבל החלוקה. ואם לא היה מקבל החלוקה הנה לא יתואר בשהוא בב״ת אלא כמו שיאמר בנקודה שהיא בב״ת ובמראה שהוא בלתי נשמע נשאר אם כן שיהיה מקבל החלוקה ולא (ימנע) [ימלט] א״כ משיהי׳ כמה נבדל או עצם מן העצמים הנבדלים כנפש והשכל ובטל שיהיה עצם נבדל למה שהנבדל במה שהוא נבדל אינו מקבל החלוקה וכבר הונח מקבל החלוקה ועוד שלא (ימנע) [ימלט] אם שנאמר שהוא מתחלק או שאינו מתחלק ואם הוא מתחלק אחר שהיה נבדל פשוט ומתדמה החלקים חוייב שיהיה גדר החלק והכל אחד ולפי שהניח הכל בב״ת יחוייב שיהיה החלק בב״ת והוא בתכלית הבטול שיהיו הכל והחלק אחד ואם אינו מתחלק כמו שיחוייב בנבדל הנה אמרנו בו שהוא בב״ת כמו שיאמר בנקודה שהיא בב״ת נשאר אם כן שיהיה כמה ולא ימלט אם כן שיהיה אם כמה נמצא בנושא ואם כמה נבדל ובטל שיהיה כמה נבדל אחר שהיו המספר

והשיעור אשר עליהם יאמר הבב"ת בלתי נבדלים מן המוחש. ואם היה כמה נמצא בנושא אחר שהיו המקרים בלתי נבדלים מנושאם והיו התכלית והבלתי תכלית מקרים נושאים הכמה חוייב שיהיו בלתי נבדלים אחר שהכמה בלתי נבדל. ולהיות המופת הזה בנוי על ההקדמה המחייבת המנעות שיעור נבדל למוחשות והאומר ברחק נבדל מקיים מציאותו כבר יהיה נערך על הדרוש ולזה יראה שהוא סומך על סברתו בהמנעות הרחוק. וזה שאם הודינו במציאותו לא ימנע מציאו' שיעור נבדל למוחשות אבל אולי יחוייב מציאותו למה שכב' אפש' שישוער ויתאמת אמרנו בו גדול או קטן ויתר משיגי הכמה. אבל למה שהרחיק מציאותו בנה עליו המופת הזה. ולזה ראינו להביא מופתיו על צד הקצור במין הזה כדי שנחקור בהם בכלל השני אם הם נותנים האמת בו על כל פנים בנ"ה. והנה לפי שהאומרים ברקות דמו שתנועת ההעתק בלתי אפשרית אם לא היה הרקות נמצא. הוא לקח תחילה בביאור שקרות הדמוי ההוא. עוד סדר ארבעה מופתים בביטול מציאות הרקות. והנה באור שקרות הדמוי הוא כן אם היה הרקות סבת התנועה יחוייב שיהיה פועל או תכלית אבל אינו פועל או תכלית יוליד סותר הקודם. והנה חיוב התדבקות הנמשך לקודם מבואר למה שהתבאר שסבות הדברי' ארבעה והם החומר והצורה והפועל והתכלית והוא מבואר שאין הרקות חמר התנועה ולא צורתה נשאר אם כן שיהיה פועל או תכלית. וחיוב סותר הנמשך יתבאר כן לפי שאנחנו נראה גשמים מתחלפים מתנועעים תנועת ההעתק מקצתם אל המעלה ומקצתם אל המטה וכבר יראה שסבת ההתחלפות אם טבע הדבר הנעתק והוא המניע והפועל. ואם טבע המקום אשר אליו התנועה והוא התכלי' מה לפי שהיה הרקות מתדמה החלקים וא"א שיתחלף בו בעניין שיהיה לקצתו טבע מה שממנו וקצתו מה שאליו [לא ימלט הענין מחלוקה אם שיהי' לו טבע מה שממנו או טבע מה שאליו או שלא יהי' לו לא טבע מה שממנו ולא טבע מה שאליו] (או שלא יהיה לו טבע מה שממנו ומה שאליו). ואם הנחנו לו טבע מה שממנו כאשר הונח גשם מה ברקות חוייב שיהיה נח לעולם. ואם הנחנו לו טבע מה שאליו חוייב שיתנועע אל כל הצדדים יחד או שיהיה נח לעולם לפי שאין התנועה לצד אחד ראויה יותר מהתנועה לצד אחר. ואם הנחנו שאין לו טבע מה שממנו ולא מה שאליו יכמו שהוא האמת בעצמו למה שהוא רוחק נבדל מהדברים הטבעיים חוייב ג"כ שיהיה הדבר נח לעולם וזה התבאר שאין הרקות פועל ולא תכלית וזהו מה שכוון באורו במופת הזה.

[עוד עשה ארבעה מופתים לבטל מציאות הרקות] המופת הא' סדרו כך אם היה הרקות נמצא התנועה בלתי נמצאת אבל התנועה נמצאת א"כ הרקות בלתי נמצא והנה סותר הנמשך מבואר מן החוש וחיוב התדבקו' הנמשך אל הקודם יתבאר כן. לפי שהתנועה אם טבעית ואם הכרחית והתנוע' הטבעי' תת חלף לפי טבע מה שממנו ומה שאליו והיה הרקות אין בו התחלפו' א"כ אין בו תנועה טבעית ולפי שההכרחית תאמר בצירוף אל הטבעית והטבעית קודמת לה בטבע וזה שהמתנועע בהכרח יתנועע בהכרח למה שיפרד ממקומו אשר אליו התנוע' בטבע הנה א"כ כאשר לא תמצא הטבעית לא תמצא ההכרחית ועוד שאלו היתה התנועה ההכרחית ברקות יתחייב שינוח המתנועע בהפרד המניע ממנו וזה שהחוץ כאשר (יפרד) [יתנועע] מהמניע והוא היתר והיתר נח הנה הוא למה שבאויר כח על קבול התנועה לקלותו וידחה החוץ עד שיפול למקומו הטבעי ולמה שהוא מבואר ברקות שאין (לו) [בו] כח על קבול התנועה הנה יחוייב שינוח המתנועע בהפרד מן (המניע) [המכריח] והוא הפך למה שיראה בחוש. המופת השני והג' בנויים על שני הקדמות והוא שסבת

המהירות והאיחור במתנועעים הוא חלוף המניע או חלוף המקבל או שניהם ובאור זה שאם המניע יותר חזק יהיה יותר מהיר וכן אם המקבל והוא הממוצע אשר בו התנועה יותר חזק הקבול באויר על ד"מ שהוא יותר חזק קבול מהמים יהיה גם כן יותר מהיר והשני שיחס התנועה אל התנו' כיחס הכח המניע אל הכח המניע כשהממוצע אחד או כיחס כח הקבול אל כח הקבול כשהמניע אחד או כיחס מחובר מכח המניע אל כח המניע ומכח הקבול אל כח הקבול כשהמניעים והממוצעים מתחלפים. וככה התבאר בס' היסודות לאוקלידס דרך לקיחת היחס המחובר ואח' שהונחו אלו ההקדמות כמבוארות בעצמן סדר המופת הא' מצד המקבל והאח' מצד המניע אם אשר מצד המקבל סדורו כן אם היה הרקות נמצא יתחייב שהמתנועע בו יתנועע בזולת זמן והתנועה בזולת זמן הוא שקר יתחייב סותר הקודם והנה התדבקות הנמשך לקודם יתבאר בהניחנו מתנועע אחד ממניע אחר גודל ידוע באויר וברקות הנה לפי שסבת המהירות והאחור בזה הוא חילוף המקבל כמו שהתבאר בהקדמה הא' ויחס המהירו' והאיחור בזה הוא כיחס האויר אל הרקות כמו שהתבאר בב' והו' מבואר בשני המקבלים שיחסם כיחס הב"ת אל הבב"ת חוייב אם כן שתהי' התנועה ברקות בזולת זמן והוא שקר למה שלא תצוייר תנועה בגודל בזולת זמן להיות הגודל מתחלק ויתחייב שיתחלק הזמן בהחלק התנועה בו ואמר בן רש"ד שהמופת הזה כחו כח המופת אשר יולד ממנו שאם היה כח מניע בב"ת היולני שיחוייב שיתנועע ממנו בזולת זמן ואמנם המופת אשר מצד המניע סדרו כן אם היה הרקות נמצא יתחייב שקרות ההקדמה הראשונה עם היותה מבוארת בעצמה וזה בהניחנו שני מתנועעים מב' מניעי' מתחלפים בגודל ידוע ברקות והנה יתחייב מההקדמה (האחד) [הראשונה] שהא' יותר מהיר מהשני ולפי שהיא מבואר דכל מתנועע ברקות לפי מה שקדם שיתנועע' בעתה הנה יתחייב שבחלוף המניע לא תתחלף התנועה והוא שקר לפי ההקדמה (האחד) [הראשונה] והשקר הזה יתחייב מאמרנו שהרקות נמצא.

המופת הד' סדורו כן אם היה הרקות נמצא היה מתחייב אפשרות הכנס גשם בגשם ואבל הכנס גשם בגשם הוא נמנע שאם לא היה אפשר שיכנס העולם בגרגיר חרדל יוליד שהרקות בלתי נמצא והנה חיוב התדבקות הנמשך לקודם יתבאר כן לפי שמציאות הרקות אינו דבר רק מציאות הג' רחקים נבדלים מופשטים מן הגשם (הם) [הנה] אם כן למה שאינם גשמים ולא מקרים נשואים בדבר הנה (האח') [אי"א] בהם שימירו מקומם כשיכנס בהם הגשם כמו שיעשו המים אשר בשוקת כשיושלך בתוכה אבן הנה אם כן כבר נכנסו רחקי הגשם ברחקי הרקות ואם הוא אפשרי הנה הכנס גשם בגשם אפשרי וזה כי ההמנעות אשר יראה בהכנס גשם בגשם איננו מצד היותו עצם ולא מצד היותו בעל מראה ולא בעל איכות אלא מצד רחקיו הג' הנה אם כן אם הכנס (ברחקי הגשם רחק) [גשם ברחקים] אפשרי הכנס גשם בגשם אפשרי והוא שקר בטל הנה אם כן אין הרקות נמצא תוך העולם ולא חוצה לו והנה חזק זה הדעת עוד מאשר הגשם יצטרך אל מקום מצד מה שהוא בעל רחקים ג' ינוח בם ואם כן יצטרכו גם כן הרחקים אל רחקים וזה לבלתי תכלית ועוד שהרחקים תכליות הגשמים והתכלית במה שהוא בלתי מתחלק. אי אפשר בו שיובדל ממה שהוא תכלית יתחייב אם כן המנעות מציאות רוחק נבדל והוא היסוד אשר סמך עליו בביאור המנעו' מציאות גודל בב"ת והוא אשר כוון במין המופת הזה והוא המין (האחד) [הראשון] עוד סדר אל תבריזי מופת בביאור המנעות מציאות גודל בב"ת והוא מופת הדבקות וזה שכאשר הנחנו קו בב"ת מצד אחד ודבקנו עליו קו בב"ת

והתחלנו מנקדה אחת בקצ׳ הקו אשר הוא ב״ת חוייב שיהא קו בב״ת גדול מקו בב״ת והוא שקר שהוא מן הידוע שאין בב״ת גדול מבב״ת:

המין הב׳ בביאור המנעות מציאות גודל גשמי בב״ת (והוא יתחיל [והנה התחיל] תחילה בביאור כולל היות מציאות גודל בב״ת בפועל גשמי היה או למודי נמנע וסדר המופת כן כל גשם הנה יקיף בו שטח אחד או שטחים וכל מה שיקיף בו שטח או שטחים הנה הוא ב״ת הנה אם כן כל גשם ב״ת בהכרח וכאשר התבאר לו היות כל גשם ב״ת הנה אם כן כל שטח וכל קו ב״ת לסי שהם לא יובדלו מן הגשם וכן התבאר לו במספר בפעל שהוא ב״ת בהכרח לפי שכל מספר בפעל הוא ספור בפעל וכל ספור בפעל אם זוג ואם נפרד הנה א״כ כל מספר ב״ת. עוד סדר [ארבעה] מופתים טבעיים בבאור המנע מציאות גודל גשמי בב״ת.

המופת הא׳ סדורו כן אם היה גשם ממושש בב״ת הנה הוא בהכרח פשוט או מורכב ואיך שיהיה היה בהכרח אחד מיסדותיו בב״ת בגודל אחר שהתבאר (המנע) מציאות יסודות בעלי תכלית בא׳ מהשמע ואם היה אחד מהיסודות בב״ת בגודל אחר שהוא ממושש ובעל איכות הנה ברוב הזמן היה משנה ומפסיד שאר היסודות למה שהיסודות הם יסודות באמצעיות איכותיהם ולא תתמיד ההויה והוא הפך ממה שנראה בחוש ועוד שאם היה האחד בב״ת הנה יהיה בב״ת בכל רחקיו למה שהרחקים במה שהם רחקי גשם פשוט מתדמים ולא ישאר מקום לשאר.

המופת הב׳ סדורו כן כל גשם ממושש הנה לו קלות או כבדות והנה אם היה לו כבדות היה במקום השפל ונבדל מן המקום העליון ואם היה לו קלות היה בעליון ונבדל מן התחתון וזה כלו שקר בבב״ת.

המופת הג׳ סדרו כן אם היה כל גשם מוחש במקום והיו המקומות ב״ת במין ובשיעור הנה יחוייב שיהיה הגשם ב״ת אחר שהתבאר שהמקום הוא התכלית המקיף בגשם· ואולם שהמקומות ב״ת במין זה מבואר למה שהבדילהם מוגבלים והם המעלה והמטה והפנים ואחור והימין והשמאל (ושהם) [ושיהיו] ב״ת בשיעור חוא מחוייב למה שאם לא היו ב״ת לא היה בכאן מעלה מוחלט [ולא מטה מוחלט]. אלא בהצטרף ואנחנו נראה הדברים הטבעיים מוגבלים.

המופת הד׳ סדורו כן אם היה כל גשם מוחש במקום והמקום הוא התכלית המקיף יתחייב שיהיה הגשם המתקומם ב״ת והנה [חיוב] התדבקות הנמשך מבואר בעצמו למה שהמוקף ב״ת בהכרח ואולם איך יתבאר שהמקום הוא המקיף בזה סדר ה׳ הקדמות מבוארות בעצמם האחד שהמקום יקיף הדבר אשר [הוא] לו מקום. והב׳ שהוא נבדל ואינו חלק ממנו. הג׳ שהמקום הראשון והוא המיוחד שוה לבעל המקום והד׳ שהמקום ממנו מעלה וממנו מטה. והה׳ שהגשמים ינוחו בזה המקום ואליו יעתקו אלו הן ההקדמות אשר יעמידונו על עצם המקום. עוד עשה הקש תנאי מתחלק סדורו כן המקום בהכרח יראה שהוא אחד מד׳ אם הצורה ואם ההיולי ואם התכלית המקיף ואם הרוחק אשר בין תכליות המקיף והוא אשר יקרא חללות ואם יהיה מהג׳ ר״ל הצורה וההיולי והחללות יחוייב בהכרח שיהיה התכלית המקיף ואינו אחד מהג׳ הנה הוא א״כ הוא התכלי׳ המקיף. ואולם איך יתבאר שאינו אחד מהג׳ אמנם שאיננו הצורה וההיולי הוא מבואר לפי שהם מעצמות הדבר ואינם נבדלים ממנו ולא תתאמת בהם ההקדמה הב׳ ואם הנחנו שהצורה הוא תכלית המוקף לא תכלי׳ המקיף והאמת שאינו תכלית ולא יאמר בו תכלית אלא למה שהוא תכלית להיולי ותגבילהו הנה נשאר שנבאר שאיננו החללות. וארסטו יאמר בזה שהמאמר בשיש הנה רחקים עומדים בעצמם

יתחייבו ממנו ב' שקרים שא' שיהיה לדבר הא' בעצמו מקומות רבים יחד בב"ת והב' שיהיו המקומות מתנועעים ושיהיה המקום במקום והנה איך יתחייב זה כפי מה שאומר. וזה שאם היה הרוחק אשר בין תכליות הגשם הוא המקום חוייב שיהיו חלקי הגשם במקום בעצם וזה כי כמו שהגשם בכללו הוא במקו' להיותו ברוחק שוה לו הנה כל אחד מחלקיו במקום להיותו ברוחק שוה לו וכאשר הנחנו כלי [מלא] מים יתנועע ממקום אל מקום הנה כמו שהמים יעתק בכלי עם הרוחק השוה לו אשר יטרידהו ויהיה ברחק אחד כאשר המיר הכלי בכללו מקומו כן יעשו חלקי המים רצוני שהם יעתקו עם הרחקים המיוחדים להם אל הרחקים אחרים אשר הם מקומות להם וכאש' חלקנו, החלקים אל חלקים אחרים תמיד הנה יתחייבו הב' שקרים אם שיהיו להם מקומות בב"ת ואם שיהיו המקומות מתנועעים ושיהיה המקום במקום יתחייב א"כ היות המקום השטח המקיף השוה הנבדל וכאשר התבאר זה התאמת בלא ספק שהגש' המקומם ב"ת וזה אשר כוון במין זה מן המופתי'. המין הג' בבאור המנעות מציאות מתניעע בב"ת תנוע' ישרה או סבובית אמנם המנעות תנועה ישרה במתנועע בב"ת סדרו בזה ג' מופתי' הא' הציע בו ב' הקדמו' ידועו' בעצמן (הג) [הא'] שכל גשם מוחש יש לו אנה תיחדהו ומקום מתנועע אליו וינוח. הב' שמקום החלק והכל א' כאלו תאמ' שמקו' גוש א מן הארץ הוא מקום הארץ בכלל ואח' שהתיישבו אלו הב' הקדמו' סדר המופת כן אם הי' הגשם בב"ת לא ימנע משיהי' מתדמ' החלקי' או בלתי מתדמ' החלקי' ואם הי' מתדמ' החלקי' הנה לפי שמקו' החלק והכל א' כמו שהתבא' בהקדמ' הב' לא יתנועע כלל למה שמקימו צריך שישוה לו וא"כ כשחלק הגש' הו' בחלק מקו' הכל הנה הוא אם כן במקומו והדבר לא יתנועע כשהו' במקומו ואם לא הי' מתדמ' החלקי' הנה החלקי' אם שיהיו ב"ת במספר ואם שיהיו בב"ת ואם היו ב"ת במספ' חויב' שיהיא א' מהם בב"ת בגודל וחויב' שלא יתנועע תנוע' ישר' כמו שקדם ואם היו בב"ת במספר חוייב שיהיו מיני האנה בב"ת במספר כמו שהתבאר בהקדמה הראשונה והנה מיני האנה מוגבלים וזה שהאנה הטבעי הוא לקוח אם מהתנועה הישרה אם מהסבובית והתנועה הישר' היא מן האמצע או אל האמצע והסבובית היא סביב האמצע ואם היה בכאן גודל בב"ת בין חלקי הגשם לא יהיה בכאן אמצע ואין לאומר שיאמר שמקום כל אחד זה למעלה מזה וזה אל לא תכלית שאם היה הדבר כן לא יהיה בכאן מעלה ומטה במוחלט התבאר אם כן איך שיהיה שבמציאות גשם בב"ת תסתלק התנועה הישרה אבל התנועה הישרה נראית בחוש גשם בב"ת אם כן בלתי נמצא.

המופת הב' סדרו כן אם היה גשם בב"ת נמצא הנה ימצא בהכרח כובד בב"ת או קלות בב"ת אבל כובד בב"ת וקלות בב"ת נמנע והנה התדבקות הנמש' בקודם בהקש הזה יתבאר על דרך הזה לפי שאנחנו נר' היסודות הד' מתנועעים מהם אל המעלה במוחלט ומהם אל המטה ואל המעל בצרוף ואנחנו נרא' שהמטה במוחלט מוגבל הנה הפכו שהוא המעלה במוחלט מוגבל אחר שההפכים הם בתכלית המרחק ונאמר שהוא מחוייב אם היה גשם בב"ת נמצא שיהיה כובד בב"ת נמצא שאם לא ימצא לו כובד בב"ת יהיה אם כן ב"ת ונניחהו עוד נבדל ממנו גשם ב"ת והוא מבואר שיהיה כובדו קטן מכובד הבלתי בעל תכלית עוד נכפול זה הגשם עד שיהיה כובדו גדול ככובד הבב"ת אחר שכובדו ב"ת והוא מבואר שהכפ' בגשם הב"ת אפשר עד שיהיה יותר גדול מכובד ב"ת הראשון שהיה כובד לגשם הבב"ת וכל זה בתכלית הבטול שיהיה כובד חלק מהגשם והוא ב"ת גדול ככובד כל הגשם הבב"ת

ויותר גדול ממנו אם כן התדבקות הנמשך מקודם בהקש הזה שאם היה גשם בב"ת נמצא כוכב בלתי ב"ת בהכרח נמצא ואמנם סותר הנמשך והוא שאי אפשר שימצ' כוכב בב"ת או קלות בב"ת זה יתבאר אחר שנניחג' ההקדמות האחת שהמתנועע (שלו שיש לו) [יש לו] כוכב (יותר) גדול יתנועע תנועתי הטבעי' על מרחק אחד בזמן יותר מועט ממה שיתנועע המתנועע שיש לו כוכב יותר קטן המרחק ההוא בעינו. הב' שיחס השני זמנים יחס הכוכב אל הכוכב והשלישית תנועה בזמן וכאשר נתישבו אלו ההקדמות נניח שכוכב בב"ת וכוכב ב"ת יתנועעו מרחק אחד בעינו יחוייב שיהיה יחס הזמן אל הזמן יחס הכוכב אל הכוכב ולפי שאין יחס. בין הבב"ת והב"ת (יחס) אלא כנקדה אל הקף וכעתה אל הזמן יתחייב שיתנועע בעתה והוא בלתי אפשר ויתחייב עוד שיחתוך מרחק גדול וקטן בשוה והוא בעתה אחד. ואם הנחנו זמן מה מועט לבב"ת היה אפשר שימצא כוכב אחד יחסו אל הכוכב הקטן יחס הזמן אל הזמן ויהיה זה כוכב הב"ת יתנועע בזמן שוה לכוכב הבב"ת וכשנכפול אותו יתנוע (בזמן' לכוב' הבב"ת) הכוב' הב"ת בזמן יותר מועט מהכוכב הבב"ת וכל זה בתכלית הבטול והבטולים נתחייבו מהנחתינו כוכב בב"ת נמצא וכאשר התבאר המנעות מציאות כוכב בב"ת התבאר א"כ המנעות מציאו' גשם בב"ת בגשמים הפשוטים ואולם במורכבים המנעות מציאות גשם בב"ת מבואר מצד החלוקה והוא שלא ימנע אם שיהיה מדברים בלתי ב"ת בשיעור או במספר או בצורה וא"א בשיעור שכבר התבאר המנעות שעור הגשמים הפשוטים בב"ת (וכן אי אפשר להיותם בלתי ב"ת במספר כי מצד שישתמשו יהיו כולם שיעור בב"ת שהתבאר המנעו אחרי שהם אחדי' בצור) וכן א"א שיהיו בב"ת בצורה שיתחייב שיהיו המקומות בב"ת ועוד שאנחנו נראה התנועות ב"ת ולזה הוא מבואר שלא ימצא גשם בב"ת פשוט ולא מורכב וזה אמנם מצד התנועה.

המופת הג' סדורו כן אם היה גשם בב"ת נמצא הנה אי אפשר לו שיפעל ושיתפעל אבל כל גשם מוחש אם פועל ואם מתפעל יוליד סותר הקודם והוא שגשם בב"ת בלתי נמצא ואמנם נרצה בהפעלות ההפעלות אשר בזמן והנה שכל גשם מוחש פועל או מתפעל זה מבואר בחפוש למה שכל גשם מוחש אם פועל לבד כמו הגרמי' השמימים אם פועל ומתפעל כמו היסודות הגשמים המורכבים ואולם שהגש' הבב"ת אי אפשר לו שיפעל ושיתפעל יתבאר בשנניח ג' הקדמות מבוארות בעצמן הא' ששני מתפעלים שוים יתפעלו מפועל אחד בזמן שוה ושהמתפע' הקטן יתפעל ממנו בזמן יותר קטן והב' שכשיפעלו פעלים מתחלפים בשני מתפעלים יחס המתפעל אל המתפעל כיחס הפעול אל הפועל והג' שהפועל יתברך יפעל בזמן ב"ת ואחר שנתיישבו אלו ההקדמות הוא מבואר שהבב"ת א"א לו שיפעל ושיתפעל וזה שהב"ת אי אפשר לו שיפעל בב"ת ולא הבב"ת בבע"ת ולא הבב"ת בבב"ת אמנם שהב"ת לא יפעל בבב"ת הוא מבואר שאם היה פועל בו נניח שיהיה פועל בו בזמן מה מונח ונניח ב"ת פועל בבעל תכלית בזמן אחד ויהיה קטן מהראשון בהכרח ונכפול הב"ת המתפעל עד שיפעל בזמן שוה לזמן הראשון המונח שהוא אפשר זה כמו שהתבאר בהקדמה הב' ויתחייב א"כ שיתפעל הבב"ת מהב"ת בזמן שוה להפעלות הב"ת מהב"ת והוא שקר ואם נכפול יותר המתפעל יתחייב שיתפעל הבב"ת מהב"ת בזמן יותר קטן מהפעלות הב"ת וזה מגונה מאד וכן יתחייב שלא יפעל הבב"ת בב"ת שאם היה פועל בו נניח בב"ת פועל בבעל"ת בזמן מה מונח ונניח ב"ת פועל בבעל"ת בזמן אחד גדול מהראשון ונכפול הב"ת הפועל עד שיפעל בזמן שוה לאותו זמן שזה אפשר כמו שהתבאר בשנית ויתחייב א"כ שיפעל הבעל תכלית בבעל תכלית בזמן שוה למה שיפעל הבב"ת בבעל"ת הפך מה שהונח.

ואם נכפול עוד הב"ת יתחייב שיפעל בזמן יותר מועט מהבב"ת והוא מגונה מאד וכן יתחייב שלא יפעל הבב"ת בבלתי בעל ת' שאם היה פועל בו נניח בב"ת פועל בבלתי בעל ת' בזמן מה מונח ונניח חלק מהמתפעל מתפעל מהבב"ת תפועל בזמן ויהיה בהכרח יותר קטן ונכפול המתפעל עד שיהיה בזמן שוה לזמן המונח וזה איפשר מכח ההקדמה הב' ויתחייב שיתפעל הבב"ת והב"ת מפועל אחד בזמן אחד והוא הפך מה שהונח ואם נכפול עוד המתפעל יתחייב שיתפעל חבב"ת בזמן מועט מהפעלותו מהבב"ת והוא מגונה מאד ואחר שהתבאר שא"א לבב"ת שיפעל ולא שיתפעל הנה חוייב שאין בב"ת נמצא וזה אמנם התבאר מפאת המנעות התנועה וזה שהשינוי הוא מין מן התנועה וכבר השתתף לתנועה הישרה למה ששניהם מהפך אל הפד ולזה סדרנו המופת הנה במופתים שהונהו מצד המנעות התנועה הישרה. [ואולם מפאת התנועה הסבובית הנה הוא סדר ששה מופתים לבאר שהי' נמנעת בגשם בלתי בעל תכלית.]

המופת הא' סדורו כן אם הגשם בב"ת הסבובי המתנועע בסבוב נמצא יתחייב שבהיות חצי קטרו מתנועע בסבוב שידבק על חצי קטרו הנח כשיגיע אליו והנה זה נמנע יוליד שהגשם (הבב"ת) הסבובי בלתי מתנועע בסבוב והנה התדבקות הנמשך בקודם מבואר בעצמו להיות הקוים היוצאים מן המרכז אל המקיף בכל הכדו' שוים ואמנ' סות' הנמשך מחויי' למה שהוא גלוי שהמרחק שבין כל ב קוים היוצאי' מן המרכז אל המקיף מתוסף בתוספת הקוים ולפי שיהיו הקוים בלתי בעל תכלית היה המרחק אשר ביניהם בלתי בעל תכלית ולפי שהוא מבואר שא"א למתנועע שיחתוך מרחק בב"ת הוא מבואר שא"א לו להדבק בחצי הקטר הנח וכבר הנחנוהו דבק בו והוא מבואר שהשקר הזה יצא מהניחנו אותו מתנועע.

ומהאחרונים מי שחזק המופת הזה בשאמר ואיך ידבק בחצי הקטר והנה כאשר דמינו שני קוים יוצאי' מהמרכז ויתחדשו זוית בענין שמיתרו יחדש משולש שוה הצלעות הנה אם הקוים בלתי בעל תכלית המרחק אשר ביניהם בלתי בעל תכלית אם כן הקו האחר המתנועע אי אפש' לו להדבק עם קו האחר למה שיצטרך לחתוך מרחק בב"ת עם שהוא נמנע בעצמו היות בב"ת מוקף משני קוים משתי קצותיו כי המאמר בהיותו מוקף ובב"ת (מאמר) סותר נפשו והנה יתחייב זה בכל שני קוים היוצאים מהמרכז עם היו בב"ת שאין ספק שכל מה שיתוספו הקוים נוסף המרחק אשר הוא להם מקום מיתר ולהיות הקוים בב"ת היה המרחק אשר ביניהם בב"ת בהכרח והוא מבואר הבטול.

המופת הב' אם הגשם הסבובי המתנועע בסבוב (בב"ת) נמצא יתחייב שיתנועע בזמן ב"ת מרחק בב"ת והוא נמנע יתחייב שלא ימצא מתנועע בסבוב בב"ת והנה סותר הנמשך מבואר בעצמו והתדבקותו לקודם יתבאר כשנציע קו בלתי בעל תכלית יוצא ממרכזה ונציע ג"כ מיתר בו והוא מבואר שיהיה בלתי בעל תכלית אחרשהגשם בב"ת ונציעהו נח הנה כשיתנועע הקו היוצא מן המרכז בסבוב יהי' בו זמן יפגוש המיתר ויחתכהו וזמן לא יפגשהו ולהיות הגשם הסבובי המתנועע בסבוב יתנועע בזמן ב"ת יתחייב שיחתוך הקו היוצא מן המרכז מרחק בב"ת והיא המיתר המונח בזמן ב"ת והו' שקר מבואר להיות התנועה אשר בזמן ב"ת מחוייב שיהיה במרחק בעל תכלית.

המופת הג' סדו כן אם הגשם המתנועע בסבוב בלתי בעל תכלית נמצא יתחייב אפשרות הנחת שני קוים נכחיים האחד מתנועע נכח חברו בסבוב והאחר שיחתכהו ויפגשהו קודם פגישתו קצה הקו וזה נמנע יחוייב אם כן המנעות הקודם ויהיה המניעות הנמשך מחוייב למה שהוא מבואר בעצמו

שכשהונחו ב' קוים על זה התאר יתחייב שיפגוש הנקודה הראשונ' אשר בקצה הקו קודם שיפגוש אמצעיותו ואמנם התדבקותו לקודם גם כן מבואר למה שהקו הבב"ת אין לו קצה והתחלה ואין בו נקודה שלא יהיה לפניה נקודה.

המופת הרביעי סדורו כן אם הגשם הבלתי בעל תכלית מתנועע תנועה סבובית הנה יש לו תנועה סבובית בלתי בעל תכלי' והוא נמנע יוליד שאין הגשם הבב"ת מתנועע בסבוב אמנם התדבקות הנמשך לקודם מבואר בעצמו ואמנם המנעות תמונה סבובית בלתי ב"ת זה יראה מרושם התמונה אשר יאמר בה (המה) [המהנדם] ברשמה שהיא אשר יקיף בה גבול או גבולים. והוא מבואר שאשר יקיף בו הגבול הוא ב"ת ובכלל התכלית הוא מצד הצורה בכל הדברים והעדר התכלית מצד החמר ואח' שהיתה התמונה היא הצורה אי אפשר שהוא בב"ת.

המופת הה' סדרו כן אם היה הגשם הבב"ת מתנועע בסבוב היה אפשר בו קו כשנוצ'א קו מהמרכז יתנועע בסבוב שיחתוך קו בב"ת מב' קצותיו אם הונח עמוד על הקטר בב"ת והוא נמנע למה שהעמוד בב"ת ואי אפשר שיחתוך (קו בב"ת) בזמן ב"ת יוליד שא"א לגשם הב' ב"ת שיתנועע בסבוב.

המופת הששי אם נניח הגשם המתנועע בסבוב בב"ת כאילו תאמר הגשם הרביעי יתחויב שיהתוך מרחק בב"ת בזמן ב"ת והוא שקר יוליד שאין גשם מתנועע בסכוב בב"ת והנה סותר הנמשך מבואר בעצמו וחיובו לקודם מבוא' מן החוש שאנחנו נראה באי זו נקודה שנרשום בו למקומה בזמן ב"ת התבאר מכל אלו המופתים שהתנועההסבובית נמנעת בגשם הבב"ת וכבר התבא' במה שקדם שהתנועה הישרה נמנעת גם כן בו אבל התנועה הישרה והסבובית נראית בחוש הנה אם כן הגשם הבב"ת בלתי נמצא וזהו אשר כוון במין הזה השלישי.

המין הד' בבאור כולל בהמנע מציאות גשם בב"ת בפעל והיא בכח המופתים הקודמים וסדר בזה ב' מופתים הא' סדורו כן אם היה הגשם בב"ת נמצא הנה אם שיתנועע תנועה סבובית או ישרה ואם סבובית הנה בהכרח יש לו אמצע כי הסבובי הוא אשר יסוב סביב האמצע ואם יש לו אמצע יש לו קצוות ולבב"ת אין לו קצוות הנה לא יתנועע אם כן תנועה סבובית נשאר גם כן שיתנועע תנועה ישרה והנה יצטרך בהכרח ב' מקומות כל אחד מהם בב"ת הא' לתנועה הטבעית ומה שאליו והב' להכרחית ומה שממנו ואם המקומות שנים יהיה ב"ת בהכרח למה שהבב"ת אי אפשר שיהיו שנים במספר וכבר הונחו בב"ת לא יתנועע א"כ תנועה ישרה ועוד שהמקו' אי אפשר לו שיהיה בלתי בעל תכלי' למה שהוא מוגבל אהר שחתבאר מענייננו שהוא תכלית המקיף השני סדורו כן אם ימצא גשם בב"ת אם שיתנועע מעצמו או מזולתו ואם יתנועע מעצמו יהיה ב"ח מרגיש וכל מרגיש יש לו מוחשים מחוץ מקיפים בו. ואשר בזה התאר הוא ב"ת ואם יתנועע מזולתו מחוץ יהיה בהכרח גשם בב"ת ויהיו שנים בב"ת וזהו שקר למה שיהיה מסובצם יותר גדול מכל א' מהם ויהי' מה שאין תכלית לו גדול ממה שאין תכלית לו עם שיתחייב מזה מניעים ומתנועים בב"ת במספר כל אחד מהם בב"ת בגודל ועוד חזק זה בדברים הם בכח המופתים אשר קדם זכרם אלו הם המופתים שבאו בדרוש הזה בספרי ארסטו וזולתו מהמחברים ומפרשי ספריו אלא שבאו מבולבלים להבהיל המעיין אשר הוא אחד מהמקומות המטעים ולזה סדרנו אותם בצורותם בקצור מופלג והזקנו מקצתם מדברים לא זכרום כוונה ממנו שיהיה מוכן ומזומן לברר האמ' מהטעות ומקומות ההמעדה לבלתי נשוא פנים רק לאמת וזה מה שכוונו בזה הפרק.

הפרק הב' בבאור ההקדמה השנית האומרת שמציאות גדלים אין תכלית למספרם שקר והוא שיהיו נמצאים יחד הנה אחר שבאור בהקדמה הראשנה חמנעות מציאות גודלים בב"ת ביאר בהקדמה הזאת השנית המנעות מציאות גודלים בב"ת במספר ואמנם אמתות זאת ההקדמה יגיע במופתי ההקדמה הראשנה וזה שכל גודל יש לו שיעור מה וכאשר הוספנו עליו גודל אחר היה מקובץ שעורם יותר גדול וכאשר יוסיף גודלים בב"ת במספר היה השיעור בלתי בעל תכלית אשר התבאר המנעו.

הפרק הג' בבאור ההקדמה הג' האומרת שמציאות עלות ועלולי' אין תכלית למספרם שקר ואם לא היו בעלי גודל משל זה שיהיה זה השכל ד"מ סבתו שכל שני וסבת (רב' שלי') [הב' הג'] וכן אל לבלתי תכלית זה גם כן מבואר הבטול הנה אחר שבאר בהקדמה הב' המנעות מציאות בב"ת בדברים אשר להם סדר במצב בגודלים באר המנעות מציאותו בדברים אשר להם סדר בטבע בעלות ועלולים כי העלה היא אשר בהמצאה ימצא העלול ואם יצוייר העדרה לא יצוייר מציאות העלול ולזה השתלשלות עלה ועלול לבלתי תכלית נמנע וזה שהעלול הוא אפשרי המציאות בבחינת עצמו והוא צריך אל מכריע יכריע מציאותו על העדרו אשר המכריע ההוא הוא עלתו ולזה השתלשלו' עלות ועלולים לבלתי תכלי' לא ימלט כללם מהיותם כלם עלולים אם לא ואם היו כלם עלולים הנה הם אפשרי המציאות ולפי שהיו צריכים אל מכריח יכריח מציאותם על העדרם הנה להם עלה בלתי עלולה בהכרח ואם לא היו עלולים כלם הנה אחד מהם עלה בלתי עלולה שהיא תכלית ההשתלשלות וכבר הונח שלא היה לו תכלית זה שקר בטל והשקר הזה התחייב בהניחנו עלות ועלולים אין תכלית למספרם וצריך שנתעורר שלא חייב המנעות בב"ת אלא לדברים שיש להם סדר במצב בגודלים או בטבע בעלות ועלולים אבל בדברים אשר אין להם סדר במצב ולא בטבע בשכלים או בנפשות הנה לא ימנע מציאותם בב"ת וזה הוא דעת ן' סנא ואבוחמד ואולם ן' רשד יראה ההמנעות גם בדברים שאין להם סדר כי הוא אמר שהמספר בפעל הוא ב"ת בהכרח וזה שכל מספר בפעל הוא ספור בפעל וכל ספור בפעל הוא אם זוג ואם נפרד ומה שהוא זוג או נפרד הוא בעל תכלית בהכרח ומה שיראה לנו בזה הוא שהחלוק' הזאת למספר היא אמתית אין המלט ממנה אבל המספר הבב"ת אחר היותו בלתי מוגבל לא יתואר בזוגיות והפרידה ולזה אין הבב"ת נמנע בו ולזה מה שדקדק הרב בהמנעות המספר הבב"ת בדברים שיש להם סדר במצב בגודלים או בטבע בעלות ועלולים בשיהיה האחד עלה לשני והשני לשלישי וכן לבלתי תכלית.

הפרק הד' בבאור ההקדמה הד' האומרת שהשינוי ימצא בארבעה מאמרות במאמר העצם והוא ההויה וההפסד ובמאמר הכמה והוא הצמיחה והחסרון ובמאמר האיך והוא ההשתנות וימצא במאמר האנה והוא תנועת ההעתק ועל זה השינוי באנה תאמר התנועה בפרט הנה למה שהשינוי ממנו בזמן וממנו בזולת זמן כשילקח השינוי סתמי בשלוח תתאמת זאת ההקדמה והיא כמבוארת בעצמה כי השינוי אשר בכמה והאיך והאנה הוא בזמן והשנוי אשר בעצם הוא בזולת זמן כמו שהתבאר בספר ההויה וההפסד ומה שצרי' שנתעורר עליו למה ייחד אלו ד' מאמרות והוא מבואר שהשינוי כבר ימצא בשאר המאמרות כאלו תאמר במאמר המצב ושיפעל ושיתפעל אלא שלמה של כל שינוי בחינות אם מצד הנושא והוא העתק המשתנה מתאר אל תאר ובבחינה הזאת היא כשאר המאמרות והוא ישינוי בזולת זמן ואם מצד חמר השינוי כאלו תאמר בכמות ובאיכות ובאנה ובבחינה הזאת היא

במאמר אשר בו חומר השינוי והוא פונה בעיון הזה אל הבחינה הזאת והיה השינוי אשר בעצם נמשך לתנועה אשר באלו המאמרות ייחד הרב אלו הד' מאמרות ודרך בזה דרך ארסטו בספרו במה שאחר והוא הנכון מה שיאמר בזה לפי מה שיראה אלא שנשאר עלינו לבאר למה ייחד השנוי באנה [ג"כ אחר שבו] (שהוא) ההעתק לתנועה בפרט אחר שהתנועה בכמה היא השינוי באנה ג"כ אחר שבו ההעתק מה וכבר נתעורר אל תבריזי מזה ואמר כי להיות העתק באנה מוחש יחד לו התנועה ולא יחד אותה לצמיחה כי ההעתק בה איננו מוחש לפי מה שיראה בצמיחה אין בו העתק באנה למה שידוע שהצמיחה בצומח הוא בכל קטריו ולזה לא נשאר חלק רמוז אליו שיתאמת בו העתק מאנה אל אנה ולזה יחד הרב התנועה אל העתק באנה.

הפרק הה' בביאור ההקדמה הה' האומרת שכל תנועה שינוי ויציאה מן הכח אל הפעל הנה אמרו שכל תנועה שינוי הוא מבואר לפי מה שקדם אבל לא יתהפך זה וזה שאין כל שינוי תנועה למה שהשינוי ממנו שיהיה בזולת זמן כמו ההויה וההפסד והעתק הנושא מתאר אל תאר אשר מזה הצד יכנס במאמר שיפעל ושיתפעל אבל השנוי ממנו אשר הוא בבחינת חמר השינוי אשר בו יצדק שם התנועה לבד ודעהו כי לא הרגישו בזה החלוף מהמון המתפלספים ואמנם אמרו שהוא יציאת מן הכח אל הפעל הוא נמשך למה שגדרו התנועה שהיא שלמות מה שבכח מצד מה שהוא בכח והנה יצדק עליו שהוא שלמות למה שהתנועה בין מה שממנו ומה שאליו וכשהיה במה שממנו היה בכח גמור וכשיהיה במה שאליו היה שלמות גמור והוא נח וכשהוא במה שבין הנה הוא שלמות מה מצד שהוא עדיין בכח ולזה אין שלמות גמור ולזה התאמת שהתנועה יציא' מן הכח אל הפעל ואולם כבר יראה שהגדר הזה איננו אמתי לתנועה למה שמסגולת הגדר החתהפך על הנגדר כמו שהתבאר בספר המופת ולפי שהגדר הזה כבר יצדק ג"כ בהנעה יתחייב אם כן שיהיה תנועה ויצטרך ג"כ אל הנעת מניע וזאת ההנעה השנית ג"כ תנועה וזה לבלתי תכלית ולזה היה הגדר האמתי לפי מה שיראה לנו הגדר אחר אשר זכרנו והוא שלמות המתנועע במה שהוא מתנועע והנה אמרו שלמות (המתנועע יורה) [יורה שאיננו בכח גמור אבל] שיש לו פעל ושלמות מה ואמרו במה שהוא מתנועע יורה שאין לו פעל ושלמות גמור ואיך שיהי' חגדר ההקדמה אמיתית שכל תנועה שינוי ויציאה מן הכח אל הפעל.

הפרק הו' בבאור ההקדמה חששית האומרת שהתנועות מהם בעצמות ומהם במקר' ומהם בהכרח ומהם בחלק אולם אשר בעצמו' כהעתק גשם ממקו' למקו' ואול' אשר במקר' כמו שיאמר בשחרו' שהו' בגש' שהנעת ממקו' אל מקום ואולם אשר בהכרח כתנועת האבן אל המעל במכריח יכריח על זה ואולם אשר בחלק כתנועת המסמר אשר בספינה כי כשנתנועעה הספינה נאמר שכבר התנועע המסמר ג"כ וכן כל מחוב' יתנועע בכללו יאמר שחלקו כבר התנועע הנה המכוון בהקדמה הזאת שהתנועה לה בחינות וזה אם עצמותית טבעית היתה או הכרחית ויכנס בזה הרצונית בהעתק הגשם ממקום אל מקום או מקרית שניחס התנועה לדבר שאין מדרכו שיתנועע מעצמו אלא שיתנועע במקרה כמו שיתנועע השחרות אשר בגשם בתנועת הגשם ואם הכרחית עצמותית היתה או מקרית כתנועת האבן למעלה ואם אשר בחלק הכרחית היתה או טבעי' וההפרש אשר בין המקרית ואשר בחלק שהמקרי' היא כשניחס התנוע' אשר במקרה לדבר שאין דרכו שיתנועע ואשר בחלק הוא שניחס התנועה אשר בחלק לדבר שמדרכו שיתנועע אבל מה

שצריך להתעורר עליו אמרו משל התנועה אשר בעצמות בהעתק הגשם ממקום למקום ולפי שבתנוע' הגלגל לא יעתק גשם הגלגל ממקום למקום למה שלא ימיר המקום בכללו ואמנם יעתקו חלקיו הנה לא תהיה התנועה עצמית לכללו כי אם לחלקיו. וזה חילוף מה שיראה כי התנועה לגלגל היא רצונית תשוקיית לפי דעת ארסטו ואם טבעית למה שיראה לנו. וזה שלמה שאנחנו נראה שהתנוע' טבעית בגשמים בכלל והיו הגשמים הפשוטים אשר תחת הגלגל היסודיים בעלי כובד וקלות מתנועעים תנועה ישרה הנה גשם הגלגל בכללו שאינו מתואר בכובד וקלות התנועה הסבובית ולזה היתה התנועה הסבובית לגלגל עצמותיית ואם היה שלא יעתק הגלגל ממקום אלי מקום בכללו בחלוף מה שיראה מדברי הרב. וכן אמרו במשל אשר במקרה בשחרות אשר בגשם אשר הוא בגודל מה והוא נעתק מגודל אל גודל כבר יאמר התנועה אשר במקרה גם בנקודה אשר בתכלית הגשם ואם איננה בגודל כי אם בתכלית. ואולם אמרו במשל אשר היה בהכרח כתנועת האבן אל המעלה נמשך לדעת (השני [היוני] המפורסם אשר ליסודות תנועות טבעיות הפכיות כתנועת האבן אל מטה ותנועת האש למעלה וישפטו מפני זה שהיסודות הד' לאחד מהם והוא הארץ כובד מוחלט ולאש קלות מוחלט ולאויר ולמים כובד וקלות צרופי. והדעת הזה לפי מה שיראה לא התבאר ולא יתבאר. וזה שיש לאומר שיאמר שלכל אחד מהיסודות כובד מה אלא שהם מתחלפים בפחות ויתר. ואמנם היתה תנועת האש למעל' לכובד האויר אשר ידחה אותו למעלה כאשר יקרה לאבן אשר תוך הכור אשר בו זהב או עופרת מותך או כסף שיתנועע אל מעלה למה שכובד המתכות ידחהו. ובדמות זה יקרה אל האויר ואל המים. וכבר יראה זה למה שכאשר חפרנו בארץ ירד בחפירה האויר ונתמלאת ממנו ואם היה שאפשר לטוען שיטעון שזה ממנו להמנע הרקות תוך הגלגל אבל איננו נמנע שיהיה זה לכובד היסוד ואולם איך שתהיה תנועת האבן למעלה הנה על כל פנים מפאת מכריח כמו שבא במשל. ודאי בזה ההערה בזה הפרק:

הפרק הז' בבאור ההקדמה הז' האומרת שכל משתנה מתחלק והוא בהכרח וכל מה שלא יתחלק לא יתנועע ולא יהיה גשם כלל. הנה ההקדמה הזאת כוללת חמשה הקדמות. האחד שכל משתנה מתחלק. השני שכל מתנועע מתחלק. השלישי שכל מתנועע הוא גשם בהכרח. הרביעי שכל מה שלא יתחלק לא יתנועע. החמישי שכל מה שלא יתחלק אינו גשם. ואמנם הרביעי והחמישי מבוארות מעצמן אם הד' מבוארת בהפך הסותר מהב'. וזה שכאשר התבאר שכל מתנועע מתחל' והיא ההקדמה הב' יתחייב מהפוך הסותר שמה שלא יתחלק לא יתנועע והוא הד'. ואם הה' מבוארת מגדר הגשם והיותו מכמה המתדבק. ואמנם הראשונות צריכות באור. אולם (הא') נתחבטו בה המפרשים שארסטו יחד בה המופת (בו [בששי] מהשמע למה שהמשתנה מחוייב שיהיה מקצתו במה שממנו ומקצתו במה שאליו וזה כי בהיותו במה שממנו הוא נח בלתי משתנה עדיין. וכשהוא במה שאליו הוא נח כבר השתנה ואי אפשר להיות כלו במה שממנו וכלו במה שאליו יחד יחוייב אם כן שיהי' מקצתו במה שממנו ומקצתו במה שאליו ומה שזה דרכו הוא מתחלק בהכרח. ולפי שהבאור הזה לא יכלול אלא המשתנה בזמן אבל המשתנה בזולת זמן בתכליות השינויים והתנועות לא יצדק עליו זה. והיה הבאור א"כ חלקיי היה אלכסנדר יראה שכל משתנה בזמן והמשתנה בזולת זמן הוא בחוש לבד אבל הוא בזמן ולא יורגש למעוטו והיא סברא נפסד' מבוארת הבטול. ואולם תמסטיוס קבל מציאות משתנה

בזולת זמן אלא שלמה שמשתנה בזולת זמן הוא נמשך למשתנה בזמן היה הבאור [אצלו] כולל. ואולם אבובכר ן׳ אלציג עם שקבל ג״כ מציאות משתנה בזולת זמן והוא המשתנה מהעדר אל מציאות כחול הצורה בחמר פי׳ המשתנה באיך כחם שיתקרר ובקר [וכקר] שיתחמם שזה יהיה בזמן בהכרח. ואולם ן׳ רשד דקדק עוד כי למה שתכליות השנויים אינם שינויים באמת כי אז הם נחים באר ארסטו כולל המשתנה באמת והיה המשתנה כולל כל סוגי השינוי. ולא אדע מה הרויח אבובכר במה שפירש המשתנה באיך כי הוא מבואר שהשינוי אשר באיך להם תכליות שינויים בזולת זמן. וזה שהשחור המתלבן בתכלית תנועתו היה לבן בזולת זמן. ואיך שהיה הנה יראה שהרב לקחו כפי דעת ב״ר ולזה חייב מאמרו כל משתנה מתחלק וזה למה שהמשתנה כבר יכלול כל מיני השינויים וכמו מבאר בהקדמה הרביעית ולו נתאמתו שתי ההקדמות הראשונות ואולם הג׳ אמרו שכל מתנועע גשם היא מבוארת מאד. וזה שאם נקח התנועה בפרה כמו שפירש הרב שהיא התנועה באנה הנה למה שהאנה ייחד מקום והמקום הוא מיוחד לגשם הוא מבואר שהמתנועע גשם. ואם נקח התנועה כוללת כל מיני השינוי להיות כלם צריכין אל נושא גשמי הוא מבואר בהם שהמשתנה הוא גשם נתאמת אם כן אלו הג׳ הקדמות הראשונות אלא [שצריך] שיותנה באמרו כל מתנועע מתנועע בעצם. וזה שאנחנו נמצא אשר יתנועע במקרה לא יתחלק כי הנקודה שהיא תכלית הקו לא תתנועע בהתנועע הקו שהיא לו תכלית והקו בהתנועע השטח ודגשם. והנקודה לא תתחלק ואינה גשם אבל הכוונה במתנועע בעצם. ונתבארה א״כ ההקדמה הז׳ הכוללת ההקדמות החמש:

הפרק ח׳ בבאור ההקדמה השמינית האומרת שכל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח אחר שאין תנועתו בעצמותו. ולזה לא יתנועע התנועה המקרית תמיד. יסוד ההקדמה הזאת לפי מה שיראה מה שהניח ארסטו בשמיני מהשמע שמה שיהיה במקרה אפשר בו שימצא ושלא ימצא. ודאפשרי אין ראוי בו שלא יצא אל הפועל בזמן בב״ת ולזה כבר יחוייב במתנועע במקרה שינוח בהכרח:

הפרק ט׳ בבאור ההקדמה הט׳ דאומרת כי כל גשם שיניע גשם אמנם יניעהו בשיתנועע גם הוא בעת הנעתו. ההקדמה הזאת מבוארת בעצמה אמנם צריך שיותנה בה שיהיה המניע הפועל אבל המניע ע״ד התכלית כאלו תאמר שהאש מניע האויר שיעלה על שטחו להאותות המקום ההוא אל האויר כבר יניעהו והוא לא יתנועע ולז׳ היה אמרו גשם שיניע גשם יראה שיניעהו אם בדחיית או במשיכה וכבר הקשו על זה ממה שנראה בחוש שהאבן המגניטס שיניע הברזל כשימשכהו אצלו ולא יתנועע. והנה השיבו בה בשני פנים האחד כי האומר שיאמר שהברזל שיתנועע בעצמו וזה אמנם מהמזג אשר יקרה מהאבן. והב׳ שאם הודינו שהאבן ימשכהו הנה יהיה זה בשיותכו מהאבן נשמים ימששו הנמשך וימשכוהו אם בדרך משיכה או בדרך הדחיה:

הפרק י׳ בבאור ההקדמה [העשירית] האומרת כי כל מה שיאמר שהוא בגשם יחלק אל שני הלקים אם שתהיה עמידתו בגשם כמקרים אם שתהיה עמידת הגשם בו כצורה הטבעי׳ ושניהם כח בגשם. כבר הי׳ מן הקדמונים מי שיראה שהגשם אין בו הרכבה כלל אבל הוא א׳ בעצמו וגדרו ואם היה שנרגיש בהם הרכבת הנה במקרים עצמיים ומשיגים בלתי עצמיים והנה ארסטו ומפרשי ספריו הפו על קדקד הסברא הזאת בשאמרו שאין הנמלט בכל גשם משני דברים עצמיים והם החמר והצורה וזה שאנחנו נראה הגשמים

שבכאן הוים ונפסדים. ולפיו שהדבר הנפסד לא יקבל הדבר ההוה יצטרך להניח נושא יקבל את שניהם והוא החמר הנקרא היולי. והוא מבואר שהוא עצמי להוה כי הוא נושאו. ולפי שהמקבל הוא דבר זולת המקובל הנה יחוייב שיהיו בו שני דברים ולפי שהמקובל בו יאמר שהדבר הווה ומוגבל ובו נתעצם הוא מבואר שהוא עצמי להווה. ולפי שהנושא אי אפשר שיהיה בעצמו בפעל שאם היה בפעל לא תהיה הויה אלא שינוי הוא מבואר שקיום הדבר ועמידתו הוא כדבר המקובל והוא הצורה הטבעית. ואולם המקרים אשר אין המלט מהם בכל גשם הוא מבואר שעמידתם בגשם הכולל החמר והצורה הגשמית שאם היה להם קיום ועמידה בעצמם היו עצמים. ולפי שכל אחד משני אלו ר"ל הצורה והמקרה אין לו מציאות בעצמו ושניהם צריכין אל נושא כמו שהתבאר שתופס כתיבת כח. ואמר ששניהם כח בגשם וצריך שתתבונן אמרו שעמידת הגשם בצורת הטבעית שהוא לקח הגשם שכולל החומר והצורה הגשמית ביחס אל הצורה הטבעית המיוחדת כיחס החמר אל הצור בכללו שקיומו ועמידתו בה:

הפרק י"א בבאור ההקדמה הי"א האומרת בקצת הדברים שעמידתם בגשם יחלקו בהחלק הגשם ויהיו נחלקים במקרה כמראים ושאר הכחות המתפשטות בכל הגשם וכן קצת המעמידות לגשם לא יחלקו בשום פנים כנפש וכשכל. הנה חלוקת הדברים אשר עמודתם בגשם והמעמידות לגשם מבוארת בעצמה למה שהמקרים אשר עמידתם בגשם מהם יחלקו במקרה בחלוקת הגשם במראה ובשיעור. ומהם שלא יחלקו בנקודה והקו והקו מצד הרחבי. והשטח מצד העמק. וכן המעמידות לגשם מהם שיחלקו בחלוקת הגשמים כהיולי אשר הוא דבר המקבל החלוקה למה שצורת הגשמיות שהיא דבקות הרחקים לא יקבל החלוקה שאין מדרך ההפך שיקבל ההפך. ומה שצריך לבאר אמרו כנפש ושכל כי הוא יראה שהם כח בגוף. ולמה שאין מתפשטות בכל הגוף לא יחלקו בחלוקת הגשם. ועוד יתבאר זה לענינו בנ"ה כי ארסטו יראה בחלוף זה שהשכל הנקנה נקשר בגוף הקשר מציאות לא הקשר עירוב ולזה לא יתנועע במקרה כשיתנועע הגוף. ולזה יראה שהשכל הנבדל הוא מניע לגלגל ולא יתנועע מקרה. ולהיותו מניע הוא ונפשו ולזה יקרא הגלגל מתנועע מפאת נפשו. והרב יראה ששכל הגלגל הוא כח בגוף ויתנועע במקרה בתנועת הגלגל. ולזה יחד מופת על שאין השכל ההוא מניעו. כי למה שיתנועע במקרה יצטרך (לזה) [לנוח] בהכרח כמו שביאר בהקדמה (הא') [השמינית] ויהיה פעולו בלתי תכלית אחר שיתחלק בהחלקו ולזה אמר כי מניעו הוא השכל הנבדל כמו שיראה במה שכתב בפרק האחד [הראשון] מהחלק הב' בספרו המורה:

הפרק הי"ב בבאור ההקדמה הי"ב האומרת שכל כח נמצא מתפשט בגשם הנה היא בעל תכלית להיות הגשם בעל תכלית: הנה ארסטו באור ההקדמה הזאת (בא) [בשמיני] מהשמע. וסדר המופת בן כל גשם אם שיהיה בעל תכלית או בלתי בעל תכלית אבל מציאות גשם בלתי ב"ת נמנע כמו שהתבאר במה שקדם נשאר אם כן שיהיה הכח בגשם בעל תכלית והנה מציאות כח בלתי ב"ת בו יראה שהוא נמנע אחר הניחנו הקדמה אחת מבוארת בעצמה והיא שהכחות המתפשטים אשר בגשמים מתחלקים בהחלק הגשמים ושכל מה שיהיה הגשם יותר גדול יהיה כח תנועתו יותר גדול כאשר נראה בחלק הגדול מהארץ יותר גדול הנעה מהחלק הקטן ממנה וכאשר התישב זה סדר ההקש כן. אם ימצא כח בלתי ב"ת בגשם בעל תכלית יתחייב אחד משני דברים אם שיניע מתנועע מה בעתה או שיהיה כח בלתי בעל תכלית וכח בעל תכלית שוים בהנעה ושניהם מבוארי הבטול ואיך

[שיהיה] יתחייב זה כפי מה שאומר. נניח הגשם אשר בו כח בלתי בעל תכלית יניע מתנועע מה בזמן מה. הנה כבר אפשר במניע בעל תכלית שיניע המתנועע ההוא למה שעלינו להניחו בשיעור שיניעהו המניע בעל תכלית. ואין ספק שיצטרך בהנעתו אל זמן יותר גדול מהמניע הבב"ת והנה לא ימלט המני' הבב"ת אם שיניעהו בעתה או בזמן. ואם יניעהו בזמן יהיה כהכרח חלק ירוע מהזמן היותר גדול. והוא ידוע שאפשר לנו שנקח מהגשם הבב"ת חלק יהיה יחסו אל הב"ת האחד יחס הזמן הקטן אל הזמן הגדול ויהי' א"כ חלק הבב"ת שהוא ב"ת בהכרח שוה בהנעה אל הכח הבב"ת התבאר אם כן חיוב התדבקות הנמשך לקודם. והוא שאם ימצא כח בלתי בעל תכלית לגשם בעל תכלית יתחייב אחד משני דברים אם שיניע המניע הבלתי בעל תכלית מתנועע מה בעתה. ואם שיהיו כח בב"ת וכח בעל תכלית שוים בהנעה.

הפרק הי"ג בבאור ההקדמה הי"ג האומרת שאי אפשר שיהיה דבר ממיני השינוי מתדבק אלא תנועת ההעתק לבד והשבובית ממנה. ואמנם הכוונה בהקדמה הזאת הנה שאי איפשר במיני השינוי ר"ל בשני מינים המקבילים שיהיה תנועה מדובקת. וזה שכבר קדם שהשינוי בארבעה מאמרות והם סוגים מתחלפים. והנה בשני סוגים הדבר בהם מבואר שאין שם תנועה אחת מדובקת כאלו תאמר המשתנה מהלובן אל השחרות והמתנועע מאנה אל אנה אבל בסוג אחד בעצמו כאלו תאמר באיך מהלובן אל השחרות ומהשחרות אל הלובן ג"כ איננו שינוי מדובק וזהו מה שנרצה באומרו דבר ממינו השינוי. כי אין לומר שיאמר במין א' מן השינוי שא"א שיהיה מתדבק. וזה שהשינוי ממנו בזמן וממנו בזולת זמן. והשינוי אשר בזמן הוא בהכרח מתדבק להיות הזמן מתדבק. ואם לא היה הזמן מחובר מעתות אלא שהכוונה הוא משני מיני השינוי המקבילים או שרצה באמרו מתדבק תמיד נצחי. והנה ההקדמה הזאת בארה ארסטו בשאמר כי למה שהתנועה תקרא בשם מה שאליו התנועה. כי אנחנו נאמר במתנועע מהשחרות אל הלובן ומתלבן ובתנועה חלק מה ממה שאליו גמור חוייב שיהיה נח במה שאליו. ואם לא היה השלמות האחרון בכח ולא היה מה שאליו גמור והיו התנועות המקבילות תנועה אחת והיה הדבר ישתחרת ויתלבן יחד אלא שהענין בו כענין בהויה וזה שהתנועה אשר בעצם כאשר נתהוה נח ויתנועע אחרי כן אל ההפסד ואמנם בין ההויה וההפסד אמצעי שלא יצוייר בו שתהוה ויפסד יחד. ואולם בתנועת ההעתק כ"כ הדבר מבואר למה שתנועת ההעתק אם שתהיה ישרה או סבובית אי מורכבת משתיהן. והנה בתנועה הישרה הדבר מבואר שיתחייבת בין כל שתי תנועת הפכיות מנוחה ואם לא היה מתנועע אל המעלה ואל המטה יחד. ועוד שהאמצע בכל גודל כבר ימצא בשני צדדים. אם בכח ואם בפעל כי הוא כאשר התנועע בו מתנועע מה בההדבקות לא ירשום בו נקודה או קו בפעל למה שהקו איננו מחוברת מנקודות ולא השטח מקוים וכאשר עמד רשם בו נקודה או קו בפעל ואם היה רושם נקודה או קו בפעל כשהוא מתנועע בהתדבקות היה מהוייב שיהיה בהם זמן יעמוד באמצע וזה שהוא מבואר שהיותו מתנועע אל האמצע והיותו מתנועע מן האמצע הם שתי תכונות מתחלפות. ואם היה הנקודה או הקו בפעל היה מחוייב שיהיו שתי תכליות התכונות בפעל שיהיה הזמן מחובר בעתות. וכאשר התבאר זה בקו הישר הו מתחייב בקו המורכב מהישר והסבובו אשר הוא (הר לזוני) [החלזוני]. וזה שכאשר נניחהו מתדבק כבר יתנועע בפעל אל המעלה והמטה בהתדבקות וייתחייבו ממנו הבטולים הקודמים ולזה היה מבואר

שההתדבקות איננו אפשרי אלא בתנועת ההעתק והסבובית ממנה ממה שממנו ומה שאליו אחד ומזה הצד אפשר בה התדבקות והנצחיות:

הפרק י"ד בבאור הקדמה הי"ד האומרת שתנועת ההעתקה יותר קודמת שבתנועות והראשונה מהם בטבע כי ההויה וההפסד יקדים לה ההשתנות וההשתנות יקדם לה קריבת המשנה מן המשתנה ואין צמיחה ולא חסרון אם לא שיקדם להם הויה והפסד: הנה ההקדמה הזאת בארה ארסטו בהפוש וכוון בה הקדימ' בטבע ובזמן והוסיף בה ביאור שהתנועת הסבובית קודמת לשאר התנועות למה שאינ' מהפך אל הפך ולא ישיגנה שינוי והמתניעע בהם אין לו כח על השינוי אבל ענינו דומה אל הפעל הנמור:

פרק ט"ו בבאור הקדמה הט"ו האומרת כי הזמן שקרה נמשך לתנועת ודבק עמה לא ימצא אחד משנים מבלתי האחר לא תמצא תנועה כי אם בזמן ולא יושכל זמן אלא עם תנועה וכל מה שלא תמצא לו תנועה איננו נופל תחת הזמן ההקדמה הזאת כוללת ד' הקדמות האחד היות הזמן מקרה והב' היותו דבק לתנועה באופן שלא ימצא אחד מהם בלתי האחר והג' שלא יושכל זמן אלא עם תנועה והד' שמה שלא תמצא בו תנועה אינו נופל תחת הזמן. והנה התבארו בבאור נדר הזמן ואמנם ארסטו ואם היה שהתחלפו בו הקדמונים בסברתם הלוף רב אין צורך לזכרם להיותם מבוארי ההפסד הנה נדרו בשהוא מספר הקודם והמתאחר בתנועה וזה שאין ספק הצטרכו אל נושא להיותו בלתי עומד כלל וכ"ש שיהיה עומד בעצמו כמו הדברים שלא יצטרכו אל נושא וזה שהזמן יחלק אל עבר ואל עתיד כי ההוה הוא עתה והוא בלתי נמצא ואיננו זמן והעבר כבר נפסד והעתיד איננו עדיין ולזה יצטרכו אל נושא מבואר בעצמו והיא ההקדמה הראשונה מאלו הד': ולפי שאנחנו נראה שאנחנו נשער התנועה המהיר' והמאוחרת בזמן וזה שהתנועה המהירה הוא אשר יתנועע המתנועע בה שיעור ידוע בזמן יותר קצר מהמאוחרת הנה התבאר שהזמן איננו תנועה כי לא ילקח הזמן בנדר עצמו ולהיות המהירות והאיחור בתנועה מקרה דבק בה ובלתי נפרד ממנה והיה שנשער אותם בזמן נתאמת שהוא מקרה דבק לתנועה והוא ההקדמה הב': וכאשר היה זה כן יהיה הזמן משאר לעולם התנועה איך שלוקחה אם בבחינת מהירות ואיחור אם בבחינת הקודם והמתאחר ממנה כבר יצדק אמרנו בגדרו שהוא מספר הקודם והמתאחר כתנועה. ולפי שלוקחה התנועה בגדרו נתבארה ההקדמה הג' והוא שלא מושכל הזמן אלא עם תנועה ואמנם ההקדמה הד' שהיא אמרנו שמה שלא תמצא בו תנועה אינו נופל תחת הזמן היא מבוארת בעצמה כשיתבאר עניין הנפילה תחת הזמן והוא הדבר שיגבילהו הזמן ויעדיף עליו משתי קצותיו ולזה היו הדברים הנצחיים אינם [נופלים תחת] הזמן בעצם כי לא יגבילם הזמן ולא יעדיף עליהם. ואם היה שיהיו נופלים תחת הזמן הוא במקרה והם אשר היו מהם מתנועעים כי למה שהתנועה כבר יגבילה הזמן כשנקח חלק ממנה כבר יהיו המתנועעים נופלים תחת הזמן במקרה מצד תנועתם ואמנם הנבדלים להיותם בלתי מתנועעים אינם נופלים תחת הזמן לא בעצם ולא במקרה:

הפרק י"ו בבאיר הקדמה הי"ו האומרת כי כל מה שאינו גוף לא יושכל בו מניין אלא אם היה כח בגוף וימנו אישי הכחות ההם בהמנות החמרים שלהם או נושאיהם ובעבור זה העניינים הנבדלים אשר אינם גוף ולא כח בגוף לא יושכל בהם מניין כלל אלא בהיותם עלות ועלולים. הנה להיות מהות (המין) בכולל אישים מתחלפים [במספר] הוא אחד (כמו רבים) במספר הוא מבואר שלא יושכל בו מספר אלא בהלוף המקום או הזמן או

מקרה מה מהמקרי' הנמצאים בו ולהיות מה שאינו גוף ולא כח בגוף נבדל והוא בלתי נופל תחת הזמן במה שקדם ובלתי מוגבל במקום ולא ייוחס לו מקרה מהמקרים. הנה הוא מבואר שלא יוסכל בנבדלים מניין אלא מחלוף הנמצא בם והוא בהיותם עלות ועלולים:

הפרק י"ז בבאור ההקדמה השבע עשרה האומרת שכל מתנועע לו מניע בהכרח אם חוץ ממנו כאבן מניעה היד או יהיה מניעו בו כגשם החי כי הוא מחובר ממניע ומתנועע ולזה כאשר מתו נעדר ממנו המניע והוא ישאר המתנועע והוא הגשם במקום כמו שהיה אלא שהוא לא יתניעע אותה התנועה. ולמה שהיה המניע נמצא במתנועע נעלם בלתי נראה לחוש נחשב בחי שהוא מתנועע בלתי מניע. וכל מתנועע יהיה מניעו בו הנה הוא אשר יקרא מתנועע מצדו עניינו שהונח המניע למה שיתנועע ממנו בעצמות נמצא בכללו וסוד ההקדמה הזאת לבאר שכל מתנועע יש לו מניע והנה לפי שהמתנועע אם שיתנועע בטבע כתנועת האבן אל המטה ואם בהכרח כתנועת האבן אל מעלה ואם בבחירה כתנועת הב"ח הנה המתנוע' בהכרח ובבחירה הדבר בהם מבואר שהמני' בהם זולת המתנועע ואולם המתנועע בטבע יתבאר מזה למה שנמצאו המתנועעים בטבע מת מתחלפים בצד וזה שתנועת האבן אל המטה ותנועת האש אל המעלה הוא מחוייב שאין התנועה לו במה שהוא גשם בשלוה שאם היה כן לא היו מתנועעים בצדדים מקבילים אלא שהתנועה המיוחדת לכל אחד במה שהוא זה הגשם ולהיותם שוים ומשותפים בגשמות הנה א"כ צור' כל אחד המיוחדת היא התנועה ההיא באמצעות הכח אשר שם בה והוא הנקרא טבע ולזה היה טבע כל אחד הוא המניע [ממוצע.]

הפרק הי"ח בבאור הקדמה הי"ח האומרת שכל מה שיצא מן הכח אל הפעל מוציאו זולתו והוא חוץ ממנו בהכרח. כי לא היה המוציא בו ולא יהיה שם מונע לו נמצא בכח עת אחר אבל היה בפעל תמיד. ואם היה מוציאו בו והיה לו מונע והוסר אין ספק שמסיר המונע הוא אשר הוציא אותו מן הכח אל הפעל. וחתם ההקדמה הזאת באמרו והבן זה. ההקדמה הזאת כבר תתאמת בחפוש וזה כי מה שיאמר עליו שהוא בכח דבר הנה יהיה אם בפועל ואם במתפעל. והנה במתפעל אם שיהיה בעצם אם במקרים ואמנם בעצם בהויה והפסד אין ספק שמוציא הכח בהם זולתם למה שהוא מבואר שהדבר לא יהוה עם עצמו ולא יפסיד עצמו. ואמנם במקרים בשינוי בכמה ובאיך ושאר המאמרות הנה להצטרכם אל נושא אין ספק שהכח אשר בנושא יפעלם ויוציאם מן הכח אל הפעל ואולם בבחינת הפועל וזה כשנאמר בדבר יש שהוא פועל לדבר בכח אין ספק שהכח אם שיהיה בו או חוץ ממנו. ואם הוא חוץ ממנו הנה מוציאו זולתו ואם הוא בו הנה למה שהכח בו לפעול אם לא יהיה לו מונע ולא יחסר בו תנאי הנה יהיה בפעל תמיד הוא מפני שהיה לו מונע. ולזה [אם לא יהיה בפעל תמיד הוא שיהיה לו מונע] ולזה מסיר המונע הוא המוציא. והנה צריך שיתבונן בזה הדבר כי אמרנו בדבר שהוא בכח כך הנה יחייב שינוי במתפעל בהכרח. ואמנם בפעל אם יהיה הכח בו לפעול ויש לו מונע מצד המקבל הנה אם היה שהמסיר המונע הוא המוציא מן הכח אל הפעל אבל לא יחוייב שינוי בפעל וכ"ז מה שהעיר במקום הזה וחתם ההקדמה הזאת בשאמר והבן זה:

הפרק הי"ט בבאור ההקדמה היא האומרת שכל אשר למציאותו סבה הוא אפשר המציאות בבחינת עצמותו כי אם נמצאו סבותיו נמצא. ואם לא נמצאו או נעדרו או השתנה יחסם המחייב למציאותו לא ימצא. והוא

מבוארת בעצמו כי מה שלמציאיתו סבה אם שיהיה מחוייב בבחינת עצמו או נמנע או אפשר כי טבע החלוק׳ כן חיי׳ ואיננו מחוייב לעצמותו כי מה שהוא מחוייב לעצמותו לא יחוייב העדרו בהעדר זולתו ומה שלמציאותו סבה הג׳ העדר מחוייב בהעדר סבתו ואיננו גם כן נמנע לעצמותו כי מה שהוא נמנע או מציאותו אי אפשר שהיה למציאותו סבה מחוייב א״כ שיהיה אפשר בבחינת סבתו רוצה לומר שמציאותו נצחי היה או בלתי נצחי אפשר שיהיה מצוייר ההעדר בהעדר סבתו.

הפרק כ׳ בבאור הקדמה הכ׳ האומר שכל מחוייב המציאו׳ בבחינת עצמותו הנה אין סבה למציאותו באופן מהאופנים ולא בעניין מהעניינים. ההקדמה הזאת גלויית האמת משלפניה מהפך הסותר. וזה כי אשר למציאותו סבה איננו מחוייב המציאות יחוייב בהכרח שהמחוייב המציאות אין למציאתו סבה. והפלא איך לא חברה עם הי״ט: [הפלא הזה הפליאו תבריזי וניצל הרב המורה ממנו כדרך המפרש החשוב גליון כ״י.]

הפרק כ״א בבאור ההקדמה הכ״א האומרת שכל מורכב מב׳ עניינים הנה אותה ההרכבה היא סבת מציאותו על מה שהוא עליו בהכרח ואינו מחוייב המציאות לעצמותו כי מציאותו במציאות חלקיו בהרכבתם. הנה למה שחלק הדבר זולת כללו הדבר והדבר בכללו הוא מורכב למציאותו הוא הוא סבה. וכבר קדם לנו שאשר למציאותו סבה איננו מחוייב המציאות המורכב אם כן איננו מחוייב המציאות.

הפרק כ״ב בבאור הקדמה הכ״ב האומרת שכל גשם הוא מורכב משני עניינים בהכרח וישיגהו מקרים בהכרה. אולם השני עניינים המעמידים אותו חמרו וצורתו. ואולם המקרים המשיגים אותו הכמה והתמונה והמצב הנה להכרח מציאות הנושא להויה והפסד חוייב מציאות החמר. ולהיות החמר בעצמו משולל מכל צורה למה שאם היה לו צורה היה ההויה השתנות ולא הוייה (ולכן) אשר יוחדהו ויגבילהו ישימהו נמצא בפעל נרמז אליו הוא הצורה התבאר א״כ שהדברים המעמידים אותו הוא החמר והצורה. ולהיות המקרים יצטרכו אל נושא ומהם מתפרדים [אל] הנושא ומהם בלתי מתפרדים הנה אשר הם בלתי מתפרדים הם הכמה שלא יצוייר הגשם זולתו והתמונה אשר במאמר האיך שלא יפרד מן הגשם למה שהיה רושם התמונה שהיא אשר יגבילהו כו או קוים והמצב שהוא יחס חלקיו קצתם אל קצת ואל הגשמים אשר מחוץ והנה נתיחדו אלו למה שהם בלתי מתפרדים מהגשם והוא אשר רצוהו באמרו וישיגיהו מקרים בהכרח ופירש הכמה והתמונה והמצב.

הפרק כ״ג בבאור ההקדמה הכ״ג האומרת שכל מה שהוא בכח ולו בעצמותו אפשרית מה כבר אפשר בעת מה שלא ימצא בפעל ההקדמה הזאת נבוכו בה רבים מהמפרשים כמו אל תבריזי והנרבוני ולא עלה בידם וזה שמפשט הלשון יראה שאין המלט מהכפל וזה שמה שהוא בכח דבר לו בעצמותו אפשרות מה לדבר ההוא וא״כ אמרו ולו בעצמותו אפשרות כפל ומותר כי אמרו כבר אפשר בעת מה שלא יצא בפעל אין עניין לו וזה שאפשר לו אפשרות מה אין עניין לו יותר מאמרנו אפשר שיצא לפעל ואפשר שלא יצא ולזה היה המשפט הזה כמשפט אמרנו האדם אדם ואם היתה הכוונה באמרו ולו בעצמותו אפשרות מה שנושא הכח היה לו אפשרות שימצא ושלא ימצא ואם לא יראה כן מאמרו אפשרות מה שאם היה הכוונה על מציאותו לא יתכן אמרו מה אבל נניח כן הנה אם כן הנושא כבר יצא לפעל ולזה יהיה אמרו כבר יהיה אפשר בעת מה שלא לפעל בלתי מתיחס כלל ומה שיראה לנו בבאור זאת ההקדמה וא כפי מה שאמר. כל מה שהוא בכח

דבר והאפש־ות ההוא הוא בעצמו וזה שהאפשרות [הוא] בכח דבר ממנו שהאיפשרות בעצמו כאלו תאמר שיהיה אפשר בעצמו שישתנה וישוב לבן ואפשר שיהיה האפשרות נתלה בדבר חוץ ממנו כאלו תאמר שאפשר בשישחיר שישחיר בתנאי שיהיה המקבל גשם לח. ולזה נזר שכאש' יהיה האפשרות בעצמו כבר אפשר בעת מה שלא ימצא בפעל רוצה לומר שיהיה נעדר. וזה שיהיו האפשרות בעצמו בלתי צריך לדבר מחוץ יחוייב היותו בחמר מקבל השינוי. ולכן אפשר שיהיה נעדר בעת מה כי החמר המשתנה הוא סבת ההעדר בעצם והנה יסכים הפי' הזה במה שהשתמש בו הרב בזאת ההקדמה בפ"א מחלק הב' מהמורה.

הפרק כ"ד בבאור ההקדמה הכ"ד החומר' שכל מי שהוא בכח דבר א' הוא בעל חמר בהכרח כי האפשרו' הוא בחמר לעולם ההקדמה הזאת מבואר' בעצמה עם מה שקדם וזה שמה שהוא בכח דב' א' יתחייב שיהיה נושא הכח וישאר עם האחד ואם לא לא הי' הוא דבר אחר ומה שזה דרכו הוא החמר שהצורה איננה בכח להיות דבר אחר ולזה יתאמת שהאפשרות הוא בחמר לעולם ואולם צריך שנתעורר כי למה שהאפשרות אם שיאמר בנושא הנמצא כאלו תאמר שחומר הנחשת אפשר שיהיה זנגאר. ואם שיאמר בנושא הנעדר כאלו תאמר הזנגאר אפשר שיחול בחמר הנחשת הנה הכוונה בזה האפשרות אשר בנמצא.

הפרק כה בבאור ההקדמה הכ"ה האומרת שהתחלו' העצם המורכב האישי החמר והצורה ואי אפשר מבלתי פועל ר"ל מניע הניע הנושא עד אשר הכינו לקבל הצורה והוא המניע ד' הקרוב המכין לחומר איש מה וחוייב מזה העיון בתנועה והמני' והמתנוע' וכבר התבאר כל זה מה שחוייב לבארו ונוסח דברי ארסטו כי החמר לא יניע עצמותו וזאת היא ההקדמה הגדולה המביאה להקור מהמניע הראשון ההקדמה הזאת מבוארת בעצמה כי להיות החמר והצורה בלתי נמצאים כל אחד בפני עצמו לבדו ואנחנו נראה שהדבר יתהוה מדבר ולא מאיזה דבר הזדמן הוא מבואר שאי אפשר בזולת נושא נשאר לעולם יפשוט צורה וילבש צורה. ולכן היו התחלות איש העצם העצמיות החמ' והצורה ואם היה ההעדר הקודם מן ההתחלות הוא במקרה אלא שלמה שהוא צריך בהכרח אל מניע יכין החמר לקבל הצורה המיוחדת הוא מבואר שאי אפשר בזולת פועל אלא שלמה שאינו מעצם הדבר איננ נמנ' בהתחלות ואולם לריב שאין המלט ממנו למה שהחומ־ לא יניע עצמותו והיה המניע מניע בעצמותו למתנועע בתנועה הוא מבואר שהעיון במניע מביא אל העיון בתנועה ובמתנועע.

הפרק כו בביאור ההקדמ' הכ"ו אשר נתנה הרב על דרך הנחה והיא האומרת שהזמן והתנועה נצחיים תמדיים נמצאים בפעל. והנה בהקדמה הזאת שקרות לקדמונים שאפיקורוס וסיעתו היה אומר שהם נצחיי' בזולת עלה קודמת ואין הדבור עם אלו כי יתבאר בקלות מכח ההקדמות הנזכרות בטול זה הדעת אבל ארסטו יראה שהזמן והתנועה נצחיים עלולים ומחוייבים כהתחייב העלול מן העלה וגם בסברא זו נתחלפו האחרונים כמו שיבא בנ"ה. ואמנם נניחה בכאן הנחה ולא ראינו לזכור טענת ארסטו במקום הזה לפי שהונחה עצה צד ההנחה לבד עד שיתבאר האמת במאמר הג' בנ"ה.

הפרק כז בבאור המופת הראשון שיסד הרב בהקדמות אלו וסדרו כך לפי שהוא מחויי' בחמר הזה ההוה הנפסד שיש לו מניע כמו שהתבאר בהקדמה הכ"ה וכשיבוקש המניע מה הניעו באיזה מין היה מן התנועה אשר התבאר בהקדמה הד' היותו בד' מאמרות הנה לא ילך אל בלתי תכלית

כמו שהתבאר בהקדמה הג' ואין ספק שיבלה אל תנועת ההעתק אשר היא הקודמת שבתנועות כמו שהתבאר בהקדמה הט"ו אשר סבתה תנועת הגלגל ואליה יכלו כל אלו התנועות. וכאשר נבקש לה מניע אין המלט משיהיה המניע בו אם לא. ואם הוא בו אין המלט משיהיה כח מתפשט בו ומתחלק בהחלקו כחום באש. ואם שלא יהיה מתחלק בהחלקו כנפש והשכל. וזאת החלוקה הכרחית ואם אין המניע בו אין המלט משיהיה גשם או נבדל וזאת החלוקה הכרחית גם כן ואם הוא נמנע שיהיה המנע הג' הראשונים יחוייב בהכרח שיהיה הרביעי והוא שיהיה נבדל. ואולם איך יתבאר זה הנה ממה שיאמר לא יתכן שיהיה המניע כח בו אם שלא יהיה כח בו מתחלק בהחלק למה שיהיה הגלגל גשם והוא ב"ת כמו שהתבאר בהקדמה הראשונה. וכחו אם כן ב"ת כמו שהתבאר בהקדמה ה"יב. ולזה היה נמנע שתהיה תנועתו נצחית ובלתי בעל תכלית הפך מה שהתבאר בהקדמה הכ"ו התבאר אם כן שאין המניע כח מתחלק בהחלקו וכן יתבאר שאין המניע כח בו בלתי מתחלק כנפש והשכל. וזה שאם היה כן היה המניע מתנועע במקרה והנה התבאר בהקדמה השמינית שהמתנועע במקרה ינוח בהכרח ולזה יתחייב שיהיה המניע נח. והוא מחוייב שינוח המתנועע בנוחו או אפשר אם כן בתנועת הגלגל שתהיה נצחות הפך מה שהונח בהקדמה העשרים וששה. התבאר א"כ שהמניע בו לא מתחלק ולא בלתי מתחלק ונשאר א"כ שיהיה גשם או נבדל והוא מן השקר שיהיה גשם למה שאם היה גשם יתחייב שיתנועע כשיניע כמו שהתבאר בהקדמה הט' ויתחייב שיהי' לו גשם מניע אחר שהתבאר שאין המניע בו. וכן יתחייב זה בגשם האחר ולבלתי תכלית וימצאו גשמים בב"ת למספר הפך מה שנתבא' בהקדמ' הב'. התבאר אם כן במופת היות המניע נבדל מן הגשם ולא גם כן כח בגשם. ולזה אין למניע תנועה לא בעצם ולא במקרה. והחלוקה והשינוי נמנעים בחקו כמו שהתבאר בהקדמה השביעי. ואולם להיותו נבדל הוא מחוייב היותו אחד ולא יותר לשקרות המנות הנבדלים אלא בהיות האחד עלה והאחר עלול כמו שהתבאר בהקדמה הי"ו התבאר אם כן היות מציאות האל יתברך ושאינו גוף ולא כח בגוף ושהוא אחד בלתי מקבל השנוי והחלוקה והריבוי:

הפרק כ"ח בבאור המופת הב' אשר סדר הרב אחר שקבל הקדמה אחת האומרת שבהמצא דבר מורכב וב' דברים וימצא הדבר האחד לבדו יתחייב א"כ מציאות האחד לבדו. וזה שאלו היה מציאותם. מחוייב שלא ימצאו אלא יחד בחימר והצורה הטבעית לא היה נמצא האחד בלתי האחר בשום פנים. ואחר בארו זאת ההקדמה סדר המופת כן. אנחנו נמצא דברים מורכבים ממניע ומתנועע רוצה לומר שיניעו זולתם ויתנועעו מזולתם ונמצא מתנועע לא יניע זולתו מחוייב א"כ שנמצא מניע לא מתנועע מזולתו. ולפי שאין בו תנועה הוא בלתי מתחלק ואינו גשם כמו שהתבאר בהקדמה הז':

הפרק כ"ט בבאור המופת הג' אשר סדר הרב לקוח מדברי ארסטו זה עניינו לא ימלט העניין באלו הנמצאות המוחשות מחלוקה. והוא אם שיהיו הנמצאות כלן הוות נפסדות ואם שיהיו כלן בלתי הוות נפסדות או אם יהיה קצתם הווה נפסד וקצתם בלתי הוה נפסד. ושקר שיהיו כלן הוות נפסדות שאם היה כן היה אפשר בכל אחד מהן ההפסד והאפשרי במין א"א בהכרח מבלתי היותו וראוי שיפסדו אלו הנמצאות כלן בהכרח וכשיפסדו כלן לא ישאר שימצא דבר. ואנחנו נראה בזה הזמן הב"בת כפי מה שהונח בהקדמה כ"ו שלא נפסדו והם נמצאים מן השקר אם כן שיהיו כלן הוות נפסדות ומן השקר גם כן שיהיו כלן בלתי הוות נפסדות שאנחנו נראה מן הנמצאות הוות

וגפסדות נשאר אם כן בכאן נמצא אחד בלתי הוה ולא נפסד אין אפשרות הפסד בו אבל הוא מחוייב המציאות ולפי שהמחויב המציאות ממנו שהוא מחוייב בבחינת עצמו יחוייב בהכרח שיהיה מחוייב בבחינת עצמו. וממנו מחוייב בבחינת סבתו ואפשר בבחינת עצמו. וממנו שהוא מחוייב בבחינת סבתו יחוייב בהכרח שיהיה מחוייב בבחינת עצמו. ואם הונחה העלה גם כן מחוייבת בבחינת עלתה יצטרך לבקש עלה אחרת ולא ילך לבלתי תכלית כמו שהתבאר בהקדמה הג' יתחייב אם כן שיהיה זה הנמצא הראשון מחוייב המציאות בבחינת עצמו. וא"א להיות בו רבוי כמו שהתבאר בהקדמה כ"א. ולזה יתחייב שאינו גוף ולא כח בגוף כמו שהתבאר בהקדמה הכ"ב. וכן באר עוד שחיוב המציאות אי אפשר שימצא לב' למה שכבר ישתתפו בחיוב המציאות ויחלקו בעניין אחר אשר הם בו שנים וכבר ימצא אם כן בהם הרכבה ממה שישתתפו בו שניהם וממה שיחלקו. וכבר התבאר בהקדמה הכ"א כי המחוייב המציאית א"א שיהיה בו הרכבה. ומזה הצד יתבאר בקלות היותו בלתי גשם למה שהגשם מורכב בהכרח אם מצד החלוקה ואם מצד היותו משכן למקרים ויש לו פועל כמו שהתבאר בהקדמה הכ"ה ולהיותו מורכב אי אפשר שיהיה מחוייב המציאות.

הפרק ל' במופת הד' לרב וסדרו כן אנחנו נראה תמיד עניינים יוצאים מן הכח אל הפועל ואי אפשר מבלתי מוציא זולתו כמו שנתבאר בהקדמה הי"ח ומבואר כי זה המוציא היה מוציא בכח אחר כך נעשה מוציא בפעל וסבת היותו אז בכח אם למונע מעצמו אם לעניין אחר שהיה התנאי במציאותו שהיה נעדר וכאשר נמצא הוציא העניין בפעל וכ"א משני אלה יחייב מוציא או מסיר מונע וכשהוסר המונע הוציאו אל הפעל וכן יאמר במוציא השני וזה לא ילך אל לא תכלית כמו שהתבאר בהקדמה הג' יתחייב א"כ שיגיע אל נמצא מוציא בפעל שלא היה אפשרות בו. וזה שאם היה אפשרות בו היה נעדר כמו שבא בהקדמה הכ"ג וא"א שיהי' זה בעל חמר כמו שהתבאר בהקדמה הכ"ד. ולזה היה בהכרח נבדל וא"כ הוא אחד כמו שהתבאר בהקדמה הי"ו. ויתבאר עוד חיוב האחדות כן שאם היו שנים היה מחוייב בהכרח שיהיה להם עניין שישתתפו בו והוא העניין אשר בו הוא אלוה ועניין אשר בעבורו יהי' ביניהם הפרש. והעניין ההוא אשר ההפרש בעבורו אם שימצא בכל אחת מהם או באחת לבדו ולא ימלט האחד אשר בו ההפרש מהיותו מורכב ולא יהיה א"כ מחוייב המציאות כמו שהתבאר בהקדמה הכ"א:

הפרק ל"א בבאור המופת הה' לרב בהעמיד האחדות והוא מיוחד על ההקדמה המקובל והוא שהנמצא כלו כאיש אחד נקשר קצתו בקצתו ושכחות הגלגל מתפשטות בזה החמר ומכינות אותו. וזה שאם היו שני אלהות לא ימלט העניין מחלוקה אם שהאחד לבדו יתעסק בחלק האחד מחלקי זה הנמצא והאחד יתעסק בחלק האחר או שהאחד יתעסק עת והאחר עת. או שיתעסקו שניהם בכלו תמיד עד שלא תשלם פעולה מהפעולות בלתי שניהם יחד. והראשון בטל אחר שכלו נקשר קצתו בקצתו. והב' ג"כ בטל הפנים הא' שאם היה העת אשר יתעסק הא' הי' אפשר להתעסק בו הא' מה הוא הסבה שיעשה זה ויבטל לזה ואם היה נמנע לאחר באותו עת תהיה שם סבה אחרת בהכרח אשר תחייב הפעל לזה והמניע לזה אחר שהזמן אין חלוף בו והנושא לפועל א' נקשר קצתו במצתו ועוד שכל א' משניהם נופל תחת הזמן והיה א"כ מתנועע כמו שהתבאר בהקדמה הט"ו והיה צריך אל מניע כמו שהתבאר בהקדמה הי"ז וכ"ב הונח אלוה והוא מניע ראשון זה אלוה ועוד שכל א' מב' יצא מן הכח אל הפעל וצריך כל א' מהם אל מוציא כמו שהתבאר בהקדמה ה"א ועוד שיהיה בעצם כל א' משניהם אפשרות והוא מחוייב א"כ שיהיה נעדר כמו שהתבאר

בהקדמה הכ״ג. הנה מכל אלו הפנים יראה שאי אפשר שיעשה האחד עת והאחד עת והוא השני. והג׳ גם כן בטל פעל שלא ישלם בפעל אחד הנה אין אחד מהם פועל וסבה ראשונה לפעל ההוא אבל הסבה סבוץ שניהם שאין המלט ממקבץ. ואם היה המקבץ אחר הוא הראשון האחד יתברך ואם היה המקבץ צריך לשנים הנה קבוצם צריך מקבץ ולא ילך זה לבלתי תכלית כמו שהתבאר בהקדמה הג׳ הנה בהכרח שיגיע אל אחד הוא הסבה במציאות זה הנמצא האחד:

הפרק ל״ב בבאור המופת המשותף למאמיני הקדמות ולנו קהל המאמינים בחדוש כפי מה שסדרו הרב. וסדורו כן. הנה זה המתנועע אשר אליו יכלו כל התנועות והוא הגלגל אם שהוא הווה ונפסד או לא הווה ולא נפסד ואם היה הוה נפסד. הנה ממציאו אחר ההעדר הוא האל יתברך בהכרח כי מן השקר שימציא עצמו ואם הוא בלתי הוה ולא נפסד ותנועתו אם כן נצחית יתחייב לפי ההקדמות הא׳ והח׳ והי״ב שהיה המניע לא גוף ולא כח בגוף. התבאר אם כן שמציאות האל יתברך הוא מחוייב בבחינת עצמו אחד ובלתי גשם ולא כח בו. וזהו אשר כוונו בכלל הזה הראשון והתהילה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה:

הכלל השני פרק א

נחקור בו במקצת ההקדמות ובמופתי הרב אם יתבארו באור מופתי אם לא. ולפי שההקדמות אשר יפול הספק באמתתן [הם] הא׳ והב׳ והג׳ והז׳ וחח׳ והט׳ והי׳ והי״ב והי״ג והט״ו והי״ו והכ״ב והכ״ג והכ״ד והכ״ה: כי הכ״ו נחקור בה במאמר הג׳ בג״ה: וכלל ההקדמות אשר תפול בהם החקירה בכלל הזה הם י״ד. ומופתי הרב אשר תפל בהם החקירה ששה חלקנו הכלל הזה לשני פרקים:

הפרק הראשון נחקור בו במופתים שסדר לאמת ההקדמה הא׳ אםהם נותנים האמת בה על כל פנים ונחלק הפ׳ הזה לד׳ עיונים כמספר [מיני] המופתים הנעשים שם. העיון הא׳ בחקירת המופת שסדר בבאור המנעות מציאות גודל נבדל בב״ת ונאמר שהמופת ההוא הוא הטעאיי ונערך על הדרוש. וזה שהמניח גודל בלתי ב״ת אמר במציאות שיעור ונבדל ולזה ג״כ לא יתחייב שגדר הכב״ת יצדק על חלקיו כמו שלא יתחייב זה בקו הלמודי. ולא יתחייב הרכבה בו כלל אלא מחלקיו אלא שזה למה שיראה בנוי על יסוד המנעות הרקות כמו שקדם לנו בכלל הראשון וזה שאם הודינו במציאותו לא ימנע מציאות שעור נבדל למוחשות אבל אולי יחוייב מציאותו למה שכבר אפשר שישוער. ויתאמת אמרנו בו גדול או קטן ויתר משיגי הכמה. אבל למה שהרחיק מציאותו בנה עליו המופת הזה. ולפי שאין בכל מה שחתר מופת מספיק בבטול מציאותו ראינו להשיב עליהם לבאר שקרות המופתים הרם [לפי] שבזה תועלת גדול בחכמה הזאת. ולפי שהאומרים ברקות דמו לפי דעתו שהרקות היא סבת התנועה אומר שהמופת הנעשה לבאר שקרות הדימוי הטעאיי. וזה שהאומרים ברקות לא דמו שיהיה הרקות סבת התנועה אלא במקרה. וזה שהם חשבו שאם לא יהיה הרקות נמצא לא תהיה תנועת ההעתק אפשרית להמנע הכנס גשם בגשם ונעזרו בזה גם כן מהצמיחה וההתוך והספוגית והמקשיות ומדמויים אחרים כמו שבא זה כלו בספר השמע והיות הרקות סבת התנועה במקרה על הדרך הזה לא יחייב היות הרקות פועל או תכלית. ואמנם המופת הראשון שעשה לבטל מציאות הרקות מצד מציאות התנועה הוא מבואר הבטול. וזה שאם היו האומרים ברקות מחייבים היותו סבה בעצם לתנועה היה מקום למופת ההוא אבל לא דמו לעולם אלא היותו סבה במקרה כמו שקדם. ולזה לא ימנע

היותו ליסודות. ואם היו מעורבין ברקות היות להם האותות במקומם הטבעי וחלות טבע מה שממנו ומה שאליו לסבת קרובו או רחוקו מהמקיף או מהמרכז. ולזה לא ימנע מציאות התנועה הטבעית וההכרחית במציאות הרקות וכ״ש שלא יחוייב בזה המופת המנעות מציאות הרקות חוץ לעולם למה שאם היה הרקות שאין לו טבע ממה שממנו ומה שאליו לא יתחייב המנעות תנועה סבובית לגשם כדורי וזה מבוארת כנפשו. ואמנם המופת הב׳ והג׳ בנויים על שתי הקדמות שהאחת מהן כוזבת והיא האומרת שיחס התנועה אל התנועה כיחס המקבל אל המקבל כשהיו המקבלים מתחלפים. וזה כי למה שהתנועה תחייב זמן לעצמותה יתחייב שבהסתלק המקבל ישאר זמן שרשי לתנועה ידוע אצל הטבעי לפי חזק המניע. ולזה יתאמת שיחס איחור התנועה השרשית אל איחור התנועה השרשית כיחס המקבל אל המקבל כמו שתאמר עד״מ שיחס איחור התנועה באיש היגע אל איחור התנועה באיש ההוא בהיותו יותר יגע כיחס היגיעה אל היגיעה. ואם סלקנו היגיעה תשאר התנועה השרשית. והנה ן׳ רשד חתר להתיר הספק בשכבר העיד עליו אבובכר במקצת והרבה דברים מרבים הבל. ומהאחרונים מי שחשב לבאר המנעות הרקות בשאמר שהממוצע תנאי במציאות התנועה וזה לדאיתות טבעו למה שאליו והוא דבר לא התבאר ולא יתבאר בשכבר אפשר שיאמר שהכובד והקלות למתנועעים בטבע ואין צורך בהם לממוצעים. ואולי שאפשר שיאמר שלכלם כובד מה אלא שיתחלפו בפחות ויתר. ולפי זה המתנועעים למעלה יהיה מהכרח היותר כבדים כאלו תאמר שהאויר בהיותו תוך המים יעלה מצד הכרח כובד המים הדורשים המטה להיותם יותר כבדים. וכבר יראה זה כי אנחנו אם פנינו מקום הארץ ואולי עד המרכז כבר יתמלא מים או אויר אם זה להכרח המנעות הרקות תוך העולם או לסבת כובד האויר לא התבאר עדיין ולא יתבאר. ועוד שאם היה שהודינו שהממוצע תנאי במציאות התנועה הנה לא ימנע משיהיה חוץ לעולם רקות ויתנועע בתוכו גשם כדורי בסבוב. כי המופתים ההם לא ימנעו אלא תנועה ישרה לגשם מונח ברקות. אבל הגשם הכדורי כבר יתנועע בתוכו מבלתי שימיר מקומו וזה מבואר מאד. ואמנם המופת הד׳ יסודו דהקדמה דאומרת שהמנע גשם בגשם הכנסו הוא מצד מרחקיו והג׳ בלבד והוא שקר מבואר לאומרים ברקות שאין ההמנע מפני הרחקים מופשטים אבל מפני הרחקים במה שהם בעלי חומר. ואם היה שאין ההמנעות מפני החמר לבדו למה שאם לא היה לו רחקים לא יטריד מקום. הנה גם כן הרחקים אם לא היו בעלי חומר לא יטרידו מקום ואז לא היו צריכים אל מקומות בב״ת אלא שאם היה שלא יצדקו נפרדים רוצה לומר שאין באחד מהם די להמנעות הכנס גשם בגשם הנה יצדק מורכב שהרחקים בעלי חמר יטרידו המקום אשר מזה הצד הוא נמנע הכנס גשם בגשם ולזה לא יתאמת שהרחקים מופשטים יצטרכו אל מקום וזה מבואר מאד: ומה שחזק דעתו הוא בשאמר שהרחקים תכליות הגשמים הנה האומר ברחק נבדל אינו מודה בו והוא מערפה על הדרוש. הנה כבר התבאר שאין בכל מה שאמר דבר [ראוי] לשום לב עליו בבטול רוחק נבדל והיא מה שכוונגו לביאורו. וכבר יראה שמציאותו מחוייב לפי סברתם האומרים בהמנעות מציאות גשם בב״ת וזה שהוא מחוייב שלא יהיה חוץ לעולם גשם ואם אין שם גשם הנה אין שם מלוי. ואם אין שם מילוי מי יתן ואדע מה זה אשר ימנעהו לקבל רחקים גשמיים: והנה רחקים נבדלים עניינם המקום הפנוי לקבל רחקי גשם. ואמרנו המקום פנוי [למה שיראה] שהמקום דאמתי לגשם הוא הפנוי השוה לגשם אשר יטרידנו הגשם כמו שנבאר במקומו בג״ה ולזה התבאר שגודל נבדל אינו נמנע בעצמו אבל אולי מחוייב ואיך לא והפנאי

בעצמו כבר יאמר בו גדול או קטן והוא משוער בחלק ממנו ואלו תדמה. כלי קערורית הורק מן האויר ולא נתמלא אויר במקומו הנה הפנאי ההוא יאמר בו גדול או קטן והוא משוער בחלק ממנו. ואחר שיצדק עלינו גדר הכמה המתדבק הנה הוא בהכרח גודל אחר שאיננו זמן ואם כן אחר שאין חוץ לעולם גשם לפי סברתם האומרים בהמנעות גשם בב"ת יש שם בהכרח פנאי. ואחר שהתבאר שהוא גודל התבאר אם כן מציאות גודל נבדל ולפי שהוא נמנע מציאות התכלית לו למה שהוא מחוייב שיכלה אל גשם או אל פנוי ואי אפשר שיכלה אל גשם א' הנה אם כן יכלה אל פנוי וכן לב"ת והתבאר אם כן לפי סברתם מציאות גודל נבדל בב"ת ואיך שיהיה התבאר בהכרח מציאות גודל בב"ת גשם היה או נבדל וזהו מה שראינו לחתום בו העיון הראשון. ואולם במופת אלתבריזי אשר קראו מופת ההתדבקות הוא מבואר שלא יתחייב מי שחשב וזה שהמנעות היות בב"ת גדול מבב"ת הוא מצד השיעור שכשנגיחהו גדול בצירוף הכוונה בו גודל השיעור שאין תכלית לו הוא בלתי משוער ולזה לא היה הקו האחד גדול מהאחר לפי שכל אחד בלתי מקבל השיעור בכללו ולזה איננו גדול מהאחר ואם היה נוסף מהא' היה מהצד שהוא ב"ת וזה מבואר בעצמו וכבר התאמת זה מן החוש למה שהוא מבואר מעניין הזמן לאומר בנצחותו שזה עניינו שהזמן הוא מתוסף מהצד שהוא בו ב"ת עם היותו בב"ת מהצד האחר לאומר בקדמתו ועוד התבאר במה שיבא בנ"ה שאף לאמונתינו האמיתית בחדוש יתחייב זה במה שאין ספק בו:

העיון הב' בחקירה במופתים שסדר בבאור המנעית מציאות גודל גשמי בב"ת והנה הבאור הכולל שהתחיל בו תחלה הוא מבואר הנפילה שההקדמה הקטנה האומרת שכל גשם יקיף בו שטח או שטחים חולק עליה בעל הריב האומר במוציאות גשם בב"ת והנה סדר המערכה על הדרוש וחנה אם הודינו לו בהמנעות גודל גשמי בב"ת לא יחייב מה שדמה בגודל למה שכבר אפשר שיבדלו מן הגשם כמו שבארנו במה שעבר והנה במספר נדבר בו במה שיבא בנ"ה ואולם המופתים הטבעיים הנה הראשון נפסד החומר והצורה וזה שהוא מחובר מהקדמות בלתי מורות שהתדבקות הנמשך בלתי מחוייב וזה שההקדמה האומרת בהמנעות מציאות יסודות בב"ת לא התבאר באחד מהשמע אלא בב' טענית האחד כי הבב"ת לא [תקיף] בו ידיעה והנה אין מהכרח ההתחלות במה שהם התחלות להיותן ידועות והוא מבואר בעצמו. והב' שאם היו היסודות בב"ת היה מורכב בב"ת והוא הדרוש ולזה בהניחנו מורכב בב"ת לא התבאר המנעות מציאות היסודות בב"ת התבאר א"כ היות ההקש נפסד מצד חמרו. ואולם מצד צורתו למה שלא יתחייב בהניחנו א' מהיסודות בב"ת שיפסיד השאר כי כבר אפשר שלא יהיה בעל איכות למה שכבר אפשר שינח גשם בב"ת אין איכות לו. ומזה הצד הוא מקבל כל האיכיות מצד היותו משולל מכלם והוא להם יסוד. וכבר נמצא גשם בלתי בעל איכות לפי סברתם בעניין הגרמים השמימיים אלא שבו כח והכנה לקבל האיכיות וכ"ש שבזה המופת לא התבאר המנעות מציאות גשם כדורי חוץ לעולם בב"ת. ומה שחזק עוד דעתו שאם היה בב"ת יהיה בב"ת בכל רחקיו לא יתחייב זה שאם היה סבה עצמית לרחקיו והיה מקום לחיוב ההוא אבל אם הבלתי תכלית משיג ממשיגיו ובלתי עצמי לו לא יתחייב בזה בכל הרחקים וזה מבואר מאד. ואמנם השני אשר יסודו הכובד והקלות הוא לקוח מהגשמים המוחשים אשר תחת הגלגל. ואולם האומר בגשם בב"ת ואמר שאין לו כובד ולא קלות כמו שאמר בגרמים השמימיים לדעת ארסטו. ואמנם הג' והד' אשר מצד המקום הנה אם הודינו גדר המקום אשר אמרו הנה לא יתנו האמת כמו שחשב. וזה שהאומר בגשם הבב"ת יאמר שמקומו הוא שטח קערירתו. והוא השטח המקיף המרכז ומצד גבנוניתו הוא בב"ת ואין לו מקום

בפאה ההיא. ואיך לא והגשם השמימי המקיף בכל לפי דעת ארסטו זה תוארו רצונו שאין לו מקום מקיף אלא מוקף אלא שהאמת בעצמו לפי מה שיראה שהמקום האמתי לדבר הוא הרחקי אשר בין תכליות המקיף. והשקרים אשר חייב ארסטו לזה הרעת אין עניין להם שהוא מיוסד על שהרחקים אשר בתוך הכלי מלא מים נעתקים בהעתק הכלי. ואז היו מתחייבים השקרים ההם והוא בדוי ואינו אמת שהרחקים לאומרים בפנוי ורקות בלתי מתנועע. ולזה לא יתחייבו הבטולים ההם. והנה לסברת ארסטו במקום יתחייבו גבנוניות. מהם שהגרמים השמימיים יתחלפו במקום וזה שלכלם מקום בעצם רצוני השטח והמקיף בכל לא יהיה לו מקום בעצם למה שאין לו שטח מקיף שוה נבדל כי חשטח אשר בגבנינות אינו נבדל ממנו אשר בעבור זה נלחץ לומר שאין לו מקום בעצם אלא במקרה ומהם שהגדר אשר אמרו בשהוא שטח מקיף שוה נבדל איננו מסכים גם למתנועעים תנועה ישרה. וזה שהמקום המיוחד לחלקים המתנועעים בעצם בתנועה הכל איננו מקיף שוה נבדל באופן שיהי לו ערבות ודמיון לכל חלקי המקום כאשר חתר. וזה שהמקום האויר עד״מ לפי סברתו הוא השטח המקיף בקערירות האש למה שיש לו שם ערבות ודמיון. ואמנם החלק האמצעי מן האויר לא נמלט אם שהוא במקומו הטבעי. אם שאינו במקומו הטבעי אשר לו האותות אשר אמרו. ואם הוא במקומו הטבעי יתחייב שמקומו הטבעי אשר לחלק יתחלף למקום הטבעי אשר לכל והוא בתכלית הגנות. ומהם שאם המקום אשר לגרם שמימיי בעצם היה או במקרה הנה מקיף המרכז לא יתכן בו האותות אשר אמרו במקומם בכלל. וזה שלא יצוייר בגרמים השמימיים האותותם אל המטה. וכל שכן שיסוד האש ידרוש המעלה אשר מזה הצד יש לו ערבות ודמיון במקיף ושהגרם השמימיי איך יהיה לו ערבות ודמיון אל המטה. גם מה שדמה שהכדור המתנועע יצטרך לדבר נח ומזה הצד היה אפשר לומר בו שהוא במקום הוא שקר בדוי. וזה שיתחייב מזה שסביב קטבי הכדור דבר נח ויתפוצצו אם כן חלקיו אלא שהנקודה אשר במרכז או בקטבים לא מתאור בתנועה ולא במנוחה בעצם. ואם היה שתתנועע במקרה מצד היותה תכלית למתנועע. ולזה לא יאמרו בעבורה שהכדור המקיף במקום. ואמנם כשהנחנו הפנוי הוא המקום הוא המסכים לכל המתנועעים תנועה ישרה או סבובית ולכל חלקיהם מבלי שלא נבקש להם האותות. והתמה שבאשר בקשנו ליסוד הארץ מקום הנה אמרנו שהוא המטה במוחלט. והנה המטה במוחלט איננו שטח כי אם נקודה ואי אפשר שתתואר במקום. ולזה היה האמת עד לעצמו ומסכים מכל צד כשהמקום האמתי הוא הפנוי וכבר היה ראוי להיות כן כי המקום היה ראוי שיהיה שוה למקומם כלו וחלקיו. ולזה המופת שסדרו איננו נותן האמת בדרוש. וה א מה שכווננו בזה העיון השני. והנה להתפרסם זה העניין מהמקום היה הרבה מהקדמונים שהיו רואים כי המקום האמתי צורתו בשהיא תגבילהו ותיחדהו כלו והלקיו עד [שרבותינו ע״ה] השאילו השם הזה לצורת הדבר ועצמותו אמרם ממקומו הוא מוכרע. ממקום שבאת. כלומר מאותו דבר עצמו. ממלא מקום אבותיו. והסתכל אשר העידו שהמקום הוא הפנוי אשר ימלא בעל המקום. ולזה אמרו ממלא. ואילו היה מכוון מדרגה לבד היו אומרים במקום אבותיו היה כלומר במדרגת אבותיו. ולזה להיותו הש״י היא הצורה לכלל המציאות כי הוא מחדשו ומיחדו ומגבילו השאילו לו השם הזה באמרם תמיד ברוך המקום. לא על דעתך אנו משביעים אלא על דעתינו ואל דעת המקום ב״ה. הוא מקומו של עולם. והיה הדמיון הזה נפלא כי כאשר רחקי הפנוי נכנסים ברחקי הגשם ומלואו כן כבודו יתברך בכל חלקי העולם ומלואו באמר מלא כל הארץ כבודו. ירצה כי עם היותו קדוש וגבדל בשלש קדושות שירמוז בהם אל היותו נבדל משלש עולמות הנה מלא כל

הארץ שהוא יסוד העיבור שביסודות כבודו. ומזה העניין אמרו ברוך כבוד השם ממקומו. כלומר שתואר הברכה והשפע ממקומו ר״ל מעצמות ולא מזולתו. ויהיה הכינוי ממקומו שב אל הכבוד. ואם תרצה שיהיה הכבוד נאצל יהיה העניין כפשוטו. ויהיה הכינוי שב אל השם כלומר שכבוד ה׳ ברוך הוא ומושפע ממקום השם ר״ל עצמותו להיותו נאצל ממנו ולא יצטרך לפי הרב אשר פירש מקימו מדרגתו. כי אין ראוי ליחס מדרגה אצל השם. וזה מה שראינו לחתום בו זה העיון השני:

העיון הג׳ בחקריה במופתים שסדר בהמנעות מתנועע בלתי בעל תכלית תנועה ישרה או סבובית. אולם המופתים שסדר בהמנעית תנועה ישרה לגשם הב״בת. ויחייב מזה המנעות מציאות גשם בב״ת הנה הם בנויים כלם על הגשם המוחש ולזה יהיה החיוב חלקי ולא יתבאר עדיין המנעות מציאות גשם בב״ת׳ בלתי מוחש אלא שכשנחקור בהם נמצאם בלתי נותנים האמת על כל פנים אף בגשם מוחש וזה שהמופת הראשון המיוסד על האנה יש לאומר שיאמר שמקומות האנה עם היותם בלתי מוגבלים במין ר״ל המעלה והמטה הם בלתי מוגבלים באיש. וזה שהמקומות הם זה למעלה מזה לבלתי תכלית ואם אין שם מעלה במוחלט לא יקרה מזה בטול ואם היה שהתנועה הישרה נראית בחוש ואמנם המופת הב׳ המיוסד על הכובד והקלות הנה כשנניח הגשם בלתי בעל תכלית בעל כובד וקלות לא יתחייבו החיובים שדמה. וזה שכל כובד וקלות זמן שרשי אם מפאת האמצעי אשר בו יתנועע ואם להכרח היות התנועה בזמן ולא יתחייב אם כן כובד בעל תכלית מתנועע בזמן קטן מכובד בלתי בעל תכלית אבל יתחייב היות כובד גשם בעל תכלית מתנועע בזמן שוה לכובד גשם בלתי בעל תכלית ולא יקרה מזה בטול למה שזה קרה מפאת הכרח שמירת הזמן השרשי אשר מפאת האמצעי ומפאת התנועה. ולזה לא יתחייב שיתנועע הכובד הבלתי בעל תכלית בעתה כאשר חשב. והנה המופת הג׳ המיוסד על הפעל והפעלות החיוב אשר חשב שאי אפשר לגשם הבלתי בעל תכלית שיגיע מה שיש לו תכלית למה שאין יחס ביניהם והיה ראוי שתהיה פעולתו בבלתי זמן אינו. וזה שלמה שאי אפשר לתנועה אלא בזמן הוא מן ההכרח שיהיה לו לתנועה זמן שרשי אם נניח התנועה באנה. ואם נניח התנועה באיך הנה מהיות הבב״ת פועל משנה בזולת זמן לא יקרה ממנו בטול ולא יהיה כנגד המוחש. ולזה הוא מבואר שאין בכל מה שחתר לבאר המנעות גשם בב״ת מפאת התנועה הישרה מחוייב. ואמנם מפאת התנועה הסבובים הנה הוא ג״כ בלתי מחוייב בהיותם בנויים גם כן על הגשם המוחש. ולאומר שיאמר שיש שם גשם בלתי בעל תכלית והוא בלתי מתנועע בסבוב לסבות שזכר והנה כשנחקור בהם נמצאם בלתי נותנים האמת בהם אף בגשם מוחש. וזה שהמופת האחד מה שחייבו בו סותר הנמשך והוא שהמרחק אשר בין ב׳ הקוים מצד המקיף בב״ת להיות המרחק נוסף בתוספת הקו. ואחר שהקו מתוסף לב״ת המרחק א״כ נוסף לבלתי תכלית. יש למערער שיאמר המרחק מתוסף בתוספת המספר ושהתכלית בו לעולם שמור וכבר יראה זה מפני שהידיעה בהפכים אחת׳ והנה כבר התבאר בספר החרוטים אפשרות התקצר המרחק לבלתי תכלית ויהיה המרחק בו שמור בו לעולם. וזה שאפשר שיונחו שני קוים שכל מה שיתרחקו יתקרבו ולא יתכן הפגשן לעולם ואפילו יוצאו לבלתי תכלית הנה שיש שם מרחק שמור לא יפסד וכ״ש כתוספת שאפשר שיתוסף לעולם ושיהיה התכלית שמור בו והוא האמת הגמור שהמרחק בב״ת שבין שני קוים ואם הם בב״ת אין מציאות לו להיות המרחק לעולם מוקף וכמו שיתבאר עוד מדברינו בנ״ה אלא שתחלה נבאר שאם היה החיוב שיסד בו סותר הנמשך

אמת היה מתחייב שיהיה המרחק בב"ת וב"ת יחד ואף לא נניחהו מתנועע. וזה שהמופתים שסדר הם בנויים על בטול דתנועה הסבובית לגשם הבב"ת אבל אם נניחה בלתי בעל תכלית בלתי מתנועע לא יקרה ממנו בטול וכ"ש אחד שנתבאר שחוץ לעולם בהכרח מילוי או רקות ואחר שהיה רחק בב"ת נמצא או אף אם לא ימצא עלינו שנניחהו על צד שהשתמש בו המהנדס בגדר הקוים הנוכחיים ובזולתו מהשרשים. ואולם איך יתאמת שאם היה החיוב שעשאו אמת שיהיה המרחק בב"ת וב"ת יחד הנה כפי מה שאומר הנה אם יתחייב בקוים בב"ת היוצאים מהמרכז שיהיה המרחק ביניהם המקיף בב"ת ולהיות המרחק נוסף בתוספת הקו הנה יתחייב זה בכל שני קוים היוצאים מהמרכז ובאי זו זוית הזדמן וכאשר נצייר בצד המקיף אשר המרחק ביניהם בב"ת ונרשום אצל הקו האחד בשיעור ידועה נקודה אין ספק שאפשר לנו להוציא קו מהנקודה הרשומה אל נקודת המרכז למה שהוא מן הידיעות הראשונות שאפשר להוציא קו ישר מכל נקודה אל כל נקודה ויחדש א"כ זוית ידוע. ואם היו בצד המקיף במרחק בעל תכלית. וכבר הונח שכל הקוים היוצאים מאי זו זוית הזדמן יחדשו בצד המקיף מרחק בב"ת אם הוא ב"ת בב"ת יחד. והשקר הזה יתחייב מהנחתינו החיוב האמתי אלא שהאמת הגמור שעם היותו הקו בב"ת לא יתחייב מציאות מרחק בב"ת בין שני הקוים וזה שהוא ידוע שהקו הבב"ת היוצא מן המרכז א"א שנרשום בו נקודה שלא יהיה הקו שבין הנקודה והמרכז ב"ת ואחר שהמרחק שבין הקוים א"א להיות ב"ת אלא אצל נקודה שיהיה בה הקו בב"ת והנקודה ההיא אין מציאות לה. אין מציאות א"כ למרחק הבב"ת שבין שני הקוים ובכלל שכשנאמר בקו שהוא בב"ת כבר אמרנו בו שהוא קצה ותכלית. ואלו היה נמצא המרחק בב"ת היה ראוי שיהיה בקצה והוא משולל הקצה הנה המרחק בב"ת בין הקוים אין מציאות לו. ואם היה שהגשם בכללו יתנועע והוא בב"ת הנה לא יתנועע חלק ממנו אלא על קו ב"ת. ואם היה זה רחוק מן הציור הנה השכל מחייבו וראיי שתדע שהחיוב הזה שחייבנו היות המרחק שבין שני הקוים הבב"ת היוצאים מן המרכז ב"ת יחייב היות כל הסבוב שימצא במתנועע הזה ב"ת וזה יתבאר בקלות למה שהזוית הב"ת אשר אצל המרכז כאשר חדשנו זוית שוות לו אצלו הנה היו ב"ת במספר בהכרח להיות המרחק אשר אצל המרכז ב"ת והיה המספר ב"ת חוייב שיהיה המרחק ב"ת בהכרח וכאשר היה זה כן התבאר שהחיוב שחשב לחיוב סותר, הנמשך במופת הזה אינו אמת ובזה נבטל המופת הו' והנה המופת הב' והג' והד' מיוסדים על חתוך קו מתנועע בסבוב נכחי היה או לא בקו הבב"ת. והנה למה שהתבאר המנעת חלק ראשון בתנועה למה שחוייב כל מתנועע כבר התנועה הנה לא תחייב מציאות נקודה ראשונה מהפגישה ולזה איננו רחוק שיפגוש קו בשיעור ב"ת בתנועה ב"ת וזה להכרח קצה התחלה התנועה בזולת זמן. והנה המופת הה' מיוסד על ההקדמה האומרת שהגשם הבב"ת המתנועה בסבוב יש לו תנועה סבובי. והוא שקר שאחר שהגשם בב"ת הנה הוא נעדר הקצוות ולזה אין לו תמונה וזה כי אם היה מהכרח התנועה בסבות תמונת סבובית היה לזה מקום ספק אבל כבר אפשר בכל תמונה להתנועע בסבוב. וכאשר סלקנו מהגשם גבוליו הנה סלקנו ממנו התמונה ולא יתחייב אם כן היותו ב"ת. כבר התבאר שאין בכל המופתים שסדר דבר יחייב סלוק התנועה הסבובית בגשם הבב"ת אבל התבאר מדברנו אפשרות התנועה בגשם הבלתי ב"ת. וכבר התבאר חיוב אפשרותה מהחוש וזה מה שאנחנו נראה הגשם הניצוצי יתנועע בסבוב בזמן בעל תכלית. והנה כאשר נדמה הקו הניצוצי בלתי בעל תכלית ונשתמש בו כאשר ישתמש המהנדס בו הנה לא ימנע משיתנועע

תנועתו הבלתי בעל תכלית בזמן בעל תכלית. ואם כבר ימשך הניצוץ לבעל תכלית ואם היה שאין מציאות לבלתי בעל תכלית לפי סברת בעל הריב הנה השכל יגזור שלא ימנע הניצוץ מלהתנועע אם היה אפשרות להיותו בלתי בעל תכלית וזה מבואר בנפשו ועוד כי אם היה שלא נדמה הניצוץ בלתי בעל תכלית הנה לא ימלט שלא ירשום נקודה בתנועתו בגודל הבלתי בעל תכלית שהתבאר מדברינו היותו מחוייב במלוי או ברקות ולזה כאשר נדמה בגודל ההוא קו בלתי בעל תכלית נכחי לניצוץ מונח הנה מצה דניצוץ כשיתנועע ירשום נקודה בקו נכחית לקו הניצוצי ויתבאר מזה בקלות הפך מה שחייבהו במופתים אשר סדר ודי בזה העיון הג'.

העיון הד' בחקירה במופתים שסדר לבאר באור כולל המנע מציאות גשם בלתי בעל תכלית בפעל ואם הם בכהמופתים הקודמים הנה המופת האחד לא התחייב מהתנועה בסבוב שיש לו אמצע וזה כי למה שהוא משולל הקצוות אין לו אמצע והמופת השני כבר אפשר שיתנועע בעצמו ולא יתחייב שיהיו לו מוחשים מחוץ מקיפים ושאר מה שנאמר בו התרם מבואר במה שנאמר. התבאר מכל זה שאין בכל מה' שחשב לאמת ההקדמה הזאת דבר מספיק ולפי שהטעות שבהתחלות מביא אל הטעות שאחר ההתחלות הביא זה לחייב שאין שם עולמות אחרים וזה שהוא חייב תחילה שאין חוץ לעולם מילוי ולא ריקות וחייב שאלו היו שם עולמות אחרים היו היסודות מתנועעים מעולם אל עולם והוסף הזויות ודברים מרבים הבל. ולמה שהטעות בהתחלה מבואר וזה שכבר התבאר במה שקדם חיוב מציאות גודל בלתי בעל תכלית וחיוב ריקוי או מלוי בלתי בעל תכלית חוץ לעולם הוא מבואר שמציאות עולמים רבים אפשרי. ולא יתחייב תנועת היסודות מעולם אל עולם וזה שכל אחד מהיסודות מתנועע תוך מקיפו אל המקום הנאות לו וכל מה שנאמר בזה לחייב ההמנעות הבל ורעות רוח. ולהיותה אפשרות הזה אמת אין ספק בו ואין דרך אצלנו ומבוא דרך החקירה לדעת אמתת מה שחוץ לעולם מנעו חכמינו עליהם השלום לדרוש ולחקור מה למעלה מה למטה וגומר וזה מה שראינו לחתום בו העיון הזה הרביעי בפרק הראשון.

הפרק ב' בחקירה בהקדמה הב' האומרת שמציאות גדולים אין תכלית למספרם שקר. והוא מבואר שיסוד ההקדמה הזאת היא אמות ההקדמה הא'. וכאשר התבאר בטול הא' יתבאר בקלות בטול ההקדמה הזאת הב' אלא שיש לאומר שיאמר שאף בשלא תתאמת האחד תתאמת הב' מצד המנעות מספר בב"ת. וזה בשנאמר כל (זמן) [מספר] אם זוג ואם נפרד והזוג והנפרד כל אחד מוגבל וב"ת א"כ כל מספר ב"ת. והנה כבר קדם לנו בפ"ג מהכלל האחד שאין זה דעת הרב גם אבוחמד וב"ם מסכימים עמו. והנה ב"ר נתעורר בזה בביאורו לספר השמע ומה שראוי שיאמר בזה הוא שהמספר בפעל רוצה לומר הספורים בשם מספר הנה הם מוגבלים וכל מוגבל בעל תכלית בהכרח אבל בעלי המספר רוצה לומר אשר מדרכם שיספרו אבל אינם ספורים בפעל אין הבלתי בעל תכלית נמנע בהם ולו הונח שיהיה זוג או נפרד וזה שכבר אפשר שיהיו זוגים נפרדים בב"ת. אלא שהאמת הגמור הוא שהחלוקה למספר אל זוג ואל נפרד הוא במספר הב"ת המוגבל אבל במספר הבב"ת למה שאינו מוגבל הוא בלתי מתואר בזוג ונפרד. וכבר העירונו בזה בפרק הנזכר.

הפרק ג' בחקירה בהקדמה הג' האומרת שמציאות עלות ועלולים למספרם שקר. ואומר שהמופת אשר סדר אל תבריזי בזה אשר העירונו

עליו בפרק הג' מהכלל הא' והרמוז במאמר הח' מספר השמע ובמה שהאחר הטבע בלתי מספיק לפי דעת הרב. וזה שלא יחוייב המנעות מספר בלתי בעל תכלית אלא לדברים שיש להם סדר והדרגה במצב או בטבע ולזה אפשר בשכל אחד שיהיה עלת שכלים בלתי בעל תכלית במספר. ובכלל אין המנעות מציאות עלולים בלתי בעל תכלית מעלה אחת אם היה אפשר לעלה אחת אצילות יותר מעלול אחד. ואחר שאין המנעות לעלולים להיות בב"ת ואם להם עלה לכללם הנה אם כן לא יחייב מציאות העלה לכללם המנעות הבב"ת לעלולים. ולזה כאשר נניח עליל ועלולים בשיהיה האחד עלה לשני והב' לג' וכן לעולם. מי יתן ואדע בשנניח לכל אלו עלה אחת איך יחייב מציאות ההמנעות הבלתי בעל תכלית לעלות ועלולים וזה שלא יחוייב זה מצד היות עלה ראשונה לכלם שהוא בהנחתינו עלולים בלתי בעל תכלית כבר נודה בעלה ראשונה לכלם והוא מבואר שלא ימנע היותם בלתי בעל תכלית אחר שאין המנע בלתי בעל תכלית במספר בדברים שאין להם סדר במצב או בטבע. והנה כשנניח ג"כ העלולים הבב"ת כל אחת עלה לחברו לא יקרה מזה שום בטול. אלא שאנו צריכים לדבר יכריח מציאותם על העדרם אחר שכלם אפשרי המציאות. ואנחנו כבר נודה בעלה הראשונה אשר לא יתחייב התכלית לזולתה מהעלולים והיא המכרעת מציאותם. וכבר חתרו קצת המפרשים לאמת ההקדמה הזאת כשאמר זה לשונו כי מה שלא יגיע בעצם אם לא בקדימת מה שאין לו סוף הנה לא יגיע. ואי אפשר שימצא ע"כ. והנה אם היתה הקדימה זמנית היה מקום לטענה הזאת ואם כבר תקבל המחלוקת למה שאנחנו נראה שמה שלא יגיע אם לא בהקדמת מה שאין סוף לו הנה יגיע כאלו תאמר עד"מ שהיום הזה שאנחנו בו הגיע ואם לא הגיע אלא בקדימת מה שאין סוף לו לאומרים בקדמות העולם אלא שזה במקרה ושנודה באפשרות שבמקרה ובהמנעות אשר בעצם צריך האמתה אבל כשנודה בחלוק הזה בקדימה אשר בזמן אין מקום לו בקדימה אשר בסבה אחר שהם יחד בזמן כי אחר שהדברים יחד בזמן אחד מי חייב המנעות בשיהיה כל אחד עלה לאחד ואפשרות בהיותם כלם עלולים אחר שנודה באפשרות היותם בב"ת יחד אלא שהמכוון מזאת ההקדמה ומה שאנו צריכין ממנה הוא מציאות עלה ראשונה בלתי עלולה היו העלולים בלתי בעל תכלית וכל אחד עלה לחברו או בעל תכלית.

הפרק הד' בחקירה בהקדמה הזאת האומרת שכל משתנה מתחלק. וזה שאנחנו נמצא בנפש המדברת שהיא משתנה בקנין המושכלות מהמוחשות ומהמדומות אשר יהיו בזולת זמן. והתנועות הנפשיות כשמחה והדאגה אשר לא יהיו רק בזמן. והנה אל תבריזי נתעורר מהספק הזה ואמר בהתרו שהכוונה בזה באיכיות גשמיים. ויראה שנמשך לדעת אבובכר בבאור דברי ארסטו כאשר העירונו בפז' מהכלל הא' ואולם לדעת ב"ר נאמר לפי פירושו שהכוונה בזה באיכיות ותנועות גשמיות ויהיה א"כ כל ההקדמה הזאת כפל ומותר וביחוד למה שהמתנועע בתנועות גשמיות הוא גשם. ועוד שאם ההקדמה הזאת חלקית ומיוחדת באיכיות הגשמיות הנה לא יוכל להשתמש ממנה במה שיבא במשתנה כלל. אלא שהתר הספק לפי מה שיראה הוא כפי התנאי שהעירונו במתנועע וזה שאנו צריכין להתנות בו המתנועע בעצם וכן נאמר אנחנו במשתנה רוצה לומר המשתנה בעצם. ולהיות הנכש המדברת בלתי משתנה בעצם אלא למה שיקרה היות היולנית לא יבטל אמות ההקדמה הזאת אלא שהבאור אם השינוי הקורה לה אם אפשר להיותו עצמי אם לא יתבאר במה שיבא בנ"ה יתברך:

הפרק ה' בחקירה בהקדמה האחת האומרת שכל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח וזה שמה שימצא במקרה יעבור שלא ימצא כשלא יהיה מתחייב לנמצא בעצם. ולזה כבר אפשר בגשם שיתנועע במקרה תמיד למה שיתחיב כן ממתנועע אחר בעצם כמו שקרה לכדור האש שהוא מתנועע בהכיח מצד תנועת הגלגל התמידית וכן שטחי הגלגל וחלקיהם מתנועעים במקרה בתנועת הגלגל העצמית והוא מן המתנועע במקרה שלקח הרב במשלו [בכללו] בהקדמה הו'. וכבר נתעורר מזה אל תבריזי וזולתו עד כי הנרבוני חשב ליישב ההקדמה הזאת באמרו שירצה שכל מה שיתנועע במקרה במה שהוא מתנועע במקרה ינוח בהכרח כאלו תאמר על ד"מ שנפש אדם המניע האדם והיא מתנועעת במקרה בהנעתה ואינה מתנועעת בעצם. הנה למה שבהנעתה מתנועעת במקרה יחוייב בה שתנוח. וכן תאמר בנפש הגלגל המניעה לו והיא מתנועעת במקרה בהנעתה יחוייב לה שתנוח אם לא שהצטרף שם מניע אחר נבדל בלתי מתנועע אפילו במקרה. והנה כשנשתדל בזה נמצאהו בלתי מחוייב וזה כי כשניחס ההתנועעות במקרה לנפש הגלגל אינו אלא על צד הקשרה בגלגל הקשר מציאות או הקשר עירוב אשר הוא מתנועע בעצם ואחר שאין התנועה לה אלא על זה הצד הוא מבואר שלא תגיע ממנה לה לאות מזה הצד וזה שכאשר נניחה מניעה לגלגל תנועה נצחית בעצם הנה שם התנועה המקרית אשר תיחס לה כבר תמשך אל העצמית. וכבר הנחנו שאפשר שתתנועע תמיד ולא יקרה מזה בטול [אבל נמצא דברים מקריים מתחייבים לעצמים תמידיים בהתמדת העצמים]:

הפרק ו' בחקירה בהקדמה הט' האומרת כי כל גשם שיניע גשם אמנם יניעהו בשיתנועע גם הוא בעת הנעתו. הנה הב' פנים אשר זכרו ממה שיראה ממשיכת אבן המגניטס הברזל מבוארי הנפילה בעצמם כשיקנה הברזל מזג משכונת המגניטס אשר לכל אחד כח טבעי שעור גדול למה שהוא מעניינם גלוי היותר קושי ההפעלות מאד הוא רחוק קרוב לנמנע ומזה הצד הוא רחוק מאד שיותכו גשמים מהמגניטס ימשכו הברזל ויניעוהו ועוד שלא ימלט העניין מהיות הגשמים ההם המניעו היוצאים מהמגניטס שיפעלו במשיכה או בדחייה והנה בדחייה צריך שיתנועעו הגשמים תנועות הפכיות בעד שידחו הברזל ויביאוהו אל המגניטס ואם במשיכה גם כן צריך שיתנועעו הגשמים (תנועות הפכיות) אל הברזל. ואחר כך ימשכו ויתנועעו עמו לצד המגנינטס. ואיך יהיה זה מי יתן ואשער וכל זה בתכלית הגנות. ולזה יראה שהתשובה הנכונה במה שיראה מאבן המגנינטס של ברזל תנועה טבעית אל המגנטים ביחס ידוע אל הטבע כמו שיש לה תנועה טבעית אל המטה אם להאותות אשר לו אל המקום ואם בסגולה בו אשר לא נשער אלא עד שאמתהו החוש.

הפרק ז' בחקירה בהקדמה הי' האומרת כי כל מה שיאמר שהוא בגשם יחלק אל שני חלקים אם שתהיה עמידתו בגשם כמקרים. ואם שתהיה עמידתו בגשם בו כצורה הטבעית. ראוי שתדע שב"ס ואבוחמד והנמשכים אחריהם היו רואים שמציאות החמר והצורה בכל גשם ואף בגרמים השמימיים למה שהצורה הגשמית אצלם אינה זולת דבקות הג' רחקים מתחתכים על זויות נצבות ולפי שהדבקות זולת המתדבק [אמרו שהמתדבק מקבל החלוק והדבקות אינו מקבל החילוק צריך אם כן אל נושא (יקבל) החילוק והדבקות השכל אם כן יגזור בכל גשם ב' דברים עצמיים לו הם החמר והצורה. ואולם ב"ר למה שהגרם השמימיי לא יקבל החילוק בפעל יראה

שאין בו ריבוי והרכבה כלל וזה כי הגשם אחד במציאות אלא שהשכל יחייב בו הרכבה מנושא ונשוא מצד ההויה וההפסד לפי שהנפסד לא יקבל ההויה וכמו שקדם לנו ביאורו בפרק הי' מהכלל הא'. הגשם הנצחי אם כן שלא יפול תחת ההויה וההפסד לא יגזור השכל בו הרכבה כלל מחומר. והנה לפי דעת ב"ר מה ההכרח מי יתן ואדע שלא נאמר כן בגשמים ההויה והנפסדים רוצה לומר שהחמר בהם הגשמות והצורה היא הצורה המיוחדת לכל אחד ההולכת מהלך השלמות לגשמות והגשמות הנקרא אצלו צורה גשמית שתהיה הולכת מהלך החמר אל הצורה המיוחדת ויהיה אם כן החמר בזולת הצורה המיוחדת יצטרף אל מקום ונמצא בפעל והנה שהדי במרומים שהגרם השמימיי שהוא גשם בלא חמר נמצא בפעל והנה בזה יותרו קושיות חזקות ומבוכות רבות אשר בטבע ההיולי למה שהונח ואם כן הוא הנה לטוען שיטען שאין בכאן צורה מיוחדת יהיה קיום הגשם בו אבל הצורה הגשמית הוא הנושא בפעל והמעמדת הצורה המיוחדת ואם היה שאין ראוי לומר בצורת המיוחדות היותם מקרים למה שבהם ייחודים יובדלו בהם מהמקרים כאלו תאמר שהצורות המיוחדות להם מקומות מיוחדים ושאינם מקבלים התוספות והחסרון וכיוצא באלו. הנה אמנם יאמר בהם שהם דברים עצמיים אבל שיהי' עמידת הגשם בקיומו בו לא למה שצורת הגשמות שהיא הנושא היא לעולם נמצאות בפעל ועמידת הצורה המשלמת אותו היא בו:

הפרק ח' בחקירה בהקדמה הי"ב האומרת שכל כח נמצא מתפשט בגשם הנה היא בעל תכלית להיות הגשם בעל תכלית ואומר שהסבה

אשר זכרה כבר התבאר בטולה במה שקדם וזה שהמנעות גשם בלתי בעל תכלית לא התבאר עדיין אבל נניחהו ואומר שהוא בטל וזה שלא נודה בחיוב התדבקות הנמשך לקודם בהקש. וזה שלא תתחייב התנועה בזולת זמן למה שלכל תנועה זמן שרשי אין המלט ממנו ולא יתחייב גם כן שינוי הזמן לכח הבלתי בעל תכלית והב"ת למה שיחס הכח אל הכח יהי' בזמן העודף על זמן השרשי הידוע אצל הטבע. וזה שהבב"ת יניע בזולת זמן חוץ מהזמן השרשי והב"ת יצטרף בו לזמן מה. ולו הונח מניע ב"ת יניעהו בזמן השרשי יקרה ממנו בטול למה שכבר ימצא החילוף ביניהם במתנועע גדול שהמניע ב"ת יצטרך זמן בהנעתו חוץ מהזמן השרשי. והבב"ת יניעהו בזמן השרשי לבד זהו הדרך שנתבטל בו המופת. ואולם צריך שתתעורר שכשנודה במופת צריך שיובן בב"ת בחוזק וזה שהוא מבואר שהבלתי בעל תכלית כבר יאמר בשתי בחינות אם בחוזק ואם בזמן. ולזה כשנודה חיוב המופת בב"ת בחוזק הנה לא יתחייב בב"ת בזמן. וזה שכבר אפשר בכח אשר בגשם הב"ת שיניע תנועה ב"ת בחוזק זמן בלתי בעל תכלית כשלא יהיה לו סבה היגיעה והלאות כאלו תאמר בתנועה הסבובית שאינה במשיכה ולא בדחייה וכל שכן בגרם השמימיי שכבר הוסכם מהם שאיננו בעל איכיות ולא יקרה לו החלושה והזקנה כמו שבא בספר השמים והעולם. ועוד שכבר אפשר שיאמר בתנועה הסבובית שהיא טבעית לגרם השמימיי כאשר התנועה הישרה טבעית ליסודות והוא מבואר.

הפרק ט' בחקירה בהקדמה הי"ג האומרת שאי אפשר שיהיה דבר ממיני השינוי מתדבק אלא תנועת ההעתק לבד והסבובית ממנה. הנה

כאשר ידוקדקו טענות ארסטו בזה יראה שהם דמויים לבד והזיות. וזה שהשחור כאשר יתנועע אל הלובן ואם היה שלא ינוח בלובן אבל ישתחר הנ' לא יחוייב שיתלבן וישתחר יחד אלא בשתי בחינות שהוא במה שיתלבן

ראשונה יצדק עליו שיתלבן ובמה שיתנועע אח"כ אל השחרות יצדק עליו שישתחר ולא יקרה מזה בטול. וכ"ש בתנועה הישרה שלא יתחייב מנוחה ביי ב' התנועות אבל אפשר שתהיה מדובקת וא"א לעמוד עליה מהחוש כמו שאמר ארסטו אבל יחוייב שאם נדמה מתנועע קל בתכלית הקלות מתנועע אל המעלה והיא נופל עליו בתכלית הגודל שא"ן ספק עליו שיניעהו אל המטה. ואם היה בין שתי התנועות ההפכיות מנוחה יתחייב שיעמוד (ההרכח) [ההר נח] עם תכלית גדלו. והחיוב שדמה הטעאי' שלא יתחייב מהיות התנועת מתחלפות שימצא שם עתה בפעל. וזה יתבאר בעתה אשר הוא תכלית ההפסד והתחלות ההויה או תכלית ההויה קודמת והתחלה ההויה מתאחרת שהוא מחוייב שלא ימצא עתה בפעל ואיך לא. והנה תנועת ההויה נמשכ' לתנועת האיך והעתה שבין האיכיות איננו נמצא בפעל ואם האיך הראשו' תכלית הוייה קודמת והשני התחלה למתאחרת וזה מבואר מאד:

הפרק י' בחקירה בהקדמה הי"ד האומרת שתנועת ההעתקה יותר קודמת שבתנועות והראשונה מהם בטבע כי ההויה וההפסד יקדם לה ההשתנות וההשתנות יקדם לה קריבות המשנה מן המשתנה ואין צמיחה ולא חסרון אם לא שיקדם לה ההויה וההפסד. הנה ע"ד ההויה הנמשכת תתאמת ההקדמה הזאת אבל על דרך התחלת ההויה אם היתה מלא דבר כאשר יתבאר הנה יתאמת שההויה קודמת לשאר התנועות ושתנועות הכמה והאיך קודמות להעתק למה שהיו בעלי איכות וכמות קודם שהתנועעו והכמה בשלוח קודם לאיך:

הפרק י"א בחקירה בההקדמה הט"ו האומרת כי הזמן מקרה נמשך לתנועה ודבק עמה לא ימצא א' משניהם מבלתי האחר לא תמצא תנועה כי אם בזמן ולא יושכל זמן כי אם עם התנועה וכל מה שלא תמצא לו תנועה איננו נופל תחת הזמן. ואומר שכאשר נדקדק בגדר הזמן נמצא ההקדמות הד' הנכללו' בהקדמה הזאת כמו שקדם לנו בכלל הראשון כוזבית. כי למה שהוא מבואר בעצמו שכבר יאמר במנוחה גדולה כאשר נח דבר מה זמן גדולה וקטנה כאשר נח זמן מועט הנה מבואר שהזמן ישוער במנוחה ומזולת מציאות התנועה בפעל. ואם היה שנשער המנוחה בצריונו [בציורנו] שיעור המתנועע בה הנה יתאמת שאין צורך מציאות התנועה בפעל בזמן וכל שכן שהמנוחה בזולת ציורנו בתנועה כבר תתחלף בפעל ברב ומעט. וכאשר היה זה כן הנה מי יתן ואדע למה ישוער הזמן בה בזולת ציורנו התנועה. ולזה הגדר הנכון בזמן יראה שהוא שיעור התדבקות התנועה או המנוחה שבין שתי עתות. וכבר יראה שהסוג היותר עצמי לזמן הוא שיעור. כי להיותו מהכמה המתדבק והמספר מהמתחלק היה הניחנו המספר סוג בלתי עצמי וראשון. ואמנם שוער בתנועה ומנוחה למה שציורנו בשיעור התדבקותם הוא הזמן ולזה יראה היות מציאות הזמן בנפש וכאשר היה זה כן הנה ההקדמה האחת [הראשונה] והיא האומרת היות זמן מקרה כשרצינו בו שאיננו עצם היא אמתית. ואם רצינו בו היותו מקרה נמצא חוץ לנפש היא כוזבת למה שהוא נתלה במנוחה כמו בתנועה והמנוחה היא העדר התנועה ואין מציאות להעדר. ולזה יתחייב שיהיה הזמן נתלה כציורנו שיעור התדבקות אם בתנועה ואם במנוחה אחר שיאמר בכל אחת גדולה או קטנה. ואולם הב' והי' האומרת היות הזמן דבק לתנועה באופן שלא ימצא האחד מהם בלתי האחר כוזבת

נם כן שכבר ימצא זמן בזולת תנועה והוא המשוער במנוחה או בציור התנועה ואם היה שלא תמצא בפעל. ואולם השלישי' והיא האומרת שלא יושכל זמן אלא עם תנועה גם כן כוזבת מזה הצד אלא שנאמר כי למה שהמנוח' היא העדר התנוע' כשנשער הזמן במנוחה נשכיל התנועה אבל שלא יושכל זמן אלא בשיהיה עם תנועה הנה לא. ואולם הד' והיא האומרת שמה שלא תמצא בו תנועה אינו נופל תחת הזמן. הנה הנבדלים ואם היו בלתי מתנועעים כבר נפלו תחת הזמן כאשר יתאמת שנתהוו כשהזמן היה קודם להם למה שאין מהכרח הזמן מציאות התנועה בפעל אלא ציור שיעור התנועה או המנוחה. ולזה יתאמת מאמר רבי יהודה בר רבי סימון כפשוטו והוא [אמרו] מלמד שהי' סדר זמנים קודם לכן. וגם לא יצטרך לרחוק בפירוש הרב בכתוב הראשון שבתורה והוא אמרו בראשית ברא שיהיה ענינו בהתחלה שכבר יהיה כפל ומותר שאם בראו הנה היה התחלה והבה לו ולומר שתאר הבריאה היה בעניין שיהיה התחלה וסבה בלבד. חלילה לו לרב מהדעת הזה בשכבר האריך והרחיב הדבור בבטול ראיות ארסטו על הקדמות וחדש טענות מספיקות לאמות אמונת החדוש כמו שיבא בגזרת הצור:

הפרק י"ב בחקירה בהקדמה היות האומרת כי כל מה שאינו גוף לא יושכל בו מניין אלא אם יהיה כוח בגוף וימנו אישי הכחות ההם בהמנות החמרים שלהם או נושאיהם. ובעבור זה העניינים הנבדלים שאינם גוף ולא כח בגוף לא יושכל בהם מניין כלל אלא בהיותם עלות ועלולים. הנה כבר יראה שההקדמה הזאת גם כן כוזבת למה שהנפשות הנשארות אחר המות כבר יושכל בהם מניין בהכרח. וזה שלא ימלט [הענין] מחלוקה והוא אם שיהיה הנשאר אחר המות עצם הנפש השכלי או השכל הנקנה לאדם באמצעות חושיו וכחותיו. ואם הוא עצם הנפש כבר תיוחד כל אחת מהנפשות במה שהשיגה מהמושכלות או הדבקות בשם יתברך. ומה שהשיגה האחת כבר יתחלף במה שהשיגה האחרת. ולזה כבר ימנו באשר ימנו אישי העצם למה שלכל אחד מקרים ייחדהו עם היות המהות אחד. ואם הנשאר הוא השכל הנקנה הוא מבואר שהמושכלות הנקנות לנפש האחת כבר תתחלפנה לנפש האחרת. ולזה כבר ימנו מבלתי שיהיו עלות ועלולים. ולומר שהנשאר הוא הכנה שתדבק עם השכל הפועל ותתאחד עמו ולזה יהיה המניין בהם נמנע. הדעת הזה כבר יתבאר במה שיבא שהוא דעת נפסד. וחלילה לו לרב מהיותו בעל זה הדעת אלא שיראה שכוון הרב באמרו העניינים הנבדלים שהיו לעולם נבדלים ולא היו כחות בגוף במה שעבר:

הפרק י"ג בחקירה בהקדמה הכ"ב שכל גשם הוא מורכב משני עניינים בהכרח והם שני עניינים המעמידים אותו אשר הם חמרו וצורתו. הנה זאת חקרנוה בפרק ז' מהכלל הזה. ולפי דעת ב"ר איננו מוכרח ואבל כבר ימצא גשם בלתי מורכב מחומר וצורה והוא הגרם השמימיי. וכבר דברנו שם מה שבו די בהקדמה הזאת:

הפרק י"ד בחקירה בהקדמה הכ"ג האומרת שכל מה שהוא בכח ולו בעצמותו אפשרות מה כבר אפשר בעת מה שלא ימצא בפעל. הנה לפי הנאמר שם בפרק הז' ג"כ [הנה כבר] אפשר שימצא גשם בפעל בזולת צורה מיוחדת אשר לו בעצמו אפשרות לקבל צורה ולא יתכן בענינה שלא ימצא בפעל כי הגשמות נשאר בו תמיד וכבר תפול ההערה הזאת בהקדמות [כ"ג]

כד׳ וכ״ה. ואולם הכ״ו נחקור בה במאמר הג׳ בג״ה. ונבאר שאין שם ספק בשקרותה:

הפרק ט״ו בחקירה במופת הא׳ שסדרו הרב לבאר מציאות השם ואחדותו והיותו לא גשם ולא כח בו. ונחקור בזה מב׳ צדדים. האחד מצד בטול ההקדמות הצריכות אל אמות המופת והב׳ לו הונחו ההקדמות אמתיות אם היה המופת מופת חותך כמו שאמר הרב. אמנם הראשון יתבאר בקלות כאשר נעיין במופתים אחד לאחד. אם המופת הזה הראשון כשנעיין בו נמצא שהוא צריך אל הקדמות התבאר אפשרות בטולן וזה שהוא צריך אל ההקדמה ראשונה ואם לא היה אפשר בגשם המניע שיהיה בב״ת וכחו גם כן בב״ת. [והוא צריך אל השנית ואם לא היה אפשר שהגשם יניעהו גשם אחר וזה לבלתי תכלית יהוא צריך אל השלישית שאם לא היה אפשר במניעים שיהיו בב״ת] והוא צריך אל (השמינית) שאם לא כן היה אפשר שיהיה המניע כח בגשם בלתי מתחלק כנפש והשכל והוא צריך גם כן אל הי״ב ואם לא הי׳ אפשר בגשם המניע שיהיה כחו בב״ת והוא צריך אל הי״ו שאם לא היה המניע אפשר בנבדלים והוא צריך אל הכ״ו שאם לא היה אפשר במניע שיהי׳ כח מתפשט בגשם והיה כחו ב״ת והי׳ אפשר שיהי׳ בו בלתי מתפשט ושיהי׳ כחו בב״ת ולפי שהתבאר במה שקדם בטול אמות כל אלו ההקדמות התבאר בטול המופת. ומה התשובות עליו במספר ההקדמות שיתבאר בטול אמיתן והוא הצד הראשון. ואמנם הב׳ לו הונחו ההקדמות אמתיות. אומר שהמופת בטל מב׳ פנים האחד שכבר אפשר שיהיה המניע כח מתפשט בגשם ואם הי׳ שנודה ההקדמה הי״ב האומרת שכל כח נמצא מתפשט בגשם הנה הוא ב״ת להיות הגשם ב״ת צריך שיובן ב״ת בחוזק וזה שכבר אפשר בכח אשר בגשם הב״ת שיניע מתנועע תנועה ב״ת בחוזק זמן בב״ת כשלא יהי׳ למתנועע סבות היגיעה והלאות כמו שהתבאר בגרמים השמימיים. ועוד שכבר אפשר שתהיה תנועתם הסבובית טבעית להם בתנועה היסודות הישרה הטבעית ואם יאמר שתנועתם הטבעית בהיותם חוץ ממקומם [הטבעי] והמנוחה להם טבעית במקומם. הנה לאומר שיאמ׳ שהחלוף ביניהם הוא שיסודות המנוחה במקומם טבעית להם והגרמים השמימיים התנועה במקומם טבעית להם וזהו הצד הא׳ שהתבאר בו בטול [המופת] וזה שלא התבאר בו היותו נבדלים. והב׳ שכשנוד׳ היותו נבדל אומר שלא התבאר בו היותו [אחד] (נבדל) וזה שכשנודה ההקדמ׳ הי״ו שכל מה שאינו גוף לא יושכל בו מנין אלא בהיותם עלות ועלולים הוא מבוא׳ שהם הי׳ להם יחסים מתחלפים כאלו תאמר (שהוא) [שהאחד] עלה לעלול אחר. והאחר עלה לעלול אחר אין ספק שמצד חלוף היחסים יושכל בהם מנין ולזה לא התבאר במופת הזה שלא יהי׳ הא׳ עלה לגלגל אחד והאח׳ עלה לגלגל אחר וכ״ש עם שנתבא׳ מדברנו במה שקדם אפשרות עולמים אחרים שיאמר שהאחד עלה לעולם אחר והאחר עלה לזולתו וזהו הצד הב׳ שהתבא׳ בו בטו׳ המופת וזה שלא התבאר בו היותו א׳:

הפרק י״ו בחקירה המופת הב׳ שסדר הרב באלו הג׳ דרושים ולחקור בו ג״כ משני׳ צדדים. אם הא׳ הנה במופת הב׳ נמצא שנשתמש בו בהקדמה ההוא האומרת שאנחנו כשנמצא דבר מורכב משני דברים וימצא הא׳ לבדו יתחייב ג״כ מציאות האחר לבדו. והנה אמת ההקדמה הזאת בשאמר שאלו היה מציאות מחייב שלא ימצאו אלא יחד כחמר והצורה הטבעית לא היה נמצא הא׳ בלתי האחר בשום פנים. ותחלה אומר שהחיוב שעשאו הטעא״י וזה שלא יחייב מציאות האחר לבדו שמציאותם מחייב שלא ימצאו אלא

יחד. אבל מה שמחייב היא באחד מהם. ר"ל שמציאותו איננו אפשרי אלא עם האחד. ועוד שאם היה החיוב אמתי לא יתחייב ממציאות האח' חיוב מציאות האח' אלא אפשרות מציאותו אלא שאין החיוב אמתי ולא ההקדמה אמתית. וזה שאשר ילך מהלך השלמות לאחר זה עניינו שלא ימצא אלא בהמצא הדב' אשר הוא לו שלמות והאחר ימצא לזולתו כאלו תאמר החי עם הצומח על ד"מ כי אנחנו נמצא חי צומח ונמצא צומח לבדו. [ולא נמצא חי לבדו]ולזה מבואר הוא שההקדמה בעצמה כוזבת והמופת א"כ בטל. ואם השני כשנוד' שההקדמה אמתית הנה לא יתחייב ממנו מציאות מניע בלתי מתנועע במקרה. וזה שאנחנו נמצא מניע ומתנועע יחד ונמצא מתנועע בלתי מניע אלא במקרה. וזה שהמתנועע האחרון יניע במקרה הכח המניע ומקרי הגשם הדבקים בו. ולזה יחוייב שנמצא מניע לא יתנועע אלא במקרה ולזה יהיה אפשר שיהי' כח בגשם שהוא מניע בעצם ומתנועע במקרה ולזה לא נתבאר במופת הז' היותו נבדל:

הפרק י"ז בחקירה במופת הג' אשר סדר הרב באלו הדרושי' ונחקור בו ג"כ מב' צדדים. אם האחד הנה כשנעיין במופת הזה נמצא שנשתמש בו הרב בהקדמה הג' שאם לא היה אפשר לבקש עלה לעלתה וזה לבלתי תכלית וכבר בארנו אפשרות מציאות וכן הוא צריך אל ההקדמה הכ"ו שאם לא היה אפשרי [הפסד] המציאות בעתיד. וכבר יתבאר שקרותם במה שיבא בג"ה והוא הצד הא'. ואם השני כשנניחו ההקדמה אמתית אומר שהמופת בלתי נותן האמת בדרושים. וזה שהחיוב שעשאו בחלוק אינו אמת. למה שאם היו הנמצאות כלן הוו' נפסדות והי' אפשר בכל א' מהן ההפסד הנה לא יתחייב שיפסדו כלן יחד אל בבא זה אחר סור זה ואם הי' החיוב אמתי יתחייב שלא יהי נמצאים שמין האדם בכללו בכל אח' ההפסד אפשרי והיה מחוייב שיפסדו כלן ולזה כבר אפש' שיהיו כל הנמצאות הוות נפסדות והמופת א"כ בטל מזה הצד אך בשנניח ההקדמות שנשתמש בהם ר"ל הג' והכ"ו אמתיו' וכבר יראה מפנים אחרים. וזה שכאשר נניח נמצא הא' בלתי הוה ולא נפסד הנה לא יתחייב שיהי' מחויב המציאות בבחינת עצמו וזה שכאשר הוא מחוייב המציאות בבחינת סבתו הנה א"א בו ההפסד בשום פני' אחר שסבתו מחויב המציאות בבחינה עצמה ולזה כשנודה שהמורכב איננו מחוייב המציאות כבחינה עצמו למה שסבתו ההרכבת מי יתן ואדע אחד שהמורכב הזה מחויב המציאות ואי אפשר בו ההפסד ולא סר ולא יסור מורכב וההעדר א"כ נמנע בו למה לא יהי' המניע הראשון והנה מזה הצד לא יתבאר היותו בלתי גשם להיות הגשם מורכב בהכרח כמו שדמה:

הפרק י"ח בחקירה במופת הד' אשר סדר הרב באלו הדרושים ונחקור בו ג"כ משני צדדים אם הראשון כשנעיין במופת הז' נמצא שנשתמש בו הרב בהקדמה הג' שאם לא הי' למוציא כח מוציא וזה לב"ת וכן הוא צריך אל ההקדמה ה"ו שאם לא כן לא היה ההכרח שיהיה אחד וכן הוא צריך אל ההקדמה הכ"ג שאם לא יתחייב שיגיע אל נמצא מוצי' בפעל שלא יהיה בו אפשרות ואם ההקדמה הכ"ד שאם לא אפשר במוציא בפעל שיהי' גשם. וכבר התבאר במה שקדם אפשרות בטולן והוא הצד הא' ואם הב' כשנניח ההקדמה אמתיות הנה לא התבאר היותו א' וזה שכבר יתחלפו בהיות הא' עלה לאחר והאחר עלה לשני וכן החיוב שעשאו שאם היו שנים הי' האחד בהכרח מורכב לא התבאר המנעו אחר שההפסד נמנע ושהוא לא סר ולא יסור מהיות כן מבלתי עלה קודמת.

הפרק י״ט בחקירה במופת הד׳ שסדר הרב באלו הדרושים ונחקור בו גם כן משני צדדים אם האחד כשנעיין בנמצא שנשתמש הרב בו בהקדמה הג׳ ואם לא היה אפשר שיהיה למקבץ מקבץ וישלך העניין לבלתי תכלית וכן צריך להקדמה הט״ו שאם לא עם היותו נופל תחת הזמן לא היה מחוייב שיהיה נעדר וכן הוא צריך להשתמש בהקדמה הכ״ו ואם לא נזכרה שם שלפי אמונת החדוש כן היה שהיתה העלה קודם הבריאה בלתי מניעה ולא יקרו הבטילים שוכר. ולזה המופת הזה הוא מבואר הנפילה וזה בצד הראשון. ואולם הב׳ כשנודה היות ההקדמות אמתיות הנה המופת הזה אינו נותן האמת מפנים תחלה שכשנודה היות הנמצ׳ הזה כאיש אחד ושהוא נמנע שיתעסק הא׳ בחלק האחד וא״ר בב׳ עם שלא נתבאר המנעו שכבר אפשר שכל אחד יודע מה שצריך לשני אמנם כשנניח כן הנה לא ימנע שהאחד יתעסק בעולם אחר שהוא כאיש אחד בכללו והאחד בעולם אחר. ועוד שטבע החלוקה שעשה בלתי מתחייבת שכבר נשאר יפעל. והב׳ לא יפעל דבר הן יתבאר בקלות במה שקדם שלא יתחייב למציאות המורכב מקבץ בשכבר אפשר במורכב חיוב המציאות שלא סר ולא יסור:

הפרק הכ׳ בחקירה במופת הו׳ המשתף למאמיני הקדמות ולנו קהל המאמינים בחודש אשר סדר הרב באלו הדרושים ונחקור גם כן מב׳ צדדים והנה המופת הזה נשתמש בו הרב בהקדמה הא׳ שאם לא היה אפשר במניע שיהיה נשם מניע תנועה בלתי בעל תכלית. וכן הואצ ריך אל ההקדמה ה״ח שאם לא היה אפשר שיהיה כח בנשם לא היה מתחייב שיהיה נעדר. וכן דוא צריך אל השמינית שאם לא היה אפשר שיהיה כח בנשם ולא היה מתחייב שיהיה נעדר וכן צריך אל הי״ב ואם לא כבר היה אפשר עם היות הגשם המניע בעל תכלית שיהי׳ תנועה בלתי בעל תכלית. וככר התבאר בטול אמותן והוא הצד הא׳. ואולם הב׳ כשנודה היותן אמתיות הנה איננו מתחיי׳ כמו שקדם לנו מהיות הגשם ב״ת אלא שלא יניע תנועה בלתי בעל תכלית בחוזק אבל כבר אפשר שיניע תנועה בעל תכלית בחוזק זמן בלתי בעל תכלית כשלא יהיה הגשם מקבל לאות ויגיעה וכל שכן שאם שתהיה תנועה הסבובית טבעית לו כמו שזכרנו ועוד שלא יתחייב מהחלוקה שאם היה הוה ונפסד שיהיה מתהוה אחר הפסד בדרך שנצטרך לממציא וזה שכבר אפשר שיהיה הוה ונפסד בהמשכות כעניין באישי המין ולזה לא יתחייב מה שחייבו. זהו כלל מה שראינו להשיב על מופתי הרב לפי קצורנו. והוא מבואר שמספר התשובות בצד האחד כמספר ההקדמית שזכרנו שנשתמש בו הי״ב מלבד התשובות אשר בצד הב׳ כשנודה אמות איתן ההקדמות. והנה זה ממה שיורה מצד המבוכה והנותן האמת באלו הדרושים לא הושג עד עתה מפאת הפלוסופים בשלמות. והנה המאיר לכל אלו העמוקות הוא התורה לבד. והוא מה שכוונו בכלל הזה הכ׳ והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה:

הכלל השלישי

בבאור אלו השרשים כפי מה שנגזרו התורה ובאופן עמידתנו בהם ולפי שהשרשים ג׳ והחקירות בכל אחד מהם במה שנאמר חלקנו הכלל הזה לג׳ פרקים:

הפרק א׳ בבאור השרש הראשון והוא מציאות השם יתברך:

הנה עם היות כבר קדם לנו במאמר הזה בבאור ההקדמה הזאת על צד הקצור ולקחנו העיון באופן עמידתנו בה הנה אי אפשר מבלתי שנרחיב בו הדבור

קצת כי בזה מהתועלת מה שלא יעלם למה שנפל בו מחלוקת בין המעיינים. ואומר לפי שהגזרה יתבאר ענינה בבאור הגבולים ובאור יחס הגבול האחד אל האחר והיה היחס בגזירה הזאת ידוע שהוא יחס החיוב כי אמרנו האלהי נמצא כבר נחייב המציאות לו נשאר אם כן בבאור הגזרה הזאת ביאור הנבולים לבד אבל גבול הנושא בה והוא האל ית' הוא דבר מוסכם עליו מבעלי העיון ומכתובי התורה שהוא נעלם תכלית ההעלם באיפן שהשגת מהותו לזולתו נמנע. וכבר חתרו החוקרים להעמיד מופת בזה העיר בו הרב בחלק א' מהמורה בפ' אשר באר בו היות השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד. ולזה אמר שמנע השם זאת ההשגה ממשה במה שבקש ממנו באמרו הראני נא את כבודך שהיתה הכוונה שיודיעהו מציאות עצמותו ואמתתו. אלא שצריך לבאר איך לא נתבאר לאדון הנביאים מה שהתבאר לאחד מהמתפלספים בהמנעות הזה עם המדרגה העליונה שנתעלה בה על כל הנביאים כמו שהעידה עליו התורה שהיה צריך להצעה מהחכמה האל יתברך שעור גדול מה שלא יעלם וכמו שהאריך הרב בזה בספרו. והנה צריך שיאמר בהתר זה שהבקשות האלה ממשה היו במראות הנבואה. ואיננו רחוק שיודע לנביא במראה הנבואה בנושא ונותן שואל ומשיב מה שהתבאר לו קודם במופת ואין המלט לפי זה מהשתמש משה קצת בחדה והוא הפך מה שהסכימו עליו המפרשים ומה שיראה מפשטי הכתובים פה אל פה אדבר בו. ודבר יי' אל משה פנים אל פנים. כאשר ידבר איש אל רעהו. ורבים זולתם. אלא שיש לנו בו פי' תשמענו במה שיבא בג"ה. ולא בקש משה השגת המהות לעולם ולא ימשיל הכתוב ולא ייחס לאדון הנביאים חלילה סכלות הבקשה הזאת במשלים או בחדות להיות גלוי ומפורסם למתחילים בעיון המנעות השגת המהות. ולזה יראה שתקני אנשי כנסת הגדולה מטבע הברכות בלשון נמצא ונסתר. וזה כי מציאותו נגלה ומפורסם ומהותו נעלם תכלית ההעלם ולהיות זה מבואר מאד הנה בגבול הנושא בהקדמה הזאת שהוא האלוה לא נכוין בו דבר עתה זולת המכוון באמרנו העלה לכלל הנמצאות. והנה זה מספיק בבאור הגבול הזה. ואולם בגבול הנשוא בהקדמה הזאת שהוא אמרנו האלוה נמצא למה שנפל מחלוקת בו בין מפרשי ספרי ארסטו צריך שנרחיב בו הדבור ליוקר השרש הזה והיותו עמוד והתחלה עצמית לכל. והוא כי ב"ס ואבוחמד והרב שנמשך אחריה' יראו שהמציאו' זולת המהות ושהוא מקרב קרב לו וב"ר וקצת האחרונים יראו שהמציאות איננו דבר זולת ולזה צריך שנבאר לדעת דעתם מאלו המפרשים מה שצריך שיובן מהגבול הזה בהקדמה הזאת. והנה לפי דעת ב"ר אין ספק שאחר שמציאותו ומהותו אחד ומהותו מתחלף תכלית החלוף למהות זולתו הנה מציאותו א"כ מתחלף תכלית החלוף למציאות זולתו. ולזה הוא מחוייב שהנמצא יאמר על האלוה ית' ועל זולתו בשיתוף השם הגמור ולא במין ממיני הספוק למה שבמיני הספוק התיחסות מה והחלוף הוא בקדימה ואיחור אבל מהותו יתברך אין לו התיחסות עם מהות זולתו מחוייב א"כ שיאמר שם הנמצא עליו ועל זולתו בשתוף השם הגמור וכ"ש לפי דעת הרב שיראה שמציאות מקרה לכל הנמצאות שהוא מחוייב ששם הנמצא יאמר על האלוה ית' בשתוף השם הגמור ולא במין ממיני הספוק. וזה שלמה שהוא מבואר שהאל ית לא ייוחס לו מקרה הו מחויב שהמציאות לו אינו זולת המהות ולזה הוא מחוייב שיתחלף מציאותו תכלית החלוף כהתחלף מהותו ועצמותו ממהות זולתו. התבאר א"כ לפי דעת כולם שהנמצא יאמר בו ית' בשתוף השם הגמור עם שאר הנמצאות. וכן כתב הרב בפ' לפי דעתי לפי שעם היות יתחלפו המפרשים בשם הנמצא הנופל על

שאר הנמצאות הנה הם מסכימים על הנמצא הנאמר על האלוה ית' שאיננו דבר יוצא מעצמו. והנה מי יתן ואשער במה תפול הוראת זה השם כשיוחש אל האלהית ית'. וזה כי באמרנו האלוה נמצא ויורה שם הנמצא על דבר שאינו יוצא מעצמו הנה הוא כאמרנו האלוה הוא האלוה. וכבר יפול זה חספק בשאר הנמצאות לדעת ב"ר והנמשכים אחריו שיראו שהמציאות איננו דבר זולת המהות, וזה כי באמרנו האדם נמצא או הלובן נמצא הנה הוא לפי דבריו כאמרנו האדם אדם או הלובן לובן. ואם יאמר בזה שהוא חלק גדר הנה לא ימלטו מההכפל וזה כי באמרנו אדם כבר יובן בו חי מדבר נמצא. ולזה יהיה אמרנו אדם כאמרנו החי מדבר נמצא. וכן יפול ספק אינו מעט' לדעת האומר שהמציאות בשאר הנמצאות ושהוא מקרה קרה לו. וזה שאם המציאות מקרה יתחייב שיהיה נמצא בנושא ושיהי' למציאות מציאות. ואם המציאות השני מקרה יתחייב נמצא בנושא ויצטרך ג"כ אל נושא ושיהיה לו מציאות אחר וכן לבלתי תכלית. ועוד שיהיה המציאות כדמות הצורה לחמר למה שהנושא לפי דבריהם יהיה נעדר כזולת מקרה ויתחייב אם כן שאם הי' המקרה הזה נותן המציאות והקיום לעצם שיהיה ראשון בשם העצם מהנושא בהיות הצורה ראשון בשם העצם מהחמר וכמו שנתבאר באחד מהשמע. וכבר הונח מקרה זה חלוף לא יתכן. ולפי שיתחייב מזה שאין המציאות מקרה לנמצא וכבר היה מחוייב מן הספק הקודם שאיננו המהות בעצמו הנה מה הוא המציאות א"כ מי יתן ואדע. והנה כבר יראה שהבטול בשלא יהיה מקרה למהות הוא אמתי והכרחי יתחייב א"כ שיהיה עצם המהות או עצמי לו. וכאשר יתחייב שאיננו עצם המהות כמו שהתבאר מהספק הקודם הראשון ישאר א"כ שיהיה עצמי למהות. וזה שמתנאי המהות היותו נמצא חוץ לשכל כמו שאמרנו עד"מ שמהות האדם החיות והדבור הנה מתנאי המהות שיהיה נמצא חוץ לשכל. ולזה היה הוראת המציאות נאמרת בהסכמה בכל שאר הנמצאות ובלבד במקרים שאין להם קדימה קצתם על קצתם ויאמר בעצם ובמקרים בספוק למה שהמציאות חוץ לשכל יאמר בקדימה בעצם ובאיחור במקרים. אבל אמנם ההוראה הכוללת היא היות הדבר המיוחס לו המציאות בלתי נעדר ובדרך הזה בעצמו יאמר באל ית' ובשאר העצמים ר"ל שהוא בלתי נעדר אלא שהבלתי נעדר יאמר בקדימה בו ית' ובאיחור על שאר הנמצאות. ולזה הוא מבואר שלא יאמר הנמצא עליו ועל שאר הנמצאים בשיתוף השם גמור אלא במין הספוק. והתבאר א"כ הגבול הזה וההקדמה הזאת כפי קצורנו:

הפרק ב' באופן עמידתנו בשרש הזה והוא לפי מה שנאמר בהקדמה הב' ובפרק הג' מהכלל השני מזה המאמר:

והנה אם שיהיו עלות ועלולים ב"ת או בב"ת אין המלט מהיות עלה אחת לכללם למה שאם היו כלם עלולים היו אפשרי המציאות בבחינת עצמם והם צריכים למכריע יכריע מציאותם על העדרם והיא העלה לכלם המכרעת מציאותם והוא האל ית'. התבאר א"כ מציאות במה שאין ספק בו אמנם לפי שהכוונה בהקדמה הזאת שהעלה לכלל הנמצאות נמצאת הנה כשנודה מציאות עלה ראשונה לעלולי' אחריו איך נעמוד על היותו לכלל הנמצאות אחד: הנה זה ממה שהתבאר בשרש השני וזה ומה שכווננו בזה הפרק:

הפרק ג' בבאור השרש הג' והוא היותו יתברך אחד:

לפי שיחס הנשוא אל הנושא בזאת ההקדמה גם כן יחס החיוב והנושא באלו השלשה הקדמות אחד והוא האל יתברך וכבר דברנו בו במה

שקדם הנה נשאר עלינו שנבאר בשרש הזה הנבול דנשוא והוא אמרנו
אחד כי ג"כ בו נחלקו המפרשים כי ב"ם ואבוחמד והרב הנמשך אחריהם
יראו שהאחדות בעצם הדבר זולת המהות ומשפטו המציאות. ומה שיראה
לנו שאין האחדות עצם המהות ולא דבר נוסף עליו אלא דבר עצמי לכל
נמצא בפעל ובחינת שכלית מהעדר הריבוי בו. וזה שאם היה האחדות הוא
עצם המהות היה אמרנו בעצם מה כאלו תאמר האדם אחד באמרנו האדם
אדם או על שהוא חלק מגדרו כמו שקדם לנו בנמצא ולא יוסיף לנו הוראה
בו והנה הוראת האחד המפורסמת היותו מורה על העדר הריבוי. ואם אמרנו
שהאחדות המורה על העדר הריבוי הוא המהות בעצם המתואר באחד יחוייב
אם כן בכל העצמים המתוארים באחד שיהיה מהותם אחד. ולזה הוא מבואר
שאין האחדות עצם המהות. והוא מבואר גם כן שאיננו מקרה בו למה
שהצורה היא יותר אמתות בשם העצם נותנת לנמצא מציאות והגבלה והבדל
בפעל אשר אין הייחוד והמציאות וההגבלה דבר זולת זה ולזה הוא מבואר
שאין הייחוד מקרה ולא דבר נוסף על העצם אלא דבר עצמי לכל הנמצא
בפעל ומוגבל ובחינת שכלית מהעדר הריבוי בו. וכאשר התבאר זה הנה
בהיותו עצמי לכל נמצא בפעל הוא מבואר שהנמצא שיאמר בו המציאות
בקדימת לכל שאר הנמצאות אשר הוא בפעל נצחי הוא יותר אמתי בשם
האחר ויותר קודם מזולתו. וכן להיות האחדות נותנת הגבלה והבדל לנמצא
הוא מבואר שהנמצא שהוא בתכלית ההבדל מכל הנמצאות ואם היה שלא
יפול בו הגבלה הנה הוא יותר אמתי בשם האחד מזולתו במה שהאחד יפול
בנמצא להבדילו מזולתו לא להיותו מוגבל במקום וכשיתבאר גם כן שהוא
יתברך בתכלית הפשיטות וההעדר מהריבוי הנה בבחינה הזאת גם כן יותר
אמתי ויותר קודם בשם האחד יותר מזולתו. והנה הרב המורה הרחיק מאד
התוארים המחייבים באל יתברך ובייחוד התארים אשר יאמר באחד מד'
פנים. ואם שיתואר בגדרו ואם בחלק מגדרו ואם בדבר יוצא מעצמו שכל
זה הוא נמנע בחקו יתברך. ואם שיתואר ביחסו לזולתו ולפי שזה המין מן
היחס איננו עצם הדבר ולא בעצם הדבר באיכות היה נראה בתחילת המחשב
שיותרו בחק הבורא יתברך ואיננו כן לפי דעתו. והנה בקצת דדברים הוא
מבואר. וזה שהוא מבואר שאין יחס בינו ובין המקום וכן שאין יחס בינו
ובין הזמן למה שהזמן מקרה נמשך לתנועה והתנועה ממשיגי הגשמים והוא
יתברך איננו גשם. וכן אין בינו ובין הנמצאות הצטרפות לפי שמסגולת
המצטרפים ההתהפך בשווי והוא יתברך מחוייב המציאות וכל מה שזולתו
אפשרי המציאות אין הצטרפות א"כ ולא אפילו קצת יחס לפי שלא ימצא
היחוס אלא בין ב' דברים תחת סוג אחד. וכל שכן שלא ימצא בין דברים
שהם תחת ב' סוגים עליונים ולא אפילו אשר הם תחת סוג אחד עליון
כאלו תאמר החכמה והמתיקות עם היות שניהם מסוג האיכות. ואין יחסו
בינו יתברך ובין זולתו עם ההפרש אשר ביניהם באמתת המציאות. ולזה
לא יותר בו תואר מחוייב שיבא לא' מד' דברים והוא כל מה שיביא לגשמות
או מה שיביא להפעלות ושינוי אומה שיביא להעדרה כמו שלא יהיה הדבר
בפעל לו ואחר כך ישוב בפעל. או מה שיביא לדמיון דבר מבריותיו כי
הדמיון הוא יחס מה וכשלא יהיה היחס לא' יהיה דמיון. וז"ש ואל מי
תדמיוני ואשוה. ואל מי תדמיון אל. מאין כמוך. והעמיק עוד כי גם המציאות
והאחדות לא יאמר בו יהברך כי אם בשתוף השם כמו שקדם לנו ביאורו.
וכן הקדמות כי למה שהקדמות יורה זמן והאל ית' אינו נופל תחת הזמן
לא יפול עליו שם הקדמות. סוף דבר לא יותר בו אלא מן התאר שיתואר

הדבר כפעולתו לא תאר הפעולה בעצם הפועל. והריבוי הוא בפעלות לבד אשר פעל כאלו תאמר פעל ועשה שזה לא יחייב שינוי וריבוי בעצם הפועל והריבוי הוא בפעולות לבד. ולזה היו התארים העצמיים המתוארים בחקו יתברך הם משוללים לבד כי הם כבר ייחדו המתואר. וכל אשר ירבה השוללים ירבה התיחדות ובזה היה חלוף מדרגות השלמים ובדבר הזה יפול היתרון בין המשיגים וזה שיתבאר לקצת במופת שלילת דבר מה ממנו יתברך לא התבאר לקצתם לא שישיגו דבר מחוייב בו יתברך. וזה למה שאם נחייב לו שלמות מהשלמיות אשר לזולתו כבר יהיה יחס בינו ובין זולתו. ואיך שיהיה הנה אם נחייב לו דבר הנה יהיה בעל הדבר ההוא אשר נחייבהו לו. וכבר יתחייב בו ההרכבה אשר היא נמנעת בחק המחוייב המציאות כמו שהתבאר בהקדמה הכ"א האומרת כי כל מורכב מב' דברים אינו מחוייב המציאות וכאשר התפרסם זה התבאר אצל החכמים שהשגתו נמנעת אצל זולתו ולא ישיג מה הוא אלא הוא. ולזה היתה השתיקה בתהלותיו מחוייבת כאמרו לך דומיה תהלה. ואמרו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. ונעזר בזה במאמר אחד נאמר שם בברכות אמרו ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמ' האל הגדול הגבור והנורא העזוז והאדיר והחזק א"ל רבי חנינא סיימתיה לכלהו שבחי דמרך השתא הנך תלתא דאמרי אלמלא דאמרינהו משה רבי' ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה לא הוה יכלינן למימרינהו ואת אזלת ואמרת למה הדבר דומה למלך ב"ו שהיו לו אלפי דינרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו. והנה למה ששתקו רבי חנינא מהרבו מתארים ובאר שהג' אשר נתיר לאמרם היה בשנזדמנו ענינים שנים הא' שאמרם משה והב' שתקנום הנביאים בתפלה שאלמלא לא היינו אומר'ם אותם אלא כקראנו בתורה. ובאר גם כן במשל שמשבחים אשר נאמר אינם ממין השבחים הנמצאים בו. שלא אמר ומקלסין אותו במאה זהובים וכן חתם באמרו והלא גנאי הוא לו הנה מכל זה מבואר ונגלה שתארי החיוב אסורים ונמנעים מחקו יתברך אבל הם חרוף וגדוף ממי שיאמרם והוא לא ירגיש. זהו הכלל העולה מדברי הרב המורה ואם הוא האריך והרחיב בו הדבור הרבה והנה אי אפשר לו מבלתי שנעיר על ספקות שבאו בדבריו.

ואחר כך נבאר שמה שחייבו הוא תכלית מחוייב. אם תחלה אחר שהתארים שיתואר בייחסו לזולתו שיביא להעדר נמנע מחקו כמו שלא יהיה דבר בפעל לו ואח"כ ישוב בפעל הנה אך התיר מן התאר שיתואר הדבר בפעולתו כאלו תאמר פעל ועשה וברא שזה כבר וביא אל העדר שקודם הפעולה או העשייה או הבריאה כבר היה בכח ואח"כ שב בפעל ושנית אם היה חיובו זה אמת שהתארים המחייבים נמנעים בחקו למה שחייבו ההרכבה אשר היא נמנעת בחק המחוייב המציאות. הנה לא נשאר יתרון השגה לשלמים על אחד מהמתחילים בעיון. ומה שחשבו לסלק הספק הזה בריבוי בשוללים איננו מספיק וזה שהאחד שהוא מבואר במעט עיון שהשגת עצמותו ית' נמנעת והיה מחוייב שלא יתואר בתאר מתארי החיוב למה שייחייבו ההרכבה שהיא נמנעת בחקו אחר שהתבאר היותו מחוייב המציאות הנה כל מי שישיג היות כל תאר אי זה תאר היה נמנע בחק ה' להיותו מחוי"ב המציאות ואין בו כי אם עצמותו אשר הוא בתכלית ההעלם כבר ישיג כל מה שהשיגו אדון הנביאים. והנה ידיעת פרטי התארים הנמנעים בחקו לא תוסיף שלמות על הידיעה הכוללת אשר למתחיל בעיון אחר שידיעתו ידיעה מופתית. וזה שהמופת בכל התארים אחד בעצמו ולזה היתה עצמותו השגתו א' בעינה. ומה שלא ישיג ממנו הוא העצמות לבד והוא שלא השיגוהו אדון הנביאים

וזולתו מהנבאים ושלשים שאם היה המופת הזה מכריח המנעית התארים
העצמיים בחקו היה רחוק שיבקש משה במראה או בהקיץ ידיעה העצמית
באמרו הראני נא וגומר כמו שרמזנו בפ"א מזה הכלל וזה שהוא ידוע ומוסכ'
כל מה שהגיע אלינו דבריהם שהשם הגדול המפורש שהוא בן ד' הנקר' ככתבו
ובמדינה בכנויו הוא שם העצם ושאר שמותיו ית' נגזרו מפעולותיו וכ"כ הרב
בפי' כי לזה נקרא שם המפורש ענינו שיורה הוראה מבוארת אין השתתפות בה
והוא יורה על ענינים אחרי' אין השתתפות בינו ית' ובין זולתו בענינים ההוא והנה
אחר שידיעת עצמותו נמנעת הוא נמנ' היורה על העצמות יש יורה על תאר
עצמי הוא נמנע שהמופת לא יכריח היות לו תארים עצמיים נמנע ולזה לא
ישאר עניין יורה עליו השם ההוא הנה כבר יראה שלחצתו זאת הקושיא
בשאמר וזה לשונו ואפשר שיורה לפי הלשון אשר אין אתנו היום ממנו אלא
דבר מועט וכפי מה שיקרה על ענינים חיוב המציאות ומי יתן ואדע למה היו
נמנעים ללמד אותו אלא פ"א בשבוע. והנה כבר היה ראוי שיתפרסם אף
להמון כי עניין חיוב המציאות הוא דבר לא יסבלהו ההמון. והעמידה על
המופת בו הוא ממה שלא יקשה וממה שלא יחייב הסתר הסוד ההוא. אבל
ראוי שיתפרסם בכל קהל ישראל. ויותר נפלה מזה אמרו בשם בין שנים עשר
אותיות שהוא למטה בקדושה משם בן ארבעה שהוא מורה על עניין יותר
מיוחד משם א"ד והיה מכנים בו כמו שאנו מכנים בשם א"ד הנה כבר חייב
בזה תאר. עצמי ואם היה ענינו שהיה מרבה בשוללים לא היה עניינו מחייב
ההסתר. גם אמרו שהיו מכנים בו אינו נראה כן לפי שהרשה אצלנו במקדש
בכתבו. ולפי שהשם בן י"ב הוא שם בן ד' בנקוד ידוע בג' דברים כמו שבא
בספר הבהיר. הנה כאשר הביא ההכרח להסתיר שם המפית בנקודו המיוחד
היו מבליעין הכהנים בנעימות אחיהן שם בן י"ב כדי שיקראוהו בכתבו עם
היות שלא היה בנקודו המפורש. והיו מבליעין אותו להעלים נקודו מההמון
כדי שלא ישתמשו בדבריהם דרך חול בשיחה בטלה שלהם וזה לגדולת השם.
ואיך שיהיה הנה אין בהוראת השם ההוא הוראה שוללת. ולזה היו תארי
החיוב לפי מה שירא' בלתי נמנעים. ומן התמה איך חייב שאין הצטרפות בינו
ובין דבר מברואיו למה שמסגולת המצטרפין ההתהפך בשווי. והנה אין
המלט מהיותו עלה והתחלה והעלה עלה לעלול. וההתחלה התחלה למה שהיא
לו התחלה ולזה הוא מבואר שמזה הצד יש יחס בינו ובין ברואו וכן אמר
שאין יחס בינו ובין הזמן להיות הזמן משיג לתנועה והתנועה ממשיגי הגשמים.
הנה כשנניח כן הנה אם הזמן נצחי הנה יש יחס ודמיון בינו ובין הזמן בנצחות.
וכל שכן עם מה שהתבאר מדברינו בכלל הב' שקות ההקדמה האומרת שהזמן
מקרה נמשך לתנועה והנה מכל אלו הפנים יראה שהתאר שיתואר הדבר
בייחסו לזולתו איננו נמנע בחק השם. והנה הנשאר עלינו שנבאר איך הוא
בלתי מחוייב מה שחייבו מהטענות אשר העיד עליהם. אם להמנעות הדמיון
כמו שיעידו עליו הפסוקים. ואם שנסתייע במאמר ר' הנינא ואם להמנעות
ההרכבה במחוייב המציאות אשר הוא אצלו מופת חותך במניעת התארים
ונאמר שאין ספק שהרחקת הדמיון בינו ית' ובין ברואיו מחויב. והנה עם
היות השלמיות תחת סוג אחד כאלו תאמר הידיעה או היכלת הנה למה שיש
ביניהם הפרש עצום אם בחיוב המציאות ואפשרותו ואם בתכלית ובב"ת די
בזה הרחקה משיפול ביניהם הדמיון. ועם היות בהרחבת הלשון יפול שם
הדמיון ביניהם הנה להיותם בתכלית ההרחקה משני אלו הפנים ראוי שיסולק
מהם הדמיון וזהו מ"ש ואל מי תדמיוני ואשוה. הנה אמרו ואשוה יורה שעם
היות כבר יאמר הדמיון במה שהם תחת סוג אחד. הנה להמנעות השווי

ביניהם והרחקתו כבר יתאמת שאין לדמותו לדבר ישוה לו בשום בחינה מהבחינות וז"ש ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו. הנה באר שהדמיון הנמנע בחקו הוא הדמיון אשר בו ערך מה ולהיות הדמיון אשר בינו ובין ברואיו בלתי נערך למה שאין יחס וערך בין הבב"ת וכב"ת הוא הנמנע לערוך בו דמות. וכבר יראה שהדמות הבלתי נערך אינו נמנע. ואמנם מאמר רבי חנינא כשנתבונן בו הוא יורה על מה שאמרנו. וזה שהוא נעזר במה שאמר סיימתינהו לכלהו שבחי דמרך. יראה הראות מבואר שסבות השתיקה הוא לחפלגת ריבוי השבחים. ולפי שלא היה יכיל לספרם לא היה ראוי שירבה בשבחים שהריבוי בהם והירידה בפרטיהם יורה שהכוונה לקלסו בהם. ולזה יראה לשומעים שאם היה יודע לו שבחים אחרים לא היה שותק מהם. ולזה ימשך מהשבת הזה גנאי להוראותו שאין לו שבח אחר ולזה לא היינו מתירים לעצמנו לאמר בתפלה להיות התארים ג' שהוא מספר הראשון מהריבוי אם לא שתקנום אנשי כנסת הגדולה ואם היה שאמרם משה וזה כי לפי שהשרש אצלנו לעולם יסדר אדם שבחו של הב"ה ואחר כך יתפלל. הנה הקפידה ברבוי השבחים ראוי שתהיה בדברים אשר סדורם מחוייב ולזה יהיה בו הסכנה שלא יראה כמסדר כל השבחים מה שלא יעלם ולזה אמר ואתו כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה וזה שהוא ידוע שאחר שאמרם משה כבר התירם לנו אלא שהסכנה כלה היתה לסדור חיוב השבחים ומצד הריבוי היה נראה כמספר השבחים כלם או רובם לא מצד השבחים עצמם שבזה היה מספיק לנו באמרם אדון הנביאים וכבר יראה גם כן שהתארים ההם שהרבה בהם ההוא דנחית הנם כתובים בספרי הקודש במקומות מתחלפים אלא שהסכנה להורות להם במקום אחר וכל שכן במקום שסדור השבח מחוייב ולזה צרף בהתר אנשי כנסת הגדולה. והנה אמר ומקלסין אותו בשל כסף שעם היות שבח בצד מה שיראה שהוא מקלסו בכל מה שיש לו מהממון הוא לו גנאי ואמנם אמר של כסף ולא אמר בקע זהובים לשני ההבדלים שספרות אשר בין שבחיו ית' ובין שבחי זולתו שהם מחיוב המציאות ואפשרותו. ולזה אינם ממין אחד באמת. והב' להיות כל אחד משבחיו בלתי בעל תכלית בחשיבות ובשבחי זולתו בעל תכלית. ולזה היו ב' הבדלים האלה אשר במשל וזה שאחרי שהיה מראה היותו מגביל מה שהוא בלתי בעל תכלית במספר היה ראוי לחושדו היותו מגביל בלתי בעל תכלית בחיזק ובכלל שלא היה מחלק בין תארו יתב' לתאר זולתו זהו מה שיראה רבי חנינא לא שיהיו נמנעים התארים בחקו כל שלא יהיה בו הכשלות הסכנה שיראה כמספר כל השבחים ולזה היותר לנו כשאנו מרבים בתחנונים לתא-ו בי"ג מדות למה שיש לנו הראות מבואר שהוא לתכלית בקשת הסליחה ולא לסדר השבחים ולהגדילם ולזה מה שנמצא בתהלות נעים זמירות תארים ושבחים וההתר בספורים לו ולזולתו באמרו תהלת השם ידבר פי ויברך כל בשר וגומר. ואמר גם כן מורה על הפלגת ריבוי השבחים ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם. אספרם מחול ירבון הקיצותי ועודי עמך. כי הנה אחר שהפליג בספור תהלת השם ידיעתי הפרטים חתם מאמרו בשאמר ולו אחד בהם ירצה לומר כלומר בבחינת עצמו הוא אחד בכל אלו הידיעות כי לדברים לא יקרה ריבוי בעצמותו אבל בבחינתו והוא אמר ולי מה יקרו רעיך אל ירצה המעלות העצמיות הבלתי נבדלות ממנו כאלו הם רעיו והורה על העצם אשר לכל אחת בעצמה וזה לחיוב מציאותה והיותה בלתי בעל תכלית בחיזק וזה באמת מה יקרו מה עצמו ראשיהם וכן על הפלגת רבוים באמת אספרם מחול ירבון. והנה המשיל המספר בלתי בעל תכלית לריבוי המופלג שהוא גדול

מריבוי החול. והנה להיות הספירה בהם כל כך מופלגה דמה התעסקות בספירה כאלו השתקע בהם באמר הקיצותי ועודי עמך ירצה שכשיתעורר ויקץ ממה שנשתקע בספירה ההיא הנה ימצא עצמו עודנו עם ה' כלומר שבהפלגת הספיר' ההיא לא יצא מעצמותו למה שהם עצמים בלתי מתפרדים והוא בהם אחד בתכלית הפשיטות ואם אינם בשתוף השם גמור אבל בקדימה ואיחור עם ההפיש אשר בין הבעל תכלית והבלתי בעל תכלית. וכאשר התישב זה הנה בקש אדון הנביאים באמת הראני נא את כבודך היתה ראויה אליו כי הבקשה הראשונה באמרו הודיעני נא את דרכיך היתה הידיעה דרכי פעולותיו והנהגתו כמו שאמר הרב המורה. והנה בהודיעו אותם אליו ימצא חן בעיניו. והבקשה הב' באמרו הראני נא את כבודך. היתה ידיעת התארים העצמיים הבלתי נבדלים ממנו והמשיל ההשגה הזאת לראיה כי הראיה החושיית לא תהיה כי אם בשטח הנראה שהוא ענין בלתי נפרד ממנו. אבל עצמית הדבר בלתי מושג בחוש וכן ההשגה ההיא עם שהשגת העצמית נמנעת השגת התארים העצמיים היתה אצלו אפשרית. והנה באתהו התשובה על זה לא תוכל לראות את פני. כנה ההשגה ההיא בראיית הפנים להיות פני הדבר הם הנראים. ואמנם ייעד לו ראיית האחור כוונה ממנו שאם היות לא יישיג התארים ההם העצמיים בשלמות הנה ישיג מהם השגה מה אשר המשיל אותה ביחס אלה ההשגה אשר בקש כיחס האחור אל הפנים והנה לדעת הרב שאשר ייעד לו בזה היא השגת מה שנמשך ממנו כלומר מבראותיו כלם כמו שאמר בשתוף שם אחור הנה היה אמרו וראית את אחורי כפל ומותר למה שכבר הבטיחו על השאלה הראשונה באמרו אני אעביר כל טובי על פניך שזה תשובת על הבקשה השנית ושהשיג חלק ממנה מלבד מה שהבטיחו על הראשונה וכאשר התישב זה הנה איננו רחוק שיהיה השם המפורש מורה על תאר עצמי בלתי נבדל אשר החכמים היו מוסרין סודו לתלמידיהם בתנאים הנזכרים שם. וגם שם בן י"ב כן ולזה לא היו מוסרין אותו אלא לצנועים שבכהונה להברח הברכה שהיתה מיוחדת להם במקדש ככתבו. והנה במאמר הד' נרחיב בו הבאור בנ"ה. ואולם כבר נשאר עלינו שנבאר איך לא יתחייב שלילת התארים העצמיים עם הוראיתינו ההקדמה האימרת כי כל מורכב משני דברים איננו מחויב המציאות. והוא ממה שלא יקשה וזה בשני פנים הא' שעם היות התארים נבדלים בחקנו הם מתארים בחקו. והטוב הבב"ת אשר לו לעצמות יכללם וישימם אחד מכל הפנים. והב' שההקדמה ההיא אמתית בצד מה כאשר המקובץ והמורכב צריך אל מסבץ ומרכיב והוא שיהיה כל אחד חלק עצמות ונאמר שההרכבה ההיא מהמרכיב סבת המורכב ואבל הוא יתברך אין לו חלק עצמות כי עצמותו אחד פשוט בתכלית הפשיטות ויתחייב לו חיוב עצמי הטוב בכלל מה הוא המונע אם כן שלא יהיה מחוייב לעצמותו המציאות ואם היה שנחייב ממנו בעצם הטוב בכלל או הידיעה והיכולת הבלתי בעל תכלית בפרט ושאר המעלות כהתחייב האיר מהמאיר לו הונח על דרך מ"ש מאיר מהמחוייב המציאות לעצמו המנע ממנו האוד המתחייב ממנו בעצם חיוב המציאות אשר לו לא כי האור איננו עצם נבדל מעצמותו שיהא צריך למרכיב ומקבץ אבל הוא דבר עצמי שראוי שיתואר בו כן הוא ענייני התאיים באל ית' וכ"ש הקדמות שאיננו אלא בחינה שבלית שהוא בלתי הווה. והמציאות שהוא הוראת היותו בלתי נעדר. והאחדות שהוא מורה על היותו בזולת ריבוי בעצמו ושהוא אין בו שניות בצד מהצדדין כן ראוי שיובן לפי האמת בעצמו ולפי מה שתנזרהו התורה. ואחר שהתבאר

שמה שחייבו הרב הוא בלתי מחוייב הנה ראוי לחקור עוד אם הוא נמנע. ואולם להיות החקירה הזאת יקרה מאד עם שבה מהסכנה העצומה מה שלא יעלם. הנה אין לנו להתעצל בה ולהכנים דברינו במה שנראה לנו קדוש השם יתברך. ובכיוצא בו נאמר במקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב והנה כבר יראה מה שאין ספק בו שמה שחייבו הוא נמנע. וזה מפנים מהם שכבר התבאר במה שקדם שהנמצא והאחד הנאמרים בו ית' הם תוארים עצמיים ולזה אין המלט מחיוב תארים עצמיים לו יתברך ומהם שכבר יראה שכשניחד לו יתברך ידיעה ויכולת והיה מה שיורה עליו שם הידיעה הוא העדר סותרו והוא הסכלות ושם היכולת העדר הלאות הנה בהכרח יורה כל אחר מאלו השמות המיוחסים לו על דבר חיובי. וזה שהמובן בהעדר הסכלות הוא ידיעה והשגם מה ואם היה שתתחלף ידיעתו מידיעתנו כהתחלף עצמו מעצמנו. אמנם אין המלט מהיות העדר הסכלות מורה על ענין חיובי מובן אצלינו להיות סותר הסכלות אינו אלא עניין אחד מורה עליו והוא עניין השגה. ולזה אומר שאם לא היתה הוראת זאת הידיעה והמובן בה עניין חיוב עצמי לו ית' הנה בהכרח שיהיה עצמותו למה שאי אפשר שתהיה תארו מקרי להמנעות יחס המקרים לו ית' ואם היתה עצמותו יתחייב א' מב' בטולים אם שיהיה עצמותו ית' מושג אצלנו אם היה שאין בעצמו אלא המובן אצלנו בשם הידיעה ואם שיהיה בעצמו דבר זולת המובן אצלנו בשם הידיעה ויהיה בהכרח עצמותו מורכב מב' עניינים והם מה שנשיג בהם הידיעה ומה שנסכלהו וכל אחד מאלו בתכלית הבטול וזה שהיותו מושג אצלנו המנעות מבואר לכל מתחיל בעיון. והיות עצמותו ג"כ מורכב נמנע למה שיתחייב היותו אפשר מציאות ולזה מה שיתחייב ששם הידיעה ושם היכלת תארים מחייבים עצמיים לו ית' עם שעצמותו אחד ומחוייב המציאות ויהיה מי שיחס לו שם הידיעה על שהוא עצמותו מחייב לו הרכבה והוא לא ירגיש והתבאר אם כן היות מה שחייבו נמנע ומהם כי לפי שהתבאר שהמובן בשם הידיעה והיכלת כשניחס לו ית' הנה הוא דבר חיובי מושג אצלנו למה שהעדר הסכלות והעדר הלאות הנה נבין בכל אחד דבר מה והוא סותר הסכלות וסותר הלאות. והנה מבואר שמה שהוא מובן בסותר הסכלות איננו מה שיובן בסותר הלאות הנה אם כן המובן מהאחד יתחלף בהכרח לאחר יתחייב אם כן שאין המובן בכל אחד עצמותו שא"כ היה עצמותו מורכב מדברים מתחלפים ומהם שאם היה החיוב שחייבו משלילת התארים העצמיים אמתי להמנעות ההרכבה ולהמנעות שום יחס ודמיון בינו ובין זולתו למה ששם הידיעה והיכלת על דרך גמשל יפלו על זולתו הוא נמנע שנחייב לו שום מובן מהם חיובי כי ההמנעות איננו שלא נדע לו תאר עצמי לבד אלא שלא יהיה לו תאר עצמי הנה אם כן ישאר בהכרח משולל מכל המובן אצלנו בהשגה ויכלת ולא ייוחס לו בעצמותו ולא בתאר עצמי ולפי שהוא מבואר היותו משולל מכל סכלות ולאות ישאר אם כן משולל מב' הסותרים או ההפכים יחד רוצה לומר משולל מידיעה וסכלות ויכלת ולאות וכל זה בתכלית הבטול והגנות. ובכלל באמרנו שהוא יתב' איננו בלתי יודע כבר חייבנו שהוא יודע והמובן בו מושג אצלנו ואם היתה הידיעה עצמותו או חלק מעצמותו כבר יתחייב שיהיה עצמותו או חלק מעצמותו מושג אצלנו והוא בתכלית הבטול ויתחייב מה שאיננו למטה מזה בגנות ובטול וזה שמה שיתחייב ביודע יתחייב ביכול ורוצה ושאר התארים ואחר שהמובן מושג אצלנו הנה הידיעה איננו יכלות ורצון והם אם כן ג' עניינים מתחלפים ולפי שעצמותו שתים אחד מכל פנים אם הם עצמותו או חלק מעצמותו יהיה במאמר האומר הוא אחד אבל הוא

ג' וג' אחד וכל שכן לנו עדת המאמינים בחדוש שאין המלט משיתחייב אהד שפעל שהוא בהכרח ידע לפעול ויכול לפעול ורצה לפעול ומה שיתחויב מפעולתו הוא מובן אצלנו והוא מבואר שהמובן אצלנו מידיעה ויכלת ורצון הם עניינים מתחלפים ואם היו עצמותו יתחייבו שני בטולים הא' שיהיה עצמותו מובן אצלנו והב' שיהיה בעצמותו ריבוי חלילה יתחייבו. אם כן מה שאין ספק בו היותם תארים עצמיים עם היות עצמותו אחד מחוייב המציאות יתברך שמו ולזה הפליג המשורר כשספר בהפלגת ריבוי התארים עצמיים אמר ולו אחד בהם הורה היותו עצמותו אחד עם היות תארי העצמיים רבים אשר רמז בריבויים במלת בהם שהוא כנוי לריבוי. ובארם עוד באמרו ולי מה יקרו רעיך אל וגו' כמו שקדם ולהיות האמת עד לעצמו ומסכים מכל צד נמצא שיסכים עמו בעל ספר יצירה אמ' כשלהבת קשורה בנחלת מורה על האחדות הבלתי מתפרק והוא האמת בעצמו כי כמו שלא יצוייר היות העצם בזולת מציאותו ולא מציאותו בזולת העצם כן לא יצוייר מציאות התאר בזולת המתאר ולא המתואר בזולת התאר ויכלל הטוב המוחלט שהוא כולל כל מיני השלמיות וזה מה שרצינו לבארו. ואומר עוד שמה שהביא אליו העיון והתאמת בתארים במה שאין ספק בו הוא מסכים בהכרח עם דעת גדולי הפלוסופים כמו ב"ס ואבונצר וב"ר ור' משה הלוי. וזה אמנם אחר הנחנו שני הקדמות במבוארות בעצמן. האחת שהשגת מהותו ית' לזולתו הוא נמנע וזה אמנם יתאמת אצלנו במה שהוסכם עליו מן הפלסופים שהשכל והמשכיל והמושכל דבר אחד. ולזה אם היה המהות מושכל לשכל זולת היה המהות מתאחד ומתעצם עם השכל למה שהשכל מתעצם במה שישכילהו הב' שהשגת חלק ממהותו הוא נמנע וזה שאם היה חלק עצמותו מושכל יתחייבו ממנו בטולים. הנה ראשונה יתחייב רבוי בעצמותו יתברך ויהיה ההרכבה בעצמותו. למה שבו חלק מושג והלק בלתי מושג. ושנית כי למה שהשכל יתעצם במה שישיג הנה יתעצם במה שישיג בחלק עצמותו וזה מבואר הבטול. ואחר שהתבארו אלו ההקדמות אומר כִי כשעויינו דעות הפלסופים בהשתלשלות הנמצאות מהעלה הראשונג' למה שהוקשה להם התחיי' המורכב מהפשוט הסכימו כי להיות העלול הראשון מורכב ממושכלים מתחלפים אם מה שישיג מעצמות העלה הראשונה ואם מה שישיג מעצמותו ואם מה שישיג היות מהות עצמותו יתברך עלה לו והוא עלול ממנו ראוי שהמושכל היותר משובח הוא מה שישכיל מעצמות העלה הראשונה. והמושכל הזה יתחייב ממנו העלול השני והמושכל השני המשובח אחריו הוא מה שישיג מעצמותו ויתחייב ממנו צורת הגלגל מה שישיג היותו יתברך סבה לו הוא אשר יתחייב ממנו חמר הגלגל. ולפי שהתבאר מההקדמות שהשגת עצמותו או חלק מעצמותו הוא מהמנע הגמור הנה יתחייב שאשר אמרו שהשגת חלק בעצמותו הוא היותר משובח צריך שיובן מה שיושכל בעצמותו מן התארים העצמיים· וזה שההשגה בשלילות הוא בעצמו ההשגה כשהוא סבתו כי העלול הראשון כשידע שהש"י סבתו ידע שהוא עלול מעצמותו והנה שמוהו המושכל האחרון בחשיבות. ולזה מושכל הראשון בחשיבות צריך שיהיה מה שיושכל ממנו מעצמותו בתארים העצמיים. והנה לשון ר' משה הלוי במאמר אחר שחבר במניע הראשון אמר זה לשונו וכו' הוייב שיהיה ההשתלשלות על זה הדרך. והוא כי מניע הכל למה שיהיה ישכיל ממחוייב המציאות מה שישכיל וישכיל עצמותו וידע בשהוא עלול למחוייב המציאות ויהיה כל אחד מאלו מושכלים לו ממעלת המציאות ושלמותו מה שיגזור שישפע ממנו המציאות לזולתו חוייב שנתחייב ממניע

כל ג' נמצאות והיותר ראוי בדבר הטבעי שיהיה היותר חשוב שבעלולים מתחייב מהיותר חשובה שבעלות ולזה יהיה מניע הכל במה שישכיל (מעצמותו יתר) [ממחוייב המציאות] חוייב ממנו מציאות (צרות) [מניע] גלגל הכוכבים הקיימים (יש לתקן זה הלשון עם לשון ר' משה הלוי) ולמה שישכיל מעצמותו חוייב ממנו מציאות צורת הגלגל המתנועע ממנו ובמה שישכיל מי שהוא עלול ממנו חוייב ממנו מציאות חומר גלגל ע"כ. גם כן ב"ר החולק עם ב"ם ואבונצר במניע הראשון מסכים אם זה בשומו המושכל הראשון בחשיבות מה שישיג העלול מעצמותו יתברך ואין דרך לזה כי אם בתארים העצמיים. ולזה צריך שנאמר שאם היו קצת החכמים מסלקים התארים המחוייבים ומרבים בשלילות צריך שיובן זה בתארים המורים על העצמות כי אלו החיוב נמנע בהם לא זולת זו ודעהו.

הפרק ד' באופן עמידתנו בשרש הזה.

לפי שהשרש הזה [היות האל ית' אחד דבר יכלול שני ענינים] (כבר יכלול בעניינים) הא' היות האל ית' אחד בעצמו בתכלית הפשיטות והשני מניעת השניות וזה כי כשהונח היותו ית' פשוט אחד בעצמו כבר יפול הספק אם יש שם אלוהות יותר מאחד הנה הראשון נתבאר בקלות ממה שקדם וזה כי למה שהתבאר שהנמצא כולו כאיש א' נקשר קצתו בקצתו ושכוחות הגלגל מתפשטו' בזה החמר ומכינו' אותו ושלא ימלט מהיות לגלגל מניע עד שנעלה למניע מחוייב המציאות והמחוייב המציאות א' אפשר שיהיה מורכב כמו שהתבאר בהקדמה הכ"א הוא מבואר שהמחוייב המציאות הוא פשוט מבלי הרכבה כלל והוא המין הראשון מהאחדות ואין המין השני והוא השניות וזה כשנניח האל יתבר' אחד פשוט אבל שיהיה יותר מאחד הנה לא ימלט אם שיהיה האחד מתעשק בהנהגת המציאות או חלק ממנו אם לא. ושקר שיהיה מתעסק בחלק ממנו למה שהמציאות כלו נקשר קצתו בקצתו והוא כאיש אחד וראוי שיהיה מפועל אחד ואולי שיהיה בלתי מתעסק בהנהגת המציאות הזה הנה יש למערער שיאמר שיש שם אלוה מנהיג עולם אחר חוץ מזה כמו שיתבאר אפשרותו במה שיבא רוצה לומר אפשרות עולמים רבים. אמנם כשיתבאר במאמר הב' והג' שיכלתו יתבר' בב"ת בחוזק הוא מבואר שהאחד יכללם. אמנם שיהיה האחד מנהיג והאחר בלתי מנהיג לדבר הנה בזה נגעלו דלתי העיון ולהסיר המבוכה הזאת והספק הזה ולבטל כל ערעור מהשרש הגדול הזה האירה התורה עינינו אנחנו קהל המאמינים כשאמרה שמע ישראל יי אלהינו יי אחד. והפליגה בזה בשכפל השם הגדול לרמוז אל שני מיני האחדות וצרף השם הראשון אל אלהינו לרמוז אל המין הראשון שהשם שהוא אלהינו ומנהיגנו הוא אחד בעצמו ר"ל פשוט הוא שבבחינת האלהות עלינו וההנהגה בנו אחד. וכן השם מבלתי שנבחן להנהגתינו הוא אחד ואין שני הן שיהיה מנהיג עולמות אחרים אם היה שימצאו הן שלא יהיה מנהיג עוד הנה השם הזה הוא אחד ואין שני והוא המין השני מן האחדות. וכבר הסכימו רבותינו עליהם השלום בשרש הזה רוצה לומר הנהגתו יתברך עולמות אחרים עד שמנאום על צד ההפלגה בי"ח אלף בהרבה מהמדרשים וזהו מה ששמענו בזה הפרק.

הפרק ה' בבאור השרש הג' המונח והוא היותו י"ת לא גוף ולא כח בגוף.

לפי שהוא מבואר אם מצד העיון ואם מצד התורה היות מהותו ית' בתכלית ההעלם עד שכבר נמנע מאדון הנביאים השגת תאריו העצמיים כמו שקדם לנו ואמר מורה על זה כשבקש ממנו באמרו ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם שהרצון בו הוראת עצמותו לפי מה שיראה כי היתה התחלת נבואתו אז והיתה התשובה שההוראה ההיא היתה מניעה מהם באמרו אהיה אשר אהיה כלומר אין להם עסק במהותו כי אני אהיה מה שאהיה ירמוז אל שהמהות נעלם ולהורות שהמציאות נגלה מאד שב ואמר אהיה שלחני אליכם כלומר מעצמותי אי אפשר לרמוז דבר אלא ההיות בלבד אמנם כבר רמז חיוב המציאות באמר אא"א ויהיה אשר במקום סבה ואם לא יפול בו סבה כלומר אהיה למה שיהיה וזה יפול במחוייב המציאות לבד כי האפשר המציאות בבחינת עצמו הנה המציאות לו למה שהסבה נמצאות ולזה כשירמוז על המציאות לא יתכן לומר אהיה למה שאהיה אבל אהיה למה שיהיה זולתי כלומר סבתו ואיננו רחוק שעם היות המציאות נכלל במלות האלה שירמוז בו אל המנעות ידיעת המהות ולהיות זה מבואר והוא ידוע שהתארי' ואם היו שוללים כבר יתנו התיחדות 'וקצת הידיעה בדבר כמו שכת' הרב המורה הנה הסכנה בחקירה הזאת העצום מאד וכ"ש אם נתיר לעצמינו לחייב דבר במה שייחדנו בתאר השוללים כי הוא כמו שאם היינו מחייבים דבר במהו' בזולת מה שהוא יהיה מרי וחרוף וגדוף ונתינת האלהות לזולתו כן כשניח בשוללים אם נשלול ממנו דבר בלתי ראוי לשל' הוא מרי וכפיר' וסלוק האלוה ממנו חלילה ולזה היה ראוי בשוללי' שנהיה בתכלית הבטחון ממה שנשלל ממנו ואם יפול בו הספק שנניח החקירה ההיא ולא נשתדל בה אלא כפי מה שתנו' הקבלה האמיתית והלא [דברים ק"ו] אם אמרו הסתכל בארבעה דברים והם מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור כמו שבא במשנה מפורש כ"ש להסתכל ולחקור בעלת הכל יתברך במה שלא הורשינו ולזה ראוי לנו בחקירה הזאת בתכלית הבטחון ממה שנחייב או נשלול. וכאשר התיישב זה אומר כי למה שנתאמת אצלנו השרש הב' והוא האחדות בו יתברך מכל פנים. וזה אם מצד העיון אם מצד התורה הוא מחוייב לנו שכל מי שיחלוק על השרש הזה שנשלול אותו ממנו יתברך. [ולזה הוא מבואר שאם היה היותו גוף או כח בו מנגד השרש הזה שהוא מחוייב אצלנו לשלול אותו ממנו ית'] ולפי שהיא מבואר בגשמים המוחשים ואשר כח בהם היותם מורכבים הוא מבואר שהוא מחוייב לשלול אותו הימנו. והשיעור הזה בחקירה הזאת מספיק והוא בתכלית האמות והבטחון ולפי שהיה כל הפעולת מחוייב שירוחק ממנו יתברך להיותו עניין גשמי הנה ראוי שנחקור בעניין אחר מצאנוהו מיוחס לו יתברך בנבואה ובדברי רבותנו ז"ל והוא השמחה. אם בכתובים אמר ישמח יי במעשיו. ואם בדברי רז"ל כמו שתקנו במטבע ברכה שהשמחה במעונו. וזה בכתובים ובמדרשות הרבה כי למה שידיעת ההפכים אחת הנה אם נייחס לו עצבון באמרו ויתעצב אל לבו. עצבו את רוח קדשו. עמו אנכי בצרה. לפי מה שדרשוהו ז"ל כבר ראוי שניחס לו השמחה. ואולם מה שנמצא לראשונים על זה הוא שאם היה אפשר שייוחס לו עצב בשום פנים ומה שבא בכתובים שיורה עליו הוא ע"צ ההעברה והרחבת הדבור להורות שהוא הפך התכלית במכוון ממנו הנה השמחה ראוי שתיוחס לו יתר על כל פנים. והנה יסוד טענת ארסטו בזה והנמשכים אחריו הוא כפי מה שאומר. לפי שההשגה היא דבר ערב למשיגים וכל מה שתהיה ההשגה לדברים יותר נכבד יהיה

הערבות והשמחה יותר והיה הוא יתברך ישיג כל הדברים בצד [היותר נכבד] מה שאפשר הנה הוא מחוייב שיהיה הערבות והשמחה אצלו בתכלית מה שאפשר. ויהיה לפי זה פירוש אמרם שהשמחה במעונו במדרגתו [כי המעון והמקום יאמרו בזה בענין אחד והנה נשתתף בזה בשתוף שם מקום שיאמר על המדרגות] ואמנם הטענה הזאת מבואר ההפסד לפי מה שיראה וזה לשני סבות האחת שהוא ידוע שהשמחה והעצב הם הפכים והם תחת סוג אחד והוא סוג ההפעלות והוא האמת בעצמו כי השמחה איננה זולת ערבות מהרצון והעצב הוא ההתנגדות ברצון והם הפעלות נפשיים. ולזה אם היה שאנחנו נשמח כשנשיג הנה זה לפי שאנחנו בעלי נפש רצונית אבל מי שהוא שכל משכיל ומושכל כפי מה שהסכימו ואיננו בעל נפש לא יצוייר לו שמחה וערבות אלא בהקל מן הדבור למה שאין להם מבוא בשכל. והשנית שאם היה שנודה שייחס לו ערבות א"א שיהיה מזה הצד וזה שאין ראוי להקיש בין השגתינו להשגתו כלל כי הערבות אשר לנו בהשגה היא כשנוציא אותה מן הכח אל הפועל ולזה כשנתחדש מידיעה מה היתה נעלמת ממנו הנה נתפעל מהשמחה למה שנעתקנו מהסכלות אל הידיעה פתאום. וכבר יורה על זה שהשמחה היותר חזקה היא בעת התחדשות (חזקה) [השגה]. והנה אחר שנשיגה יחלש מאד הערבות. וממה שיורה גם כן על זה כשיהיה המושכל עמק מאד יהיה הערבות יותר. וזה שנצטרך להשתמש בהקדמות נעלמות יותר ויהיה ההעתק מהסכלות אל הידיעה יותר גדול עד שהמושכל הבלתי עמוק ואם היה גדול המדרגה לא נשיג בו ערבות כל כך כמו במושכל העמוק ואם היה למטה ממנו במדרגה. ומה שיורה על אמתית זה שאין המלט ממנו הוא שאנחנו לא נשיג ערבות במושכלות הראשונות. ולזה אין ראוי שנקיש מערבות השגתינו שהיא לסבת העתק מהסכלות אל הידיעה והתחדשות השגה לפי שכל מושכליו מושכלות ראשונות תמיד בזולת העתק ושינוי והתחדשות השגה ולזה הוא מבואר שלא ייחס לו ערבות מזה הצד אשר חשבו. ואולם למה שהתבאר במה שאין ספק באמתות היותו הפועל האמתי לכל הנמצאות בכוונה ורצון והוא המתמיד מציאותם בהשפעת טובו תמיד ולזה מה שתקנו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וכמו שיבא במאמר הג' בג"ה. הנה במה שישפיע מהטוב והשלמות ברצון וכוונה הנה א"כ הוא אוהב ההטבה והשפעה הטובה בהכרח והיא האהבה זולת ערבות הרצון. ואין השמחה האמתי' באמרו ישמח ה' במעשיו פי' שהשמחה במעשיו והיא בהשפעת טובו להם בהתמדת מציאותם על השלם שבפנים. ומזה הצד אמרו ז"ל במקומות הרבה שה"בה מתאוה לתפלתן של צדיקים ירצו שלמה שהערבות והשמחה אצלו בה בהשפעת הטוב והיה הטוב השלם שאפשר לאדם שידבק בשם שזהו סוד התפלה וכמו שיבא בג"ה. הנה כשימשך הטוב הזה ממנו הוא ערב אצלו ועל צד הרחבת הדבור כביכול כאלו מתאוה לו וההפך בהפך ידיעת ההפכים אחת. והנה יהיה מטבע הברכה שהשמחה במעונו כפשוטו ולא יצטרך לשתוף מקום שיאמר על מדרגתו אבל לפי שהשמחה הזאת משותפת לבורא יתברך בהשפעתו מהטוב לנבראים במה שיקבלו מהשפעה. הנה אם כן השמחה האמתית היא במעט כלומר במשכנו על צד הרחבת הדבור וירצו במלכותו מלכות שמים אשר שמוהו משכן לרוחנים. ואמנם לפי שכבר אפשר שיסופק ויאמר בתחילת המחשבה שהערבות הוא היותר חזק במתפעל יותר מן הפועל. וזה לשתי סבות הא' שכבר יחשב שהשמחה בקבלת הטוב היא יותר גדולה במקבל מהנותן בנתינתו הטוב · והב' כי למה שהמתפעל ישיג הערבות משני צדדין האחד מצד קבלתו הטוב והמציאות ממנו. והב' מצד השגתו בו ית' שהוא המושג היותר גדול שאפשר

והיא בהתחדשות ההשגה וזה אם בשכלים הנפרדים למה שמציאותם מחודש. ואם בנפשות לחדושם ג"כ ולהעתיקם מהסכלות אל הידיעה. ולזה כבר אפשר שידומה שיהיה בהם ערבות יותר. הנה צריך שנבאר שהוא אם היה שהערבות להם מופלג מאד כמו שרמזו ז"ל צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הנה אין ערך ודמיון לערבותו בהטבה וזה כי למה שנתאמת שהערבות הוא לו הנה הוא לו בהכרח לעצמותו. ולזה הוא מחוייב שיהיה מעלה ושלמות ולפי שאין ערך ויחס לשלמותו ית' אל שלמות זולתו חוייב בהכרח שאין ערך ויחס בין ערבותו לערבות זולתו. ולפי שהתבאר שהערבות הוא האהבה והחשק הערב והוא מבואר בהסכמת הלשון שהחשק יורה על האהבה הנמרצת נמצא שבאהבתו ית' האבות יזכור שם החשק באמרו רק באבותיך חשק ה' ובאהבת האבות את השם יתר יזכיר שם האהבה כאמרו אברהם אוהבי ולא חושקי להורות על ההפרש הזה ועל האהבה הזאת היא ראוי ומחוייב לנו להודות ליי ולברך את שמו ולזה נתקנה בזה ברכה מיוחדת קודם שמע וכמו שיבא בנ"ה. ואולם הכוונה בכאן התאמתות הערבות והשמחה לו ית' אמנם לא על צד שמו וזה מה שרצינו לבארו:

הפרק ו' באופן עמידתנו בשרש הזה הג'.

ונאמר כי למה שהתבאר מדברינו בשרש הזה שהוא נתלה בשרש השני. וכבר התבאר במה שאין ספק לו ששלמותו התבאר מצד התורה והקבלה. הוא מבואר ששלמות השרש הזה הוא מצד התורה והקבלה המאיר' לכל המחשכים. ואמנם כבר בא בדברי רז"ל במקומות הרבה שאין שם דבר מהעניינים הגשמיים. ואם היה שהתורה התירה לשונה בעניינים מורים על הגשמות הנה היה זה בהכרח כמו שהאריך בזה הרב המורה במקומו' רבים מספרו. וכבר העירו רז"ל ביוצא בזה אמרם דברה תורה כלשון בני אדם. ובכאן התבאר ששורש הנבואה כפי מה שהעידה עליו התורה ונתאמת בקבלה הוא אשר האיר עינינו בדרך שנלך בו באמות אלו השרשים בשלמות ונתאמת עם זה שהעיון בלתי חולק עליו אבל מסכים עמו מכל הצדדין כאשר הוא טבע האמת שהוא עד לעצמו ומסכים מכל צד ומה יאות לזה שאז"ל במדרש משל לאדם שהיה הולך בדרך ממקום למקום וראה בירה דולק' אמר תאמר שהבירה הזאת בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה א"ל אני בעל הבי' כך היה אבר' אבינו תאמר שהעו' הז' בלא מנהיג הציץ עליו הב"ה אמר אני בעל העו' וכו' ר"ל שעם היות לו נטיה אל האמת הוא לא יצא מידי כל ספק עד שהשפיע ה' לו אורו והוא הנבואה זהו מה שראינו לפי קצורינו במאמר הזה הא' והתהלה לאל לבדו יתברך:

המאמר השני

בפנות התוריות ר"ל שהם יסודות ועמודים אשר בית אלהים נכון עליהם ובמציאותם יבואר מציאות התורה מסודרת ממנו ית' ואלו יבואר העדר אחת מהם תפול התורה בכללה חלילה. וכשחקרנו בהם מצאנום ששה האחד ידיעת השם בנמצאות הב' השגחתו בהם, הג' יכלתו. הד' הנבואה. הה' הבחירה. הו' התכלית. וזה למה שהיתה התורה פעל רצוני מהמצוה אשר הוא הפעל אל המצוה אשר הוא

המתפעל יחוייב בהכרח שיהיה הפועל יודע ורוצה ויכול והמתפעל רוצה ובוחר ולא הכרחי ואנוס. ולהיות הפועל אשר מהפועל אל המתפעל אין המלט לו מהתיחסות מה ביניהם יחוייב שיהיה התיחסות ודבקות מה ביניהם והוא הנבואה. ולהיות כל פעל טבעי או מלאכותי וכ"ש רצוני ומפועל בב"ת השלמות לתכלית ידוע אין המלט בפעל השלם הזה להיותו לתכלית הטוב ולזה ראינו לחלק המאמר לששה כללים.

הכלל הראשון

בידיעת השם הנפלאות וזה אמנם אם בבאור הפנה הזאת ואם באופן יד עיונו בה ולפי שהרבה מהפלוסופים נטו מדרך האמת ודמו לסתור זאת הפנה כפי שתחייבה הקבלה. האמתית גם קצת מחכמי אמונתינו מבעלי העיון נטו אליהם בקצת ויחפאו דברים אשר לא כן ראינו בכלל הזה לבאר הפנה הזאת כפי אשר דמו להתיר הספקות ולהשיב על אשר חשבו ולהעיר על אופן ידיעתנו בפנה הזאת ולזה ראינו לחלק הכלל הזה לה' חלקים.

הפרק הא' בבאור הפנה הזאת כפי מה שתגזרהו התורה.

הפרק הב' בבאור הספקות שאפשר שיסופקו בהם אשר בעבורם נתעדו רגלי מקצת חכמינו בפנה הזאת.

הפרק הג' בבאור ספקות יותר במה שחייבו בפנה הזאת.

הפרק הד' בהתר ספקות אשר הניחו בפנה הזאת לפי דעת התורה.

הפרק הה' באופן ידיעתינו בפנה הזאת בשלמות.

הפרק א' בבאור הפנה הזאת כפי אשר תגזרהו התורה.

מבואר הוא כמו שקדם שנותן התורה והמסדר אותה יתברך מחייב בהכרח שיהיה יודע מה שצוה וסדר ואמנם באופן ידיעתו נתחלפו המפרשים חלוף רב והמחוייב לפי שרשי התורה במה שנשים ממנה הוא ג' ענינים הא' שידיעתו מקפת במה שאין תכלית לו הב' ידיעתו במה שלא נמצא הג' ידיעתו ית' בחלקי האפשר מבלתי שישתנה טבע האיפשר. ואמנם איך יתבאר חיוב זה לפי שרשי תורתינו הנה כפי מה שאמר אם הראשון למה שהוא מבואר ממנה היותו ית' משיג הפרטים. וזה אם בספורים שבאו בה ואם במצות הפרטית ואם בייעודים ואם מפאת הקבלה כמו שבאו בה הרבה כתובים על זה אמר כי כל לבבות דורש יי וכל יצר מחשבות מבין. והנה במזמור ה' חקרתני ותדע הפליג בפרטי ידיעתו וכל המזמור מיוסד על זה ר"ל היותו יודע ומשיג הפרטים באמרו אתה ידעת שבתי וקומי בנת לרעי מרחוק. ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת. ויתר הכתובים הנמשכים במזמור ההוא מורים השגתו תכלית דקדוק הפרטים. ואחר שהתבאר זה והוא מבואר מהפרטים היותם בב"ת יחויב בהכרח היות ידיעתו ית' מקפת במה שאין תכלית לו והוא הראשון. ואולם הב' והוא ידיעתו יתברך במה שלא נמצא הוא מבואר ממה שבא בתורה ובנביאים מהייעודים במה שלא נמצא אז. ועם היות באו בתורה קצת פסוקים יורו על חדוש ידיעה כאומר ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה. הנה כבר בארו ז"ל בכיוצא בזה דברה תורה כלשון בני אדם וכ"ש במה שהיה נמצא כבר שלא יתכן שהיה נעלם ממנו ונתחדשה ידיעה לו אחר כן אלא שזה היה במראה הנבואה ונשתמש כלשון בני אדם· ואמנם אמרו כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה שהיה בהקיץ במעשה העקידה כמו שבא בקבלה האמתית הנה הוא כפשוטו כפי מה שיראה לי והוא מיוסד על הקדמה אחת מבוארת

בפלוספיה המדינית והיא האומרת שהמעשים יקנו תכונה ומדה קבועה בנפש וכ"ש שיחזקו אותה אם היתה קנויה בשכבר. וכאשר נתיישבה זאת ההקדמה אומר שאין ספק שעם היות אברהם גם קודם מעשה העקידה יראת הש"י על פניו הנה גם אחר המעשה נתחזקה בנפשו היראה והוסיף בה מדרגה. ולזה הוא מבואר שלא היתה המדרגה הזאת קניה לו קודם המעשה. וכאשר היה זה כן והיה אמרו ירא אלהים הכוונה במדרגה ידועה אצל השם הנה יתאמת אמרו כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה וזה שקודם המעשה ההוא לא היה באותה המדרגה שכוון בה באמרו כי ירא אלהים אתה. ולזה לא היה איפשר שהיה נודע לו הדבר בחלוף מה שהיה אבל היה נודע אצלו קודם לכן שיהיה ירא אלהים במה שיבא עם היות שלא נמצא עדיין במדרגה ההיא כי ידיעתו יתברך במה שלא נמצא הוא דבר מחוייב בהכרה והוא העניין הב'. ואולם הג' והוא ידיעתו יתברך בחלקי האפשר ר"ל ידיעת חגעת החלק האחד מבלתי שישתנה טבע האפשר הוא מבואר לפי חיוב התורה. וזה שאם היתה ידיעתו יתברך מכרחת חחלק ההוא הנודע אצלו הנה לא תפול הצואה במצות ובאזהרות התורה כי אין דרך לצואה למצווה אלא כשהונח המצוה רצוני לא אנוס ולא מוכרח וזה מבואר בעצמו אם שיהיה המאמר סותר נפשו וזה שאם היתה ידיעתו מכרחת החלק האחר הנה הוא אם כן בלתי אפשר וזה שהאפשר שימצא ושלא ימצא. ואם היה החלק האחר מוכרח הנה הוא בלתי איפשר וכבר הונח אפשר א"כ יחוייב שלא תהיה ידיעתו בהגעת החלק האחר מכרחת טבע האפשרות והוא העניין הג' והנה התבאר אלו הג' עניינים במזמור ההוא שקדם זכרו בשלמות· כי העניין הראשון התבאר בתחלת המזמור כמו שקדם. ובסופו באמ״ו לא נכחד עצמי ממך אשר עשתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולא' אחד בהם ולפי שהמסורת לא באלף והמקרה לו בוי"ו יש לדרוש שניהם הנה המסורת נדרש לפניו ושב אל לא דנכחד ירצה כי אחד בכל הפרטים שזכר לא נכחד ממנו והמקרא נדרש לעצמו לומר שבבחינתו עם רבוי הידיעות ההם הוא אחד בהם אמנם בבחינתו אמרו אחר כך ולי מה יקרו רעיך אל וגו' הנה שבאו רבוי הידיעות בדקדוק פרסום בבאור מזמור ההוא והוא העניין הראשון ואמנם ידיעתו במה שלא נמצא הנה נרמז באמרו כי אין מלא בלשוני הן יי ידעת כלה. ירצה המלה שאני עתיד לדבר אינה עדיין בלשוני כלומר שלא אזכרה ואתה ידעת כולה הנה זה יורה על ידיעתו בעתיד הוא העניין הב' ואולם הג' והוא שלא תהיה ידיעתו מכרחת האפשר הוא מבואר בעצמו למה שהמזמור הזה יראה מיוסד על התנצלותו מהימים אשר היה מתחבר אל אנשי דמים ומרי נפש וכל איש אשר לו נושה ולזה היה מסדר שבחי האל ית' בעניין ידיעתו לומר שהיה יודע חדרי לבבו ומצפוני רעיוניו ועל צד השיר התחיל אמר יי חקרתני ותדע [כאלו חוקר ודורש לבדוק ענינו] וכבר ידעו קודם לכן ירמוז אל מה שהוא אמת בעצמו שידיעתו קדומה בלתי מתחדשת והפליג לספר פרטים על זה ותכלית כל זה התנצלותו והוא אמרו אם תקטול אלוה רשע ואנשי דמים סורו מני. כלומר אם תקטול רשע בדינו ירמוז אל שאול או אל אחיתופל הנה הייתי אומר לאנשי דמים סורו מני וכ"ש שלא הייתי מתחבר עמהם וכל זה גלוי לפניך ולזה חתם ואמר חקרני אל ודע לבבי ונחני בדרך עולם כלומר שתהיה השגתו בדרך עולם שהיה הולך בו ואם הנגלה ממנה לא היה ראוי· ולזה הוא מבואר שאם היתה ידיעתו מוכרחת לא היה צריך להתנצלות. התבארו א"כ הג' עניינם במזמור הזה והוא המכוון בפרק הזה.

הפרק ב' בבאור הספקות שאיפשר שיסופק בפנה הזאת לפי מה שהונח.

ולפי שמהם כוללים ומהם חלקיים. הנה נזכיר תחילה הכוללים. ר"ל שהם ספקות על ג' עניינים שהונחו בידיעת השם הנמצאות והם ה'.

הא' שאם היה השם ידע דבר מהנמצאות זולתו הנה למה שהוא מבואר שהידיעה היא שלמות ליודע יחוייב שישלם הנכבד בפחות והוא בתכלית הבטול. ומה שיחוייב ממנו בטול הוא בטל. והשני שאם היה השם יודע דבר מהנמצאות זולתו הנה למה שהשכל מתעצם במה שידעו הנה יחוייב רבוי בעצמותו. וזה אמנם עצמותו ומה שידעהו עם שיחוייב שיתעצם הנכבד בפחות. ואם היו היודעים רבים יהיה הרבוי כמספר הידועים. ואם היו בב"ת יהיה הרבוי בב"ת. וזה בתכלית הבטול והגנות. הג' לפי שהדבר הפרטי הוא בלתי מושג כי אם בכח ההיולני כמו החומר והדמיון והוא ית' אין לו כח היולני יחוייב א"כ שהוא בלתי משיג הדבר הפרטי. הד' לפי שהדברים הפרטיים הם זמניים והזמן הוא מקרה נמשך לתנועה הנה מי שלא יתואר בתנועה ולא במנוחה הוא בלתי משיג העניינים הפרטים. ולפי שהוא מבואר מהג' עניינים שהונחו בידיעתו שהם מקיימים ידיעה בפרטים הוא מבואר מאלו הספקות ר"ל הג' והד' ג"כ שהם כוללים העניינים הג'. והה' רוע הסדור הנמצא במין האנושי כבר יראה [שיחייב] היותו בלתי משיג אלו העניינים ולא נאריך בספק זה עתה לפי שהוא יותר מיוחס בכלל הב' והוא הדבור בהשנחה. ואמנם החלקים הנה בענין הראשון והוא אמרנו שידיעתו יתברך מקפת מה שאין תכלית לו. הב' בו ב' ספקות א"כ למה שהידיעה דבר מקיף וכולל ומה שאין תכלית לו הוא בלתי מוקף ומוגבל יראה שחיוב הידיעה בו יהיה מאמר סותר נפשו. והב' שאם היתה ידיעתו מקפת מה שאין תכלית לו יהיה מה שהוא איפשר בלתי אפשר. וזה שכבר התבאר בכמות המתדבק היותו מתחלק אל מה שיתחלק תמיד ואם היתה ידיעתו מקפת ביחס חלקים הבב"ת שאיפשר שיחלק אליהם היה בלתי אפשר באחד מהם שיקבל החלוקה במה שהוא כמה שאם היה מקבל החלוקה לא תהיה ידיעה האמתית. והנה בעניין הב' שידיעתו ית' כמה שלא נמצא בו ג"כ ב' ספקות. הא' שהידיעה האמתית יראה שיחוייב שיהיה לדבר, נמצא למה שהאמת בדברים הוא שיהיה בשכל כמו שהוא נמצא חוץ לשכל. והשני למה שהידיעה האמתית במה שלא נמצא אם היתה אמתית. הנה אופן הידיעה בו שלא נמצא עדיין ושימצא לעתיד וכשימצא הידיעה בו שהוא נמצא אז. אין המלט אם כן מהשינוי בידיעתו ולפי שהשכל מתעצם במה שידעהו יחוייב שיהיה עצמותו משתנה והוא בתכלית הבטול. והנה בעניין הג' והוא אמרנו שידיעתו יתברך בהלקי האפשר מבלתי שישתנה לו טבע האיפשר בו גם כן ב' ספקות. האחד שאם היתה ידיעתו בהגעת האחד מחלקי האפשר וישאר סותרו אפשר כפי מה שיראה מהם הנה כאשר הגיע החלק האחד כבר נסתלק האפשרות ותהיה ידיעתו בו וישיג השינוי. ולפי שהשכל מתעצם במה שידעהו הנה יחוייב שיהיה עצמותו משתנה והוא בתכלית הבטול. והב' שאם הונחה ידיעתו בהגעת חלק אחד מהאפשר על שישאר סותרו אפשר והוא מבואר באפשר שכאשר הונח נמצא לא יקרה מהנחתו בטול. [א"כ כאשר נניח החלק הסותר לידיעתו נמצא לא יקרה מהנחתו בטל] אבל כשנניחהו נמצא יתחייבו שני בטולים. האחד שינוי בידיעתו ועצמותו למה שהשכל מתעצם במה שידעהו. והב' שהידיעה הקודמת לא היתה ידיעה אבל אומד מוטעה. וכל זה בתכלית הבטול והגנות. אלו הם הספקות אשר הגיעו מקצת הראשונים

לחלוק על הפנה הזאת כפי מה שהונחה עד שמהם סלקו הידיעה מזולתו לגמרי. ומהם סלקו הידיעה מהפרטים ההוים הנפסדים וקבלו אותה על הכללים ואישים הנצחיים. ורבים מחכמי אומתנו אשר לחצתם התורה לקבל ידיעתו יתברך הפרטית ולהיות הפרטים בב"ת יראה שיחוייב היות הידיעה מקפת בב"ת ולהיות פשוטי הנבואות מורות על ידיעתו הפרטים טרם היותם עד שיודיעם לנביאיו באמרו כי לא יעשה יי אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ואף בדבר האפשרית הבחירים כאמרו כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה. הנה מזה כבר יחוייבו להאמין הפנה הזאת כפי מה שהונחה. וכשלחצם העיון לפי מה שדמו לחייב המנעות העניינים מהם חשבו להעמיד חזון ונכשלו כשהניחו ידיעתו הפרטים לא במה שהם פרטים אבל במה שהם חלקי הכללים. והכללים מצד אשר הם שלמות קצתם לקצתם והיה הצד אשר הם בו מתאחדים כפי הסדור הכולל אשר בעצם הש"ית בתכלית השלמות ובנפש השכל הפועל למטה ממנו בשלמותו בנפש הגלגל למטה מהם מאד בשלמותו. ודמו שלא יחלק בזה הדת ולא העיון אם שלא יחלוק בזה הדת למה שהם קבלו ידיעתו הפרטים. ולזה כבר ידעם טרם היו ויודיעם לנביאים למה שאין ידיעתו בהם במה הם אותם פרטים אבל ידיעתו מצד הסדור הכולל אשר נמצא בעצמו היות טרם הפרטים נמצאים. ואם שלא יחלק בזה העיון זה יתבאר במה שיאמר. הנה הספקות שיחייבו המנעות ידיעתו בזולתו מן הנמצאות אינם ממה שיקשה התרם. וזה שהראשון מיוסד על שהידיעה שלמות ליודע ואם היה יודע זולתו היה נשלם הנכבד בפחות וזה ממה שיקל התרו כי למה שמציאות זולתו הוא נקנה ממציאותו ומושכל זולתו ממושכל עצמו הנה לא יתאמת שישלם הנכבד בפחות שכבר הונח שידיעתו בזולתו הוא מצד הסדור הכולל אשר בעצמו. ואמנם השני הוא מיוסד על שהשכל מתעצם במה שידעהו ואם ידע זולתו יחוייב רבוי בעצמותו כרבוי הידועים התרו ג"כ קל עם מה שנאמר והוא שידיעתו אשר הוא מהותו מקנה המציאות לזולתו. ואמנם הסדור הכולל אשר בעצמו ואם היה שיכלול ידועים רבים למה שהוא מהצד אשר קצתם שלמות לקצת והוא הצד שהם בו מתאחדים כאלו תאמר באדם שגדרו גשם ניזון מרגיש מדבר שעם היותו כולל דברים רבים מתחלפים לפי שלמות לקצת הוא אחד בהם. ולזה הוא מבואר שהוא יתברך ישיג הידועים מהצד אשר הם בו אחד ולזה לא ישיג העצמותי רבוי. ואמנם הג' המיוסד על שהדבר הפרטי הוא בלתי מושג כי אם בכח היולני, הנה הוא מבואר מעניינו שלא יחוייב ממנו שהוא בלתי יודע הסדור המושכל אשר לדברים. ואמנם הד' המיוסד על היות העניינים זמניים הנה חוא מבואר שהסדור המושכל איננו נתלה בזמן. ואמנם הה' המיוסד ברוע הסדור הנמצא במין האנושי לפי מה שיחשב הנה כשיתבאר שהסדור הוא בתכלית הטוב והחשיבות כבר יסולק חספק הזה. והנה יתבאר בשלמות בכלל הב' מזה המאמר ב"ה. ואמנם הספק הא' אשר בעניין הא' מהג' המיוסד במה שאין תכלית לו להיותו בלתי מוקף. ולזה יראה שהידיעה וההקפה בו הוא מאמר סותר נפשו הנה הוא ממה שיקל שאם היתה הידיעה בו מהצד אשר הוא בב"ת היה מקום לספק הזה אבל הידיעה בו לפי מה שהונח הוא מהצד אשר הוא ב"ת והוא מצד הסדור המושכל. ואמנם הב' מיוסד בכמה מתדבק הנה הוא מבואר שהידיעה בו אינה מהצד שהוא בב"ת אבל מצד הסדור המושכל אשר הוא כחיו' לקבל החלוקה תמיד לא שיחוייב היות ידיעתו בחלקים בב"ת מצד שהם בב"ת. ואמנם הספק הא' אשר בעניין הב' מהג' המיוסד על שהידיעה האמתית יחוייב שיהיה לדבר נמצא. הנה באמרנו

שהידיעה בהם כפי הסדור הכולל שבעצמו יתאמת שהוא כבר נמצא מציאות שהוא בתכלית החשיבות. ואמנם הב' המיוסד בשינוי הידיעה מצד שינוי הדברים הידועים הנה הוא ג"כ ממה שיקל שאם היתה הידיעה נסמכת אל הפרטים במה שהם פרטים היה מקום לספק ההוא. אבל הידיעה לפי מה שהונח נסמכים אל הסדור הכולל אשר בעצמו והוא תמיד בענין אחד בלתי משתנה. ואמנם השני ספקות אשר בעניין הג' מטבע האפשר. הנה לפי מה שהונח אין מקום להם · וזה כי למה שהוא מבואר כי העניינים האפשרים הם מסודרים מצד ובלתי מסודרים מצד. וזה שמצד הסדור הכולל הם מסודרים מצד הבחירה האנושים הם בלתי מסודרים וכבר הונח שהידיעה בהם היה מצד הסדור הכולל שהוא הצד אשר הם בו מסודרים ומוגבלים. הנה אם כן כצד אשר הם בו בלתי מסודרים ומוגבלים לא תהיה הידיעה בהם [כ"א היתה הידיעה בהם] כבר היו מסודרים ומוגבלים וכבר הונחו בלתי מסודרים ומוגבלים. ולזה הוא מחוייב לפי מה שהונח שתהיה הידיעה בדברים האפשרים היותם אפשריים לבד לא בהגעת החלק האחד מהאפשר וזהו העולה מדבריהם והוא המכוון בפרק הזה.

הפרק ג' בבאור הספקות יותר במה שיחייבו בפנה הזאת:

ואומר עם שהתבאר במה שקדם שהמחויב לפי שרשי התורה ידיעתו יתברך בפרטים עם הג' עניינים שזכרנו. וזה אמנם לפי הנראה מהספורים והייעודים שבאו בה והכתובים המורים על זה הוראה ראשונה ועצמית. אמנם הרוצה ליחנק ולהתלות באילן גדול יגלה פנים בתורה שלא כהלכה כי אין בלשונות טענות מכריחות לבעלי הצורות להורות על פני עקשותם. ולזה ראינו לגלות עוד מומי סברתם אם לפי שרשי התורה ואם לפי העיון על פי דרכם. וזה שהם אמנם חייבו שני עניינים. האחד שידיעתו יתברך אינה בפרטים במה שהם פרטים אלא מצד הסדור הכולל. והב' שידיעתו יתברך אינה בדברים אפשרים אלא שהוא ידע שהם אפשרים אבל לא ידע אי זה חלק יגיע מחלקים האיפשרי' [ויתחייב להם ענין ג' וזה שאחר שיגיע החלק האחד מחלקי האפשר] אין לו ידיעה בו. וזה אמנם יתחייב לב' העניינים הקודמים אם לראשון למה שהידיעה בשיגיע החלק האחד מחלקי האפשר (אין לו ידיעה בו. וזה אמנם יתחייב) תהיה הידיעה בדבר הפרטי במה שהוא פרטי. וכבר סולקה כמו זאת הידיעה. ואם לשני כי למה שהונח בו שאין לו ידיעה בחלק המגיע קודם שיגיע הנה אם היה לו בו ידיעה אחר שהגיע כבר יהיה שינוי בידיעתו והוא דבר ברחו ממנו להיות גדול הספקות אשר הביאם אל זה הדעת. ועוד שהמאמר בשיתחדש לו ידיעה מצד מציאותו הדבר חוץ לנפש יחייב שתהיה לידיעתו התחלה מזולתו ושיהיה לו שכל נקנה והוא בתכלית הבטול והגנות עם שלא יצויר קניינו אלא בכח היולני. ולזה הוא מבואר שהעניין הזה הג' הוא מחוייב להם ואחר שהתישב זה נבאר הבטולים שיקרו מהעניינים ההם אם לפי התורה ואם לפי העיון. הנה לפי התורה הדעת הזה לא ישאיר בה ספור אמתי לפי פשט הכתובים כי למה שחייבו שידיעתו אינה בפרטים הרמוזים אליהם הנה הוא לא ידע האבות ולא קראם ולא יעדם עוד פרטי. אבל יאמרו בכלם שלא ידע אלא מי שסדורו הסדור ההוא. והלא הכתוב צווח ואתה אמרת ידעתיך בשם. אשר ידעו יי' פנים אל פנים וכמה פרטים אשר יכריחו להודות כל מאמין בידיעתו יתברך הפרטית ולמה שחייבו ג"כ שלא ידע איזה חלק יגיע מחלקי האפשר הנה הוכרחו להכזיב היעודים הנתלים בבחירה אלא שפירשו שהיעוד בהם היה

על צד האומד והסברא מונחים לטבע מערכות השמים בתנאי שלא יבטלוהו הבחירה ויהיה אמרו כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון כמו כי חשבתי וכל זה הריסה וכפירה בעקרי הדת. ומאמר שמואל לשאול ג"כ מיעד לו שימצא מספר האנשים בדרך יאמרו לו דברים ידועים היה ג"כ ע"צ האומד והמחשבה וקראם הנביא אותיות וכל זה שגעון ושטות. ולמה שחייבו ג"כ שאחר שיגיע החלק האחד מחלקי האפשר שלא יהיה לו ידיעה בו יהיה אמרו כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה אין עניין לו כי איננו ידיעה למה שחייבו שאין לו ידיעה גם במה שנתחדש ואיננו מחשבה כי המחשבה בשהוא ירא אלהים לא נתחדשה אחר המעשה ההוא באופן שיצדק אמרו עתה ידעתי ולזה הוא מבואר היות הדעת הזה כנגד התורה והקבלה האמתית אשר יעידו כמה כתובים ממנה היות ידיעתו יתר בפרטים בתכלית הדקדוק והאריכות בזה מותר. ואמנם לפי העיון אומר שלא יצאו מרוב הספקות בדרך אשר אחזו בה אבל נפלו בספקות יותר חזקות. אם שלא יצאו מהספקות למה שהוא מבואר שהידיעה באופן שהניחו אותו לא ימלט מרבוי ידועים. ואולי ידועים בב"ת וזה מפנים. הא' שהידיעה השלמה בדברים הוא כשיודעו בסבותיהם הקרובות והרחוקות ולזה הידיעה בדברים המורכבים מהצד אשר הם אחד תהיה שלמה כאשר יודעו הפשוטים אשר מהם הורכבו להיותם יסודות וסבות למורכבים מהם אין המלט א"כ מריבוי ידועים בידיעת המורכב. והב' שהיות הנמצאות בכלל הולכים מהלך השלמות וקצתם בקצתם אשר בצד ההוא הם מתאחדים יתאמת בסוגים שקצתם שלמות לקצת והמינים שלמות להם כאלו תאמר שהצומח שלמות לדומם והחי לצומח והמדבר לחי אבל במינים אחרונים לא יתאמת שקצתם שלמות לקצת וזה שאין הסוס שלמות לחמור ולא החמור לשור כמו האישים שהם עצמים ראשונים לא יתאמת בהם היות האחד שלמות לאחר. ולזה כשנניח הידיעה במינים האחרונים אין המלט שלא תחייב ריבוי ידועים. והג' כשהונחה הידיעה מצד הסדור הכולל בגרמים השמימיים ובשכלים הנפרדים שאישיהם נצחיים באיש והם מתחלפים במין הנה בצד אשר הם בו מתחלפים במין אינם מתאחדים הידיעה א"כ בהתחלף עצמיהם במין כבר תחייב רבוי ידועים. והד' כשנודה שהשכלים הנפרדים שלמות קצתם לקצת להיותם עלה קצתם לקצת. וקצת ההוא הם מתאחדים הנה הנפשות הנשארות שאינם עלה קצתם לקצת אם ידעם אין המלט מרבוי ידועים. וה"ה כאשר ידע הפרטים מצד הסדור שבגרמים השמימיים ובהם סדור מספרי כאלו תאמר מספר סבובים או מספר מעלות כמו שיתפרסם זה למי שיש לו קצת מבוא במשפטי הכוכבים. ומזה הצד יודע לנביא זמן מוגבל כמו שבא במאמר שמואל לשאול הנה אין המלט משתהיה הידיעה במספר פרטי כאלו תאמר ג' או ד' תהיה הידיעה בפרטים. ואם יאמר בזה שלא תהיה הידיעה בזה הפרט במה הוא זה פרט כאלו תאמר זה הג' או ד' או בכל ג' או ד' שיהיה הנה אחר שאין המלט מידיעתו מספר מה מי יתן ואדע אם ידע שאר המספרים כלם או לא ואם ידעם אחר שהיה המספר יתוסף אל מה שיתוסף הנה תהיה הידיעה במספרים בב"ת ואם לא ידעם כלם יהיה שם בהכרח גבול לא ידע מהגבול ההוא והלאה ותשאר השאלה מה זה אשר ידע מהמספרים עד הגבול ההוא ולא ידע יותר מזה. האם קרה בידיעתו לאות ויגיעה אלא שאין המלט בשום צד מרבוי ידועים בב"ת והששי שכאשר ידע הפרטים מצד הסדור אשר בגרמים השמימים והיה הסדור הזה לפי מצב הככבים בעת המולד והשליט והמבטים עם יתר ההנאים אשר לא נעלמו מאנשי החכמה ההיא והיה מספר מצבי הכבבים בגלגליהם בבחינת

הצומח והשליט והמבטים בב"ת להיות העגולה הגדולה אשר בגלגל אשר בבחינתו יהיה הצומח באופקים מהכמה המתדבק והוא מתחלק אל מה שיתחלק תמיד. הנה יהיו הסדורים אשר מפאת הגרמים השמימיים בב"ת אין המלט א"כ מרבוי ידועים בב"ת. הנה מכל אלו הפנים הוא מבואר שלא יצאו מהספקות אשר יסודם רבוי הידועים. והנה התבאר שנפלו בספקות יותר חזקות ממה שאומר וזה שהם ברחו מליחס לו יתברך רבוי ידיעות ויחסו לו חסרון הסכלות שהוא גדול שבחסרונות. והנה יחסו לו בכל אחד מהג' עניינים בתכלית מה שאפשר. אם הא' שידיעתו אינה בפרטיים במה הם פרטים. הנה להיות הפרטים בב"ת חייבו לו הסכלות בדברים בב"ת ולהיות הידוע אצלו ב"ת הנה יחס מה שידע אל מה שיסכל יחס הב"ת אל הבב"ת ואם בשני והוא שלא ידע איזה חלק יגיעה מחלקי האפשר הנה להיות חמר האפשר רחב מני ים והחמר ההכרחי שיעור מועט בהקש אצלו הנה כבר יחסו לו הסכלות כרוב הדברים. ואם בג' שחוייב להם שאחר שיגיע אחד מחלקי האפשר שאין לו ידיעה בו הנה להיות הדברים המורכבים כלם להיות להם התלות וערוב בבחירה האנושית וזה אמנם מתמיד בהם הנה כאשר עברו אלפים מהשנים והגיעו חלקים ידועים מחלקים האפשר אחר חלקים אחרים ונמשך כל כך הזמן ההוא הנה כבר יחוייב שיסכל כל זה והוא לא ידע בכל אלה. והנה עד"מ להיות ירידת יעקב למצרים מחמר האיפשר וגתלה בבחינתו הנה כשבחר בירידה כבר סכל זאת הבחירה ולא ידע בה אין דרך א"כ לדעת כל הנמשך ממנה וכ"ש אחר רבוי הבחירה באפשרים אלא שזה מהם שגעון וכפירת ותמהון לב. והפלא מהם שיחסו לו סכלות בדברים הנצחיים וברב הנמצאות ואולי בשיעור הבב"ת. וזה שנפשות הנשארות [אחר המות הנה השארותם] ימשך לטוב הבחירה באנשים בעוד בחיים חייתם ההשארות בהם א"כ כבר היה אפשר שיהיה [ושלא יהיה כשיהי' א"כ לא ידע בהשארות והנה בהתרבות מספר הנפשות הנשארות כבר אפשר שיהיה] רב ממספר השכלים הנפרדים ואישי הגרמים הנצחיים הרבה ואיפשר שיתוסף [אל מה שיתוסף] בטבע המספר ושיהיה שיעור הנמצאות הנצחיות אשר יסכל בהם שיעור הרבה מאשר ידע בהם ושיתוסף אל מה שיתוסף תמיד וכל זה בתכלית הגנות והנה יתבאר עוד שא"א שלא תהיה לו ידיעה בפרטים במה שהם פרטים ממה שאומר. למה שהיה הש"ית הוא הפועל לכל הנמצאים עצמיים היו או מקרים והיו הפרטים במה הם פרטים נמצאים עצמים היו או מקרים א"כ הפרטים במה הם פרטים שופעים מעצמותו. והוא מבואר שאם יסכל דבר ממה ששופע מעצמותו הנה ידיעתו בעצמותו ידיעה חסרה יתברך ממנה. ועוד שהוא מבואר מההקדמות המקובלות והמוחשות שהנביאים והקוסמים כבר יודיעו דברים פרטיים ממה שהם פרטיים לזולתם רמוז אליהם. והנה בהכרח ידעום מפאת מודיע הוא האלוה יתברך או המלאך. ואיך שיהיה אם לא יודיעהו המודיע מי יתן ואדע. והנה ב"ר נתעורר בספק הזה בספר החוש והמוחש אלא שלא התירו באופן מספיק. וזה שהוא אמר שהשכל יתן הצורות הכללי' ויקבלם החמר קבול פרטי כן העניין בזה שהשכל יתן (סוד) [סדור] כולל ויקבלהו הדמיון קבול פרטי אלא שזה ממה שיאמר בפה ולא יצוייר בנפש. וזה כמו שאמר הרב ז"ל כי המציאות הפרטי יושפע מהסדור הכולל מצד טבע החומר אשר ימצאו לו מקרים ייוחד בהם כל אחד מהפרטים מצד תכונת מזלו אבל בכח הדמיוני לא ימצאו לו מקרים מיוחדים אשר בעבורם תהי' ההודעה פרטית. ואיך זה והנה הידיעה כבר תהיה למקרים ההם מיוחדים. והנה הרב ז"ל ככר התר

להתיר הספק הזה בשאמר שההודעה אינה במה הוא זה הפרטי אבל מהשכל הפועל יגיע הידיעה בסדור אשר לזה הפרטי מצד הגרמים השמימיים במה הוא אי זה פרטי הזדמן שיולד בהיות הגרמים השמימיים במצב ההוא ויקרה לו שיושג זה האיש מצד שקרה שלא ימצא אז אצל מי שיגיעלו זאת ההודעה איש אחד בזה התאר · והנה מבואר שמה שקרה שלא ימצא אז אצל מי שיגיע לו זה ההודעה איש אחר בזה התאר איננו מספיק בהודעת הדבר הפרטי למה שהיות האיש ההוא איננו נודע לנביא מפאת עצמו והנה הוא מבואר שצריך אל מודיע היות התאר ההוא הפרטי לאיש ההוא אם היה שהוא צריך אל ההודעה ההוא אלא שהוא מבואר מן החוש מהקוסמים אשר בזמנינו זה שאין צריך אל ההודעה ההיא. וכ"ש הנביאים כמו שבא בקבלה האמיתית מהיותם מודיעים פרטים נפלאים ומוגבלים זמן אם בעבר ואם בעתיד גם בדברים האפשרים. והתמה הגדול שאם קבלנו התרו בהודעות הפרטיות הנה אין דרך להמלט מהידיעה הפרטית במה שהניח במין מההשנח' אשר הניח כמו שנעיר על זה בג"ה מהכלל הב'. וכבר יתבאר בדרך אחרת שהוא מחוייב שידיעתו יתברך תקיף ידועים בב"ת ונניח לזה ב' הקדמות. האחד התבארה בספר ההויה וההפסד והב' מבוארת בעצמה. הא' שבאמצעות הרכבה והתמזגות תתהו' ותתחדש צורה במורכב כהתהוות הסכנגבין בהמזגות החומץ והדבש. והב' שבהתחלף יחס ההתמזגות תתחלף הצורה כאלו תאמר שבהתחלף יחס סמי' התריאק קצתם אל קצתם תתחלף צורת התריאק וילבש צורה אחרת וכ"ש בהתחלף פשוטי המורכב. וכשהתישבו אלו ההקדמות אומר אי לפי ששיעורי החלקים מתחלקים למה שיחלק תמיד הנה תתחלף בהמזגתם יתוסף אל מה שיתוסף ויהיו אם כן צורות הדברים בב"ת מתחלפים במין יחוייב א"כ נותן הצורות ישיג צורות בב"ת ואם יתאמת זה בו כ"ש במציאותו יתברך. והנה זה מספיק בבטול מה שדמו בפנה הזאת. [והוא מה שרצינו בפרק הזה].

הפרק ד' נסתר הספקות שהניחו בפנה הזאת לפי דעת התורה:

ואמנם הרב המורה ז"ל התיר אותם בדרך א' שהרבה להוכיח בה הפלוסופים. וזה לפי שיסוד כל הספקות ההם הוא ההקש בין ידיעתו לידיעתנו. ולפי שהוא מבואר מדברידם ששם הידיעה נאמר בש"י ובנו בשתוף גמור. והוא ידוע שהדברים משתופים השמות אין ראוי ליקח מופת קצתם על קצתם הנה אין מקום לספקות ההם בכלל, וזה כי ידיעתו הוא עצמו. וכאשר נבהה מדרג' מציאותו ממציאותינו כן גבהה ידיעתו מידיעתינו. ולזה השתדלותינו לידע איך (מגיע) ידע החלק המגיע מחלקי האפשר ולא יכריחנו הנה הוא כאלו השתדלנו לדעת עצמותו ובדרך הזה יתכן שידע הפרטים מתחלפים בב"ת במספר קודם היותם מבלתי ששנה טבע האפשר. ומבלי שתשתנה ידיעתו בשינוי הידועים כאשר הוא דעת תורתינו כפי הקבלה האמתית. ואולם הר"ל ז"ל הרבה להשיב עליו בספר המלחמות שלו ודמה להסתיר בניינו בשני הקדמות. האחד [שאי אפשר שיהיה השתוף בין ידיעתו לידיעתנו שתוף השם הגמור והשנית] שאי אפשר שיהיה מה שהוא אצלנו מבוכה או טעות ידיעה בחק הש"י והנה השנית ידועה בנפשה. ואולם הא' באר כן הנה הידיעה תאמר בנו ובש"י בקדימה ואיחור [ומה שיאמר בקדימה ואיחור] איננו נאמר בשתוף השם הגמור יתחייב שהידיעה לא תאמר בו יתברך ובנו בשתוף השם גמור. והנה הגדולה מבואר' בעצמה וזה שמה שנאמר בשתוף השם הגמור אי אפשר שיאמר בקדימה ואיחור להיות העניינים שנאמר עליהם השם יתברך בלתי

מתיחסים. והמשל כי שם העין לא יאמר בקדימה ואיחור על עין המים ועל עין המראה. ואולם הקטנה תתבאר בקלות גם כן למה שכבר יחשב שאנחנו כשניחס או נשלול מהש"ת דבר מהדברים הנמצאים בנו ככר נחייב או נשלול המובן אצלנו בדבר כי לא נחייב או נשלול השם לבד. ולזה יראה שאנחנו כשניחס ידיעה לשי"ת שהוא דבר מהדברים הנמצאים בנו ככר נחייב לו ענייגה והוא העדר הסכלות ממנה לא שנחייב השם לבד זולת העניין. ולזה להיונת העניין ההוא בלתי נאמר בהסכמה בו ובנו. ככר יתחייב שיאמר בקדימה ואיחור והתבארה אם כן ההקדמה הראשונה והיא שאי אפשר שיהיה השתוף בין ידיעתו לידיעתנו שתוף השם הגמור. וכאשר נתישבו לו אלו ההקדמות דמה להפיל חומת הבנין אשר בנה סביב הדעת התוריי הרב המורה. וזה כי למה ששם הידיעה איננו נאמר בו יתברך ובנו בשתוף גמור אבל בקדימה ואיחור והיא ההקדמה הראשונה הנה ככר ראוי שנקיש בין ידיעתו לידיעתנו בקדימה ואיחור ויהיו הספקות אשר מפאת רבוי הידועים והשתנותם בחזוקם. ולמה שהוא מבואר שאי אפשר במה שהוא מבוכה או טעות אצלנו שתהיה ידיעה בחק הש"י והיא ההקדמה הב' הנה איך מה שיהיה אי אפשר שידיעתו בהגעת החלק האחד מחלקי האפשר לא תכריח האפשר. וזה שאם לא היה מכריח החלק ההוא ישאר סותרו אפשר והאפשר כשהונח נמצא לא יקרה מהנחתו בטל. אם כן הידיעה בחלק ההוא קודם שיגיע תהיה אצלנו מבוכה או טעות. ואין המלט גם כן משינוי אחר שהגיע. וככר הונח שמה שהוא אצלני מבוכה או טעות א"א שתהיה ידיעה אצל השם. זהו פרי כל טענותיו וערעוריו על הרב. ואם האריך הרבה בגמגומיו. ואנחנו אם היה שהתר הספקות איננו ממה שיקשה אצלנו כמו שיתבאר מדברינו במה שיבא בגזירת הצור. הנה ראינו לבאר שמה שחשב לתפוש על דברי הרב איננו ממה שראוי לשום לב עליו. אבל דבריו נכונים ואמתיים אין בהם נפתל ועקש ונציע ונאמר שהוא מחוייב ששם הידיעה לא יאמר בו הש"ת ובנו בקדימה ואיחור. וזה שהשם הנאמר בדברים בקדימה ואיחור יחוייב שיהיה עניינו הנרצה בו אחד בעצמו שאם היו העניינים הנרצה בהם בשם ההוא מתחלפים הנה לא יתכן בהם הקדימה ואיחור. וזה שלא ישאר בהם שתוף כי אם בשם לבד. וזה מבואר בנפשו והמשל בזה הנמצא הנאמר בעצם ובשאר המאמרות בקדימה ואיחור הנה שם הנמצא מורה בהם על עניין אחד כי הנרצה בו המציאות וההיות אשר יובן בכלם עניין אחד אלא שיתחלף בקדימה ואיחור. וזה שהמציאות וההיות שהוא לשאר (המאמרות) [הנמצאות] באמצעות המציאות וההיות אשר לעצם. וכאשר התישב זה יהיה שם הידיעה הנאמר בו יתברך הנרצה בו עניין עצמותו והיה עצמותו בתכלית החלוף והמרחק מהענין הנרצה בידיעה הנאמרת בנו הנה הוא מחוייב שלא יפול השם בו ובנו בקדימה ואיחור לפי שהשם המשותף שאינו נאמר בהסכמה בדברים ולא בקדימה ואיחור יאמר בשתוף השם הגמור. נתכוונו דברי הרב באמרו כי שם הידיעה נאמר בו יתברך ובנו בשתוף גמור. וזה שאם היו שניהם משתתפים בהוראת העדר הסכלות בקדימה ואיחור הנה לפי שהשם מורה הוראת חיובית. והית' הוראותו המחייבת תהיה בדברים מתחלפים תכלית החלוף בענין הזה יחוייב שיהיה השם הזה בו ובנו בשתוף השם הגמור וככר הי' ראוי שיובן כן מדברי הרב שהוא הקיש הידיעה למציאות באמרו כי כאשר גבהה מדרגת מציאותו ממציאותינו כן גבהה מדרגת ידיעתו מידעתינו. והוא עצמו יתברך באר שמציאותו יתברך הוא עצמותו. ושהמציאות בזולתו מקרה קרה לו. ולזה היה מחוייב שיתחלף הוראת שם המציאות הוראת המחייבת תכלית החלוף כהתחלף

עצמותו ממקרה זולתו עם היות שהוראת שם המציאות השוללת בהם אחד והוא הוראת שלילות ההעדר. אמנם לפי שהוראת השם הראשונה הוראה חיובית הנה כבר יצדק בו ששם המציאות יאמר בו יתברך ובנו בשתוף השם הגמור וכן העניין בשם הידיעה בשוה וכאשר התבאר זה הנה יסוד הבנין אשר יסד הרב בזה לפי דרכו שריר וקים ואמנם ההקדמה הב' שאומרת שא"א במה שהוא אצלנו מבוכה או טעות שהי' ידיעה בחק הש"י היא אמתית מבוארת בעצמה אלא שהידיעה בו יתברך בהגעת חלק א' מחלקי האפשר ידיעה אמתית ברורה ומוגבלת אלא שהיתה ידיעתו לא תשנה טבע האפשר למה שהטבע האפשר לא יפול אלא בדברים הבחיריים כמו שיתבאר בכלל הד' בג"ה ולזה טבע האפשר לא ישתנה ותהיה הידיעה בחלק אשר יגיע מפאת הבחירה וכאשר הוקשה אם היה שטבע האפשר לא ישתנה הנה נניח סותרו נמצא שכבר התבאר מגדר האפשר שהוא אשר כשהונח נמצא לא יקרה מהנחתו בטל הנה יושב בזה שלא יקרה מהנחתו בטל מצד טבע האפשר אבל מפני ידיעתו החלק שיבחר כבר יקרה מהנחתו בטל והוא מבואר שהבטול איננו מצד טבע האפשר אלא מפני ידיעתו הבחירה ואולם איך ידע החלק אשר תפול בו הבחירה במה שהונח אפשר מטבעו הנה יושכל זה אם היה שיושכל עצמותו אחר שידיעתו ועצמותו אחד זהו דרך הרב בהתר הספקות לפי מה שיראה ממנו והוא דרך כולל נכון ונבחר אין ספק בו ואיך שיהיה משם הידיעה אם שיהיה בשתוף גמור כדרך הרב אם שיאמר בקדימה ואיחור ויורה על תאר עצמותו כמו שנראה אנחנו למה שהידיעה תהיה לעצמותו כמו שקדם לנו בכלל הג' מהמאמר הא'. וכבר נשאר עלינו שנאמר בהתר הספקות בדרך מיוחד מה שיספוק בו כמו שיעדנו. ונקדים ליה ונאמר שההפרש המיוחד שבין ידיעתו יתברך וידיעתנו כפי שנתבאר מצד העיון והקבלה האמתית ויתבאר עוד בדברינו במאמר בג"ה שמידיעתו וציור רצונו קנו הידועים המציאות וידיעתנו אצולה וקניה מהידועי' באמצעות החוש והדמיון כמו שהתבאר זה בספר הנפש לארסטו. וזה היסוד האמתי המיוחד אשר יסולקו בו רוב הספקות. וזה שהספקות הד' הכוללים העניינים השלש אשר תיוחד בהם ידיעת השם כבר יסולקו ביסוד הזה. אם הא' הלקוח מאשר הידיעה שלמות ליודע ולזה יחשב שיחוייב שאם היה יודע זולתו שישלם הנכבד בפחות. הנה אם היתה ידיעתו נאצלת מזולתו היה מקום לספק הזה. אבל אחר שהתבאר שידיעתו היא המקנה המציאות לזולתו לא יתאמת שישלם הנכבד בפחות. והנה ידיעתו ושלמותו אחד ובידיעתו עצמו וציור רצונו אשר הוא עצמו קנו המציאות זולתו מציאותם. ואם הב' הלקוח מההקדמה אחת האומרת היות השכל מתעצם במה שידעהו. ולזה אם היה יודע זולתו יחשב שיחוייב שיתעצם בזולתו. ושיחוייב רבוי בעצמותו כמספר הידועים הנה אם היתה ההקדמה ההיא המקובלת למה שהוא מבואר בידיעתו שהיא המקנה המציאות והעצמות לזולתו מהנמצאות כ"ש שהוא מבואר שאינו מתעצם בזולתו ואין ידיעתו אותם מחייבת רבוי בעצמותו. כי אמנם היתה מחייבת רבוי בעצמותו אם היה מתעצם בהם אבל אחר שהתבאר שהוא המקנה המציאות לזולתו מהנמצאות הנה הוא מקור ומבוע א' פשוט שברצונו הקדום העצמי מקנה המציאות לזולתו אחד היה או רבים וכ"ש אם היתה ההקדמה ההיא אשר למחוה מקובלת בלתי צודקת כמו שיבא במאמר הג' בג"ה שאין מקום לספק הזה. ואם הג' הלקוח מאשר הדבר הפרטי הוא בלתי מושג כי אם בכח היולני. הוא מבואר שזה מיוחד בידיעה הנקנית מהנמצא למה שהפרטי לא יושג ולא יודע לו כי אם באמצעות החוש והדמיון אבל בידיעה המקנה המציאות לכל הנמצאות

עצמים היו או מקרים מינים ופרטים לא יצטרך לידע באמצעות הוש ודמיון
אבל הפרטי הוא שקנה המציאות מהידוע אשר הוא בעצמו ואם הד'
הלקוח מאשר הפרטים זמניים והזמן הוא מקרה נמשך לתנועה הנה אם
קובל זה אין מקום לספק הזה למה שידיעתו היא המקנה המציאות להם
ולזמן ולתנועה וכל שכן שכבר התבאר במאמר הראשון שקרות ההקדמה
ההיא שאין הזמן מקרה נמשך בתנועה ואמנם ה"ה הלקוח ממה שיחשב
מרוע הסדור הנה כשיתבאר שהסדור הוא בתכלית הטוב יסולק הספק הזה
וזה יתבאר בכלל הב' בדבורינו בהשגחה בגזירת הצור. ואמנם הספקות
החלקיים הנה הספק האחד אשר בעניין האחד והוא המיוסד במה שהידיעה
דבר מקיף וכולל מה שאין תכלית לו בלתי מוקף ומוגבל הנה הוא אמת
כשהיתה הידיעה בעל תכלית אבל כשנניח הידיעה בלתי בעל תכלית כשידע
ידועים בלתי בעל תכלית לא יקרה מזה בטל שהבלתי בעל תכלית לא יעדיף
על הבלתי בעל תכלות והספק השני המיוסד על הכמה המתדבק הנה כשידע
יחסי החלקים אשר אפשר להתחלק עליהם כבר ידעם בלתי בעל תכלית
וידע שאין שם חלק אחרון והנה אין המנעות בשהידיעה הבלתי בעל תכלית
תדבק בידועים בלתי בעל תכלית כהדבק קו בב"ת על קו בב"ת שלא יעדיף
האחד על האחר ואמנם הספק האחר אשר בעניין הב' המיוסד על שהידיעה
האמיתות ראוי שתהיה לדבר נמצא הנה היא אמתית בידיעתינו הקנויים
מהדברים הנמצאים אבל בידיעתו ית' המקנה המציאות לדברים הוא הטעאיי
למה שהידיעה אשר לו בדברים היא לדבר נמצא המציאות יותר משובח
שימצא והוא אשר בעצמות השם יתברך שהוא המקנה והמשפיע המציאות
אשר לדברים ובאשר נודעו לו הדברים בידיעתו הקדומה די בזה מציאות
להם והספק הב' המיוסד על שינוי הידיעה כשימשך ממנה שינוי בעצמותו
לפי שהשכל מתעצם במה שידעהו הנה התרו ממה שלא יקשה עם מה שכבר
נאמר לפי שההקדמה ההיא בלתי צודקת ואם קבלנו אותה הנה למה שהיה
ברצונו הקדום היות הדבר ההוא בעת שגזרה חכמתו הנה בהגיע העת המצא
הדבר לא יקרה מזה שינוי בעצמות ידיעתו ואמנם הספק הא' אשר בעניין
השלישי המיוסד גם כן על שינוי הידיעה כשהגיע החלק האחד מה אפשר למה
שיסתלק אז טבע אפשר התרו כדמות הספק הקודם בשוה וזה כי כשלא
נקבל שהשכל מתעצם במה שידעהו אין מקום לספק זה ואף אם נקבל אותה
למה שהיתה ידיעתו הקדומה כי בעת ההיא ישתנה טבע האפשר כשהגיע
העת ונמצא הדבר כמי שהית' ידיעתו אין בזה שינוי ידיעה. והספק הב' המיוסד
על שאם נגיח סותר החלק שידעהו אפשר ונמצא ונניחהו שיתחייבו שני
בטולים האחד שינוי בידיעתו הב' שלא היתה ידיעתו הקדומה ידיעה אבל
אומד מוטעה הנה הוא מבואר שכאשר נקיש בזה מידיעתינו לידיעתו שאין
המלט מזה אלא כשנניח שהחלק שידעהו אפשר בצד מה ומחוייב בצד מה
ובבחינת היותו מחוייב הנה לא יגיע שינוי בידיעתו ועצמותו ובבחינת היותו
אפשר לא יבטל האפשר בדברים האפשריים והנה יתבאר זה במה שאומר
אין ספק שהיות הדבר מחוייב בצד מה לא יחייב חיוב הדבר בעצמותו וזה
יתבאר בדברים האפשריים בעצמותם הנמצאים עתה מוחשים וזה כי ידיעת
האדם בהם היות הדבר ההוא אפשרי נמצא מחוייב חיוב הכרחי היותו נמצא
ולא יעבור סותרו נמצא בשום צד והנה החיוב הזה לא ישנה טבע האפשרות
הדבר ולא יחייב חיוב הדבר בעצמותו ולזה ידיעת השם יתברך מצד אשר
תפול בו הבחירה לא יתחייב חיוב בעצמותו ולא ישנה טבע האפשר כלל
וכבר יתבאר זה באור יותר רחב כמה שיבא בכלל הרביעי בגזירת הצור כי

שם התבאר אמתות זה במה שאין ספק בו והנה מעדו בו רגלי רוב המעיינים כי לא שערו בהכרח אשר יסבלהו היושר אלהי התוריי והנה זה מספיק במה שהיתה כונתינו בפרק הזה.

הפרק ה באופן ידיעתינו בפנה הזאת בשלמות

ואומר שהפנה הזאת מלבד מה שנתאמתה אצלנו. מפאת הקבלה באופן שהנחנוה כמו שהתבאר במה שקדם הנה נתקיימה אצלנו מצד העיון בשני בחינות. האחד שהוא מבואר שבבטול הטענות והתר הספקות אשר הניעו קצת המעיינים לבטל הידיעה די בקיום הפנה למה שאין ראוי ליחס לו חסרון הסכלות שאין בכל החסרונות גדול ממנו ולזה אחר שהתבאר תכלית הבאור שאין בכל מה שטענו כנגד הפנה הזאת דבר יבטל אותה עם מה שקיום אצלנו מטבע האפשר מצד העיון הנה הוא ראוי ומחוייב שנקיימה באופן שהנחנוה והב' שכבר התבאר במה שקדם שהוא מחוייב מצד העיון שא"א שלא תהיה לו ידיעה בדברים הפרטיים במה שהם פרטיים כמו שבא בפרק שלישי מזה המאמר ומה שיוסיף גלוי ושלמות בפנה הזאת כשיבאר בשלמות שורש אמונת החדוש כי שם יתבאר במה שאין ספק בו שהוא השם יתברך הפועל והממציא לכל הנמצאות כלן ברצונו הפשוט ולא יצוייר היותו פועל אותם ולא ידעם והנה ממה שהתבאר בקלות כי אחר שנודה בחדוש הדברים כלם ברצונו שמכללם הוא טבע הדברים אם כן נמשך אל רצונו כאלו תאמר שהאש שורפת כשרצה לתת לו טבע שורפת ואלו רצה לתת לה טבע קר עם היותו עצם בתכלית הדקות ולתת לארץ טבע חם עם היותו בתכלית העובי היו נמצאים בטבע ההוא נתחייב אם כן שטבע האפשר כשהוא מן הנמצאים הוא יתברך הטביעו ברצונו ולא יצוייר אם כן שירצה האל יתברך שלא ידע מה שהיה יודע אם רצה שלא ידעהו ואם יעבור זה בחקו יעבור גם כן שאם היה רוצה להטביע דבר מה שלא יהיה לו בו יכולת עליו ממה שיצוייר היכולת עליו שלא יקרה בטל והוא בתכלית הגנות והכפירה ואמנם יתבאר השרש ההוא במאמר הג' בנ"ה. ובכאן נשלם מה שרצינו לבארו בכלל הזה והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה.

הכלל השני

בהשגחה הנה כבר קדם לנו בתחלת המאמר הויות השגחת הש"י בנמצאות פנה תוריית שלא יצוייר מציאות התורה זולתה. ולזה צריך שנחקור אם ביאור הפנה הזאת ואם באופן ידיעה בה וזה אמנם כפי מהבינו רוצה לומר לבאר הפנה הזאת כפי מה שתגזרהו התורה עם שנביא הספקות אשר הניעו קצת החכמים לדרוך דרך היוני ונתיר אותם (ונשיב אור) [להשיב עלו] הדרך שנסתבכו בו. ונעיר עם זה על אופן ידיעתינו בפנה הזאת ונחקור בדרושים מה מתיחסים לה ולזה ראינו לחלק הכלל הזה לששה פרקים.

הפרק א בבאור ספנה הזאת כפי מה שתגזרהו התורה:

ואומר לפי שהוא מבואר מעניין ההשגחה אשר הוא פנת התורה היותו יתברך משגיח על בני אדם להישירם אל ההצלחה הנה ראוי שנחקור בה בג' עניינים האחד בבחינת המשגיח הב' בבחינ' המושגחים הג' באופן ההשגחה אם בבחינת המשגיח והוא הראשון הנה החקירה אם ההשגחה באמצעי ובזולת אמצעי [או בשניהם ר"ל באמצעי ובזולת אמצעי] ואם היה שתהיה באמצעי מי הוא האמצעי ואם הוא אחד או רבים ואם בבחינת המושגחים והוא השני הנה החקירה אם תהיה ההשגחה בהם בכללים או באישים ואם היתה באישים אם תהי' ההשגח' בהם בשוה או אם תתחלף בהם בפחות ויותר עד שיהי' אפשר שתהי' בקצתם ובקצתם לא ואם באופן ההשגחה והוא הג' החקירה בדברים אשר תהי' בהם ההישר' אל ההצלח' שהו' התכלי' המכוון בה אמנם הראשון הוא מבואר ממה שבא בתורה ובקבלה האמתית שהשגחה כבר תהיה באמצעי ובזולת אמצעו ובשני' ושהאמצעיים רבים יתחלפו בחלוף מדרגת המושגחים וצריך שתדע שהכוונה באמרנו אמצעיים שיהיו משגיחים בבחירה ורצון וזה שבאמצעיים אשר באמצעותם תהיה ההשגחה אשר הם במדרגת הכלים הנה הם רבים כמו הכחות והפעולות הטבעיים [והדברים הטבעים] שאינם פועלים בבחירה ורצון ומזה המין הרבה ממה שבא בתורה ובנביאים בפעולות השי' שלא על המנהג הטבעי ויולך יי את הים ברוח קדים עזה. קח את מטך. ורבים זולתם. אבל המכוון עתה הוא באמצעיים הפועלים בבחירה ורצון. הנה יתבאר זה בקלות ממה שבא בתורה באבות הנה תמצא ביעקב בהאבק איש עמו שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני ויברך אותו שם אשר לזה אמר הכתוב עליו וישר אל מלאך ויוכל. והוא עצמו קרא (השם) [שם המקום] פנואל כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי. והג' בברכו את בני יוסף אמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים. ואפשר שרמז באמרו האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אל המשגיח הראשון יתברך. והנה נאמר למשה הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך. ואל משה אמר עלה אל ה' ודרשו במסכת סוטה במה שהקשו שם עלה אלי מבעי ליה זה מטטרון ששמו כשם רבו וכבר נמצא שנגלה המלאך ליהושע וצוהו בשליפת נעלו. והנה אשר בזולת אמצעי כבר הועד עליו ודבר יי עם משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו. פה אל פה אדבר בו. אשר ידעו השם פנים אל פנים. וכבר נמצא השגחה באמצעי וזולת אמצעי במכת בכורות אמר ועברתי בארץ מצרים וגומר. ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף. הנה בבחינת המצריים כבר היתה באמצעי ובבחינת הצלת ישראל היתה בזולת אמצעי כמו שבא בקבלה האמתית (אמר') ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך אלא שלפי דעת רז"ל יראה שגם בבחינת המצריים היתה ההשגחה בזולת אמצעי באמרם והכתי כל בכור אני ולא שרף ויהיה לפי דעתם אמרו ולא יתן המשחית ירמיז אל האמצעי אשר הוא במדרגת הכלי הפועל בזולת השגחה ורצון והנה נמצא האמצעיים רבים למה שמהם מלאכים כאותם שנגלו ליעקב ויהושע וגדעון והמלאכים שבאו בסדום מהמין הזה למה שכבר הישירו (אל) [את] לוט לצאת מתוך ההפכה. [ומהם נביאים כאבות אשר הישירו זולתם לאמונתו ית' באמרו ואת הנפש אשר עשו בחרן עד] ומהם שבא אדון הנביאים והישר כלל אומתינו לעבודתו והנביאי' (אומתינו לעבודתו)

אחריו דור אחר דור ומהם השופטים והחכמים המוכיחים בעם השומרים משמרת הקדש בתורה ובמצוה. התבאר אם כן מכוונת התורת העניין הא׳ בבחינת המשגיח והוא היותו משגיח באמצעי וזולת אמצעי ושהאמצעיים רבים ושהם שלשה מינים. המלאכים והם השכלים הנפרדים. והנביאים והחכמים אמנם אם בכאן מין ד׳ אם לא אין בידינו בזאת הבחינה לא מפאת הקבלה ולא מפאת העיון וזה שקצת החכמים יראו ומהם הרב המורה שהגלגלי׳ חיים משכילים והנה פשט הכתובים וקצת מדרשות מסכימים לזה ויהיה בכאן לפי זה מין רביעי מהאמצעיים הפועלים בבחירה ורצון והם הגרמים השמימיים שיפעלו ויציירו מה שיפעלו בסדור אשר בנפשם וירצו בו ואם שיתחלפו בחלוף מדרגת המושגחים זה יתבאר ממה שבא בתורה וספוריה באבות העולם וזה שההשגחה וההישר׳ לאדון הנביאי׳ היתה בזולת אמצעי פנים אל פנים וההישרה לזולתו מהנביאים היתה על ידי אמצעי כמו שהעיד הכתוב וזה להיותם למטה במדרגה ממשה ולהיות כלל ישראל למטה במדרגה מהנביאים היתה הישרתם באמצעות הנביאים וכשנתמעטו הדורות היתה הישרתם באמצעות השופטים והחכמים ולהיות כלל אומתינו העם שבחר השם לנחלה לו היתה השגחתו בהם אם בזולת אמצעי ואם באמצעות נביאיו וחכמיו אשר תתחייב ממנה הישרה מיוסדת ומוגבלת ומתיחסת למדרגת המושגחים בשלמות כפי העת והמקום. [והיתה השגחתו ביתר האומות באמצעות הגרמים השמימיים אשר תתחייב ממנה הישרה כוללת בלתי מתיחסת למדרגת המושגחים בשלמות כפי העת והמקום וזה אחד ממה שיראה ממנו שהגלגלים למטה במדרגת מהחכמים למה שיראה שכל אשר תהיה הישרתו יותר מתיחסת מדרגתו יותר גבוהה] (וזה ממה שיראה ממנו שהגלגלים למטה מהחכמים במדרגה לפי שהשגחתו ביתר האומות באמצעות הגרמים השמימיים אשר תתחייב ממנה הישרה כוללת בלתי מתיחסת למדרגת המושגחי׳ בשלמות כפי העת והמקום): ואל הדעת הזאת נמשכו קצת חכמינו ואיך שיהיה נתאמת בפי׳ התורה והקבלה האמתית שהאמצעיי׳ יתחלפו בהתחלף מדרגת המושגחים ודי בזה עתה בראשון. ואמנם בשני והוא בבחינת המושגחים הוא מבואר ממה שבא בתורה שהשגחה כבר תהיה בכלל ובאישים ושיתחלף ההשגחה בהם בפחות ויתר עד שיהיה אפשר שתהיה בקצתם ובקצתם לא וזה שמלבד ההישרה הכוללת לכלל האומה באו הישרות והבטחות מיוחדות וברכות לאבות ולנביאים כל אחד ואחד ממנו בשמו וכבר יראה ממה שנאמר בחלוף המושגחים שההשגחה תתחלף בפחות ויתר עד שכבר אפשר שלא תהיה בקצתם וזה לרוחק מדרגתם מהשלמות והתכלית האנושי ועל כיוצא בהם נאמר ואנכי הסתר אסתיר פני מהם. אסתירה פני מהם. ודי בזה עתה בשני:

ואמנם בג׳ והוא אופן ההשגחה הנה ממה שבא בתורה ובקבלה והתבאר בחוש יתבאר בקלות שממנה מיניית כוללת וממנה אישיית והכוללת ממנה כוללת בשלוח מסודרת ומוגבלת בלתי מתיחסת לשלמות האישים המושגחים וממנה שהיא כוללת מצד וחלקיית מצד והיא תתחלק אל רבות הכללות ומעטת הכללות והרבת הכללות גם כן מסודרת ומוגבלת טבעית ובלתי מתיחסת לשלמות המושגחים והמעטת הכללות מסודרת מוגבלת בלתי טבעית ומתיחסת לשלמות המושגחים בצד מה והאישית גם כן בלתי טבעית ממנה מסודרת ומוגבלת מתיחס׳ לשלמות המושגחים התיחסות גמור וממנה מסודת ומוגבלת מתיחסת לשלמות המושגחים [המתיחסים] התיחסות בלתי גמור משל הכוללת בשלוח במה שנמצא בכל אישי הנמצאות

המורכבות מהכלים והתכונות ותשוקיות וכחות נפשיות ופעולות לשמור מציאותם ולהתרחק מהמזיק וההשגחה הזאת אם היה שתתחלף במין הנה היא שוה באישי המין ומשל הכוללת מצד והחלקית מצד מה שנמצא במין האנושי כי להיותו שלם יותר משאר המינים הושם לו שכל מעשי יסודרו ממנו מלאכו' רבות שומרות מציאותו והשכל העיוני אשר היא גדול שבהכנות לקנות השלמות האנושי וההשגחה הזאת הנה היא טבעית ושוה באישים מצד הכח וההכנה ואם היה שתתחלף מצד הפועל אבל היא בלתי מתיחסת לשלמות האישים המושגחים. וזה שכבר נמצא באיש שמדרגתו בשלמות האנושי גדולה שעור מועט מההשגחה הזאת ממה שנמצא באיש שמדרגתו בשלמות האנושי פחותה להיות מן ההשגחה הזאת נמשכת למזג איש איש או לסדרת הגרמים השמימיים כפי המצב אשר היו בו בעת מולד האיש כמו שהתבאר זה בחכמת משפטי הככבים ואמנם היתה זאת ההשגחה כוללת מצד היותה בכל מין האדם וחלקית מצד היות במין האדם לבדו להיותה טבעית וכוללת כל מין האדם ומשל ההשגחה מעטת הכללות מה שהיה מהחנינה לכלל אומתינו אנחנו קהל המאמינים מהתורה מהאל יתברך וישתבח שמו לעד שבה נקנה חשלמות בעצם וראשונה ואמנם היא מעטת הכללות להיותה בלתי כוללת כל המין וה'א בלתי טבעית להיותה מונחת ברצון רוצה לאומה ידועה ועת ידוע והיא אמנם בלתי מתיחסת לאישים המושגחים כי עם היותה ההשגחה הגדולה בתכלית מה שאפש' להיות האומה המושגחת בכלל חחשיבה הנה היא בלתי מתיחסת לאישי' המושגחי' למה שהיא שוה בכל אישי חאומה ואם היה שכבר נמצא יתחלפו אישי האומו' למה שנמצא קצת אישיה רבה בהם הכתוב מצות יתרות כאלו תאמר שהזכרים חייבים במצות יותר מהנשים והעבדים והכהנים חייבים במצות יותר מהישראלים הנה יהיה זה סבה לחלוף מדרגתם בחשיבות כאלו תאמר הזכרים חשובים מהנקבות ומוכנים אל השלמות יותר והכהני' שנתקדשו בכהונה [בקדושתו של] אהרן חשובים משא' ישראל ומוכנים אל השלמות יותר אבל אמנם באישי כל חלק מהם היה שוה ולזה הוא מבואר שאינה מתיחסת בשלמות המושגחים בשלוח ולהיות מתחלפת בחלקי המין היא מתיחסת לשלמות המושגחים בצד מה [וג"כ להיותה דרך והצעה אל שתהיה ההשגחה המתיחסת לאישים המושגחים הנה יתאמת בצד מה] ואם שתהיה דרך והצעה אל זה הנה הוא מבואר בנפשו מהיות ההשגחה האישית נמשכת ממנה ואולם משל ההשגחה האישית הגמול והעונש אל העובד כפי מה שבא בתורה ובקבלה והנה היותה בלתי טבעית הוא משוער בנפשו לפי שאין מטבע העושה סוכה ונוטל לולב ונזהר מכלאים להיות גומל חסדים ולא באוכל חלב ודם להיות נכרת אמנם המתיחסת ממנה לשלמות המושגחים שלמות גמור הוא החלק מזאת ההשגחה שבא בקבלה האמתית והוא הגמול והעונש הנפשי שהוא מבואר היותו מתיחס לאישים המושגחים לפי מדרגת כל אחד מהם התיחסות גמור והיא מבואר היות תהשגחה הזאת מסודרת ומוגבלת ברצונו הקדום כאשר גזרה חכמתו ומשל חמסודרת ומוגבלת ומתיחסת לשלמות המושגחים התיחסות בלתי שלם הנה הוא החלק מזאת ההשגחה שבא מפורש בתורה והוא הגמול והעונש חגשמי והנה למה שבא הגמול לעובד והעונש לעובר והוא מבואר היותה מתיחסת אל שלמות המושגחים ולמה שכבר ימצא בלבול ומבוכ' למה שיראה ממנה בחוש כמו שיבא בגזירת הצור כבר יתאמת שאינה מתיחסת לשלמות המושגחים התיחסות גמור והתבאר בכאן אופן ההשגחה והוא העניין הנ':

חפרק ב בבאור הספקות אשר אפשר שיסופקו בפנה הזאת

כפי מה שהונחה אשר בעבורם נטו מקצ' חכמינו מהדרך הנכון בה ואומר לפי שהונח בפנה הזאת היות אישי המין האדם מושגחים בפרטי מעשיהם: הוא מבואר שהספקות אשר הניחו בידיעתו יתברך הדברים שיונחו כאן ואין צורך בהשנות הדברים וכ"ש אחר שכבר הותרו בשלמות אבל הספק הגדול אשר לא יותר בשלמות ויעדנו התרו בכלל הזה והוא רוע הסדור אשר יחשב ממה שנראה הרבה מהחשובים מדרך כף רגל לפחותים ובכלל צדיק ורע לו רשע וטוב לו והוא הדבר אשר נבוכו בו מהנביאים והחכמים עד היום. ולפי שאפשר שיושב בזה כמו שכתב הרב אם בשנודה ההקדמה רוצה לומר צדיק ורע לו רשע וטוב לו או בשנכפור בה ואם היה שנכפור בה [אם בשנכפור בה] מצד הנשוא או מצד הנושא צריך להקור בתשובה הזאת אם היא מספקת ואמנם דרך התשובה בשנודה ההנחה הטוב כשניחס הטוב המגיע לרשע והרע המגיע לצדיק לא אל ההשגחה אבל אל הפתיות ואולת וזה שהצדיק אם לא ירצה לדרוך בסבות הנאותות בפתיותו ואולתו איננו עול בחק השם לפעמים יקרה טוב מהאולת והפתיות והוא הטוב המגיע לרשע ואמנ' התשובה בשנכפור ההנחה מצד הנושא הוא שהצדיק שיראה צדיק איננו צדיק באמת ואם היה שנראה אותו פועל הטוב הנה אפשר שלפי הכנתו מקצר מלפעול הטוב ונחשב לו מרי: וכן הרשע אשר יראה רשע איננו כן באמת כי לפי הכנתו ומזגו הוא פועל הטוב כשנמנע לפעול הרע אשר הוא מוכן לו ואמנם התשובה בשנכפור ההנחה מצד הנשוא הוא שנאמר שהרע המגיע אל הצדיק איננו רע באמת למה שתכליתו אל הטוב ולהיות דרך אל הטוב יחשב טוב. וכן הטוב המגיע לרשע למה שתכליתו אל הרע יחשב רע והנה כשחקרנו בתשובה הזאת יראה בלתי מספקת וזה שהתשובה בשנודה ההנחה היא בלתי מספקת למה שלא נמצא לצדיק הטוב הראוי לו מצד פעולותיו ואם כבר נראה אותו דורך בסבות הנאותות לבל ימצאוהו צרות רבות ורעות ולרשע הצלחות עצומות והתשובה בשנכפור ההנחה מצד הנושא היא גם כן בלתי מספקת למה שכבר נמצא האיש האח' בעינו כשיהיו פעולותיו פונות אל הטוב תמצאן אותו רעות וכשלא יהיו פונות אל הטוב תמצאן אותו טובות והתשובה גם כן בשנכפור ההנחה מצד הנשוא היא גם כן בלתי מספקת למה שכבר נמצא רבות רעות צדיק שאין תכליתן אל הטוב: וטובות לרשע שאין תכליתו אל הרע ולזה נשאר הספק בעינו והוא לקוח מן החוש ממה שנראה צדיק ורע לו רשע וטוב לו וכבר ספקו על הדעת הזה מצד העיון ומצד התור' אם מצד העיון בשהקדימו להם הקדמה אחת ותאמת' (כמ"ש) [במה שאחר הטבע] והיא אומרת שהרע לא יגיע מחש"י בעצמו' כי אם במקרה ומהכרח החומר וכבר קבלו ההקדמה הזאת חז"ל באמרם אין דבר רע יורד מלמעל' ומאמרים זולת' מסכימים לה ואחר שנתישבה להם זאת ההקדמה סדרו ההקש כן אם היה הש"ת משגיח על בני אדם ופוקד מעשיהם בשיגיע הטוב לטובים והרע לרעים יתחייב שיגע הרע מאת השם בעצמות אבל הנמשך שקר הנה יוליד שהקדם שקר וכבר יראה מזה בטול הדעת הזה מצד העיון עם שהוא רחוק שישגיח השם על האדם לפחיתותו ביחס אליו ואולם מצד התורה למה שנראה שיעדה הרע לפי המרי העצום בעזיבה והסתר פנים באמרו והסתרתי פני מהם. ואנכי הסר אסתיר פני מהם. ובא בקבלה לא אפקוד על בנותיכם כי תזננה שכל זה יורה שעונש הרע הוא הסתר פנים והעזיבה למקרי הזמן. והנה מקצת חכמינו אשר לחצום התורה והעיון קבלו הפנה הזאת על שהשגחה

והאישיית נמצאת בקצת בני אדם ובקצתם לא וזה כי למה שהתבאר בספר ב"ח שכל מה שיהיה הב"ח יות' נכבד הוכנו לו כלים יותר לשמור מציאותו והיה האדם אחר נכבד לאין שיעור עד שיהיה מי שיראה אפשרות והתדבקותו ואחדתו עם השכל הפועל הנה יחוייב שכל מי שהוא יותר קרוב אליו במדרגה לחשיבותו יהיה בו ההשגחה יותר ומה שהוא יותר רחוק במדרגה לחסרונו אין ראוי שתדבק בו ההשגחה וכבר היה ראוי [להיות] כן כי למה שהוא מבואר היות כל המושכלות אצל הש"י בפעל והאדם כחיי על הרבה מהם והוא מבואר במה שבפעל שהוא ישלים מה שבכח ויוציאהו אל הפעל והיתה היציאה מן הכח אל הפעל במושכל' הפועל והתפעל בהם אח' באופן מה הנה מזה הצד השלם המשכיל בפעל שידבק והתאחד בו ראוי שתהיה בו ההשגחה והבלתי משכיל בפעל עם היות לו הכח וההכנה למה שלא יקנה התאחדות והתדבקות ראוי שיהיה נעזב לפחיתותו וחסרונו ונתאמת אם כן שההשגחה הזאת אשר מצד הדבקות וההתאחדות שהוא מצד קניין המושכלות בפעל הוא מפני הטבע האישי ולזה היה ראוי שתהיה ההשגחה לפי מדרגת הדבקות וההתאחדות [ולפי שהשגחה] הזאת בכלל להמציא סבות נאותות להגיע אל הטוב הנה יראה שתהיה ההשגחה הזאת באישיי האדם כשיודיע להם הטובות והרעות הנכונות לבא עליהם כדי שישמרו מהרעות ויכוונו אל הטובות וזאת ההודעה תהיה לשלמים שלמה באמצעות נבואה ובא ג"כ מדרגות ולזולתם בהודעה חלושה כאלו תאמר בשלמים בהם תשוקות נפשיות שיפנו אל הטוב ושיברחו מן הרע מזולת שישערו בדבר ולפעמי' יביא עניין מצער לתכלית טוב כאמרו אודך יי כי אנפת בי וכמו שפירשו חכמים ז"ל ולפי שההשגחה הזאת לטובים בהגיע להם בכמו זאת ההודעה הנה תהיה לרעים בשלא יגיע להם זאת ההודעה ויהיו נעזבים למקרי הזמן ולא ישמרו מהרעות הנכונות לבא עליהם מפאת מערכת הככבים והוא מבואר שלא יחייב זה המין מההשגחה שלא יגיעו לרעים הטובות הנכונות לבא עליהם מצד המערכת ולזה מה שיראה בחוש רשע וטוב לו לא יסתור הנחתינו זאת כי הטוב ההוא הגיע לו מצד המערכת ולא מצד ההשגחה כמו שלא יסתור מה שנראה בחוש צדיק ורע לו וזה כי הרע ההוא אפשרי לצדיק מצדדים מתחלפים אם מצד האבות כאלו תאמר שהגיע ענשם להיות בגלות ולא הגיע זכות הבנים להוציאם מהגלות בדרך נס ופלא ואם שיגיע לתכלית טוב וזה אם לשמרם מהרעה הנכונה לבא עליהם ואם לשמרם לבלתי נטות אל החסרונות ואם להתירם הקשר והדבקות וזה כי למה שההשגחה בהם היא בסבת ההתאחדות הנה כשיפרד ממנו היה ראוי שיהיה נעזב ונמסר למערכת ושלא יהיה נשמר מהרעות הנכונות לבא עליו ואולם סדור המערכת בעצמו אם היה שימשך ממנו לפעמים טוב לרשע ורע לצדיק אין ראוי שיוחס לעול או ללאות להיות גלוי מעניינו שהוא לתכלית השלמות לשמירת הנמצאות אשר בכאן ולהצלחת הכללים ואם היה שאפשר שיהיו אישים מה שעם היוחם רעים יגיעו להם טובות אין ראוי למנוע הטוב הכלל מפני זה וכל שכן אחד שהוא מבואר שהגמול והעונש האמיתיים הוא בהצלחת הנפש ובהעדר הצלחתה ולא בטובות המדומות זהו דעתם בזאת הפנה ונתיישב להם רוע הסדור הנראה בחוש ושאין הרע מגיע מהשם יתברך בעצמות וזה כי הרעה המגיע לרשע כשהוא נעזב בא לו מפני שקרה שנולד במצב ידוע מהגרמי' השמימיים והנה חתרו להתיר ב' ספקות בזאת ההנהה האחד שאם ההשגחה לשלם באמצעות ההודעה כבר יתכן שתגיע מזאת ההודע' לרשעי' כשהם שלמים השכל מצד ההתאחדות אשר להם בשם יתברך מפני שלמות סכלם וזה בלתו בחק היושר האלהי והב' שאנחנו נמצא

ייעודים רעים בתורה יראה מהם היותם מכווני' לעצמ' ולא מפני העזיבה והסתר פנים והנה בראשון התירה בשאמרו שפס היות הגמול האמתי איננו [כי אם הצלחת הנפש ולזה איננו] ממה שיקשה מאד אפשרות זאת ההודעה לרשע הנה כפי האמת בעצמו איננו צודק וזה שמי שהשלים במושכלות כאשר יטה אל התאוו' והפעולו' המגונות כבר יפרד מהדבקו' וזה שהמשכו אחר החמר ימנעהו מהשתמשותו במושכלות שכבר השיגם וכל שכן שימנעהו מהשיג יותר ולזה אי אפשר שתגיע לו ההודעה כמו שתגיע לשלם זהו כלל מה שאמרו בהתר הספק הא' ואולם בשני אמרו כי הייעודים בעונש לעובד הוא ע"צ ההשגחה אם על אשר התחילו להסתבך ברע כדי שיסורו ממנו ואם על אשר הפליגו ברע מצד כללות האומה הטוב כי כשהחזיקו קצת פרטים מפעולות המגונות ישתדל הש"י לענשם ע"צ התוכחת לכלל האומה שלא ישקעו בפעולות ההם זהו הכלל העולה מדבריהם בפנה הזאת.

הפרק ג בבאור הספקות במה שחייבו בפנה הזאת:

וראוי לנו להעיר תחילה על מקומות (העיון) [הנטיה] שבדרך זה שנתבכו בה ממה שהשרישו לנו חכמינו ז"ל ומכתובי התורה והנה מקומות הנטייה ב' הא' במה שהניחו בגמול הצדיק והב' בעונש הרשע אם בגמול הצדיק למה שהונח היות ההשגחה בהודעת הטובות הנכונות לבא עליו והוא מבואר מכתובי התורה ומהספורים שבאו בנבואה בייעודי האבות וזולתם שההשגה בהם בהשפעת טובות יוצאות מהשעור והמנהג הטבעי אשר לא יתכן בהם היות' נכונות מפאת הגרמים השמימיים כאלו תאמר ד"מ רדיפת עשרה מאה ומאה רבבה ועשיית השנה הששית לג' השנים אפס כי לא יהיה בך אביון שלא יתכן זה להיות מסודר מפאת הככבים בכל שנה ששית ונסים רבים מתמידים על צד ההשגחה כשתיית מי סוטה ובהבטחה שלא יחמד איש את ארצנו בעלייתנו לרגל ויתר הנסים המקובלים שהיו במקדש על צד ההשגחה הפרטית והנה ידמה שבריחתם מזה המין מהגמול למה שיהי' ידיעתו יתברך הפרטים כי הם דמו שההודעה שתהיה לשלם היא איפשרות מצד התאחדות מה עם השכל הפועל ולזה יקרה לו ההודעה מזולת שידע האיש הפרטי אבל המצאת טובות פרטיות לאיש הפרטי אין המלט משידע הממציא הטוב הפרטי ע"צ הפלא אל האיש הפרטי ולפי שהם סלקו הידיעה ברחו מזה המין מן ההשגחה והוא מבואר שזה הנטיי' והיציאה משרשי האמת ואם בעונש הרשע הוא יותר מבואר למה שהונח ענשו העצמי עזיבתו למקרי הזמן לא בהמציא לו רעות מדומות בלתי נכונות מפאת הסדור וכאשר סופק עליהם מהיעודים שבאו בתורה שיראה מהם היותם מכוונים [לעצמם יאמרו כי הם מכוונים] (ולא) לעצמם אבל הם על צד ההשגחה אם על אשר התחילו ברע כדי שיסורו ממנו ואם על אשר הפליגו ברע מצד כללות האומה הטוב והנה אלו היה זה כמו שהונח אין המלט מידיעתו יתברך הפרטים וזה שאם הרע המגיע לרשע הוא מכוון הגעתו אליו מצד ההשגחה לטובים הנה (הגעת) הרע ההוא אי אפשר בזולת פועל מגיע הרע אל האיש ההוא ואין דרך שיגיע אליו מצד התאחדות וקורבה מהמגיע כי הוא רחוק מאד ונעזב ולזה א"א שיצוייר זה המין מההשגחה בזולתי פועל יודע הצדיק והרשע למה שהוא מבואר שאין לטבע מבוא להיותו נביא לדעת הטוב והרע ולזה הממציא הסבות לפעול הרע באיש הרשע הפרטי א"א שלא ידענו ולזה הוא מבואר שבמה שהניחו יתחייב להם ידיעתו יתברך הפרטים והוא

הדבר שברחו ממנו והנה אשר הניחוהו סותר הוא פשטי הכתובים וזה שבעונש דור המבול שהיה כולל כבר יראה שלולי נח מצא חן בעיני הש"י כבר היה נמחה מין האדם בכללו ולפי הנחתם אם לא מצא חן בעיניו לא היה מגיע עונש כלל לדור ההוא וזה בתכלית הגנות והנה אין דרך להנצל מזה אלא בשיאמר שהמבול היה מסודר מפאת המערכת ושהשנחה היתה לנח להצילו בדרך שישאר המין וזה ואם הוא הפך פשט הכתובים המיחסים העונש לרשעים הנה הוא בלתי האפשר שהסרור אשר לגרמים השמימיים אשר היא להשנחה לשמירת המציאות הזה השפל ימשך ממנו רע בעצם למין הנבחר שבו בכללו והוא גם כן הפך הנחתם אלא שאין ספק שהיה על צד העונש לדור ההוא ואם היה נח מכללם גם הוא היה לוקה עמהם ומלבד זו ל"ו כריתות שבאו בתורה על עברות ידועות האם יש בה קשר ותנאי שיהיו עוברים נודעים לזולתם והנה לפי הנחתם האוכל חלב ודם לא יהיה נכרת על צד העונש אם לא יהיה נודע לזולתו מהצדיקים כי ענשו ע"צ ההשנחה לצדיקים לבד וכבר בארו רז"ל גבולי הכרת במקומות מתחלפים ושהוא מיתת הגוף עוד שלא ימנע מהיות הכרת הזה לגוף או לנפש ואם הוא לגוף יתחייב שהעובר בינו לבין עצמי לא יענש ואם הוא לנפש מי יתן ואדע אם היא להשגחת על נפשות הצדיק׳ם שירגישו באבדן הנפש ההיא ולא ישתקעו עוד בפעולות ההם אלא שכל זה הריסה ליסודות התורה וכפירה גמורה בקבלה האמתית ועוד שלפי הנחתם זאת שעונש הרשע הוא להשנחה על הצדיק הנה אם כן העונש האמתי לרשע באבדן הנפש שאין דרך להיותה על צד ההשנחה על הצדיק יתחייב שיהיה טבעי ולא נימוסי וזה אמנם יתאמת למי שלא ישתמש במושכלות לפי דעתם אבל מי שמשתמש במושכלות וקנה אותם אין דרך להענש על הפעולות ובכמה מקומות בתלמוד נתבשרו המסורות והנותנים חתיתם בארץ החיים וכיוצא בהם בעונש נפלא לנפשות אולי יאמר אומר שגם זה להשנחה על הצדיק היודע כי כלה ונחרצה לרשע באבדן נפשו וימנע מלהמשך אחר הפעולות ההם והנה זה הכל ורעות רוח כי הצדיק אינינו יודע אלא א"כ מאמין ואם הוא מאמין אין צורך להשנחה ההיא ושימשך הרע ההוא על צד הפלא אחר המות לנפש ההיא אשר היה ההשארות מחוייב לה קניין המושכלות אשר לה ומכל זה יראה בכל מה שהניחו אם בגמול הצדיק ואם בעונש הרשע היותו סותר לעיקרי התורה ושרשיה. ואחר שהעירונו על מקומות הנטיה והיצ׳אה מהדת נבאר הספקות במה שחייבו בפנה הזאת ונאמר שהספק הא' אשר הניעם אל מה שהניחו בפנה הזאת נשאר בעינו וזה שהוא מבואר בנפשו ומקובל מהם שהגמול והעונש האמתי הוא הגמול והעונש הנפשיי ולזה מחויב לפי הנחתם שאשר קנה שיעור גדול מהמושכלות ונטה אל פעולות הרשע שיהיה ענוש עונש נפשיי ובייחוד אם יהיה מהכת שהוא מקובל לפי שרשי התורה שאין להם חלק לעולם הבא. ולזה אין המלט משלא יהיה העונש הזה ר"ל הרע והאבדון המגיע לנפש הזאת מגיע מהש"י בעצמות כי המאמר בהיותה העונש הזה אחר המות ליסר זולתו הוא מאמר בטל עם שבו ספק אחר איננו למטה לפי דרכם וזה שהנפש הזאת אשר לה המושכלות בקניין והיא בטבע עצם נצחי כשיגיע לה הפסד בג"ה על עונש הפעולות הנה אם שתפסד אל דבר או אל לא דבר וזאת חלוקה הכרחית ושקר שתפסד אל לא דבר לפי דרכם וזה שבעלי הדעת הזאת יראו שההוי' מלא דבר או הפסד אל לא דבר הוא מן הנמנע אשר לו טבע קיים יחוייב א"כ שתפסד אל דבר ומה זה הדבר מי יתן ואדע שחלוקה תגזור שיהיה עצם או מקרה ושקר שהוא מקרה למה שיאמר בנושא

ולא יצוייר מציאותו זולתו יחוייב אם כן היותו עצם והעצם אם שיהיה נבדל או בלתי נבדל ושקר שיהיה בלתי נבדל כי הנפש אחר הפרדה היא עצם נבדל והיות הנבדל בלתי נבדל הוא בהתקבץ ההפכים יחוייב אם כן שיהיה עצם נבדל ואם הוא עצם נבדל הנה אין לו סבות ההפסד וישאר נצחי בהכרח ויש לו חלק לעולם הבא [וכבר הונח שאין לו חלק לעולם הבא] התבאר אם כן שהספק שהגיעם אל הדעת הזה נשאר בעינו ויותר חזק ממנו והנה הספק הא' גם כן שהונח היותו רחוק שישגיח ית' על האדם לפחיתותו ביחס אליו נשאר ג"כ בעינו וזה שמה שיאמר בהתרו שההתאחדות המגיע להיות כל המושכלות בפעל אצל השי' והאדם כחיי על הרבה מהם יחייב ההשגחה הוא בלתי מספיק למה שהתבאר מדברינו בכלל הא' מהמאמר הזה במה שאין ספק שהידיעה וההשכל אינם נאמרים בו ית' וכנו בהסכמה והדברים שלא יאמרו בהסכמה לא יהיו בהם התאחדות באופן שיחייב בו ית' השגחה על האדם וכ"ש לדעת הרב שיראה שהם נאמרים בשתוף השם ונשאר הספק בעינו שהאדם עם היותו משכיל הוא בתכלית הפחיתו' ביחוס אליו עד שהיחס ביניהם בכ"ת ולזה הוא רחוק שישגיח בו התבאר א"כ שהספקות אשר הגיעו אותם אל הדעת הזה נשארו בעצם עמו מלבד הספקות אשר בו מצד הידיעה כאשר קדם לנו בכלל ההוא והעירונו בהם בזה הפרק:

הפרק ד' בהתר הספקות אשר הניחו בפ"ה הזאת לפי דעת התורה

והנה הספק ההוא מצד מה שיחשב מרוע הסדור אין התרו ממה שיקשה לפי מה שהונח והוא האמת בעצמו שהעונש והגמול האמתיים הוא הנפשיי וזה שיסוד הספק הוא הרע המגיע לצדיק והטוב המגיע לרשע והנה הרע המגיע לצדיק מלבד הרע המגיע אליו מצד האבות כמו שקדם כבר אפשר בו שיגיע מצדדים מתחלפים כמו שקדם אם להתר הקשר והדבקות שבינו ובין השי"ת שיהיה לפעמים להיותו בעל חומר ואם שיהיה ממין הרע שתכליתו טוב אם גשמיי ואם נפשיי כמו שיבא עליו עניין מצער לתכלית טוב גשמיי או בלתי נטות אל התאות שהיה מוכן אליהם או לשומו שלם ולהקנותו קניין חזק במעלות הנפשיות וזהו אצלי עניין הנסיון הנזכר בתורה בכלל האמונה הנאמר בבחינת המנוסה וזה אמנם אחר שנתאמתה ההקדמה האומרת שהפעולות יקנו תכונה ומדה קבועה בנפש וכ"ש שיחזקו אותה אם היא קניה בשכבר ולזה יתאמת שהמנוסה בפעל רשום או בפעולות רשומות כשיעמוד בנסיונו הנה כבר קנה שלמות [נוסף] על שלמותו אשר בבחינתו יתאמת שיהיה נודע לשם מה שלא נודע קודם הנסיון למה שלא היה לו מציאותו ולזה מה שאמר בכלל האומה כי מנסה יי אליכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את יי אלהיכם לא אמר אם תהיו אוהבים שזה כבר נודע לשם אבל למה שהמצוות נצטוו לכלל האומה לשומנו שלמים באהבת השי"ת כמו שיתבאר בג"ה הנה אם כן באמצעות המצות נקנה השלמות אשר ידע השי"י היותנו אז אוהבים אבל קודם הנסיון ההוא לא ידע היותנו אוהבים לפי שהאמת שלא היינו אוהבים אלא אחר הנסיון כמו שבא בנסיון העקידה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ובמו שהעירונו בפרק הא' מהכלל הא' שבאמר הזה והרב המורה פי' בדרך אחרת לדעת כלומר להיות נודע לכל העמים הישכם אוהבים ואין צורך ואיך שיהיה הנה הרע שיגיע בדרך הזה ואם הי' שלא תהיה תכליתו טוב גשמי הנה הוא טוב גמור אחר שהונח הגמול האמתי הטוב הנפשיי וזה אצלי יסורין של אהבה הנזכר בדברי חז"ל לא הייסורין' שתכליתן טוב גשמי כמו שדמה הר"ל ולזה אין מקום לספק הזה מצד הרע

המגיע לצדיק ולפי שידיעת ההפכים אחת תתאמת שלא יקרה ספק גם כן מצד הטוב המגיע לרשע וזה שהטוב המגיע לרשע מלבד הטוב המגיע אליו מצד האבות גם כן אפשר בו שיגיע מצדדים מתחלפים אם שלפעמים יפעל הטוב ומצד הטוב ההוא לא יענש בעת ההיא להסיר מעליו הטוב הנכון לבא עליו מפאת הגרמים השמימיים ואם שיהיו הטוב ההוא ממין הטוב שתכליתו רע אם גשמי ואם נפשיי כמו שיבא עליו טוב לתכלית רע גשמי או שיבא עליו הטוב מפאת הגרמים השמימיים וימשך מהטוב ההוא השתקע בתאוות ובחסרונות אשר מהצד ההוא לא היה עול בחק הש"י והיושר האלהי להסיר מעליו הטוב ההיא וככר אפשר ברע המגיע לצדיק ובטוב המגיע לרשע שיגיע בדרך אחרת זולת הדרכים שקדמו וזה שהשרש אצלנו בקבלה האמיתית היות העולם נדון אחר רובו וזה אמנם מיוחד בייעודים הגשמיים כי בגמול ובעונש הנפשיי האמתיי מדרגת כל אחד ידועה כמו שבא בגמ' שבת באמרם מלמד שכל אחד עושה לו מדור לפי כבודו ומהצד ההוא כבר יגיע טוב לרשע ורע לצדיק כשלא יהיה במדרגה שישתנה הסדור בשבילו ולא יהיה עול בחק היושר האלהי וזה כי למה שהגמול והעונש הגשמיים הכוללים ככר יסודרו על הרוב מהגרמים השמימיים והיו הככבים שיתנו ההצלחות המדומות יתנו על הרוב תכונות טובות והמזיקים שיתנו הרעות יתנו על הרוב תכונות רעות הנה כבר יעבור בחק היושר האלהי להיות נידונים אחר הרוב אחר שגמול והעונש האמתי הוא הגמול והעונש הנפשיי וזאת היא החזקה שבסבות אצלי שלא הזכירה בתורה הגמול האמתיי וזה כי הייעודים שהזכירה הוא לכללות האומה הנידונים אחר הרוב אך אמנם הגמול המיוחד ליחידים עם שנרמז במקומות מהתורה הנה נתפרש בקבלה האמתית ואיך שיהיה לא נשאר ספק מצד מה שיחשב מרוע הסדור ואמנם הספק הב' אשר יסודו ההקדמה האומרת שאין הרע המגיע מהשם בעצמות ואם היה שהוא מעניש לרשע כבר היה מגיע ממנו רע בעצמות הנה אין התרו ממה שיקשה וזה שהרע המגיע לו להשנחה על הצדיק הנה תכליתו טוב והרע המגיע לו מצד העונש הנה למה שהוא עלול לתכלית פעל היושר והצדק הנה הוא טוב להיות היושר האלהי הוא טוב בעצמו ולזה כבר יתאמת שהרע המגיע לרשע איך שיהיה אם להשגחה על הצדיק ואם לפעל הצדק והיושר הנה הוא טוב ולזה דרשו חז"ל וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והנה טוב מות ולהיות הטוב הנמשך במציאות תמיד והרע בו מעטי כמו שהאריך בזה הרב המורה והרע המעטי הוא לתכלית טוב אמר המשורר כי רגע באפו חיים ברצונו הנה המשיל יחס האף אשר נרמז בו הרע המוחש אל הטוב כיחס הרגע אל הזמן. והפליג בזה באמרו כי הרגע ההוא המעטי מהאף חיים ברצונו כלומר הנרצה והנכסף בו הוא החיים והטוב והמכוון הנה אשר בו היתר הספק הב' הזה ואמנם הג' אשר יסודו פחיתות מדרגת האדם ביחס אליו ית' אשר לזאת הסבה יחשב היותו רחוק מאד שישגיח בו הנה אין התרו גם כן ממה שיקשה אחר שיתאמת שהש"י ממציא ומחדש תמיד הנמצאות ברצונו ואין עניין הרצון לדבר מהרוצה אהבתו הדבר הנרצה ואיננו רחוק שהדבר האהוב אצלו שהיה מושגח ממנו איך שיהיה יחסו אליו קרוב או רחוק ואפי' בתכלית הרחק ויתחייב מזה שהיותר אהוב אצלו יהיה מושגח יותר [ולהיות היותר חשוב ראוי שיהיה יותר אהוב אצלו והיה היותר חשוב מהנמצאות השפלות הוא האדם היה ראויה להיותו ממנו יותר מושגח] ולזה הוא מבואר שהספק הזה שיסודו היחס הרחוק אשר בין הש"י והאדם איננו ממה שיתחייב היותו בלתי מושגח ממנו ולפי שההשגחה הזאת מצד האהבה מהבורא אל ברואיו מבלי בחינה אל ההשכלה כלל כמו

שיתבאר עוד בכלל הה' מזה המאמר בג"ה הוא מבואר שהספק שחדשו ברשע אשר קנה מהמושכלות אם היה שיענש עונש נפשיי הנה כבר היה מגיע רע בעצמות מהש"י איננו ממה שיקשה שהוא ואם כבר הותר במה שקדם מצד היות הרע ההוא צדק ויושר אלהי שהוא הטוב הגמור הנה כבר הותר לפי האמת בעצמו שלסבת רשעו הוא דנקצף המרוחק אחר שאין האהבה לסבת ההשכלה ולזה היה העונש טבעי' ועצמותי לנפש ההיא ואין לה חק בו יתברך ישנה לטוב מטבעה ועצמותה ואם אמנם ישיגה עונש מיוחד רצוניי אם לא זה ממה שנחקור בו במאמר השלישי בגזירת הצור:

הפרק ה' באופן ידיעתינו בפנה הזאת בשלמות

ואומר שהפנה הזאת מלבד מה שנתאמתה אצלנו מצד הקבלה באופן שהנחנוה הנה נתקיימה אצלנו מצד העיון לפי שהוא מבואר שבביטול הטענות והתר הספקות שהניעו המפרשים לבטל ההשגחה הפרטית די בקיום הפנה הזאת למה שאין ראוי ליחס למנהיג השלם הידוע חסרון ההנהגה במה שידע ולפי שנתבאר בכלל הא' שהוא ידע הפרטים במה שהם פרטים והתבאר תכלית הבאור שאין בכל מה שטענו נגד הפנה הזאת דבר יבטל אותה אין ראוי ליחס חסרון ההנהגה בהם אלא שהוא ראוי שתהיה ההשגחה יותר שלמה ביותר שלם ולזה ראוי שתהיה ההשגחה במין האנושי יותר שלמה משאר המינים ולהיות כלל אומתנו שלמה שבמין האנושית היה ראוי שתהי' ההשגח' בה יותר שלמ' ומה שיוסיף גילוי ושלמו' בפנה הזאת כשיתבאר בשלמות שורש אמונת החדוש כי שם יתבאר במה שאין ספק בו היותו יתברך הפועל והממציא הנמצאות כלן ברצונו הפשוט ולא יצוייר פועל אותם ברצון מזולת שיאהב מה שיפעל והוא רחוק קרוב לנמנע שידע דבר ויאהבנו ולא ישגיח בו. ואמנם השרש הזה יתבאר במאמר הב' בנ"ה.

הפרק ו נחקור בו ג' דרושים מתיחסים לפנה הזאת

הא' לפי שהונח שההשגחה היותר שלמה שבמין האנושי היא הרשגחה בכלל אומתנו האם שם דבר מיוחד זולת התורה הזאת כולל באומה יהיה בו יתרון ההשגחה או אם אין שם דבר מיוחד הב' אם יש יתרון ההשגחה במקו' זולת מקום לפי שכבר יראה מקצת כתובים ומקצת מאמרים לרז"ל שיש חלוף בזה במקומות הדרוש הג' אם יש שם יתרון השגחה בזמן זולת זמן לפי שכבר יראה גם כן קצת כתובים וקצת מאמרים לר"זל שיש שם חלוף בזה בזמנים ויראה דבר מתמיה מאד שיהיה חלוף ההשגחה כפי חלוף המקומות והזמנים אולם הדרוש הא' כבר יראה לפי הקבלה שמצות המילה שניתנה לאברהם אבינו והוא דבר מיוחד בכלל האומה הוא עניין נתלית בו חלק מההשגחה וזה אמנם יורא' ממטבע הברכה שתקנו רז"ל אמרו אשר קדש ידיד מבטן וכו' על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורינו צוה להציל ידידות זרע קדש שאינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו והוא מבואר שההצלחה מהאבדון ורדת שחת הוא בעצמו ההשארות הנצחיי שהוא חלק גדול מההשגח' ולזה מה שצריך לבאר איך תתיחס המצות הזאת להשגחה הזאת כמו שיראה ממטבע הברכה ואם היה שתתיחס מה ראו על ככה לתקן בה ההצלה משחת שהוא זכר העונש ולא תקנו בה זכר ההשארו' שהוא השכר והנה בבאור שני אלו הענינים צריך שנציע בקצרה מה שבא לר"זל במאמר אחד משבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן [אומות העולם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן] וכו' ובאור זה כי לפי

מה שיראה שהי' חטא אדם וחוה מרי גרול בשורש הראשון ובצור אשר ממנו חוצב המין האנושי בכללו הנה כבר הטיל בו זוהמא והוא הרושם החזק מן הנטיה אל החמריות ולזה היה מוכן המין בכללו אל ההפסד והאבדון וכאשר הי' מחסד עליון לשומנו שלמ"ם בנתינת תורתו הנ' פסקה הזוהמא הזאת כי בה (מהער' די) [מההערות די] אל שיטה האדם אל השלמות ויכניע תאוותיו וימית יצרו כמו שיתבאר כל זה בכלל הזה במאמר הזה בנ"ה ואמנם כאשר זרחה שמשו של אברהם שהיה בקצה המנגד בייחס אל אדם וזה שזה היה יציר כפיו של הב"ה והי' מוכן תכלית ההכנ' אל השלמות מרה והפליג בעול וזה נוצר בין עובדי ע"ז והפליג באהבה אשר היה תכלית השלמות האנושי כמו שיבא בנ"ה הנה הי' ראוי שיהיה שורש והתחלה אל המין הנבחר הזה ולזה היה ראוי שיביאהו הש"י בברית חדש כדי להפסיק זוהמת בניו ונפשות ביתו ושיוחדו באות ברית קדש בכלי בעצמו ושבאמצעותו ישלם קיום המין ונצחותו ושיהיה הרושם הזה בכללם כאלו הקריבו מדמם ומבשרם מכלי תולדתם אל השם מצורף אל שבו רושם מההרחקה מהחמריות ומבטול התאוות להיות התאוה הנשואה באבר ההוא החזקה שבתאוות ולזה ה"א מבואר שהמצו' ההיא ביחוד היא להציל ידידות שארנו משחת אשר היינו מוכני' אליו בסבת החטא הראשון ולזה ביארו ותיקנו זכר הצלת העונש למה שרמזו בזה שבזולת זאת המצוה היינו מוכנים אליו וכבר יראה שהכוונה כולה בעקידה היה גם כן ייחוד ההנהגה האלהית אל האומה הזאת וזה שכבר יפלא אחר שהיה הויעוד הטוב לאברהם נתיחד [ליצחק] באמרו כי ביצחק יק"א לך זרע איך היה מקום לצואה הזאת וכבר יחשב שהיה ראוי שתקדם מצות העקידה לייעוד הזה ושיחייב הייעוד הזה ליצחק בזכות העקידה אלא שכאשר יעויין בו יראה שהיה מעשה העקידה מתיחס ליעוד הזה ושהיה ראוי שיקדם לה הייעוד הזה על כל פנים וזה כשבחר השי' באברהם להיותו אב המון גוים וביחוד שורש והתחלה לאומה הנבחרת לחלקו וחבל נחלתו להיותם מונהגים ממנו בייחוד אשר בעבור זה נקראו עם סגלה מכל העמים אשר חלק השם להם שופטים כפי מערכות השמי' ותנועתם הנה קרבם כלם לעבודתו והסירם מההנהגה הכוללת בקרבן כולל כלל האומה והוא מעשה העקידה וזה בהקריב לשם יצחק בנו שהיה בו הייעוד והוא כאלו כבר הקריב לשם יצחק וכל יוצאי ירכו אשר במעשה הזה הוסרו מהנהגת זולתו ונתייחדו להנהגתו ית' וכבר התבאר בחכמת משפטי הככבים אפשרות אצילות השפעת ככב באמצעות פעולת פועל ואם לא היה בתולדת האיש כמו שבא זה כלו בספר הפרי לתלמי ולזה כאשר גזרה החכמה האלהית יתברך ליחד האומה הזאת חקרה וגם הכינה באמצעות המעשה הזה לקבל הנהגתו ושסותר מהנהגת זולתו ואם לא היה בתולדת להיות כן ולזה תמצא שכשהקריב אברהם האיל תחת בנו אשר שמהו כפר לבנו ותמורה אמר יי יראה רצה בזה שעם הפעל הזה היה ראוי שיהיה הש"י עצמות הרואה והמשגיח ולזה נכתב בשם בן ד' שהוא השם המיוחד וקודם המעשה הזה אמר אלהים יראה לו השה לעולה בני הזכירו במלת אלהים כי לא היה מובן עדיין כל כך להשגחה זאת המיוחדת והנה יראה שעקרות האמהות גם כן היה מכוון לתכלית זה כי בו ישלם היות האומה הזאת היוצאת מהן התחלתה ושרשה ממנו יתברך בייחוד ובזה היו יותר מוכנים בהשגחה הזאת המיוחדת המסכים עם התכלית בעקידה וכבר יראה שהמעשה הזה שהיה חסד לכל אומתינו יוצאי ירך יצחק היה ראוי שישאר ממנו להם רושם עם שבו עזר גדול להתמדת ייחוד ה' ההנהגה ולזה יראה שהיתה הכוונה בשני תמידין תמיד של שחר ותמיד של בין

הערבים שהם בעת חלוף הזמנים להורות שזה כפרה לכל ישראל להסירם מההנהגת המשרתים וליחדם בהנהגת השם יתברך כאלו היו התמידין האלו תמורת כלל ישראל ובהקריבם יקרבו כללם לעבודת השם יתברך ולזה היו התמידין כבשים שהם יוצאי ירך האיל כמו שהאומ' בכללה יוצאי ירך יצחק ולזה היו באין מתרומת הלשכה שהיתה מהצבור כמו שבא זה במסכת שקלים והנה יראה שהכוונה בתקיעת שופר של איל בראש השנה שהוא יום הדין לפי מה שבא בקבלה היא זאת גם כן להמליך עליו ומלכות רוכב שמי' ולהתיחדנו בהנהגתו כמו שאז"ל אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות מלכיות כדי שתמלכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר והנה זה מסכים מאד עם מה שאמרנו שהשופר שהוא כלי הנהוג ביום הקמת המלוכה כאמ"ו ויתקעו בשופרות ויאמרו יחי המלך היה [ראוי להיות ביום] ייחוד מלכות שמים זכר לאיל יצחק הנאחז בסבך בקרניו והוא מטבע האמת שהוא עד לעצמו ומסכים מכל צד לעצמו והנה יתבאר בכאן שכלל אומתנו מלבד התיחדם בכלל התורה יש שם יחודים כמו מצות המילה וקצת מצות המילה וקצת מצות אחרות יתבארו עוד בכלל הו' בג"ה ובייחוד העקידה הנרשמת בתמידין אשר בעבורן תהיה בהם יתרון ההשגחה וייחוד ההנהגה וזהו מה שרצינו לבארו והוא הדרוש הא'. ואולם הב' והוא אם יש יתרון השגחה במקום זולת מקום הנה באו בתורה כתובים מורים חלוף גדול במקומות אמר יעקב אבינו רומז אל המקום אשר שכב שם בדרך מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים ואל המקום הנכחי לו מהגלגל וזה שער השמים ונאמר בתורה ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ואמר עוד תמיד עיני יי אליך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה והיו עיני ולבי שם כל הימים ואמר המשורר אוהב יי שערי ציון מכל משכנות יעקב מה ידידות משכנותיך יי צבאות נכספה וגומ' ורבים זולתם ונתאמת לרז"ל זה עוד שהפליגו במאמר ה' הרבה ואמרו כל הדר בחוצה לארץ כאלו עובד ע"ז עד שאסרו לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ ובא בקבלה שהמוכר עבדו בחוצה לארץ לא יצא לחירות כמו שאמ' במסכת גיטין ודקדקו בעת התפלה לירושלים כמו שנרמז בדניאל וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלם והעומד בירושלים לכוין לבו למקדש ולקדשי הקדשים כמו שנרמז בתפלת שלמה אמר והתפללו דרך ארצם והתפללו אל הבית הזה כמו שנתבאר במסכת ברכות ולזה מה שצריך לבאר הוא סבת החלוף הזה בהשגחה עם היות כלם עמו יתברך ביחס אחד והוא ממה שלא יקשה ביאורו וזה שעם היות המשגיח ביחס אחר המקומות עם המושגח איננו ביחס אחד עמהם כבר יתחייב שיהי' חלוף בהשגחה ואמנם בלתי היות המושגח ביחס אחר עמהם הנה זה מבואר למה שבהתחלף המקומות יתחלפו ההכנות וההכרחיות אל העבודת האל ית' כמו הפרישות וההתבודדות וזה אמנם לסבות שמימיות וארציות כמו שרמזו ז"ל במקומות היות ארץ ישראל מיוחדת להם בזה עד שבא בקבלה שאין הנבואה שורה אלא בארץ ישראל כמו שבא במסכת יומא ולהיות הגבול ההוא נבחר על זולתו גזרה חכמת האל יתברך שתהיה יצירת האדם משם כפי שקובל להם אמרו אדם ממקו' כפרתו נברא ולזה נבחר המקום ההוא בייחוד לעבודת הקרבנות עם שבהתדמ' העבודה במקום ההוא רושם גדול להגעת השפע והשלמות למה שבפעולות רושם חזק באצילות שפע כמו שקדם והתבאר בכאן הדרוש הב'. ואולם סדרוש הג' והוא אם יש יתרון השגחה בזמן זולת זמן הנה לפי מה שבא בקבלה גם כן הוא מבואר אמרם בד' פרקים העולם נדון וכו' ודרשו שם

אמת דרשו יי בהמצאו בי' ימי תשובה שבין ר"ה לי"ה ואמרם ג' ספרים נפתחים בראש השנה ורבים מלבד אלו ואמנם עם מה שקדם לא יקשה לתת סבת החלוף הזה בזמנים שהוא ואם הם על יחס אחר עם המשניח כבר יתחלפו בבחינת המושגח וזה שבחלוף הזמנים יתחלפו ההכנות ההכרחיות אל העבודה אם מפאת הזמן בעצמו ואם מפאת הפעולות המיוחדות בזמנים הרם כאלו תאמר הפרקים הד' שנתיחדו לעבודות מיוחדת מתייחסות לזמנים כמו שבא בכלל הששי בנ"ה אשר מכללם ירח האיתני' שנתעטר במצות ובעבודו' מיוחדו' כאלו תאמר קבלת מלכות שמים והתיחדות ההנהגה מאתו יתברך אשר בעבור זה יש בו התעוררות שמחה ולזה מה שאמר בעזרא כי קדוש היום לאדוננו ואל תעצבו למה שבו (ייחוד) [יסוד] המלוכה והסר מעלינו ממשלת זולתו באמצעות עבודת היום ותקיעת שופר והתעוררות התשובה בימים הנוראים ההם עד יום הצום הנבחר שהוא קרבן כולל פרטי האומה עם שבו מהפרישות והכנעת התאוות מה שלא יעלם והיה ראוי להיות כן כי למה שבזה ב' בחינות אם ייחוד המלוכה והמשלה ואם העבודה הנה ראוי להתחייב מיחוד המלוכה שמחה וששון למונהגים שיוצאים מממשלת זולתו הנכנסים לחסות בצלו כמו שאמ' אכלו משמנים ושתו ממתקים וגומר ויהיה הסבה כי קדוש היום לאדוננו רמז לקדושת האדנות ומהעבודה פרישות מופלג וקרבן עצמי לא מהזולת כמו בשאר הקרבנות כמו שמצנו לקצת חכמינו שהיו' אומרים ביום הצום רבונו של עולם גלוי וידוי לפני כסא כבודך וכו' יהי רצון שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאלו מונח על גבי המזבח ותרצני ולפי שהשמחה היא בהעתק המנגד היה ראוי בזה שתהיה בהתחלה שהוא בעת עזיבת המנגד ר"ל בעת ההכנסה בהנהגתו ועזיבת זולתו ולהכנס בדרך הפרישות והתשובה עד שישל' זה בתכלית מה שאפשר והוא הצום הנבחר והיה זה אמנם בעת ההיא לסבות אם לטבע העת שהוא מוכן אל הפרישות להיותו התחלת התקופה שהיא קרה ויבשה אם למה שבתקופת השנה רושם גדול לחיי הנולד ולזה היה מן ההכרח להסיר הרושם ההוא מזולתו ובייחוד באומה נבחרת ולתתו לו ית' ואם למה שבעת ההיא נתרצה הש"י למשה במ' יום האחרונים ומלבד זה להיות העת ההוא מיוחדת בדין המים שהוא חיי העולם הזה באה הצואה על ד' המינים שהם הנבחרים אם בגדול אם בטעם אם בריח אם בזולתם אבל ישתפם היותם מתמידים כל ימות השנה והם גדלים על כל [רוב] מים וזה אמנם להקריבם לו ית' ולהורות בזה שממנו יתברך ההשנחה הזאת והדין הזה ולזה היה ראוי שנקריב לו מהמיני' היות' המשובחי' נדלים על המים ולהיות הערבה היותר מתפעלת משפע המים היה מנהג הנביאים שבמקדש לשמוח בה ביחוד ביום הז' שבו נשלם החג והיה מיוחד החג הזה בנסוך המים כמו שבא בגמ' סוכה נסכו לפני המים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי השנה ולפי שכבר קדם לנו שבאמצעו' פעולים יושג אצילות משפיע ויוסר גם כן הנה אין מן הפלא שבאמצעות ופעולות בזמנים ידועים יוסרו ממשלות כוכבים ושרים ויוחד לו יתברך והתבאר בכאן הדרוש הג' והוא מספיק בכלל הזה שבח ותהלה לאל לבדו מרומם על כל ברכה ותהלה.

הכלל השלישי

יכולת השם והוא מבואר היות הפנה הזאת יסוד ועמוד לתורה אשר לא יצוייר מציאותה בלעדיה וזה כי למה שהיא פעל מה מהמצוה אל המצווה הנה צריך שיהיה יכולת עלי' וכל שכן אחר שקובעים אשר עליהם תסוב הם האותות והמופתים והייעודי' שבאו בה אשר לא יצוייר מציאותם זולתו ולזה יהיו דברינו בה אם בבאור הפנה הזאת כפי מה שתגזרהו התורה ואם באופן ידיעתינו בה ולזה חלקנו הכלל הזה לשני פרקים.

הפרק א בבאור הפנה הזאת כפי מה שתגדלהו התורה.

ואומר לפי שהוא מבואר שהלאות חסרון בחק השם יתברך הוא (מבואר) [מחויב] שיהיה יכלתו בלתי בעל תכלית מכל הצדדין ב' בכל מה שאפשר שיצוייר מציאותו אצל השכל ואף אם יהי' נמצא אצל הטבע ואמנם חיוב היות יכלתו בב"ת הוא מבואר וזה שאם הי' ב"ת ומוגבל הנה חוץ מהגבו' ההוא אשר לא יתואר ביכלת עליו היה לואה חלילה ואמנם אמרנו בב"ת מכל הצדדין למה שהבב"ת לו ב' בחינות ממנו בב"ת בזמן וממנו בב"ת בחוזק ולו היה ב"ת בא' מב' אלו הבחינו' הנה כבר הי' לואה בבחינה שיכלתו עליו מוגבל חלילה ואמנם התנינו ואמרנו בכל מה שאפש' שיצויי' מציאותו אצל השכל למה שהוא מבואר שמה שלא יצוייר מציאותו אצל השכל לא יתואר עליו היכולת בשום צד כאלו תאמר קבוץ השלילה וחחיוב בדבר אחד בעינו מצד אחד וזה שמה שאפשרות מציאות בלתי מצוייר ומושכל אצל השכל לא יפול עליו שם היכולת ולזה העדר היכלת עליו איננו לאות כלל ולזה לא יתואר ביכלת לבטל המושכלות הראשונות למה שבטולם הוא קבוץ השלילה והחיוב ובכלל הדברים שאינה מפעלת פיעל כמופתים המוחלטים הם ג"כ מזה המין וזה שמציאותם והעדרם חולקים האמת והשקר ובטולם הוא קבוץ השלילה והחיוב ולזה תמצא לר"ז שאומרים הנכנס בעיר ושמע קול צעקה ואמר יהיה רצון שלא תהא בתוך ביתי הרי זו תפלת שוא וזה מהם כי הוא אם הצעקה בביתו כבר יצא אל המציאות והיות מה שכבר יצא שלא יצא יהיה קבוץ השלילה והחיוב והאריכות בזה מותר ואמרנו ואף אם יהיה נמנע אצל הטבע יכלול כל מה שלא יצוייר המנעות מציאותו אצל השכל ולפי שהוא מבואר שחדוש דבר מה בזולת וחומר קדמהו איננו ממה שיצוייר המנעות מציאותו אצל השכל הוא מבואר שהוא יתברך יתואר ביכלת עליו וזה שהוא מבואר שמה שימנע ציור מציאותו אצל השכל הוא קבוץ השלילה והחיוב יחד מצד אחד ולזה אלו היה אמרנו היות הדבר מלא דבר באמרנו היות הטבעת מהזהב היה לטוען שיטעון שבאמרנו זה כבר קבצנו השלילה והחיוב אבל אמרנו היות הדבר מלא דבר אינני זולת היות הדבר ואם לא קדמוהו דבר וזה איננו קבוץ השלילה והחיוב וכבר יתבאר זה עוד במאמר הג' בג"ה:

הפרק ב בבאור אופן ידיעתינו בפנה הזאת.

ואומר הנה ארסטו למה שנתחייב לו נצחות התנועה והגרמים השמימיים ונתבאר לו שנגשם ב"ת אי אפשר שיהיה לו כח בב"ת חייב התחלה שכלית מניעה נבדלת ואנחנו אם היה שנודה לוזה החיוב לא יתחייב מזה אלא כח בב"ת בזמן אבל לא יתחייב כח בב"ת בחוזק לא בפעל ולא בכח רצו שיתוסף אל מה שיתוסף במספר והשעור וזה ש'ש למערער ש'אמר שהכח המניע לגלגל היומי מוגבל בהנעתו אותו בכ"ד שעות מזולת שיוכל להגיעו בפחות מזה השיעור ולזה הוא מבואר שמה שהאיר עינינו בפנה הזאת הוא אמונת החדוש כמו שבא בתורה ובקבלה וזה שכבר יתבאר במאמר הג' במה שאין ספק בו שהמציאות בכללו נתחדש ממנו יתברך אל צד הרצון במוחלט ואם לא קדמוהו דבר ולזה הוא מבואר שהפועל יפעל בזולת יחס בינו ובין המתפעל למה שפעולתו אינה נתלית אלא ברצון לבד וכאשר היה זה כן הוא מבואר שאין לו כח מוגבל וזה שההגבלה ובכח איננה זולתי לסבת יחס שמור בין הפועל והמתפעל ואחר שיפעל בזולת יחס שמור הנה איננו מוגבל ולזה היתה אמונת החדוש כפי שהיא מקובלת באומה וכפי האמת בעצמו האירה עיננו בפנה הזאת [בשלמות] וכבר יחוייב ממה שנאמר שמה שהתבאר בכאן בב"ת בחוזק

ובזמן איננו בכח לבד כאלו תאמר שיתוסף בפעל אל מה שיתוסף תמיד אבל יתחייב כח מציאות בב"ת בחוזק בפעל. וזה שכבר התבאר ביכלת הזה שאיננו שומר יחס. והיכלת בתאר הזה הנה הוא בלתי מוגבל אחר שיסורו הרצון לבד. ואין הבב"ת זולת זה רוצה לומר מניעות ההגבלה. וכבר יתבאר בצד אחר ממה שבא בתורה ובקבלה מהמופתים מחדוש עצמים והפסדם כמו ההפך המטה לנחש. ומכת בכורות וזה שכבר יתבאר בטבעיות שההויה והפסד אין המלט מהיותם תכלית תנועה. ואמנם באות המטה עם היות פשט הכתוב יורה היותו בזולת זמן הנה למערער שיאמר שיתנועע אל הויית הנחש זמן מה.
אבל במכת בכורות באה הקבלה שאמרו בחצי הלילה באה על צד הדקדוק.
וכבר יורה על זה שינוי הלשון שכשנאמר למצרים אמר כחצות הלילה וכמו שבא זה כלו בגמרא ברכות. ולהיות חצי הלילה האמתי בעתה הנה יתחייב שיהיה ההפסד בזולת זמן. ולפי שכבר קדם שהפסד יחוייב שתקדם לו תנועה יתחייב שיהיה התנועה בזולת זמן או שיהיה ההפסד בזולת תנועה קודמת שכל זה יורה שאיננו פועל ביחס שמור וזה יתחייב בהכרח לכח בב"ת בחוזק.
והנה יראה שכבר הסכימו רז"ל במכה הזאת היותה בזולת אמצעי להוראתה בייחוד על כח בלתי מוגבל. וכבר יתחייב כח בלתי מוגבל ממה שבא בתורה ובקבלה מפתיחת פי האתון. וזה שחדוש סדור הדבור מושכל לפי האתון כבר יראה שהוא יותר רחוק מחדוש הדבור בזולת נושא למה שחדוש הדבו' הוא פלא עצום. וכ"ש חדושו בנושא מנגד לו ולזה יראה שזה ממה שיורה על כח בלתי מוגבל שיסודו הרצון לבד. וכבר מעדו בזה המופת קצת מחכמי אומתינו. ובדו בריאה להיות דבור האתון במראה הנבואה גלו פנים שלא כהלכה וכנגד הקבלה וקרה להם זה כי לא הבינו תכלית הנס וטעמו כמו שיבא בכלל הד' בג"ה. ודי בזה עתה בכלל הזה. והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה אכי"ר:

הכלל ד'

בנבואה לפי שכבר קדם לנו שלא יצויר מציאות תורה אלהים שהיא מצוה או מצות מצוים ושהוא ושהוא שהוא יתברך המצוה ושהוא כלל האומה בזולת התיחסות וקשר מה ביניהם ושהוא הנבואה הנה ראוי שנבאר עניינה בכלל הזה כפי מנהגינו. והנה חלקנו אותו לד' פרקים:

הפרק הא' בבאור שם הנבואה ועניינה כפי מה שתחייבהו התורה:

הפרק ב' באור מסיבי הנבואה העצמיים:

הפרק הג' בהתיר ספיקות מה בנבואה כפי מה שהעידו עליהם הקודמים. ומהם שלא העידו עליהם:

הפרק הד' ניטיר בו אל הדרך אשר תושב בו הדרגת הנבואה כפי מה אשר תגזרהו התורה ויסכים בו העיון:

הפרק א' בבאור שם הנבואה ועניינה כפי מה שתחייבהו התורה ויסכים בו העיון.

הנה הנבוא' לפי שנמצ' ממנה הוא שפע שופע לשכל האדם רוחני מדעי מאתו ית' באמצעי או בזולת אמצעי מודיע לו גם בזולת הקדמות אשר מהם יתחייבו ענין או עניינים סכלם האיש ההוא וזה בכל החמריים. וזה אמנם להישרתו או להישרת זולתו ואולם אמרנו בגדר הזה שפע שופע הוא כסוג לכל השפעים השופעים מהמשפיעים למושפעים. ואמרנו לשכל האדם הבדל יובדל מה מהשפעים השופעים על שאר המינים. באלו תאמר לב"ח ולצמחים ולפי ששמנו מקבל השפע שכלי יוציא החלום והקסם שהכח המקבל להם הדמיון כמו

שהתבאר בספר החוש והמוחש. ואמרנו רוחני הבדל יבדילהו מהשפעים החמריים הגשמיים ואמרנו מדעי הבדל יבדילהו מהשפעים הרוחניים אשר בכח כאלו תאמר השפע השופע על האדם שישימהו משכיל בכח. ואמרנו מאתו יתברך באמצעי או בזולת אמצעי יוציא גם כן החלום והקסם וירמוז אל נבואת משה שהיתה בזולת אמצעי ושאר הנביאים שהיתה באמצעי ואמרנו מודיע לו גם בזולת הקדמות עניין או עניינים. הבדל יבדילהו מהשפע השופע על האדם ושימהו משכיל בפעל בדרך שלא ישכיל בה אמתתו בזולת ההקדמות אשר יתחייב מהם המושכל ההוא. וזה אם מהמושכלות אם מהמוחשות ואם מהמקובלות הנמשכות כמו שהתבאר במקומו.

והנה אמרנו סכלם האיש ההוא יבדילהו מהמושכלות הראשונות כי לא סכלם והוא איש הנרצה בו איש משכיל ואמרנו זה בכל החמרים יורה ככל על הנבואה שכבר תהיה בחמר האפש' כמו בשאר החמרים. וכבר יראה זה ברוב הנבואות והייעודים כמו שהעירונו על זה בכלל הראשון מזה המאמר. וכבר נמעדו בזה רגלי קצת מחכמי אומתינו שראו היות ידיעת השם בחמר ההכרח לבד. ועם שהוא כפירה גמורה בחק התורה הוא מבואר הנפילה בעצמו כמו שקדם לנו. ונעיר עוד עליו בכלל הה' בג"ה. ואמנם אמרנו וזה אמנם אם להישרתו אם להישרת זולתו הוא מקום התכלית שכבר ישמו התכליות בגדרים להיות התכלית החזקה שבסבות הארבעה כמו שהתבאר במקומו. והנה לפי מה שנמצא בתורה ובכתובים כבר יהיה מהנבואות להישרת הנביא כרוב הנבואות שהגיעו לאבות. וכבר יהיה להישרת זולתו כנבואת אדון הנביאים שהיתה להישרת כלל אומתינו. ונבואות הנביאים השלוחים אל ישראל וזולתם מהאומות. הנה זה ממה שיראה בבאור שם הנבואה לפי מה שנמצא ממנה. וכבר יראה ממנו שהוא יכלול כל מדרגות הנבוא'. וזה לפי מה שבא בקבלה עקר הנחת שם הנבואה על הנביאים השלוחים. וזהו כלל ספרי הנביאים. ועל צד השאלה נעקרה גם כן אל המדברים ברוח הקדש והוא כלל הכתובים ובכל אחד מאלו מדרגות גם כן. וזה כי בנבואה הבדלים מנבואת משה רבינו עליו השלום לשאר הנביאים כמו שבא בתורה בפירוש. גם בנבואות שאר הנביאים הבדלים. כי מהם באמצות חלום. ומהם באמצעות מראה. ומהם במשלים וחידות. ומהם בדבור. וגם כן במדברים ברוח הקדש הבדלים. כי מהם יושפע להם הדברים שדברו והם בייעודים העתידים. וזה אמנם בזולת חלום ומראה. אמר מבאר לזה רוח יי דבר בי ומלתו על לשוני. וזהו מדרגת דוד בתהלותיו. ושלמה במגלת שיר השירים וירמיה במגילת קינות כי עם היותו נביא איננו נמנע בחקו לדבר ברוח הקדש ואם היא מדרגה למטה מהנבוא' בעת פנותו מהיותו מתנבא וזה מבואר בעצמו והיא גם כן מדרגת דניאל לפי הקבלה. ומהם שלא ישפע להם בייעודים עתידים אלא ספורים קרו. והכוונה אשר דקדוק הלשון בהם ודקדוקי סופרים ככתיב וקרי. וחסרון ויתרון. ואותיות גדולות וקטנות. ופרשיות סתומות ופתוחות נפל בהם ברוח הקדש. וכללו המדרגות האלו בכתובים כמו שכללו מדרגות הנביאים בנביאים. ואם כבר יתחלפו במדרגה לפי מה שיראה מהם והעירו עליו בשני מחגיגה אמרם כל מה שראה יחזקאל וכולי ולזה היו כל המדרגות שלש. מדרגת אדון הנביאים והוא בתורה. מדרגת שאר הנביאים והוא בנביאים. מדרגת המדברים ברוח הקדש והוא בכתובים. ולזה מה שדרשו ז"ל בא' מבתרא תורה נביאים וכתובים. ואולם עם היות בין נבואת משה רבינו עליו השלום ונבואת שאר הנביאים הבדל עצום לא ראינו למנותה בפנה מפנות התורה כמו שלא מצינו הבדל מופתי משה רבינו ע"ה ממופתי זולתו כמו שבא בתור' למה שכבר יצוייר מציאות

מזולת שנצייר הבדל בנבואות ובמופתים וזהו מבואר בעצמו. אבל להיות דעת תורתינו והכופר בו ככופר בספור מספורי התורה ראינו לבארו במאמר הג' בהג"ה הכולל הדעות האמתיות התוריות ונרחיב בו הבאור לפי שבאו בו בדבר הרבה עניינים בלתי מסכיים אל קבלתינו לפי מה שיראה.

הפרק ב' בבאור מסיגי הנבואה העצמיים.

הנה לפי מה שנמצא בידינו ממנה יראה שמשיגי הנבואה העצמיים שלש האחד מסכים ושוה בכל הנביאים בלתי מתחלף בהם והשנים יתחלפו בהתחלף מדרגות הנביאים. האחד אמות ייעודי הנביאים והוא שוה ומסכים בכל המדרגות השני המופתים והנפלאות לתכלית מה אשר יתחדשו באמצעות הנביא. ויתחלפו בהם מדרגות הנביאים, הג' כוסף נמרץ ואומץ לבב לקרוא לזולתם לעבודת השם ויתחלפו גם כן בזה הנביאים. אולם הראשון והוא אמות יעודי הנביא הנה בא בתורה מפורש אשר ידבר הנביא בשם יי ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו יי. ונאמר על שמואל ויי' היה עמו ולא הפיל מכל דבריו ארצה וידעו כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא יי'. וזה מבואר מאד. ומה שצריך שנתעורר עליו הוא מה שנמצא בנבואת יונה אשר קרא את הנבואה באזני נגוה עוד מ' יום ונגוה נהפכת. וכאשר האמינו באלהים ויקראו צום ושבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם. וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. ובא מפורש ג"כ בספר ירמיהו רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד ושב הגוי ההוא מרעתו וגו' ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטות ועשה הרע בעיני יי ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להטיב לו. ומה שאמרו המפרשים בהתר זה שהייעוד הטוב אינו חוזר לרעה חוזר. ולזה תהיה בחינת הנביא בייעודים הטובים כי הייעודים הרעים אפשר שלא יגיעו כי חנון ורחום הוא וניחם על הרעה כשובם אליו בכל לבם כמו שהיה בנינוה. ויהיה לפי זה מאמר ירמיהו רגע אדבר ירצה רגע אל לבי אבל לא באמצעות נבואה כי אז לא ינחם על הייעוד. וכאשר הוקשה להם יראת יעקב ופחדו מעשו אחיו ואם כבר הובטח בנבואתו והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך וגומ' התירו זה בב' פנים הא' כשאמרו שהייעוד הטוב אינו חוזר בתנאי שיהיה באמצעות נביא שלוח לזולתו שגם בזה הייעוד הרע חוזר כמו שהיה בייעוד יונה ונינוה ובייעוד ישעיה לחזקיה. ולהיות ייעוד יעקב בזולת נביא שלא לזולתו נתירא שמא יגרום החטא. ובזה הדרך דרך בה הרב ז"ל. ויהיה לפי זה רגע אדבר גם אל נביא ובלבד שלא יהיה שלוח לאומה. אלא שאמרו רגע אדבר לנתוש ולנתוץ יסבול שיהיה שלוח אל הגוי והממלכה שהייעוד הרע חוזר ואמרו רגע אדבר לבנות ולנטוע לא יסבול שיפורש כן שהייעוד הטוב אינו חוזר כשיהיה שלוח לאומה. הב' והוא הדרך שדרך בה הרז"ל אמר לפי שהרע שיגיד עליו הנביא הוא לשמירה שלא יבא ולזה התכלית הגיע ההודעה לו כבר יתכן שלא יתאמת הייעוד. וזה בהגעת התכלית אשר בעבורו היה ההודעה כאלו תאמר בהטיב דרכיו האיש או העם אשר נתייעד ברע אבל הטוב המסודר הגעתו לאיש הוא רחוק שלא יגיע למה שהבחירה הושמה באדם לתקן המעוות בסדור אשר מפאת הגרמיים השמימיי' לא לקלקל ומזה הצד ישלם בחינת הנביא כשלא יגיע הטוב אשר ייעד ואולם צריך שיובן זה בטוב אשר מפאת הסדור השמימיי: אבל הטוב אשר מפאת ההשגחה האישיית והוא מיוחס אל השגחת השם בזולת אמצעות מערכה: הנה ואם לא יפורש בו תנאי צריך שיובן בקשר

תנאי העבודה והדבקות. ולזה נתירא יעקב שמא יגרום החטא לפי שהטוב ההוא המיועד היה מפאת ההשגחה האישיית והתבאר לו זה כי לא יתכן שתשלם לו השמירה בכל אשר ילך מפאת הסדור אשר מגרמים השמימיים. ואם כבר אז"ל כל ייעוד שיצא מפי הב"ה לטובה אפי' על תנאי אינו חוזר. הנה ראוי שיובן כשלא יהיה התנאי תנאי בעצמות. וזה שכבר בארו זה בעניין משה כשאמר לו יתברך ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם וגומר. כי אין ראוי לומר שיהיה הטוב המיועד למקום מניעת התפלה. אלו דברי החכם הזה. וכמה הם רחוקים אצלנו תחילה כי כשנניח כן נצטרך לדחוק המקרא שכתוב אשר ידבר הנביא בשם השם ולא יהיה הדבר ולא יבא כשייעד על הטוב המסודר מפאת ההשגחה האישיית כבר יתכן שלא יהיה הדבר ולא יבא. ואמנם לדרך שדרך בו הרב יהיה בשיעד על הטוב בשלוח. ובלבד שיהיה שלוח ולפי החכם הזה יצטרך לדחוק אותו בטוב אשר מפאת סדור הגרמים השמימיים והוא רחוק מאד. ועוד כשלא יהיה הדבר ולא יבא מי יתן ואדע איך יבחן בו הנביא. וזה שכבר יתנצל הנביא שהטוב אשר יעד היה מפאת ההשגחה האישיית שאפשר שלא יגיע כאשר הונח. ועוד שגם כשנניח שהוה הטוב המיועד מפאת הגרמים השמימיים. הנה ואם נודה שהוא רחוק שלא יגיע הנה אינו נמנע וזה מפאת רוע הבחירה ואחר שהוא אפשר שלא יגיע ואם הוא על המעט והיה מגדר האפשר אשר כשהונח נמצא לא יקרה מהנחתו בטול. הנה לא אשער איך יבחן בו הנביא אלא שכל זה בדיאה ובנין בלי יסוד עם שמה שבאר ביעקב שנתבאר לו שהיה מפאת הסדור אשר מהגרמים השמימיים הנה ואם היה האמת כן הסבה שנתן איננה כלום. וזה שאם היה הייעוד לו ולזרעו היה אפשר שיאמר כן שבכל הזמן הארוך א"א שתשלם לו השמירה אבל אינו נמנע בחלד באיש אחד שיהיה כל ימיו בשמירה ובבטחון וכל שכן שכאשר נאמר לו זה כבר עבר רוב שנותיו אבל לפי דרכו היה אפשר שנאמר שיעקב היה מתירא שהיה הצד ההשגחה האישיית ולזה לא היה בטוח שלא יגרום החטא. ומזה הצד בעצמו לא יבחן הנביא כשלא יהיה ולא יבא הייעוד הטוב לאפשרות היותו מפאת ההשגחה האישיית כמו שזכרנו אלא שהדרך הזה אין לו על מה שיסמך. וכבר זכרנו שגם בדרך הרב יקשה מאמר ירמיהו באמרו רגע אדבר שהשוה הייעוד הטוב והרע כמו שרמזנו וגם בדרכו נצטרך לומר באמרו אשר ידבר הנביא בשם יי' הוא בייעוד הטוב לבד והוא הפך פשט הכתובים אלא שהביאם לזה לפי מה שיראה מאמר ירמיהו לחנניה בן עוזר הנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו יי' באמת ונתחייב להם מזה שבחינת הנביא היא בייעוד הטוב הוא ולפי זה נצטרך לומר שכוונת הכתוב היה לדקדק שאם לא יבא דבר הנביא יודע שלא שלחו יי' באמת. והנה אם היה מאמר הכתוב צודק כבר יעבור שתהיה הכוונה לדקדק מסותר הקודם סותר הנמשך. ואם איננו מתחייב אבל לפי דרכם מאמר הכתוב בלתי צודק שאין הבחינה בבא דבר הנביא אשר שלחו יי' באמת. אלא בהשנות הרע וזה שכבר אפשר שיהיה בקסם או בחלום כמו שנאמר על שמואל לא הפיל מכל דבריו ארצה. וידע כל ישראל מדן עד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא: הנה בבוא דבר הנביא משפט אשר ינבא למלחמה אחד והבחינה לפי דבריהם איננה כי אם כשלא יבא דבר הנביא אשר ינבא לשלום ומלבד זה הנה לפי דרכם אמרו בפסוק הקודם לו לנביאים אשר היו לפני ולפניך וינבאו אל ארצות רבות ואל ממלכות גדולות למלחמה ולרעב ולדבר מותר אין עניין לו גם ייחסם הנביא ממנו אלא שהכוונה בכתובים אלו לפי מה שאחשוב שירמיהו

כמהתל על חנניה ומשיב על דבריו ואמר בבא דבריו יודע שהשם שלחו באמת והאמת מה שאמרו שהוא לקח בבאור זה הקדמה אמתית והרצון בה שהנביאים אשר לפניהם ירצה שהם מוחזקים בנביאים וינבאו על ארצו' לרעה אשר ינבא לשלום ויחלוק עליהם בבא דבריו יודע שהשם שלחו באמת וזה כי להיותם מוחזקים בנביאים והם מתנבאים לרעה כבר יראה בבא דבר המתנבא לשלום שבא להם השפע מהסדור אשר לגרמים השמימיים ואל זה המתנבא לשלום מהשפע שמפאת ההשגחה האישיית ולזה אמר אשר שלחו יי באמת. כי אם היה שאחרים ג"כ שלוחים ממנו אינם שלוחים באמת ובלי אמצעי והיה זה כן שהרע ראוי שיוחס אל הסדור השמימיים והטוב אל ההשגחה האשיית ולזה לקח מזה משל שאחד שהיה ירמיה מוחזק לנביא והיה מתנבא לרע' בבא דבר חנניה שהיה מיעד טוב יראה ששלחו השם באמת כלומר בלי אמצעי ושהיה ירמיה שלוח באמצעי והוא הסדור ולקח זה הדרך כאלו אמר עתה נראה אם שלדך השם באמת ולזה אין אצלנו הוכחה מזה שהבחינה תהיה כשלא תתקיים הייעוד הטוב בלבד אבל מה שאפשר ש אמר בזה לפי מה שיראה הוא שאין הפרש בין ייעוד הטוב לזולתו וכמו שיורה עליו פשט הכתוב שאמר אשר ידבר בשם יי וגו' ולא חלק בדברים אלא שהכוונה בו כאשר ידבר הנביא להודיע על היותו נביא ויודע אם ביעודו בחדוש אות וזה יאמן בפעם אח"כ לשלא יהיה השד באות ההוא או בייעודו לדברים העתידים ויצטרך בזה השנות. וכאשר ידבר הנביא בדרך הזה אם שלחו השם אי אפשר בדבר ההוא שישתנה היה ייעוד טוב או רע ויורה על זה הכתוב שלפניו אמר וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו יי. שכבר יראה מזה שהכוונה היא לדעת אם הוא נביא שלוח והודעתו ג"כ לתכלית זה בעצמו: (וכן) ואז הישרתנו הקבלה דאמית שכשתהיה דבור הנביא על האופן הזה להודיע היותו נביא שלוח שאחר שלא יהיה הדבר ולא יבא כאמרו ואם איש אלהים אני תצא אש וגו' וכבר קדמנו אדון הנביאים באמרו אם כמות כל אדם ימותון אלה ופקודת כל אדם יפקד עליהם לא יי שלחני. ואם היה שהייעוד הרע חוזר באופן הזה כבר היה אפשר שימותו כמות כל האדם ושהשם שלחו ואיך לא ומה המונע שלא ידע הנביא גם כן בייעודו אם יחזור אם לא אלא שהמונעים הידיעה באפשר כבר מאנו זה השם יצילנו מחרב לשונם. ואמנם כשהדבור איננו באופן הזה רוצה לומר בדרך אמות הנבואה אלא לייעוד רע או לטוב לפי שהוא ידוע ומפורסם שייעוד הטוב והרע הוא על צד הגמול והעונש המתחייב מההשגחה דאישיית והוכפלו התנאים בתורה אם בחקתי תלכו. ואם תשמעו לי ואם לא תשמעו לי עם היות שהנביא בייעוד ישמיט התנאי ההוא ולא יזכירנו הרי הוא כאלו נאמר בפירוש וכאשר לא יגיע הטוב או הרע ושייעד איננו סתירה לדברי הנביא כי כבר התפרסם שדבריו בזה על צד הגמול והעונש שהוכפל בו התנאי הזה בתורה ויתחייב מזה גם כן שדבור הנביא כשאיננו בייעוד טוב ורע כי אם בעניינים קרו או יקרו כמאמר שמואל אל שאול בדבר האתונו הנה צריך שיגיע דבר הנביא ואם לא יגיע הוא הדבר אשר לא דברו השם. ויהיה אם כן הכתוב כולל ובלתי ומפרש ביעודים כפשוטו כי מדבר הנביא בייעודים הטובים והרעים הרי הוא כאלו מפרש בו התנאי למה שהוא מקובל אצלנו וסדור בפינו בתורה שבכתב. ולפי זה יהיה מאמר רז"ל כל ייעוד שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי איננו חוזר ראוי שיובן כשלא היה תנאי בעצמות כמו שקדם. ואם אי אפשר מבלתי שנודה שיהיה המאמר כפשוטו ויש הבדל בין ייעוד הטוב ובין ייעוד הרע ושיהיה מאמר ירמיהו רגע אדבר כשלא יודע לנביא

מבלתי שנפריש בין נביא שלוח לבלתי שלוח וכפשט הכתובים ומאמר רז״ל: הנה הטוב שנאמר שבבחינת הנביא רוצה לומר כשיתן אות על היותו נביא לא יסכים השם על בטול האות ההוא היה טוב או רע אחר שהסכים שיתן האות ההוא. ויהיה מאמר הכתוב כפשוטו הנביא אשר ידבר בשם יי ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו יי. ואמנם נשאר שנבאר יראת יעקב ופחדו והשתדלות מעשו אחיו ואם כבר נתיעד ייעוד טוב והיה שלא חלקנו בין ייעוד מפי נביא שלוח לייעוד נביא עצמו. כפשט המאמר לרז״ל שאמרו כל ייעוד שיצא מפי הב״ה לטובה ואינו מחלק בין נביא שלוח לנביא עצמו. וכל שכן שמה שהוכיחו זה ממנו שאמר הניחה לי ואעשה אתך לגוי גדול לא היה הייעוד אלא לנביא עצמו ולזה יראה שחלוק הרב בלתי מסכים אל מאמרם זה ואם כבר אפשר שיאמר בזה שאחר שיכתוב כן הנביא שלוח אלא שהתר זה יראת יעקב והשדלותו אינו ממה שיקשה וזה שייעוד הנביא בדברים אפשריים כבר מידיעתו ית׳ בהם ובהשתלשלות הסבות בהם ולפי שהנביא בלתי יודע השתלשלות הדברים הנה ואם כבר נתיעד בהגעת דבר מה הנה ראוי שידרוך בהגעתו בסבות הנאותות להגעת הדבר ההוא ואין לו לסמוך בהגעתו אל היותו מוכרח שיגיע כי הכרח הגעתו נמשך מהסבות המשתלשלות הנאותות להגעת הדבר ההוא ולמה שיעקב אבינו עם שנתייעד מהשי׳ על השמירה היה בלתי יודע השתלשלות הסבות שבאמצעותם תתיחד השמירה הנה זמן עצמו לכל הדברים שהיה אפשר לפי מחשבתו שבאמצעותם תגיע לו השמירה וזה כמו שאמר רז״ל לדורון ולתפלה ולמלחמה. ולפי שכבר היה אפשר שייעוד השם לו למה שהיה יודע שיעקב ירבה בתפלה להנצל מיד עשו אחיו מיראתו אותו או שתהיה השמירה באמצעו׳ לדורון או מלחמה היה ראוי שלא יקצר בכל אחד מאלו כאלו לא היה בטוח למה שהיה אפשר שההבטחה היתה בידיעתו יתברך דריכת יעקב בסבות ההם וזה מבואר מאד למעיין בכלל הא׳ ובה׳ מזה המאמר והוא אמרו ויירא יעקב וייצר לו להכין עצמו אל התפלה בכוונה גדולה לשערו בסכנה העצומה אשר באמצעותה היה ייעוד השמירה. וזה מה שרצינו לבארו במשיג הראשון לנבואה והוא אמות דברי הנביא. אולם הב׳ והוא והמופתי׳ והנפלאו׳ שיתחדשו באמצעו הנביא שיתחלפו מדרגות הנביאים בהם. אמנם היות המופתים והנפלאות משיגים עצמיים לנבואה. הנה כשחקרנו והפשנו מה שנמצא בידינו מהם לא מצאנו בכתובים נפלאות אלא באמצעות נביא וזה אם להישרתו אם להישרת זולתו אם שנועד בהם טרם בוא או שנתחדשו באמצעיתם עד שנמצא שנתחדש פלא אחרי מות הנביא כעניין אלישע שאין ספק שנתחדש הפלא העצום ההוא מתחיית המת לכבודו כמו שימשך מהשגחה האישיית טוב לזולתו כמו שבא בתורה ונשאת לכל המקום בעבורו. סלחתי כדבריך. וימשך הטוב גם כן אחרי מותו: ואמנם אחרי שהיות הפלא נמשך לדבקות הנביא ולשלמותו הוא מבואר שהוא ראוי שכל אשר תהיה מדרגת הנביא יותר גבוהה ראוי שיהיו המופתים והנפלאות שיתחדשו על ידו יותר גדולים ולזה היו המופתים והנפלאו׳ שנעשו על ידי משה רבינו יותר עצומים מזולתו לרבויים לפרסומם להתמדתם כמו שיבא כמאמר הג׳ בג״ה. כי עם היות שבא בקבלה מעמידת השמש ליהושע רוצה לומר איחור התנועות כלם ביחס שמור. הנה יתרון מופתי משה היה בג׳ עניינים שזכרנו עם שקבלו רז״ל שנעשה המופת ההוא בעצמו ע״י משה ודי בזה ג״כ אולם הג׳ והוא הכוסף הנמרץ לקרוא לזולתם לעבודת השם יתברך שיתחלפו ג״כ מדרגות הנביאים בהם די במה שנמצא בהם בדברי הנביאים תמיד שלא היו נמנעים מלהוכיחם ואם היו מלעיבים ומתעתעים

בהם אמר גוי נתתי למכים ולחיי למורטים וגו' ואמר עוד ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת עצור בעצמותי וכלכל לא אוכל. וכמה שבא בקבלה מהאבות ואמנם למה שזה יתחייב לשלמות הנביא וחוזר אהבתו בעבודת הש"י הנה כל עוד אשר יהיה השלמות יותר גדול ואהבה יותר חזקה יהיה התשוקה והכוסף יותר גדול לקרוא לזולתם לעבודת האהוב. ולזה הוא מבואר שיתחלפו מדרגות דנביאים בזה והוא מה שרציתי לבארו בג' וראוי שנבאר שכבר ישתתפו הב' והג' כשימצאו גם כן לשלמים ואם אינם נביאים כמו שבא במקומות מתחלפים בתלמוד אלא שהם עצמיים לנביא להיותם מתחייבים משלמות דבקותם ואהבתם שהם סבה עצמית לנבואה כמו שבא בפרק הד'.

הפרק ג בהתר ספקות נעיר עתה עליהם במה שהונח בפרקים הקודמים.

אולם הא' במה שקדם בגדר הנבוא' היותה שפע שופע מאתו יתבר' והבדלנוהו בזה מן החלום והקסם והו' מבואר מהנבי' היותו בלתי מספר כלל בנבואתו עד שבעבור זה נצטוינו לשמוע אליו ולהמשך אחריו והנבי' העובר על דברי עצמו חייב מיתה לפי מה שבא בקבלה וכמו שיתבאר זה מענין העקידה כשנצרף אל זה הקדמה מבוארת בעצמה והיא שהנביאים אשר לא יתנבאו תמיד כאשר לא יתנבאו לא ימנעו מהם פעולות המדומות כחלום והקסם כמו שלא ימנעו מהם פעולות שאר החושים כבר יתחייבו מזה ספק איננו מועט. והוא כאשר ינבא הנביא באמצעות חלום כמו שבא בפירוש אם יהיה נביאכם וגומר בחלום אדבר בו. איך ידע לנביא היותו מנבא וזה שאיך הונח האות על היותו מנבא מי יתן ואדע מי הוא המונע שלא יהיה האות ההוא בחלום האם יש שם דבר ימנע השגתו בחלום עד שיונח הדבר ההוא אות על היותו מנבא. השני למה שהונח שם היות הבדל עצום בין נבואת משה רבינו עליו השלום לשאר הנביאי' ובין מופתיהם כמו שהעיד עליו אמרו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. כבר יפלא מאד אם הנבואה דבר טבעי כמו שהתפרסם אצל המעיינים וכמו שיורה על זה נבואת בלעם שאם לא היתה דבר טבעי אלא דבר נסיי הוא רחוק מאד שיעשה הנס הגדול לבלעם הרשע. ולזה המקום תימא גדולה אחר שנבואת משה אפשר במין האנושי השגתה מדוע ימנע הטוב מבעליו שלא יקום זולתו כמוהו. הג' במה שהונח שם מההבדל יראה שהוא כנגד הדרש שדרשו חכמים זכרם לברכה בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם עם שהוא מקום תימא גדול שהנבואה תחול על רשע כיוצא בו והוא דבר מוסכם מהם ויסכים בו העיון שהנבואה צריך הצעות ושלמות להשיגה הנה אלו הספקות ראינו להעיר במה שהונח בפרק הא' אולם ב"ב הנה למה שהונח המשיג העצמיי הראשון אמות ייעוד הנביא והוא שוה ומסכים בכלם כבר יפלא בייעודים הטובים אשר קיימו בברית ובשבועה מהו הצורך אליהם כי לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם וכל שכן בייעודים הטובים במה שנאמר ואם היה שהייעוד הטוב כאשר לא נאמר על צד האות חוזר. הנה הספק הזה לא יקשה התרו וזה שכבר נאמר שהייעוד שיש בו שבועה אינו חוזר. אבל אם נאמר שהייעוד הטוב אינו חוזר מה הצורך אל השבועה מי יתן ואדע. ולמה שהונח גם כן שם שהמשיג השני המופתים והנפלאות שיתחדשו לתכלית מה באמצעות הנביא אשר יתחלפו בהם מדרגות הנביאים כבר ישיגו זה ב' ספקות. הא' המופת שנעשה בפתיחת פה האתון שלא מצאנו שם תכלית טוב גם כשנניח היות בלעם נביא. והב' שאם היה שהתחלפו מדרגות הנביאים בהם איך קצרה התורה מהודיע המופת הגדול

שבא בקבלה מעמידה השמש למשה כי כבר יראה שהמופת הזה שנעשה ליהושע למה שנושאו יותר חשוב היה מופת יותר גדול מכל המופתים שנעשו על ידי משה עם שראוי לצרף בזה ספק אחר. והוא מה תכלית בעמידת הירח בעמק אילון. וזה שכבר נשלמה נקמת אויביו קודם בא השמש. וכן למה שהונח גם כן שם המשי' הנ' כיסף נמרץ ואומץ לב לקרא לזולתם לעבדת השם והוא אמת אין ספק כי הנה אם כן מדוע לא השתדלו הנביאים הראשונים לקרא ליתר האומות לעבודת השם יתברך ולחסות תחת כנפי תורתו. אלא שבא בקבלה שלא קבלו גרים בימי שלמה ומאמרים לרז"ל מורים הרחקה בזה העניין הנה זה גם כן מקום פלא. אלו הם הספקות שראינו בכאן להעיר עליהם ואומר בהתרם: אם הא' הנתלה באות אשר יתכן בו ידיעת הנביא היותו מנבא כאשר ידובר בו בחלום שהוא מבואר בעצמו שאין שם דבר ידמהו הנביא בחלום של נבואה שלא יהיה אפשר בו בטבע שידומה בחלום שאינו של נבואה האל יתב' אם לא יהיה שם דבר כשיודע החלום הנבואיי נגזר ממנו יתברך שלא ידומה ממנו החלום הבלתי נבואיי ידע הנביא לבדו מה שהוא רחוק מאד. הנה לא נשאר אלא שיהיה האות חוזק ההרגש בדמיון ההוא. וזה שכמו שיש יתרון להרגש החוש על הרגש הדמיון שבעבורו יודע המרגיש והוא ער שאיננו מרגיש בדמיון לבד ר"ל בחלום כן יש יתרון להרגש הדמיון הנבואיי ואם הוא חלום לדמיון הבלתי נבואיי והוא האות האמתי אשר יודע לנביא היותו מנבא ואם היה חולם. ואולי לזה רמז אמרו אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך ר"ל כשאני רואה פניך על דרך האמת שיצדק היותי רואה פניך כלומר בחלום הנה בהקיץ אשבעה מתמונתיך: הפך מה שנאמר בחלום הפשוט כאשר יחלום החולם והנה אוכל והקיץ וריקה נפשו. ולפי שכבר יתחלף הדמיון בחוזק וחולשה בפחות ויתר. ואפשר שיהיה דמיון חחלום חזק ההרגש קרוב להרגש החוש צריך הנביא הקדוש גדול בהרגש ההוא לסמוך על דברי עצמו. ואחשוב שחנניה בן עזור שהיה מוחזק לנביא כמו שיורו פשטי הכתובים טעה בשעור חוזק דמיונו שדמה היות ממה שחלם ממלך אשור חלום נבואיי כי הוא רחוק מאד בחק כל אדם שיכזב במה שאין המלט מהבחינה בו וכל שכן בחק הנביא והרי הכתוב כנה אותו בשם נביא סתם אלא שאין ספק שהטעות בשיעור חוזק הדמיון הביאהו לזה. ואמנם שהשגגה בכיוצא בזה עול' זדון ולפיכך נענש. וזה ג"כ ממה שיורה שלא היה מנביאי הבעל שאלו היה כן הנה היה ראוי לו מהענש יותר הרבה על היותו נביא לע"ז ועל היותו מנבא במה שלא שולח באמרו לא שלחך יי. וכן הסכימו רז"ל בפרק הנחנקין שנביא אמת היה ותלו טעותו בק"ו. ואולי הק"ו הביאהו לטעות בדמיון ודי בזה בספק הא'. ואמנם הב' הנתלה ביתרון נבואת משה על כל שאר הנביאים. הנה ואם היה שנודה שלא יצא מהמנהג הטבע למה שהשלמות האנושי ואם היה שאין לו גבול נגבל בו שכל אשר יוסיף בעבודת השם יתברך יתוסף השלמות הפך מה שדמו קצת מחכמינו למה שדמו שהשלמות נתלה בשכל לבד וקבלו שלשכל האנושי גבול ויתחייב מה שלשלמות האנושי גבול אבל האמת בעצמו שאין לשלמו' גבול אבל יתוסף אל מה שיתוסף תמיד כמו שיתבאר במאמר הג' בג"ה. ואמנם לא ימצא השלמות בלתי מוגבל בפעל. ולהיות ידיעת הש"י באפשר בלתי מכרחת אותו כמו שהתבאר בכלל הא' מזה המאמר: הנה איננו רחוק אבל מחוייב שידע השלמות היותר גדול שיצא לפעל במין האנושי והשלמות הזה היה אצל משה מבלתי שתכריח ידיעתו המנעות השגת השלמות ההוא בזולתו אבל נשאר אפשר אלא שידע שלא יצא לפעל הנבול ההוא מהשלמות בזולתו כמו

שהתבאר זה· ויתבאר עוד בכלל ה"ה מזה המאמר בג"ה· ואמנם יראה שדעת רז"ל שעם היות הנבואה בכלל דבר בלתי יוצא מהמנהג הטבעי הנה מדרגת משה רבינו עליו השלום כה היה דבר יוצא מהמנהג הטבעי· והיה על צד המופת וכשאר המופתים וזה לקבוע בנפשותינו שלמית התורה ובצחותה ושאין ראוי לשמוע לנביא זולתו בבטולה ולזה מה שדרשו בישראל הוא דלא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם הורו בזה שנבואת בלעם היה שלא על המנהג הטבעי למה שהשגת הנבואה צריך הכנות והשלמות היה חסר מהם אותו הרשע ההוא ולזה כנה אותו הכתוב בקוס' אלא שבהיותו אצל בלק נתנבא על דרך נס ונפלא· וזה להשגחה על ישראל שלא יקללם בשיש לפעולות ולדברים רשמים בזולתם כמו שהאריך בזה בעל הכוזר ויתבאר במה שיבא במאמר הד' בג"ה. ושיתבאר גם כן לאנשים מעלת ישראל והיה בו תועלת גם גם כן להמם לבבם כדי לנצח אותם במספר מועט מישראל במהירות נפלא· ולהיות הרשע הזה רחוק מאד הרבה כפי טבעו ממה שהשיג מהנבואה יותר מרוח' משה רבינו ע"ה כפי טבעו ממה שהשיג בארו שבישראל לא קם מי שהגיע למדרגתו שנעשה בו נס כמוהו אבל בא"ה קם. ואולי יותר גדול זהו מה שיאמר בהתר הספק הב' והג' לפי דעת רז"ל. ואמנם היות נבואת משה על צד המופת הוא דבר חדשו רבינו נסים ז"ל בהת' הספק הב'. והתרנו בזה הספקות שהעירונו בפרק הא' ואם תספק הנתלה באמות יעודי הנביא הנה השבועה שהוזכרה בייעודים הטובים היה אפשר לשני עניינים אם להודות נצחות הייעוד כמו שנאמר בברית נח ודאבות שעם היה שהייעוד הטוב אינו חוזר אפשר שבלא שבועה לא יחוייב הנצחות על כל פנים ואם למה שבייעוד ההוא מהרע לזולתו כאלו תאמר בייעוד אברהם במה שהתנבא מירושת הארץ שעם היותו טוב לאברהם היה רע להם. ואם היו חוזרים בתשובה אולי היה מאריך להם. ולזה מה שתמצא שהאמין אברהם תכף בייעוד הבנים באמרו והאמין בי' ויחשבה לו צדקה ובייעוד ירושת הארץ אמר במה אדע כי אירשנה ואז בא עמו בברית בין הבתרים· וכן השבועה במחות זכר עמלק למה שהיה רע לעמלק. והברית הכולל בחורב ובערבות מואב להיותו כולל מצות התורה ואזהרותי' ביעודיה הטובים והרעים. ואמנם ברית המילה היה שיכנסו ישראל בברית עם השם כמו שיבא בכלל הוא מזה המאמר בג"ה ואם הספק האחד במשיג הב' הנתלה בתכלית המופת שנעשה בפתיחת פה האתון אחשו' שהיה לקנות לנו דעת צודק ופרסם הרשע ההוא פן ירום לבבו ויתהלל להיותו נביא לשלמותו ולזה נרמז לו שהשגתו היה על צד הנס והפלא שלא היה בחקו כמו שלא היה בחק האתון לדבר ולזכות בדין עליו ולהתפרסם התכלית הזה אצל רז"ל מדבור האתון בא בהגדה אצל' פרסמ' נבלתו ורוע תכונתו באמרו הלא אנכי אתונך אשר רכבת עלי' וגו' כמו שבא זה בגמרא ברכות ולפי שנעלם זה מעיני קצת חכמינו גלו פנים בתורה שלא כהלכה לפי קבלת קדמונינו ז"ל שמימיהם אנו שותין: ואם הספק הב' הנתלה ביתרון מופתי משה· הנה כבר רמזנו בפרק הב' שהיתרון היה ברבויים ופרסומם והתמדתם· ואם היה שעמידת השמש יחשב בו שיש לו יתרון גדול להשיבות נושאו הנה אם היה שלא נקבל היות השמים חיים מדברים הנה אין מקום לספק הזה כי היה המופת הזה ביטול התנוע או איהורה לבד שהיה מקרה במתנועע ובמופתו משה היו מופתים בעצם כמקצת המכות שהיה בהם הוית עצמים. אבל כשנודה היותם חיים מדברים כפשט הכתובים וכמו שיראו רוב הפלוספים ואם לא בא מופת על זה הנה מה שבא בקבלה די

בהתר הפסק אלא שהתמה במה שקצר הכתוב מלדברו והתשובה שכבר ידמה שהיה הנס ההוא כמעט בלתי מפורסם וזה למה שיראה שהיה עת הנקמה סמוך לביאת השמש כמה שיודע על זה אמרו ולא אץ לבא כיום תמים ירצה בו שלא מיהר לבא כמו שבהיות השמש באמצע השמים שתנועתו מתאחרת אבל החוש כן היה בעת השקיעה לא שנתבטלה אבל שנתאחרה בהיות' באמצע השמים אצל החוש שאז היום בתמימות ושלמות ולפי שאפשר בשהיתה הנקמה במהירות גדול ואולי שלא נשתהה חצי שעה הוא קרוב מאד שלא הרגישו באיחורו בהיותם במלחמה זולתי אותם שלא היו במלחמה להיות הזמן מעטי ולא הקדימו להם הידיעה כי קרוב הדבר שלא הרגישו בו אלא מעטים מהרגילים בחכמה ההיא ולהיות תכלית המופת אם התועלת שנמשך ממנו בטוב גופיי אם להקנות אמונתו והוא תכלית זכירתו בספר להקנות אמונה לבד הנה למיעוט פרסומו קצרה התורה מזכירתו במשה וכבר נמעדו בזה רגלי קצת מחכמינו שהכחישו הנס הזה. ואמרו שמהירות הפלגת הנקמה אמר שהיה כאלו נתאחר מלבא השמש וממה שיחוייב היות הנס כפשוטו היא עמידת הירח בעמק אילון שלא היה לו מבוא בזכרתי' שהנקמה כבר נעשתה ביום אלא שהעניין כפשוטו והודיע לנו שאיחור התנועה היה בשאר הכוכבים גם כן ביחס אחד וזה כדי שלא יתבלב' סדור הגרמים השמימיים המוגבל אשר גזרה חכמתו ולפי שהמאורות הם המנהיגים הגדולים ושתנועתם יותר מורגשת היה די בזה בזכירת השמש והירח והנה במאמר הג' נוסיף באור והתר הספק הזה בג"ה. ובכאן הותרו הספקות האלו בעניין הנפלאות. ואם הספק אשר במשיג הג' הנתלה בנתינת חסבה לרתרשלות הנביאים לקרא ליחר האומות לעבודת יי הנה התרו ממה שיקל כאשר נקבל מאמר נכבד א' לרז"ל אמרם קשים גרים לישראל כספחת. ובאורו כי למה שהתבאר בזולת זה המקום שהגרמים השמימיים מנהיגים העולם הזה השפל והיו הצלחות אשר לנולדים והרעות ביחס אל האבות כמו שהתבאר בספר הפרי לתלמי המלך והיה מחכמת השי' להישרת האומה למה שיחסר הטבע להשלימו למלאכה והיא התורה אשר הכוונה כלה הגעת השלמות האנושי דגתלה בקיום האמונה והעבודה הנה היו הגרים הבאים משאר האומות קשים לישראל להיותם בלתי מוכנים אל השלמות הזה ואיך לא והנה עכ"ז הגיע מה שהגיע מהאבות החטאם בנפשות' להמש' אחר ע"ז וכ"ש שאם נתערבו בגוים שלא היה נשא' זכו' מהאומ' ולהיו' מחסד העליון לזכות האומה בזאת התורה כמאמר רבי חנינא בן עקשיא בסוף גמרא מכות הערימה החכמה האלהית לבלתי קרא לזולתינו עד יבא ויורה צדק שבאמצעות בגלותינו ופזורינו בגוים יתפרסם שמו יתב' באומות ויזכרו מופתי הנביאים ונפלאות השם. ובהגלות האמת יבאו כלם לעבדו שכם אחד וימחה שם ע"ז מן העולם כאמרו כי אהפוך אל עמים שפה ברורה וגומר. זהו מה שיראה בהתר אלו הספקות והוא מה שרצינו בו בזה הפרק. והנה לא ראינו בכאן להעיד על הספק שהעירו בו קצת החכמים אמר לא ימלט העניין אם היה שהשם יחדש הנפלאות או שכל אחד נבדל אם שתתחדש לו ידיעה ושינוי רצון בהתחדש הנפלאות או שהיה מסדור ומוגבל מקודם ואז יבטל טבע האפשר. וזה שכבר תבאר שמידיעת השם בעתיד לא יבטל טבע האיפשר ויתבאר עוד בשלמות בכלל ה"ה מזה המאמר בג"ה:

הפרק ד בבאור הדרך אשר תושג בו מדרגת הנבואה כפי מה שתגזרהו התורה ויסכים בו העיון:

ואומר למה שהתבאר בגדר הנבואה היותה שפע שופע מהאל יתברך על האדם הנה הוא מבואר שהמוכן אל השלמות זה הוא הדבק בו והמתבודד תמי' בעבודתו ולזה אם ותבאר שבאמצעות התורה והמצות ישג הקשר והדבקות בו יתברך שהוא תכלית השלמות במין האנושי הוא מבואר שהדרך הנכון אשר תושג בו המדרגה הזאת הוא בהשגת התכלית הזה שהוא העבודה והאהבה האמתית אמנם בכלל הששי יתבאר תכלית הבאור היות הדבקות והקשה הזה תכלית התכליות כלם אשר יושג באמצעות התורה ולזה הוא מבואר שכל אשר יתחזק הקשר והאהבה יהיה יותר מוכן אל ההשגה הזאת וכאשר יתמיד בקשר הזה ויפליג ההתבודדות באהבתו אין ספק שיושפע עליו השפע האלהי אם לא יעיקהו מעיק. וכבר התנו ז"ל ואמרו אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר. הנה החכמה הוא תנאי עצמי לנביא כי חכמת התורה היא המביאה אל התכלית הזה בעצם ובזולתה לא יושג התכלי' כמו שרמזו חכמים זכרם באמרם לא עם הארץ חסיד. ואמנם למה שהנביא יותר מוכן להישיר זולתו ולזה הוא נושא את נפשו. וכמו שהתבאר בפרק הב' התנו שיהיה גבור להיות אמיץ לבו להוכיח לזולתו. והתנו גם כן עשיר שלא יחסר לו דבר באופן שיצטרך להטריד נפשו בצרכי מחיתו ושיהי' שמח בחלקו כמו שבארה המשנה כי הנבהל להון ישוטט מחשבתו בהבליו ויפריד הקשר ויחליש הדבקות ולזה כאשר יתבודד החכם באהבתו ויסכימו בו התנאים וישלימו ההכנות כאשר לא יעיק מעיק מחוץ אין ספק בשיושפע עליו רוח נבואי. והנה לפי מה שבא בקבלה מתנאי השפע הזה הוא המקום כמ' שיבא עוד בכלל הששי בגזירת המקום ברוך הוא. ואולם דעת הפלוספים בזה במאמרו שהאיש החשוב בשכלו ובמדותיו כאשר היה כחו המדמה שלם ויוכן בהכנות הצריכות אין ספק בשיתנבא והיה א"כ האיש המוכן להתנבאות אי אפשר שלא יתנבא. והנה הרב קיים דעתם אלא שהוסיף שבאשר יוכן לנבואה יעבור שלא יתנבא ברצון האל יתברך והוא אצלי כדמות הנפלאות וזה שכאשר הפלוספים ישאר הפלא איך היה שלא נמצא בכל זה הזמן אשר הועתקו אלינו קורותיו מי שהגיע לזאת המדרגה אחר נתינת התורה אלא מהאומה הנבחרת והנה חכמת היונים והכשדים מפורסמת מאד ולזה יחס מניעת ההשגה מהם לפלא ואמנם עדיין יפלא איך הפלא הזה בכלם רוצה לומר בחכמי הגוים. אבל כאשר נניח הדעת האמתי כמו שהנחנוה לא יהיה מקום לפלא הזה. כי העבודה האמתית והאהבה שבאמצעותה תושג זאת המדרגה תשלם בעצם התורה והמצות עם שהוא רחוק מאד שנניח שמי שיצליח לנבואה ויהיה מוכן לה יחדש השם יתברך אות למנוע הטוב מבעליו. והנה אשר נאמר לברוך בן נריה ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש אינו ענין לזה כמו שאמר הרב שהנבואה בהק ברוך בן נריה גדולות. אבל המוכן לנבואה ולא יעיק לו מעיק מחוץ א"א שלא יסתבך בטרדות הזמן וזולתו אשר בעבורם נמנעת הנבואה בגלות הזה כמאמר רז"ל אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה שנאמר והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח יי'. וזהו מה שרצינו לבארו בפרק הזה. ובכאן נשלם הכל הרביעי מזה המאמר. והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה:

הכלל הה'

בבחירה לפי שכבר קדם לנו שמיסודות הדת הוא הבחירה ושתהיה רשות כל אדם נתונה לו למה שלא תפול שם השלוס למוכרחת ואונס לפעול דבר מוגבל. אבל צריך שיהיה מונח לרצונו הפשוט לכל אחד מהצדדין ואז תהיה הצואה לו ראויה ומתיחסת: והיה יסוד הבחירה היות טבע האיפשר נמצא והיה הראשונים כבר נתחבטו בו. ומצינו בהם לפי שהגיע לידינו מדבריהם דעות מתחלפות. הנה צריך שנחקור בזה כפי התורה והעיון. ולפי שהדעות שמצאנו בזה הם ג' חלקי המאמר הנה חלקנו הכלל הזה לג' פרקים. הא' הראשונים בשני הדעות וטענותיהם' כפי מה שבא בכח דבריהם'. והב' נזכיר בו מה שתחייבהו התור' והעיון לפי מה שיראה לנו וראוי שלא ישיגנו עצלה בחקירה הזאת כי הפנה הזאת יסוד ועמוד גדול בידיעת השם הנמצאות כמו שנזכר בכלל הא' עד שהטעות בזה תביא אל הטעאות גדולות ועצומות בידיעתו יתברך והשגחתו בנמצאות ולזה צרפנו עוד ג' פרקים כמו שיראה בדברינו בכלל הזה בג"ה:

הפרק א בבאור דעת מי שיראה שטבע האפשר נמצא:

והנה יתבאר זה אם מצד העיון ואם מצד התורה אם מצד העיון יראה מפנים מהם כי למה שהוא מבואר שהדברים טבעיים היו או מלאכותיים לא ימצאו אלא בדקדימת ד' סבו' והם הפעל והחמר והצור' והתכלי' כמו שהתבאר בספר השמע. ואנחנו נראה בקצת הדברים שמקצת סבותיהם נמצאות וקצתם בלתי נמצאות ואיפשר שימצאו כלם או שלא ימצאו הנה באפשרות סבות הדברים יתחייב אפשרות הדברים עצמם. ומהם שאנחנו נראה הרבה מהדברים נתלים ברצון. ולפי שהיא מבואר שהאדם לו שירצה ושלא ירצה למה שאם היה מחוייב לא היה רצון אבל הכרח וחיוב הנה אם כן הוא מבואר שטבע האפשר נמצא. ומהם שכבר התבאר בספר השמע שהדברים מהם שיבאו בקרי ובהזדמן ומפאת נפשם ואם היו הדברים כלם מחוייבים כמו שהתחייב אם לא היה טבע האפשר נמצא היה כל אחד מהם מחויב שימצא ומה שהוא מחוייב שימצא לא יצדק עליו שימצא בקרי כי לא יצדק עלות השמש מחר שיעלה במקרה ולזה הוא מבואר שאין הדברים כלם מחוייבים ושטבע האיפשר נמצא. ומהם שאם לא היה טבע האפשר נמצא והיה האדם מוכרח על פעולותיו. יהיה ההשתדלות והחריצות דבר בטל. והיה מתחייב בטול הלמוד וההתלמדות ובטול ההכנות וההצעות כלם. והזריזות באסיפות הקניינים והדברים המועילים והבריחה מן המזיקין וזה כלו הפך המפורסם והמוחש ומהם כי למה שהיה הרצון לאדם נמשך אל הנפש המדברת שהיא נבדלת מההמר אין הראוי שיפעל בה דבר חומרי כאלו תאמר גופות הגלגלים שהם פועלים בגופות השפלים למה שהוא מבואר שהנבדל היא מיוחד לפעול. והחמר מיוחד להתפעל כמו שהתבאר זה במה שאחר הטבע. ולזה אין ראוי שיחשב שהגלגלים שהם בעלי גופו' יפעלו ויכריחו נפש האדם אבל הרצון בו משולח ומשולל מכל חיוב. הנה מכלו הפנים יראה מצד העיון שטבע האפשר נמצא. אולם מצד התורה הוא מבואר גם כן מפנים מהם שאם היו הדברים כלם מחויבים והיה האדם מוכרח על מעשיו היו מצות התורה ואזהרותי' כלם לבטלה אחר שהם בלתי מועילות להיות פעולות האדם מוכרחות ואיננו בעל יכלת ורצון עליהם: ומהם שאם היה האדם מוכרח בפעולותיו היה הגמול והעונש עליהם עול בהקו' יתברך חלילה למה שהוא מבואר בעצו שהגמול והעונש בפעולות לא יפול אלא בפעולות האדם הרצוניית אבל בפעולות שהוא מוכרח ואנוס לא יתכן בהם גמול ועונש ולפי שהגמול והעונש שרש משרשי התורה הוא מחויוב שהאדם בעל

רצון משולח בפועולותיו ונקי מכל אונס והכרח· ומזה יתבאר שטבע האפשר נמצא. והוא כונת זה הפרק.

הפרק ב' בבאור דעת מי שיאמר שטבע האפשר בלתי נמצא.

והנה יתבאר זה ג"כ אם מצד העיון ואם מצד התורה אם מצד' העיון יראה מפנים מהם כי למה שהתבאר בהכמה הטבעית שכל הדברי' הנופלים תחת ההויה וההפסד יקדם בהכרח ד' סבות למציאותם והיה שבמציאות הסבות ימצאו המסובבים בהכרח הנה א"כ מציאות המסובבים מחוייב לו אפשר וכאשר נעיין זה ג"כ במציאות הסבות הנה הוא מחוייב בהכרח שיקדם מציאות סבות אחרות עליהם אשר במציאות יתחייב מציאות הסבות ההם ויהיה בהכרח מציאותם מחוייב לא אפשרי' וכאשר נבקש לסבות ההם סבות אחרות יהיה המשפט בהם א' עד שיכלה אל הנמצא הראשון המחוייב המציאות יתברך שמו התבאר אם כן שטבע האפשר בלתי נמצא ומהם שהיא הידוע בעצמות ומוסכם עליו שהדבר שאפשר שימצא ושלא ימצא יצטרך לסבה תכריע מציאות על העדרו ואם לא היה ההעד' קים ולזה כשנניח האפשר נמצא הנה בהכרח כבר קדמה סבה חייבה מכריע מציאותו על העדרו והיה הנמצא א"כ אשר הונחה אפשר מחוייב וכאשר נעיין גם כן בסבה הקודמת אם הונחה אפשרית כשנניחה נמצאת יתחייב בה אשר התחייב באפשר הראשון אשר הונח עד שיכלה אל הסבה הראשונה והנמצא הראשון המחוייב מציאות יתברך ומהם שהם מן הידוע בעצמו ומוסכם עליו שכל מה שיצא מן הכח אל הפעל יצטרך אל המוציא זולתו יוציאהו ולזה יתחייב שכאשר יתחדש רצון האדם לפעול דבר מה הנה הרצון אשר היה בכח ויצא אל הפעל הנה מוציאו זולתו בהכרח והוא הדבר אשר הניע הכח המתעורר להתקבץ להסכים עם הכה המדמה כמו שהתבאר בספר הנפש שהוא סבת הרצון הנה אם כן כשנמצא הקבוץ ההוא אשר הוא סבת הרצון כבר היה הרצון מחוייב והקבוץ גם כן מחוייב כשנמצא המניע וכשנאמר בזה שהמניע הרצון ההוא הוא הרצון לבד שהוא הפך החיוב הנה יתחייב מזה אחד מב' בטולים אם שיהיה הדבר מניע לעצמו ומוציאו מן הכח אל הפעל והוא הפך ההקדמה המוסכם עליה ואם שיהי לרצון רצון קודם יניעהו ויוציאהו מן הכח אל הפעל ולרצון הקודם רצון אחר קודם ויתחייב לרצון אחר רצונים בב"ת והוא בתכלית הביטול עם שכל אחד מתחייב מהקודם לו ולא יהיה ג"כ אפשר ומהם שהוא מן הידוע בעצמו כמו שנאמר שכל דבר מהודש צריך מחדש יחדשהו כי הדבר לא יחדש עצמו ולזה לא יצוייר שיהיו שני אנשים על מצב אחד ומזג אחת ותכונה אחת ויחס אחד לדבר מה בלי חלוף כלל לא יעב שיבחר האחד מציאותו והאחר העדרו. אבל יתחייב שיבחר הא' מה שבחר ורצה האחר וזה שאם היו מתחלפים בבחירה ירצון להיות החלוף מחודש יצטרך אל מחדש ומה סבת החדוש מי יתן ואדע אחר שהיו מסכימים במזג ובמולד ותכונה מכל הצדדין ואם האמר שמציאות האנשים האלו נמנע הנה אין החיוב מצד היותו נמנע אבל מצד היותו אפשר וכאשר התבאר שהוא מחוייב בהם שיהיה הרצון אחד הנה אם כן הוא מחוייב והכרחי שלא יהיה א"כ אפשרי ומהם שכבר התבאר בכלל הא' מזה המאמר שידיעת הש"ית מקפת בכל הפרטים במה שהם פרטים ואם הם נעדרים שלא יצאו אל המציאות ולזה הוא מתחייב בהכרח שיגיע ואם לא לא היתה ידיעה אבל מחשבה או טעות א"כ מה שהונח אפשר הוא מחוייב אין המלט ממנו ומהם שאם היה טבע האפשר נצא הנה נצטרך להורות בהכרח המציאות הרצון בא'

מב' חלקים בזולת סבת מחייבם אפשרי ויתחייב א"כ שידיעתו בו איננו מעצמותו כי ידיעתו הנמצאות להיותו סבותם אבל תהיה ידיעתו קנוי' ונאצל' ממציאותם והוא בתכלית הבטול שתהיה לידיעתו התחל' מזולתו. ומהם שהוא מבואר כי ההשגח' בפרטים כשלא תהיה מצד הסדור הכולל היא נמנעת אלא בכח היולני והוא נמנע בחקו ית' והנה להיות מציאות הצד האחר בזולת סבה מחייבת הנה אינה משגת מצד הסדור הכולל הנה מכל אלו הדברים יראה מצד העיון שטבע האפשר בלתי נמצא ואולם מצד התורה למה שיתבאר ממנה כמה שאין ספק באמתתו ממה שזכרנו מידיעת השם שהיא מקפת בכל הפרטים ואם הם נעדרים וגם בנביאים נמצא שהיו מודיעים הרבה מהפרטים קודם היותם ואם לא היו מחוייבים בעצמם רצון מה שהוא תלוי בבחירה כמו העניין בפרעה שכל זה הוראה גלוי שטבע האפשר בלתי נמצא והוא כוונת זה הפרק.

הפרק ג. בבאור הדעת האמתי כפי מה שחייבהו התורה והעיון.

ונאמר שאחר שיש בכאן טענות מתחייבות מציאות טבע האפשר. וטענות מחייבות העדרו הנה לא נשאר אלא שיהיה טבע האפשר נמצא בצד מה ובלתי נמצא בצד מה. ומה הם אלו הצדדין מי יתן ואדע. ואומר שכאשר עיינו בטענות המחייבות מציאותו הנה לא יחייבו מציאותו אלא בבחינת עצמו. וזה שהטענה הראשונה מהיות קצת הדברים אפשר שימצאו כל סבותיהם ושלא ימצאו הנה הוא מערכה על הדרוש. וזה שאפשרות הסבות ההם הוא הדרוש ג"כ ולזה לא תתן האמת כלל בדרוש הזה. ואולם הב' הלקוחה מהרצון למה שהוא מבואר שהאדם לו שירצה ושלא ירצה הוא ג"כ מערכה על הדרוש כי האומר בהעדר טבע האפשר יאמר כי הרצון מניע יניעהו יחייב חול הרצון בדבר ההוא או בהפכו המניח ההוא יהיה סבת הרצון. ולזה יהיה המניע הוא המחייב חול הרצון עם השאר רצון רצון לא חיוב והכרח כי הוא לעצמותו אפשר שירצה אחד מההפכים בשוה לולי מניע יחייבהו שירצה האחר והוא לא ירגיש בשום הכרח ואונס· ולהיות לעצמותו אפשר שירצה אחד משני ההפכים בשוה יקרא רצון לא חיוב: ואולם הג' הלקוחה ממה שהתבאר בטבעיות מהיות קצת הדברים נופלים בקרי הנה לא תחייב האפשרות אלא בבחינת עצמו ומהצד ההוא תתאמת נפילתם במקרה. אבל לא ימנע שלא ימצאו בסבותיהם שהם מחייבות מציאותם. ואולם הד' שיסודה החריצות והשתדלות מבואר שלא תחייב אלא אפשרות הדברים בעצמותם כאלו תאמר אלו היה היות האיש הזה מוכרח להיות עשיר לעצמותו היה ההשתדלות באסיפת הקניינים דב' בטל אבל אם חונח אפשרי לעצמותו ומחוייב בבחינת סבתו שהוא החריצות והשתדלות לבטלה. אבל יהיה הסבת עצמיית לאסיפת הקניינים ואסיפת הקניינים מסובב לה. ואין דרך לומר היות הסבה לבטלה למסובב אלא אם כן היה המסובב מצד עצמו מחוייב לעצמותו במציאות הסבה או בזולת' ואז לא היה מסובב. ואולם ה"ה הוא מבואר שלא תתן האמת על כ"פ וזה שהנפש המדברת אינה נבדלתה אבל היא היולנית ומתפעלת ממזג הבעל נפש: ולזה היא אפשר בגופות הגלגלים וכ"ש במניעיהם שיפעלו במזג הבעל נפשי ויניעו הכח המתעורר אשר באמצעות הסכמתו עם הכח המדמה יהיה הרצון כמו שהתבאר בספר הנפש· ואם תהיה ההנעה על צד החיוב או ישאר האפשרות קיים לא יתבאר זה מהטענה ההיא ולזה הוא מבואר

שאין בכל הטענות שמצד העיון שיחייב מציאותו טבע האפשר אלא בבחינת עצמות הדברים הנמצאים ולא בבחינת סבות. והנה הטענות אשר מצד התורה גם כן לא יחייבו אלא מציאותו בבחינת עצמו. וזה שהטענה הלקוחה ממצות התורה ואזהרותיה שאם הדברים מחוייבים היו המצות והאזהרות לבטלה האפשרית בבחינת עצמם. וזה אמנם הוא מבואר שלא תחייב אלה הדברים שאם היו הדברים מחוייבים בבחינת עצמם היו המצות והאזהרות לבטלה אבל אם הדברים אפשריים בבחינת עצמם ומחוייבים בבחינת סבותיהם לא יהיו המצות והאזהרות לבטלה אבל לתכלית חשוב. וזה כי יהיו סבות מגיעות לדברים אשר הם אפשריים בעצמם במדרגת הסבות אשר הם סבות למסובביהם בחריצות והזריזות באסיפת הקניינים. ואלו הדברים המועילים והמבריחים מן המזיקין. ולזה יתאמת שאין כטענה הזאת מה שיחייב מציאות אפשרות בבחינת הסבה. ואולם הטענה השנית הלקוחה מהגמול והעונש שאם היה האדם מוכרח במעשיו היה הגמול והעונש עליהם עול בחקו יתברך. יראה שהיא טענה חזקה לבטל כל חיוב. ואמנם כשנתבונן בה אין התרה ממה שיקשה וזה שאם היו הגמול והעונש מתחייבים מהעבודות והעבדות התחייב המסובבים מן הסבות הנה לא יאמר בהם היותם עול. כמו שאיננו עול הקרבות אל האש שישרף. ואם היה קרבתו בזולת רצון. והנה כבר יתבאר זה במאמר הג' בג"ה. ולזה הוא מבואר שאין בכל הטענות ההם מצד העיון ומצד התורה מה שיחייב מציאות טבע האפשר בבחינת סבתו. וכן חום' שכאשר עניינו בטענות המחוייבות העדרו הנה לא יחייבהו אלא בבחינת סבתו. וזה שהטענה הא' והב' והג' הלקוחות מסבות הדברים והמניעים היוצאים מן חכח אל הפעל. והטענה הד' ההכרחית גם כן מבואר מענינם שלא יתנו החיוב אלא בבחינות הסבות. אבל בבחינת עצמם כבר נשארו אפשריים כמו שתאמר בחמר הראשון שהוא בבחינת עצמו אפשרי לקבל הצורות בבא זו אחר סור זו. ואם בבחינת המניעים הוא מחוייב להתהות מהנחשת זינגרה בבחינת סבותו והוא עם אפשריותו בבחינת עצמו אשר לא יסור ממנו. ולזה בהתהות הזינגרה יש לו חיוב אמתי בבחינת סבותיו ר"ל אשר יסור. וכן הטענות הלקוחות מודיעות השם בעתיד ומהודעת העתידות לנביאים ואף במה שנתלה בו הבחיר' הוא מבואר שלא תחייבנ' בטול אפשרות כבחינת עצמם. ואבל כבר היו הדברים אפשריים בבחינת עצמם ומחוייבים בבחינת סבותם. ומצד חיובם הוא תידיע' קודם חיובם. ולזה הוא מבואר שאין בכל הטענות ההם מצד העיון ומצד התורה מה שיחייב. חיוב הדברים בבחינת עצמם ולזה היה האמת הגמור כפי מה שתחייבהו התורה והעיון שטבע האפשרי' נמצא בדברים בבחינת עצמם לא בבחינת סבותם אלא שהפרסום הזה מזיק להמון למה שיחייבהו התנצלות לעושי הרעה ולא ירגשו שהעונש נמשך מהברות בהמשך המסובב מן הסכה. ולזה היה מהחכה האל יתברך לשימם רוצה לומר למצות ולאזהרות אמצעיים מניעים וסבות חזקות להישירי האדם אל ההצלחה האנושית. וזה אמנם לחסדו ולטובו הפשוט והוא היסוד האלהי הנרמז באמרו כי כאשר ייסר איש את בנו יי' אלהיך מיסרך. שהוא ידוע שהאב לא ייסר את בנו לכוונת הנקמה ולא לתכלית היושר אלא לתועלת הבן. וכן כשיישר השם את האדם אין הכוונה הנקמה ממנו ולא לתכלית היושר המדיני שאיננו ראוי' אלא בהיות האדם ברצונו גמור בלא שום הכרח ואונס אבל הכוונה הטוב לכלל האומה והוא המכוון בו. ולזה יהיה ראוי גם בהיותו מחוייב בבחינת שבתו שזהו הטוב לאדם. אלא שצריך להתעורר שהחיוב הזה הוא ראוי כשיהיה באופן שלא ירגיש

בו הפועל אונס והכרח והוא יסוד הבחירה והרצון. אבל בפעולות ההכרח והאונס רוצה לומר שיפעל האדם והוא מוכרח ואנוש שלא יפעלם ברצונו הנה למה שאיננו פועל בהסכמת כחו המתעורר עם המדמה איננו פעול נפשו. ואם ראוי שימשך לו העינש. וזה שאין לפעולות האנסיות מבוא בשתהיינה האזהרות והמצות מגיעות לעשותם או להתרחק מהם כי מה שאין לאדם מבוא עליו לא יתכן בו מצוה ואזהרה והעונש בעברות לא יהיה מהיושר האלהי למה שלא נמשך ממנו הטיב. ואולם אם אי אפשר' מבלתי שנאמ' הרצון חייב כן שירצה חייב כן שירצה או שלא ירצה בזולת מניע מחוץ. הנה כפי התורה כבר אפשר שתחול החלוקה בדרך אשר לקחנו בכלל הא' מזה המאמר. וזה שיהיה הדבר אפשרי' בבחינת עצמו וסבותיו ומחוייב בסבת ידיעתו כמו שאפשר בשהנח נמצא וידוע הוא אפשרי בבחינת עצמו והוא בבחינת מציאותו מחוייב אז והיותו ידוע. ואם שהוא יתברך ויתעלה שמו יודע הדברים קודם היותם. ולזה יראו שמה שהוא מחוייב קודם היותו איננו אפשרי. הנה איננו אפשרי בבחינת ידיעתו אבל הוא אפשרי בבחינת עצמו: ולהיות ידיעתו בלתי נופלת בזמן הנה ידיעתו בעתיד כידיעתו בדברים הנמצאים אשר לא תחייב הכרח וחיוב בעצם הדברים. אלא שכאשר נקשה ונאמר האם ידיעתו קנויה מהנמצאים. כמו שקדם בשני הספקות האחרונים. נשיב ונאמר שאנחנו לא נדע איך ידע אחר שידיעתו עצמותו. והוא דרך הרב לפי דעתינו, ואולם כבר אפשר שיאמר עוד נתשובה כי למה שהוא מבואר שהדברים המושגים אינם מושגים כפי טבע הדברים המושגים. אבל כפי טבע המשיג. וזה יראה דראות מבואר בהשגת החושים כי הנה חוש המשוש ישיג מושגו כשיקרב אליו וימשחו וישיג במקום המשוש לבד קור או חום קושי או רחות וחוש הראות ישיג ברחוק מקום ועניינו. וכן התקש בשאר. ולזה כאשר היה המשיג הזה נצחי בלתי נתלה בזמן ראוי שישיג מושגו כפי מדרגתו שהוא בלתי נתלה בזמן וזה אמנם לעצמותו. ולזה ישיג כמה שלא נמצא השנחה נצחי כאלו היה נמצא. והכלל העולה מהדברים שהחמר הזה האפשרי כל אשר תפול בו הבחירה אם נאמר שטבע הרצון כן חייב שירצה ושלא ירצה בזולת מניע מחוץ והוא הדרך הנכון לפי התורה יהיו הדברים איפשריים בבחינת סבתם ועצמותם ומחוייבים בבחינת ידיעת השם. ולהיותם אפשריים בבחינת עצמותם הנה החריצות ראוי בהם. והמצות והאזהרות והגמול והעונש עליהם למה שאם היה בוחר ההפך כבר היתה ידיעת השם יתברך בו בהפך. ולא ישאר אלא השאלה איך ידע השם יתברך הדברים האפשריים. וכבר חשבנו בו אם כפי דעת הרב ואם כפי דעתינו ובכלל למה שהוא מקנה המציאו לזולתו מהנמצאים הידיעה בהם ראוייה מחוייבת. ואיך שיהיה שורש העניין כלו האפשרות מצד וחיוב מצד אין המלט ממנו. וכבר העיד השלם אשר נכנס בשלום ויצא בשלום על כל העמוקות במאמר קצר. אמרו הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה הנה באמרו הכל צפוי הורה שהדברים כלם מסודרים וידועים והוא השורש הגדול אשר אין ספק באמתתו אשר נמעד בו רגלי קצת חכמינו והוא אשר הביאו לגלות הסוד הזה למה שנתפרצו בו רבים מאומתינו היום: ובאמרו והרשות נתונה העיד על סוד הבחירה והרצון כי רשות כל אדם נתונה לו בבחינת עצמו כי לא תפול הצואה למוכרח ואנוס ובאמרו ובטוב העולם נדון העיד על היושר אלהי בדין רוצה לומר בגמול ועונש שאיננו לא לתכלית נקמה ולא לכוונת בקשת יושר מדיני המוני וזה אמנם לא לחיוב אשר מפאת הסבות אלא לסבת הטוב כמו שקדם

ובאמרו והכל לפי רוב המעשה אפשר שהעיד על חיוב הסבות שיש שם קרובות ורחקות באמרו כי גבוה מעל גבוה שומר או ירמוז אל השרש הידוע לפי' הקבלה היות העולם נדון לפי רובו. או אפשר שירמוז אל שרש גדול שיתבאר בכלל הו' בנ"ה:

הפרק ד ואיך שיהיה הדעת הזה החיוב אם החיוב בבחינת הסבות או החיוב מבחינת ידיעתו יתברך:

נרמז במקומות בכתובים וביחוד בספר קהלת ובמאמרי חכמים זכרם לברכה במקומות אמרם אין אדם ניקף באצבעו מלמטה שאין מכריזין עליו מלמעלה. ודרשו אמרה כי יפול הנופל ממנו. ראוי זה ליפול משששת ימי בראשית שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב. הרי שעם היות עברו מהאפשריים מה שעברו מששת ימי בראשית היה ראוי זה ליפול. והסבה הקרובה העדר המעקה. ועם זה יוחס אל הקרי והידיעה נמנעת לאדם למה שלא תקיף הפרטים להיותם בלתי בעל תכלית. אמנם היא מחוייבת למי שהוא בלתי בעל תכלית. וממה שיורה על זה גם כן אמרם לא דוד היה ראוי לאותו מעשה. ולא ישראל היו ראויין לאותו מעשה אלא לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד. ואם חטא צבור אומרים לו כלך אצל צבור. ועם זה היו נענשים. והנה לא יתישב זה אלא בדרך אשר ביארנו (בכחרהו) ומה שיורה על החיוב גם כן אמרם בשעת שאמר להם הקדוש ברוך הוא מי יתן והיה לבבם היה להם לומר תן אתה תן ואף משה לא רמזה להם אלא לאחר ארבעים שנה. מכאן שאין אדם יורד לסוף דעת רבו אלא עד ארבעים שנה. ומאמרים רבים זולת אלה מוסיפין ספק ומבוכה לפי הנראה מהם ומתישבים בדרך זה כפשטם. וממה שיורה על קיום ההשתדלות עם החיוב הוא אמרם אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אמתי. ורבים זולתם אין צורך לזוכרם כמו מה שאמר בגמרא סוכה בשביל ששה דברים חמה לוקה וכמו שבא במסכת מכות אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו כ"ג אחר נגמר דינו חוזר במיתתו של שני. ואמרינן בגמרא מאי הוה ליה למעבד היה לו למקש רחמים שיגמר דינו לזכות ולא בקש שכל אלו המאמרי' אין להם קיום אלא במה שהתבאר מהיות הדברים כלם מסודרים וידועים לו ,תברך טבעיים היו או בחיריים ודי בזה לפי כוונתינו. והנה בכלל הששי יבאו דברים מסכימים ונאותים אל הדעת הזה להיות טבע האמת עד לעצמו ומסכים מכל צד ובכאן הותר הספק הגדול שייעדנו בכלל הא' מזה המאמר להתירו בכאן אשר מעדו בו רגלי הרבה מהראשונים כי לא שערו בחיוב אשר יסכים עם היושר האלהי התוריי. ואם היה מה שלא יסבלהו היושר המדיני ההמוני וכ"ש לפי דעת התורה: והוא הנכון שיסכים היושר המדיני ההמוני ודעהו: שבח והתהלה לאל.

הפרק ה בתוספת באור הדעת הזה בהתר הספק העצום הזה אשר לא סרו הקודמים להסתפק עליו:

והוא איך יסכים היושר האלהי בגמול ועונש עם החיוב. ואם היה שיסכים מה ההפרש בין החיוב אשר בבחינת הסבות בזולת הרגש אונס והכרח ובין החיוב אשר בהרגש אונס והכרח. וזה שכבר יחשב שאם מעשה המצות

והעברות הם סבות והגמול והעונש מסובבים להם עם חיוב המעשים הנה לא היה ראוי שיובדל חיוב בזולת הרגש הכרח והחיוב בהרגש הכרח כשיהיו הגמול והעונש מסובבים לאחר ובלתי מסובבים לאחר אחר שאין המלט לחיוב בשום פנים. ואם היה שנודה בהבדל הזה שבהרגש האינם וההכרח לא יהיה מקום לגמול והעונש למה שלא יהיה אז רצוני כלל. וכשלא ירגיש אונס יקרא רצוני ואם הוא מוכרח אלא שלא ירגיש בהכרח הנה בדעות אשר בפנות התוריות איך יהיה בהם גמול ועונש מי יתן ואדע כי הוא מבואר לפי הקבלה שהעונש בהם נפלא כאמרם אבל המינים והאפרקוסים ושכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים. ואמרם במשנה. אלו שאין להם חלק לעולם הבא וכו' וכבר יראה בהם שאין לרצון ולבחירה מבוא בהם כלל וזה מפנים ראשונה שאם היה הרצון הכרחי' באמונות. הנה אם כן האמונה לא תהיה מדרגתה בחוק האמתי וזה שהרצון לו שירצה ושלא ירצה· וכבר נוכל להאמין שני הסוברין בבא זה אחר סור זה וכן תמיד וזה שאם ירצה להאמינם והוא בתכלית חבטול. שנית שאם היה הרצון הכרחי באמונה הנה אם כן המגיע המחדש האמונה ההיא מסופק האמת בה· וזה שאם המגיע בלתי מסופק האמת כלל. הנה אין צירך בו לרצון. ואם המחדש מסופק האמת צורך בו הנה לרצון. ואם המחדש מסופק האמת בו הנה אם כן האמונה מסופק האמת בה· ג' יראה מזה הצד שאין לרצון מבוא על האמונה. וזה שאין האמונה דבר זולת חיוב היות הדבר חוץ לנפש כמו שהוא בנפש. ומה שהוא חוץ לנפש אין לו התלות ברצון דאמונה בו שהוא כן הנה אם כן אין לאמונה התלות ברצון. ואחר שהתבאר זה אומר שהמאמין אמינה מה. וכל שכן אם היא אמונה מופתית אין אפשר מבלתי שירגיש חיוב והכרח גמור להאמין האמונה ההיא. וזה שאחר שהמגיע ההוא חזק החיוב אין המלט ממנו והוא המופת המוהלט אחר שהנחנוה אמונה מופתית. הנה החיוב וההכרח מבואר נגלה ומורגש אצלו שהוא נמנע בחקו ולהאמין סותר האמונה ההיא. ולזה אם היה המין הזה מהכרח רצוני המורגש בו בלתי ראוי הגמול והעונש עליו כפי מה שהונח. הנה לא אשער איך יתכן הגמול והעונש באמונות והנה מה שראוי שיאמר בהתר הספקות האלו כפי מה שנאמר. הנה ראשונה למה שהיושר האלהי פונה תמיד אל הטוב והשלמות. והיה הטוב והשלמות המצאת סבות מניעו' אל פעילות הטוב היה מחוייב בחק היושר האלהי להמצאת המצוות והגמול והעונש בהם להיותם המצאת סבות מניעות אל פעולות הטוב והיו הסבות מניעות למה שהגמול והעונש נמשך מהם כהמשך המסובב מן הסבה. ולזה יניעו הרצון והבחירה אלא מה שיניעו להתקרב אליו ולהתקרב ממנו. ולזה שיתישב שראוי שיסכים היושר אלהי כגמול והעונש עם החיוב. ואמנם ההבדל אשר בין החיוב בזולת הרגש אונס והכרח ובין החיוב אשר בהרגש באונס והכרח הנה הוא הראוי ממה שאומר. וזה שכב' יתבאר ממה שיבא' בגזיר' הצור בכלל הר' אם מצד העיון ואם מצד הכתובי' מסכים עם מאמרי רז"ל במקומות מתחלפים שהתכלית הנכסף בעבודות ובפועלות הטוב הוא החשק והשמחה בהם שאיננו דבר זולת ערבות הרצון לפעול הטוב. וזה לפי שהוא יתברך בתכלית האהבה והערבות להשפיע לפעול הטוב. והיה הקשר וחדבקות אם כן ללכת בדרכיו כפי מה שאיפשר ולזה כאשר היה החפץ והערבות הזה בנפש היה פעל נפשיי אשר באמצעותו יהיה הדבקות והפרוד. ולזה היה ראוי שימשך ממנו הגמול והעונש כהמשך המסובב מן הסבה. וכאשר נעדרה הנפש מן החפץ הזה כמו שיהיה אדם

מרגיש אונס והכרח בפעולותיו הנה הפעל ההוא לא יפעלהו הנפש ולא יתחייב ממנו דבקות ופרוד למה שהיה הפעל מופשט מרצון נפשיי ולזה לא היה ראוי לגמול ועונש כלל. ויתישב גם כן ההבדל הזה. אבל כשיתישב ההבדל הזה איך יתישב הגמול והעונש באמונה וזה כי ייעודי הגמול והעונש בהם א' איפשר שימשיכו הרצון והבחירה על האמונות ושיהיו סבות מניעות להם אחר שהונח שהאדם על האמונות בלתי בחיריי ואין לרצון שום מבוא עליהם. וכבר נתפתו קצת חכמינו כפי מה שיראה בכח דבריהם שהגמול על האמונות לא יפול בחק היושר והעול למה שהגמול טבעיי ונמשך בחיוב למושכל כאלו תאמר שנפש האדם כאשר נתישבה באמתות האמונות והם אצלו מושכלות כאשר הם חוץ לנפש כבר תתעצם בהם הנפש ותשאר נצחית והוא הגמול האחרון לאדם. והנה הדעת הזה הוא מבואר שאין לו מבא בחק התורה כמו שיתבאר עוד במה שיבא ב"ה. והנה אם היה זה כן כבר היה די לנו בהישיר אותנו בקצת הדעות שבאו בתורה. ולא היינו צריכין לריבוי מופלגות מן המצות וענפיהם וענפי ענפיהם האלהים אלא אם כן היו רבוי תולדות הפילוסופיא. והוא מה שבא מהם בתו' מעט מזע' ואם היתה הנפש מתעצמת מאמתות המושכלות הנה בספר היסודות ובספר החרוטים מושכלות הרבה מאד ותהיה הנפש ההנדסי כלולה הרבה מנפש התורידה אלא שהוא מבואר שהדעת הזה שהוא נפסד כפי דעת התורה עם שהוא בעצמו רחוק מאד כמו שיתבאר עוד בג"ה שיהיה הגמול השארית המושכל לבד ומי יתן ואדע אם הנפש שהשכילה המושכל הזה שהתבאר שם בספר היסודות שהמשולש זויותיו שוות לשתי נצבות ולא השכילה זולתו האם המושכל הזה לבד יתעצם וישאר נצחי. ואם היה שישאר אם יהיה בדמות נפש שהתעצמה מהמושכל שהתבאר שם גם כן שהמרובע קוטר מרובע שוה לשני מרובעי שני צלעות המרובע או מושכל אחר. ואם היה שתחלף במה זה יתחלף אלא שזה כלו שטות והפסד הדמיון. אבל הפלוסוף למה שלא נפקחו עיניו במאור התורה. ומצד אחר גלהין מהוראות חזקית יורו השארות נפש האדם בדא בדיאות וחשב מחשבות לקיים הבדאות ההם ואם הם בתכלית המרחק מהשכל וכל שכן מהתורה ולזה נניח הדרך הזה. ונאמר שאחר שהתבאר שאין על האמונות מבוא לרצון אבל המאמין הוא מרגיש בהכרח אשר לו על היותו מאמין הנה הוא מבואר שאין המלט אלא בשנשיי הבחידה והרצון על ענין דבק ומהובר עם האמונות סמוך מצדן להם והוא הערבות והשמחה אשר לנו כשחנן אותנו השם אמונתו והחריצות לעמוד על אמתת והוא עניין רצוניי ובחיריי בלי ספק. וזה שכבר יצוייר אמתות האמונה בזולת שישיג בעל האמונה התעוררות שמחה בהיותו בעל האמונה ההיא. ולזה הוא מבואר שהתעוררות השמחה והשתדלות בעיון באמתתה עניינים נמשכים לרצון והבחירה אשר עליה יתישב עניין הגמול והעונש כמו שיתבאר עוד במה שיבא בגזירת הצור. ואומר עוד שגם דם בפעולות כשיעיין בהתאמת שהגמול איננו על עצם הפעולות ראשונה אלא על בחירת הפעל כשיפעלהו. וזה שהאדם שיפעל דבר הנה כבר הוציא מה שהיה בכח בחירתו לב' קצוות הסותר בשווי אל אחד מהם בפעל. ולפי שהוא מבואר שמה שהוא בפעל איננו בכח ואפשרי עליו מצד שהוא בפעל אבל הוא מחוייב והכרחי עליו יתחייב אם כן שהגמול והעונש אשר מפאת הבחירה והרצון איננו אל הפעל בעצמו כשיפעלהו אבל על בחירתו הפעל כשיפעלהו. וכמה נאות על זה מאמר ז"ל הרהורי עבירה קשי' מעבירה וזה שלמה שהעבירה מורכבת משני

עניינים אם הפעל בעצמו ואם בחירתו ורצונו בו והיה העונש המגיע בה אינו אלא מפאת הרצון והבחירה אשר בנה במאמר הזה בהרהור: הוא מבואר שהיותר קשה בשניהם הרצון והוא הרהור: וכבר יתאמת גם כן שכאשר יצויירו נפרדים הפעל בזולת הרהור ורצון כמו שתאמר פעל אנשי או הרצון בזולת הפעל כבר ישיגהו עונש על ההרהור והצון כפי מה שבאנו הקבלה האמתית אמנם עולה מכפרת על הרהור הלב ולא ישיגהו עונש על הפעל כמו שהשורש אצלנו אונס רחמנא פטריה אמנם יותר קשה למה שאין ספק שהעונש ברצון כשיצטרף אל הפעל יות' גדול מהעונש על הרצון בלבד כשלא יצמרף אל והוא ממה שיורה גם כן מפאת הפעל אבל היותר קשה מפאת הרצון וביחוד כשיצטרף אל הפעל והוא דבר אמתי אין ספק בו ולזה כבר הותר הספר הגדול והתישב שהגמול והעונש באמנות הוא מפאת הערבות והשמחה אשר לנו בהם והחריצות בהשתדלות השגתה. וזה מה שרצינו לבאר.

הפרק ו בבאור מה שהתבאר בזה מכלל העיון הו':

מסכים לדעת רז"ל וזה שמה שהתבאר מז"ה הו' מב' עניינים הא' היות האמונה בדעות נקנית בזולת רצון. והב' היות האמונה בדעות נקנית בזולת רצון. והג' היות הגמול והענש על הרצון. אם תגמול בחשק השתדלות והשמחה להיותנו מכת האמונה הזאת ואם הענש הפכו והנה שני אלו העניינים נרמזו במאמר אחד בפרק עקי'. אמר שם ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית אם תקבלו מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רבא מכאן מודעא רבא לאורייתא. אמר ליה הדר קבלוה בימי אחשורוש שנאמר קיימו וקבלו היהודים. קיימו מה שקבלו כבר. ויהיה ביאור המאמר לפי זה למה שהתבאר שהאמונה נקנית באמצעות הקדמות שכליות. וכל שכן באמצעות הנבואה שהיתר במעשה הנכבד ההיא לא היה אל רצון שום מבוא בה אם כן היה להם שיאמינוהו ירצו או לא ירצו הנה אם כן היו מוכרחים על האמונה ודמה ההכרה ההוא כאלו כפה עליהם ההר כגיגית כדי שיקבל על כרחם. ואם לא שימותו שם שהוא אונס והכרח ניכר. כן ברוב האותות העצומים. ובחתימת המעמד ההוא האמינוה בהכרח התורה ואם יסורו ממנו שיהיו נוטים מהנכונה ומדרך החיים אשר כנה במיתה וקבורה ולזה אמר החכם ההוא מכאן מודעה רבה לאורייתא. כי עם היותה אמתות בלי ספק: אמנם אחד שהאמונה עליהם היתה הכרחית אין מבוא לרצון עלי' ואולי לא קבלוה מרצונם הבחריי המשעבד אותנו ההמשך אחריה וזה שהוא מבואר שעם היות האמונה אמיתית א"ש בה אם לא קבלנוה אין דרך אל העונש הגדול כאלו קבלנוה להמשך אחרים מרצוננו: ולזה השיב הדר קבלוה בימי אחשורוש שנאמר קיימו וקבלו היהודים כלומר אחר שנראה שבאמצעות השמחה שהיו שמחים על הנסים ועל הפרקן שנעשו להם בימים ההם קיימו מה שקבלו כבר הרי המודעא בטל מאליה כי הערבות והשמחה שבו נתלה הגמול באמונות כבר היה על השלמות בימי אחשורוש וזה כלו משל על מה שהתבאר בדברינו אם היות האמונה בדעות בבזולת רצון ואם היות הגמול על הרצון והשמחה בהיותו בעל האמונה ההיא עד שלהיות השמחה ההיא תענוג והנאה לבעל האמונה. והשרש אצלנו אסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה תקנו מטבע הברכות לזה ברוך שלא עשני גוי ועבד ואשה וכמו שנאריך מזה עוד בכלל הו' בג"ה ודי בזה עתה לפי כוונתינו השבח והתהלה לאל לבדו ומרומם על ברכה ותהלה:

הכלל ו' בתכלית

הנה עם היות הרב המורה יראה שבקשת התכלית האחרון לכלל המציאות גם לדעת החדוש אין ענין לו הנה בבקשת התכלית בזאת התורה הוא מחויב אם כי הסבה התכליתית גם בדברים הטבעיים מבוארת מאד כמו שהתבאר במקומו והודה בו הרב בדברים האלקיים בתכלית הראשון וכל שכן בדברים המלאכותיים שהם בפעל השכל ומה שהוא בפעל השכל הראשון שהוא הממציא האמיתי לכל לזולתו מהשכלים אשר אין בהם יחס ודמיון שא"א מבלתי היותו לתכלית חשוב: ולזה הוא מחויב בזאת התורה שיהיה לה תכלית חשוב וזולת זה לא יצוייר מציאותה מאתו יתברך. ולפי שהסבה התכליתית היא החשוב מהסבות בדברים ראוי שלא ישיגנו עצלה בזה הדרוש וכל שכן שבזה תועלת גדול שכאשר נעמוד על התכלית האמתי בזאת התורה יתבארו לנו בקלות טעמי קצת מצותיה אשר לא סרו הקודמים מלהסתפק בהם ולזה נחקור בו בכלל הזה כפי מנהגינו וחלקנו אותו לה' פרקים

פרק הראשון נבאר בו התכלית האמתי בזאת התורה: **השני** נבאר בו איך יתאמת שיתחייב התכלית הזה מזאת התורה. **הג'** נבאר בו שהתכלית בזאת התורה הוא התכלית לכלל המציאות. **הד'** נאמת חיוב זה מצד העיון ומהמאמרים לרז"ל. **הה'** נבאר שבקשת התכלית האחרון לכלל המציאות ראוי ומחויב עד שנימנע בו דעת הרב:

פרק א בביאור התכלית האמתי בזאת התורה.

ונאמר לפי שהתכלית בדברים ממנו ראשון וממנו אחרון וממנו אמצעי והיה האחרון הוא התכלית האמתי אשר כל התכליות הקודמים נמצאו בעבורו והוא להם סבה. צריך שנחקור בתכלית האחרון בזאת התורה. ולפי שהתכלית המכוון בדברים הוא טוב ושלמות מה אשר בבחינתו היתה הסבה התכלית. הנה אופן החקיר' בזה הוא דרך החפוש. וזה כשנחקור על הטוב והשלמות הנמשך ממנה אם הוא אחד או רבים ואם היה אחד הנה הוא בלי ספק התכלית האחרון ואם הם רבים לפי שתכלית האחרון בדברים הוא אחד לבד וזה מה שהשלמות יגיע באמצעות התורה אשר היא אחדות פשוטה בכל הדברים כמו שהתבאר זה במה שאחר הטבע צריך שנחקור איזה מהם ראויה כשיהיה אחרון. וזה שלא ימנע בתכלית הראשון והאמצעי שיהיו רבים אבל על כל פנים צריך שיפנו כלם לדבר א' הוא התכלית האחרון אשר בעבורו נמצאו כלם. והנה כאשר בדקנו בה ובמה שבא מזה בקבלה מצאנו שבכבר תעמיד אותנו בשלמות המדות והדעות ובהצלחות גופיות ונפשיות. ולפיכך נשאר עלינו לחקור בו אם התכלית האחרון באחד מאלו או אם הוא בדבר זולת אלו. ואם הוא בדבר זולת אלו והיו אלו תכליות ראשונים או אמצעיים איך יתאמת שיהיו כלם פונים אל התכלית האחרון כאשר חוייב מהיותם תכליות. אחר שהתבאר שהתכלית האחרון הוא אחד לבד. ואולם שהתורה תיישר אותנו באלה הד' שלמיות זה יתבאר ממה שאומר אם הראשון והוא שלמות המדות למה ששלמות המדות והסרונם נאמר בבחינת הנהגתו בעצמו והנהגתו עם אנשי ביתו ואם אנשי מדינתו. וכשנתבונן בדרכי התורה נמצא כל א' מאלו בתכלית השלמות. אם הנהגתו בעצמו זה יראה ממזהירות והפרישות מהביאות והמאכלות אסורות המקנים תכונות רעות בנפש האדם בטבע ובסגלה מהם כמו שהתפרסם בקצתם והמכבים אור השכל אשר בשלמותו תשלם הנפש. והקדושה במניעת הטומאו' אשר תרשום בנפש אדם נקיות וזכוך כמו שיתבאר עוד במאמר הזה בג"ה ואם בהנהגתו עם אנשי ביתו אשר יכלול הנהגתו עם האשה והבנים והעבדים זה יראה גם כן אם האשה במה שדקדקה התורה כפי מה שבא בקבלה בהשלים חקה בכל מה שתצטרך משאר כסות ועונה ומה שתקנו בהיות הבעל חייב במזונותיה וקשוטיה ורפואתה ופדיונה וקבורתה ובמזונות ביתה

לכשתתאלמן. וככתובת בנין דכרין. והיא גם היא עליה לשמש בעלה להיות מעשה ידיה ומציאתה ומפירות נכסיה שלו ואם מתה בעלה יורשה עד שכבר יראה שמפאת החיוב מזה משירות בעלה המוטל עליה נפטרו מהמצות הזמניות אלא שהבלתי זמניות לא היה בדין שתפטרנה למה שאם לא יזדמנו להם בזמן אחד תוכלנה להשלימם בזמן אחר וכ"ש מהאזהרות שהן מחוייבות שהקיום בהם בשב ואל תעשה והכוונה כלה שלום הבית אשר דקדקו בו ז"ל מיתרו בעבורו הרבה במקומות מתחלפים באמרם נר חנכה ביתו נר ביתו עדיף משום שלום ביתו וכיוצא הרבה עד שחייבו לכבדם יותר מגופו. ואם הבנים במה שהפליגה התורה לדקדק בזווג שיהיה באופן מהקדושה במניעת ההפקר ושלוח התאוה בונה ממנה שלמות יצירת הבנים לדמותם לצור ממנו חוצבו להיות ציור הפעלים פועל בזה בטבע ובמה שחייב האב במצות ידועות בתקון נפשו וגופו כמו שתאמר למולו וללמדו אומנות ולזוגו זמן ידוע מתקנת אושא. ובמה שחייבו הבנים במורא ובכבוד הורים שהוא יסוד ועמוד גדול לקבלה. ובמה שכונה בטוב הנהגה בהמי' בן סורר ומורה ואם העבדים. אם העבדים במה שהזהירה שלא לעבוד בהם עבודת פרך: ולא דיך בזיון. ובמה שחייבו הבעל"ים לזונם בגופו כמו שהעידו רז"ל במאמרם הקונה עבד עברי קונה אדון לעצמו שלא תהא אתה אוכל פת נקייה והוא פת קיבר וכו' ובמה שציוה אותם להעניקם בצאתם ובמה שדקדקה בכבוד בנות ישראל מוסף על הזכרים. אם מצאתה בהבאת סימנים שלדה לזלזל בהן כשהן בזמן הגדלות׃ ואף בזמן הקטנות לפי שאולי יהיה מי שיחוש לנשאה אחרי עבודתה צוותה בייעוד האב או הבן כמו שבא בקבלה שמצות ייעוד קודמת לפדיון. ואם כנענים אם במה שצותה לדכניסם תחת כנפי השכינה כפי מה שבא בקבלה. והיותם חייבים במצות שהאשה חיבת בהם לסבת שזכרנו רוצה לומר למה שעלידם חק בעברות והשרות. ולזה כשנשתחררו היו כישראל לכל דבר. ובמה שצותה להיותם יוצאים בראשי אברים. ומה שחנן אותם במי שברח מחוצה לארץ שהוא יוצא לחירות כמו שבא בקבלה בפירוש לא הסגיר עבד אל אדוניו. ואולם בהנהגתו עם אנשי עירו. הנה מלבד מה שהישירה אותנו במצות פרטיות ובספורי האבות במדו' כמו היושר והשווי אמרה מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרוג. אשר כו דרשו רבותינו זכרנם לברכה להרחיק הרבה ממיני ערמות שהם הפך השיווי. ודרשו גם כן צדק צדק תרדוף למען תחיה הלך אחר ב"ד יפה והמניע' מהשח' אפילו לזכות את הזכאי וכמו הגבורה באמרו לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא. והמצוה להלהם עם ז' עממין ולמחות זכר עמלק ושלא לירוא מהם אמר אל תיראו ואל תערצו מפניהם. וכבר התנהג א"א ע"ה במדה הזאת בהלחמו עם חמשה מלכים בזריזות נפלא בעם מעט מאד בהקש אליהם. וכמו הנדיבות בחיוב צדקות ומתנות עניים והתנהג עם החברים לפנים משורת הדין כמו שבאה הקבלה וכמו שהתנהג דנביא עליו השלום עם המלאכים ומהמין הזה השמטות והיובלות ומניעת הנשך כי כל זה דרך והישרה לתקן ענייני בני אדם ולהרחיק הריסה והפסד מצבם. וכמו הענוה אשר מתואר בה אדון הנביאים ע"ה והישרתנו התורה בזה הישרה נפלאה במניעת הגאוה מהמלכים עד שהבאה הצואה בפירוש עם ההפרש הגדול בינו ובין עמו מהשלטונות והמעלה לבלתי רום לבבו מאחיו מסכים אל מה שאמרו רז"ל מאד מאד הוי שפל רוח וכמו מניע' החנופה כמו שמצינו בתוכחת באמרו הוכח תוכיח את עמיתך. וכמו מניעת השנאה והנקימה והנטירה באמרו לא תשנא את אחיך בלבבך לא תקם ולא תטור את בני

עמך. ומלבד כל זה הישירה אותנו במצוה כוללת כל ענייני בני אדם שבין
עמך. ומלבד כל זה הישירה אותנו במצוה כוללת כל ענייני בני אדם שבין
אדם לחבירו והיא האהבה באמרו ואהבת לרעך כמוך וכבר השיב הלל הזקן לאדם שבא להתגייר על מנת שילמדנו התורה כלה על רגל אחת ואמר לו ואהבת לרעך כמוך דלך סני לחברך לא תעביד ואידך פירושה הוא זיל גמיר הנה שבמעלות המדות הישירה אותנו התורה הישרה נפלאה ואמנם בשלמות הדעות זה מבואר מאד למה שהישירתנו אם במציאות השם יתברך שהוא שרש עמוד התורה ופרי החכמות כלן ואחדותו והיותו בלתי גוף ולא כח בגוף וידיעתו והשגחתו ועוצם יכלתו הן בחדשו המציאות בכלל ובנסים ובנפלאות שבאו בה אשר הוקבעו המועדות זכר להם. ושרש הנבואה. הפנות והדעות התוריות אשר יכללם הספר הזה ויותר מהמה כמו שיתבאר עוד בנ"ה. ואמנם בהצלחות גופיות. הנה בייעודי האבות ובייעודי המצות מה שבו די. ואולם בהצלחות הנפשיית הנה באו מפורשות גם כן בייעודים הכללים. אמר ברצעת המעמד הנכבד ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו' והייתם לי סגולה וגומר ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה. ואתם תהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש. ואמר ה' האמירך היום וגו' אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך וגומר ואם היה שאפשר שיפורשו בהצלחות מדומות כאלו תאמר נצות האויבים והכבוד המדומה הנה הקבלה האמתית הישרתינו בזה בהצלחות הנצחיות המדומה להם בעולם הבא. והוא השארות הנפשות אחר המות הנהנות מזיו השכינה. והנה כשידוקדק היטב נמצא שגם בתורה שבכתב רמזים והערות מזה כמו שיבא עוד בנ"הי ולזה באשר יתבאר זה ממנה רוצה לומר שהיא תישר אותנו תכלית ההישרה באלו השלמיות נשאר עלינו שנעיין אם התכלית האחרון באחד מהם או אם הוא בדבר זולתם והנה אם הוא באחד מהם הלא מחוייב שהוא היותר חשוב מהם. וזה שאחר שהתבאר היותם תכליתיות ואיך שיהיו התכליותיות מחוייב בהם שיהיו פונים אל התכלית האחרון ותצטרף אל זה הקדמה ידועה בעצמה שלא יתכן היות החסר והפחות תכלית לשלם ולחשוב יחוייב בהכרח שהיותר חשוב הוא התכלית האחרון ולפי שאין יחס בין הצלחה הנצחית לזמנית כשהם ממין אחד. וכל שכן אם הנצחית ממין יותר חשוב הרבה לאין תכלית הוא מבואר שאם התכלית האחרון באחד מאלו הנה הוא בהצלחה הנפשית נצחית וזה למה ששאר ההצלחות זמניות ואין להם גם כן יחס. עמה בחשיבות. למה שהדבקות בזיו השכינה א"א שיצוייר טוב גדול כמהו בחשיבות. ואמנם אמרנו בשאר ההצלחות שהם זמניות אם בההצלחות הגופיות ובשלמית המדות הדבר בהם מבואר. ואם בשלמות הדעות למה שהשכל האנושי אינני בפעל תמיד בהיותו מחובר אל הגוף ואחד התפרדו לא התבאר עדיין נצחיות המושכל כמו שיבא ולפי שהוא מבואר בהצלחת האדם האנושית הנצחית היותה בתכלית האחרון מהחשיבות. והתכלית האחרון כבר יחשב שהוא התכלית האחרון בתורה ראוי להיות בן כבר יחשב בה שהיא התכלית האחרון. ולפי שאין המלט מהיות שאר השלמיות פונין אליו ראוי שנבאר אם יתאמת באלו שיפנו אליו אם היו שיהיה התכלית האחרון ונאמר שהדבר מבואר בהם היותם פונים אל השלמות ההוא אם היה שיהיה הוא התכלית האחרון. וזה שהצלחות הגופיות למה שנפ' האדם תפעל בכלים גשמיים הנה בתקונם והצלחתי מה שהוא הצער והכנ' לפעולותיה בקיום התורה מה שלא יעלם. ואולם שלמות המדות אין בהם היותו סבה עצמית בזכוך הנפש ואורה והסר ממנה חלאתה

והתקדשת מטומאות מתאוות והקנאות והנצוח שהם סבות הקרובות לכיבוי אורה אשר כל זה הצעה והכנה לפתוח המושכלות בה. ואמנם שלמות הדעות כבר יחשב היותו יותר עצמיי בתכלית הזה ואי אפשר מבלתי שנרחיב בזה הביאור לפי שמעדו בו רגלי קצת חכמי אומתינו כפי מה שנראה לנו עם שבו נתישר לעמוד על התכלית האמתית בזאת התורה ואמר שהוא מוסכם מהם שהשכל יתעצם.במה שישיגהו מהמושכלות ויתחדש מהם שכל נקנה בלתי מעורב עם השכל ההיולני. ולהיות נבדל מההיולני עם היות שנתהוה ונתחדש ושאר נצחי לפי שאין לו סבות ההפסד כמו שנבאר במשה שהחמר הוא סבת ההפסד והרע לזה תהיה ההצלחה הנצחית במושכלות הנקנות וכל עוד שנשיג מושגים רבים תהיה ההצלחה יותר גדולה וכל שכן כאשר יהיו המושגים יותר יקרים בעצמם והוא גם כן מוסכם מהם שכל אחד מהמשכילים ישמח ויתענג אחר המות במה שהשיג אותו. והנה שערו זה במה שנשיג מהערבות בחיינו בהשיגנו המושכלות וכ"ש אחר המות שנשכיל' יחד בהתמדה ולזה יחוייב שאין יחס אל הערבות שיהיה מהמושכלו' הפחותות אל המושכלות הנכבדות כי הערבות שנמצא בהם בחיינו מתהלף חלוף נפלא. זהו כלל מה שהשתתפו בו והסכימו עליו אלא שמצאנו בהם הלוף כי מהם מה שיראה שהצלחה הזאת תהיה יותר גדולה כל מה שהיו המושגים רבים. מהנמצאות בעלי חמר היו או נבדלים וזה כי הוא יראה למה שסדור הנמצאות כלם בנפש השכל הפועל הנה כל אשר קרב מדרגתו בהשגת המושכלות אל השכל הפועל היתה מדרגתו יותר גבוה ומהם מי שיראה שהמושג בשכל האדם השגה אמתית ממציאות השם ומלאכיו הוא הנשאר וכל מה שהשיג יותר מדרגתו יותר עצומה כוונה ממנו לפי מה שיראה שהשכ' יתעצם בהשגתו בנבדלים לבד והוא הנשאר נצחי. וכל מה שהשיג בהם יותר תהיה הצלחה יותר עצומה. ושני אלו הדעות עם שהם הורסים התורה ועוקרים שרשי הקבלה הם מבואר ההפסד מצד העיון. אם שהם הורסים עקרי התורה והקבלה. זה יראה מפנים מהם שמעיקרו התורה והקבלה שבעשיית המצות ישיג האדם החיים הנצחיים כמו שבא במשנה מפורש כל העושה מצוה אחת מטיבין לו. ובא בפירוש בגמרא שהוא הטוב הצפון לצדיקים. והנה לפי הדעות האלו המצות המעשיות אינם אלא הצעה למושכלות. ואם לא התעצם השכל בהם אין יתרון בעשיית המצות ומהם שלפי התורה והקבלה כבר יהיו במצות המעשיות ובאזהרות עניינים מיוחדים בגמול ועונש שלא יתכן בהם לפי הדעות ההם. אמנם בגמול כאלו תאמר המוסרים נפשם על קדושת השם כמו שאמרו הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם. הנה שלא התנו שהתעצמו במושכלות ואם התעצמו מה יתרון במות גופם. ואמנם בעונש כמו המלשינים והמוסרות והמלבין פני חברו ברבים שבא בקבלה מהם שאין להם הלק לעולם הבא. והנה נתעצם שכלם במושכלות אי אפשר מבלתי שישאר נצחי אם לא שיחדש בהם ה' נס להעניש השכל הנקנה ההוא אשר מדרכו להשאר נצחי ויפסידנו. והנה גם המינים שהם בכלל הזה אם היה שיהיה שיכפרו בשורש אחר משרשי הקבלה כגון האומר אין תחיית המתים מן התורה. הנה אם נתעצם שכלו במושכלות אחרות עם שהמושכל אשר הוא כופר עליו שבעבורו יקרא מין הוא בלתי נשאר למה לא ישארו שאר המושכלות. ואמנם לפי הקבלה האמתית אין לו חלק לעולם הבא. מהם שכבר נתפרסם וקובל באומה שלפי רוב הזכיות והעונות יהיה רוב עינג הנפשות וצערן כמו שבא בקבלה ובמדרשות הרבה עניין גן העדן וגהינם. ולפי אלו הדעות הנה השכר והעונש

הוא בהשארות השכל הנקנה והפסדו לא זולת זה. ואמנם המאמר בשהשכל מתענג במושכלות אחר המות הוא מבואר הבטול כמו שיבא עוד בגזירת חמקום ברוך הוא. ולו הונח אפשרי בתענוג הנה אין דרך לזה בצער. ואף אם ירצה לברא בריאה. ומהם שלפי מה שאמרו רבותינו זכרם לברכה התכלית הוא חלק המעשי כמו שבא בדבריהם זכרם לברכה שמהם אמרו שהמעשה גדול ולבסוף נמנו וגמרו שהתלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. הנה ששמו החלק המעשי סבה תכליתית למעשה. הנה מכל אלו הפנים נראה מבואר שהדעות האלו הם כנגד שרשי התורה ועקריה. ואם שהם נפסדים בעצמם מצד העיון. זה גם כן יראה מפנים. מהם שלפי אלו הדעות יהיה תכלית התורה לאדם לזולת מינו. וזה שלפי הדעות האלו השכל הנקנה הנשאר הוא נבדל בלתי מעורב עמו. הנה אם כן איננו צורה לו ואיננו מקרה דבק לו אחר שהונח נבדל ומתעצם מהמושכלות. ועוד שכבר יצוייר הפסד האדם בזולת הפסדו כמו שהונח בהשארות אחר המית. ומה שאפשר הפסדו בזולת הפסד דבר מה והוא בלתי מעורב עמו הוא מתחלף באיש לדבר ההוא בהכרח. ומה שהוא מתחלף באיש לדבר ואיננו מחובר עמו אינו צורה לו. ועוד שכבר יצוייר הפסד הנבדל בהאדם בזול' הפסדו כמו שהונ' בזולת הפסד האדם. ואחר שנתאמת שאיננו צורתו. הנה יתאמת שתכלית התורה שהוא להשארות השכל הזה לאדם הוא לזולתו. ואולם שיהיה לזולת מינו זה יתבאר בקלות מטבע כל אחד. וזה שהאדם בטבעו דורך אל הפסד והוא נמנע היותו נצחי באיש. ואולם השכל הנקנה הוא מונח נצחי באיש והוא נמנע ההפסד לעצמותו. ומה שזה דרכו הוא מתחלף במין. ומהם שהוא רחוק בחק היושר האלהי שיהיה הגמול והעונש האמתי לאדם לזולת העובד או הממרה. ומהם שהמאמר בשהשכל מתעצ' במושגיו והוא מחודש נבדל לשכל ההיולני הוא מבואר ההפסד מפנים. מהם שלפי שהונח בלתי היולני הנה אין לו חומר נושא ינשא עליו ויתהוה ממנו. ולפי שהונח מחודש יתחייב שיתהוה מלא דבר. והוא מאמר מבואר הבטול כי ההתהוות מלא דבר היא מהנמנעות שיש להם טבע אם לא על צד הפלא מהשם יתברך. ומהם שהמאמר הזה הוא מאמר סותר נפשו כי כשהונח שהשכל מתעצם ממושגיו הנה אין הכוונה בו השכל ההיולני. וזה שהשכל שהתעצם כבר הונח נבדל מה מההיולני ואם נכוין בו אל השכל הנקנה הנה אמרנו שהוא מתעצם במושגיו כבר נניחהו נמצא קודם היותו. האלים כאלו נאמר שהדבר ימציא עצמו. והוא מבואר דגנות וההפסד. ומהם שהתעצם שהשכל ממושגיו הוא מבואר הבטול. וזה שלא ימלט מחלוקה. אם שההשכלה שהיא פעל השגת המושכל הוא המושכל בעצמו כמו שהוא הסכמת הפלוסופים שהשכל והמשכיל והמושכל דבר אחד בעינו אם לא. ואם ההשכלה הוא המושכל בעצמו יתחייב אחד מב' בטולים אם שיהיה המושכל האחד הוא המושכל האחר בעינו וכל המושכלו' גם כן מושכל אחד אם היה שיהיה ההשכלה אחת ובלת' מתחלפת לכל המושכלות והוא מבואר הבטול. וזה שלא יהיה יתרון וחשיבות למשיג מושכלים רבים על מש ג מישכל אחד. ואם שיהיה המושכל הא' זולת המושכל האחר ופעל ההשכלה במושכל הא' בלתי פעל ההשכלה במושכל האחר. ויתחייב שכאשר נתעצם השכל במושכל א' והשיג אח"כ מושכל אחר שיהיה לו עצמי כמספר המושכלי' או שישתנה ויתעצם האחד בהאחר וישוב עצמו אחר מתחלף במין לקודם והוא בתכלית הבטול. ועוד שלמה שהצורה העצמית לאדם מתחדשת תמיד לפי זה יתחייב שישתנה ויתחלף האיש הרמוז אליו מעצמות לעצמות והוא בתכלית הבטול והגנות. ומהם שהשכל הנקנה

הזה שהתעצם במושכלות לא ימלט מהיות חי או מת או בלתי מתואר בחיות או מיתה ושקר שיהיה בלתי מתואר בהם. וזה שמי שזה דרכו הוא גשם בלתי בעל נפש או מקרה מהמקרים ושקר שיהיה מת למה שלא יהיה לו יתרון וחשיבות בנצחיותו הנה הוא בהכרח אם כן חי· ולפי שהוא מבואר בעצמו שהחיות הוא זולת ההשכלה הוא מחוייב אם כן היות חשכל הזה מחיות והשכלה· ואין המלט אם כן מנושא וכבר הונח נבדל זה חלוף, הנה מכל אלו הפנים יראה הראות מבואר בהם הפסד אלו הדעות אלא שהדעת הראשון יותר מגונה מצד אחר והב' מצד אחר אמנם האחד למה שיתחייב ממנו שיהיה ההשארות בהשגחת המושכלות אשר בפילוסופיא. ויהיה אם כן עיקרי התורה תולדות הפילוסופיא. ויתחייב שמי שהשכיל מושכל אחד ממושכלי ההנדסה אחר שהם נמצאים בנפש השכל הפועל שישאר נצחי אלא שזה הזייה ובדיא' אין עניין לו. ואם השני למה שההשכלה בעצמות הנבדלים איננה מדרך החיוב אלא מדרך השלילה. וכמו שהאריך בזה הרב המורה. ולזה לא תהיה השג' שלמה. וכ"ש שתהיה בשכל כמו שהיה חוץ לנפש ולזה המושכל החסר הזה שהוא בלתי נמצא חוץ לנפש כן. איך יתעצם מי יתן ואדע אלא שהדעות האלה בדאום הפילוסופים כאלו טבע האמת חייב אותם להאמין בהשארות הנפשות וחשבו מחשבות והרבו דברים מרבים הבל· ונתפתו אחריהם מחכמי אומתינו ולא הרגישו ולא עלתה על לבם איך הורסים חומת בניין התורה בזה ופורצין גדרותיה עם שהעניין בעצמו אין ידים לו. ולפי שהתבאר בשלמות הדעות שלא יתחייב ממנו התכלית ההוא באופן שהניחוהו. והתבאר גם כן בשאר השלמות היותם חצעה למושכלות לבד. כבר יתחייב מזה שלא יתחייב התכלית ההוא ראשונ' ובעצמות מהדעות ולא מהפעולות. ולפי שהתכלית הזה הוא מחוייב לתורה כפי מה שבא בו הקבלה הוא מחוייב שיתחייב ראשונה ובעצמות לחלק ממנה שאינו מהדעות במוחלט ולא מה מהפעולות במוחלט. וכאשר חקרנו בה ובחלקיה מצאנו בה חלק קטן הכמות גדול האיכות שאיננו מן הדעות במוחלט ומן הפעולות במוחלט. והוא אהבת השם יתברך ויראתו האמתית ואומר שהוא המחייב התכלית הזה על כל פנים כפי התורה והקבלה וכפי העיון בעצמו. אם כפי התורה· הנה אמר בפסוק ועתה ישראל מה יי אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את יי אלהיך ללכת בדרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. ואמר אשר אנכי מצוך היום לאהבה את יי אלהיך ללכת בדרכיו ואמר לאהבה את יי אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו. ובקבלת עול מלכות שמים הוזכרה זאת האהבה ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. כאלו נשתמש משרש הייחוד לשומו סבה לזאת האהבה בכל לבו ובכל נפשו כמו שיבא עוד בגזירת המקום ברוך הוא. ואמר והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונומר. הנה כבר יראה שהתכלית המבוקש מהתורה הוא ההשמע אליו בזריזות נפלא לקיים מצותיו ולזהירות גדול לבלתי עבור על אזהרותיו בשמחה ובטוב לבב אשר הוא סוד העבודה והאהבה האמתית כמו שבאו בזה מאמרים לרבותינו זכרם לברכה הרבה. ולפי שזהו התכלית המבוקש מהתורה והוא מבואר התחייב ממנה ההצלחה וההשארות הנצחי. הוא מבואר שהתכלית הזה כבר יתחיי' ההצלחה והשארות הנצחי כפי התורה והקבלה. ואם כפי העיון בעצמו. זה אמנם יתבאר אחר הניחנו שלש הקדמות אשר אין ספק באמתתן. הא' שנפש האדם אשר היא צורתו עצם רוחני מוכן אל ההשכלה ובלתי משכיל

בפעל בעצמו. הב' שהשלם לעצמותו אוהב הטוב והשלמות וחפץ בו וכפי השלמות תהיה האהבה והערבות בחפץ. השלישי שהאהבה והערבות בחפץ זולת ההשכלה. ונצרף אליה ד' מבוארת בעצמה ששלמות הנפש ודבקותה בשם ראו"ה שיחויב התכלית הזה. ואולם איך יתאמתו אלו ההקדמות הנה כפי מה שאומר אם האחד תחילה אמרנו בנפש האדם שהיתה צורתו הוא מבואר בעצמו למה שבהפרדה מן הגוף נפסד האדם בדרך שלא יצדק עליו גדרו· ואמרנו בה שהיא עצם הוא דבר התבאר בא' מהשמע היות הצורה ראשונה בשם העצם מהחמר. ואמרנו בה רוחני הוא מבואר למה שבה כחות השתמש בהם ברצון זולת חוש מהחושים כאלו תאמר כח המדמה והזוכר והשכלי. ואמרנו בה מוכן אל ההשכלה הוא מבואר בה למה שהתבאר ממנה היותה נושא לכח השכלי להיותו נשוא בגוף באמצעות הנפש וזה שאין המלט מהיות הנושא לזאת ההכנה שכל והנה היא מעורבת עם צורה שכלית והיה נמנע בה שתשכיל כל הצורות כי הדבר אפשר שיקבל כל הדברים בהיותו משולל מכלם. והנה כאשר שמנו השכל נושא להכנה בקבלו המושכלות יתעצם בהם קבול מעורב בה והוא בלתי אפשר אחר שאיננו משולל מכל הצורות. ואולם כששמנו הנפש נושא להכנה אמנם נשימה תנאי במציאותה לא שתתפעל מקבולה המושכלות. וזה כי נושאי ההכנה לקבל הדברים יתחלפו בה חלוף רב כי מהם שהנושא יתפעל באופן מה ממין מה שישיגהו כמו הענין בחוש המשוש ובקצתם יקבלם הנושא בדרך שלא יתפעל הנושא וממין מה שישיגהו כקבול חוש הראות המראים כי לא יקבל הגיון מהמראה המוחשים ואולם יתפעל ממנו הפעלות מה. ולזה היה אחר שהרגיש הרגש חזק לא ירגיש הרגש חלוש. והנה החוש המשותף יתפעל ממושגיו יותר מעט לפי שהשגתו רוחנית. עוד אחר כך ההכנה השכלית תקבל הדברים מזולת שיתפעל מהם נושאם ולזה היה אפשר בו לקבל כל הצורות כאשר הונח הנפש. ואולם כאשר הונח שכל אי איפשר שיאמר בו זה. וזה שאם הנחנו ההכנה תקבל המושכלות קבול בלתי מעורב עם הנושא לא ימנע מחלוקה אם שנניח הנושא משכיל או בלתי משכיל. ושקר שיהיה השכל בלתי משכיל. אם כן הוא בהכרח משכיל. אבל כשנניח המושכל מן המושכלות אשר תקבלם ההכנה יתחייב שיהיה המושכל בו בכחו בפעל וזה שקר. האלים אם לא שיבדה בדיאה שיהיה המושכל אין לו יחס עם המושכלות אשר תקבלם ההכנה והוא מבואר הגנות והבטול. ולזה הוא מבואר שאין הנושא לזאת ההכנה שכלי שנית שאם היה הנושא לזאת ההכנה שכל לא ימלט משיהיה אם הוה ואם בלתי הווה. ואם היה הווה לא ימלט מהתהוות זה הנושא משיהיה מנושא אחד או מלא דבר. ואם היה מנושא הנה יחוייב שישתנה עד שיתהוה ממנו זה הנושא. ולפי שכבר התבאר שכל משתנה הוא גשם הנה יחוייב בו שיהיה גשם. ולפי שהוא מבואר בעצמו המנע התהוות לא גשם מגשם. הנה יחוייב בזה הנושא שיהיה גשם. וכבר הונח שכלי זה חלוף נמשך להיותו הווה יחוייב אם כן שיהיה בלתי הווה. והנה לא ימלט משיהיה נבדל או בלתי נבדל. ואם היא בלתי נבדל יתחייב שיהיה שכל הרמוז אליו נסתר ונעלם בחמר טרם התהוותו. ולהיות שכל האיש אשר יתהוה ממנו החמר ההוא הנגלה בו חוייב שיהיה בו שכל אחר. ויתחייב זה גם כן בחמר שנתהוה ממנו החמר ההוא וזה אל לא תכלית ויתחייב שיהיו כל החמרים ההוים הנפסדים בעלי שכלים בלתי בעל תכלית. האלים אם לא שיעתק השכל מחוץ בהתהוות החמר ויסתר בו עד שיראו פעולתיו

והוא בתכלית הביטול והגנות. ואם הנחנוהו נבדל הנה אם שיתחלף שכל ראובן לשכל שמעון עד שיהיו צורות מתחלפות אם לא. ואם נניחם מתחלפות הנה הם בהכרח מתחלפות במין שההסכמה במין וחלוף באיש בלתי מצוייר בנברא. כמו שהתבאר במקומו. ושקר שיהיו מתחלפים במין שאם כן היו אישי המין מתחלפי' במין. ואם לא יתחלף שכל שמעון לשכל ראובן במין ולא באיש היו צורות אישי המין אחד במספר. והיה איש המין זולתו והיה האיש הזולת הוא הוא. ועוד שיהיה השכל הזה האחד בכח ובפועל יחד וזה שהמושכלות אשר לראובן בכח הם לשמעון בפעל. והיו גם כן אישי המין בלתי צריכין לחוש בקניין המושכלות אם היה א"ש אשר אחד מהם השתמש בחושיו בקניין המושכלות ההם אלא שהוא מבואר שמהניחנו נושא זאת ההכנה שכל ימשכו בטולים רבים. ולזה הוא מחוייב שיהיה הנושא אם גשם ואם נפש ולפי שהוא מבואר שאם הונח הגשם נושא הנה לא יקבלם בזולת אמצעי וזה שהצורות אשר מדרך הגשם שיקבלם בזולת אמצעי לא יצויר גשם משולל מהם. ולזה יתחיי' שאם היה הגשם מקבל זאת ההכנה בזול' אמצעי שיהיו כל הגשמים בעלי שכל והוא מבואר שאם הנחנו הנפש נושא איננו נושא לה בעצמותם כי אין מדרך הצורות היותם נושאות קצתם לקצתם אלא באמצעות החמר. ובהיות העניין כן הוא מבואר שהנושא לזאת ההכנה הוא הנפש באמצעות הגוף. ולזה התאמת אמרנו בנפש האדם עצם מוכן אל ההשכלה ואמרנו מוכן להיות כח ההכנה בו ואמרנו בלתי משכיל בפעל בעצמו עם היות אמרנו מוכן יורה שאיננו בפעל. כבר יורה אמרנו בלתי משכיל בפעל בעצמו שהעצם הנושא לא יתעצם בהשכלה והוא מה שמעדו בו רגלי קצת הקודמים וזה כי למה שהנושא לזאת ההכנה עצם חוץ לנפש הנה הוא מתעצם בהשכלה הוא משתנה מעצמות לעצמות. והמאמר שהמושכלות הנקנות יתעצמו נבדלות מהנושא ויתהווה ממנו שכל נבדל אין ידים לו. כמו שהתבאר מדברינו במה שקדם והנה זה מפסיק לפי קצורינו באמות ההקדמה הא' ואם הב' תתאמת כן לפי שהוא ידוע שהשם יתברך מקור ומבוע מהשלמיות כלם והוא יתברך לשלמותו אשר הוא עצמיתו אוהב הטוב למה שנראה מפעולותיו בהמצאת המציאות בכללי והתמדתו וחדושו תמיד וזה אמנם ברצונו הפשוט היה בהכרח אהבת הטוב משיג עצמו לשלמותו. ויתחייב מזה שכל אשר יהיה חשלמות יותר גדול יהיה האהבה והערבות בחפץ יותר גדול. והנה זה מסכים מאד אל מה שבא בתורה כי בזכרו אהבת האבות לשי"ת הזכיר אהבה ובזכרו אהבת השם לאבות הזכיר חשק שמורה על חשק האהבה אמר רק באבתיך חשק יי וזה מה שיורה על מה שאמרנו שכבר יראה שלפי מדרגת הטוב האהוב תהיה מדרגת האהבה וכל אשר ירבה יותר גדול תהיה האהבה יותר גדולה. וכאשר יהיה הטוב בב"ת בגודל היה ראוי שתהיה האהבה בב"ת ולזה יחשב שאהבת האדם לשם יתברך ראוי שתהיה יותר עצומה לאין תכלית אשר בעבור זה היה ראוי שיוזכר שם החשק באהבת האבות לשם יתברך ושם האהבה באהבתו אותם אלא שלמה שחיתה האהבה משיג עצמי לשלמית והיתה שלמותו יתברך עצום לאין תכליתו זה ראוי היתה האהבתו אל חטוב יותר עצימה. ואם היה שהטוב האהוב שפל במדרגה מאד. ודי בזה בהקדמה הב' ואם הג' מבוארת בעצמה מגדרי הנבדלים וזה כי הרצון איננו זולת הקבוץ והערך שבין כח המתעורר והמדמה אשר היא ההסכמה לדברים הנרצים וכפי ערך ההוא יהיה ערבות החפץ ואמנם ההשכלה היא ציור ואמות אשר שניהם בכח השכלי כמו שהתבאר כל זה בספר הנפש ולהיות כח השכלי זולת הכח המתעורר והכח המדמה הנה נתאמת שהאהבה והערבות בחפץ זולת ההשכלה והיא ההקדמה

הג'. ואחר שנתאמתו אלו ההקדמות אומר כי למה שנתאמת בהקדמה הא' היות נפש האדם עצם רוחני היה אפשר בו ההשארות אחר ההפרד למה שאין לו סבות ההפסד להיותו אז בלתי חמר והיה ההפרד אפשרי בו להיות עצם שכלי ואנחנו נראה השתמש העצם הזה בהשכלה בתוספת כח בעת חולשת הכלים הגשמיים שזה ממה שיורה אפשרות קיימו בעצמו ושאיננו אובד אבדון יתר הצורות באבדון הדברים אשר להם צורות ואחר שקיומו בעצמו אפשרי בו בהפרדו מהדבר אשר הוא לו צורה הנה הנצחיות מחוייב בו כפי טבעו להיותו משולל מהחמריות אשר הוא סבת ההפסד בהיות הכחות המתפעלות בלתי נשמעות לכחות הפועלות כמו שהתבאר במקומו ולפי שהתבאר בב' שכפי השלמות תהיה האהבה אל הטוב והערבות ההוא מבואר שלפי מדרגת האהוב הטוב תהיה מדרגת השלמות ולזה יתבאר שאהבת השם יתברך שהוא טוב בב"ת מחוייבת לשלמות הנפש היותם גדולה שתצוייר. ולפי שהתבאר בג' שאהבה והערבות בה זולת ההשכלה הנה העצמיי לשלמות הנפש הוא דבר זולת ההשכלה והיא האהבה. ולפי שהוא מבואר ממנה שתתחייב דבקות בשם יתברך למה שהוא מבואר גם בדברים הטבעיים שהאהבה והאותות בהם הוא סבת שלמותם ואחדותם עד שהיה מהקודמים מי שיראה שהתחלת ההוה היא האהבה והקבוץ והתחלת ההפסד השנאה והפרוד. וכל שכן בדברים הרוחניים שאהבה וההאותי' ביניהם דבקות ואחדות. ואחר שהתבאר במה שקדם ויתבאר עוד במאמר הג' בג"ה שאהבת השם יתברך הטוב עצומה הוא מבואר שכל אשר תהיה האהבה בין הש"י ובין האדם יותר גדולה יהיה הדבקות יותר חזק ויותר גדול ולפי שהתבאר בהקדמה הרביעית ששלמות הנפש ודבקותה בשם ראוי שיהי' התכלית הזה התבאר במה שאין ספק בו שהעיון מסכים אל מה שהתבאר כפי התורה והקבלה שהאהבה האמתית היא המחייבת התכלית הזה מההשארו' הנצחי אשר קובל באומה וגדלני עליו והאירה בו. עינינו התורה עם היותו מסכים עם העיון ובלתי חולק עליו. והנה להיות האמת עד לעצמו ומסכי' מכל צד מה שבא לרז"ל מתארי הע"ה הוא מתיחש מאד עם הדעה הזה האמתי' והוא בתכלית המרחק מדעות הקודמים וזה שכבר נמצא במאמריהם ג' עניינים נאותים אל הדעת הזה ורחוקים מאד מהדעות ההם. הא' מה שנמצא בהם בגמול הצדיקים בהתענג נפשותם מזיו השכינה כל אחד כפי מדרגתו. וכענשי הרשעים גם בעניינים מתחלפים כמו שבאו מאמרים רבים על זה. הב' מה שנמצא מהם בגמול הצדיקים ייחדם מקומות מוגבלי' לגמול ועונש כמו שבאו מדרשים רבים בעניין גן עדן וגהינם. הג' מה שנמצא מהם מה שהפליגו בשכר תינוקות של בית רבן כמו שאמרו אינו דומה הבל שאין בו חטא להבל שיש בו חטא. ובא בתנחומא בשם ר' מאיר אמרו אימתי תינוקות זוכים לחיי העולם הבא משיודעין לומר אמן הה"ד פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים שיודעים לומר אמן. והוא מסכים למה שאמרו במסכת שבת והרוח תשוב אל האלהי' אשר נתנה. תנה לו כמו שנתנה לך והנה הראשון והוא שכר הצדיקים בתענוג נפשותם והנאתם מזיו השכינה מתיחס מאד להם חלף עבודתם באהבה וחשק הנמרץ ולדבקות חפצם ורצונם בשם כבר ראוי שישיגו הנאה וערבות נמרץ בדבקותם הנכסף להם בעודם עם החמר. והנה היה התענוג והערבות הזה אפשרי. ואם הערבות איננו השכלה כמו שהתבאר במה שקדם למה שעצם הנפש הוא דבר זולת ההשכלה יחול הרצון והחשק והערבות כמו שביארנו. אבל אומר שלפי הדעות הקודמים הערבות והתענג

הזה הוא נמנע. ואם חשבו לקיימו בטענות זכרום כאלו טבע האמת הכריחם על זה. אלא שטעו בו לפי דעתם טעות מפורסם. וא"א מבלתי שנזכיר טענותם ובמקומות הטעות בהם. ואומר תחלה שלפי דעתם הערבות הוא נמנע למה שהתבאר שהערבות הוא זולת ההשכלה. ולזה אם היה השכל הנקנה שכל ומשכיל ומושכל אצלם והיה העיבות זולת ההשכלה הנה הוא זולת המשכיל והמושכל. ולהיות השכל פשוט ובלתי מורכב הנה א"א שיהי' בו ערבות. וזה שכבר יהיה מורכב מערבות והשכלה אשר התבאר היותם מתחלפים. ולהיות העיבות בדברים האלו רושם בנושאי הכחות אשר מהם יהיה הערבות כאלו תאמר על דרך משל ההערבות בטעמים יחול בנו שאם יהיה הערבות בהשכלה בנושאה והוא אשר לו כח על ההשכלה שהוא הנפש בכלל. אבל אם נשים אותה נבדלת מהנפש כמו שדמו הנה הערבות אי איפשר שיחול על הנושא אחר שאין לו נושא לפי דבריהם למה שההשכלה והמשכיל דבר אחד בעינו לפי דעתם ואמנם מה שדמו לקיים דעתם שהערבות הזה נמצא במה שנמצא מהרכבה בחיינו בשהשיגנו המושכלות כל שכן אחר המות שנשכילם יחד בהתמדה. ויורה על זה גם כן אצלם במה שנמצא מהערבות הנפלא במושכלות הנכבדות שאין יחס בין הערבות אשר נמצא בזולתם הוא הטעא' מבואר'. וזה שהערבו' אשר נמצא בחיינו הוא להשגת הדבר הנכסף כי למה שהאדם כחיי על השגת המושכלו' והוא הכוסף אליהם והיה הכוסף אינינו זולת המרצת הרצון להשיג הדבר הנכסף אשר הרצון כבר התבאר היות זולת ההשכלה. הנה כשהיתה ההשגה ההיא הנכספת בפעל אשר היתה קודם זה בכח נמצא ערבות גדול כי טבע הדבר הנכסף אל הטבע כן חייב. ולזה יתחייב שכאשר היה הדבר הנכסף גדול הערך ויקר היה הכוסף יותר חזק והערבות בהשגה יותר גדול מצורף לזה מה שקרה בהשגות היקרות היותן עמוקות ודקות ובכח רחוק יותר מהמושכלות השפלות אשר כשנעתק בעל הכח אל הפעל להיותו יותר רחוק היה הערבות יותר גדול בהעתקו מן הקצה אל הקצה כאשר קרה בנגוני המוסיקה שהנעימה אשר הוא ביחס הכל וביחס הכפל יותר ערבות למרחק הנעימות אשר ביחס ההוא ולהעתקה מן הקצה אל הקצה. ולזה אחר המות שהשכלה בפעל תמיד ואין שם העתק ומרחק ובין הכח אל הפעל ולא כוסף למה שאין לשכל רצון כמו שקדם. הנה לא יתכן וכל שכן שלא יתחייב שיהיה לשם ערבות. והנה ממה שיורה על זה אשר אמרנו מה שנמצא בהשגותינו המושכלות הראשונות שלא נרגיש בהם ערבות כלל. וזה אמנם למה שלא היה בהם העתק מורגש מן הכח אל הפועל ולא היה בהשגותם כוסף קודם שהושגו. ולזה הוא מבואר שמה שדמו לקיים דעתם הוא הטעאה לא ראיה. אמנם לפי דעתינו אנחנו שהנפש עצם בו כח שכלי הנה הערבות בו אפשר ומחויב גם במושכל בבחינת מה שבהשגתינו מהמרצת הדבקות אשר הוא הסבה העצמיית לערבות. ובכאן התבאר שמה שבא בדבריהם בתענוג נפשות הצדיקים מתיחם ומסכים אל הדעת האמתי ובלתי מסכי' כלל אל הדעית ההם וכל שכן מה שהזכרנו בעונש הרשעים שאין עניין לו כלל אחר שלפי דעתם אין שם אלא העדר ההשארות והעדר המושכל. וראוי שנתעורר שמה שבא להם בעניין הזה הראשון מהיות הגמולים והעונשים במדרגות מתחלפות מסכים מאד אל הדעת הזה כי הערבות בשכר ראוי שיהיה כפי מדרגת הדבקות. והצער הנשוא בעצמות הנפש בעוצם ראוי שיהיה גם כן כפי מדרגת הענש והיה אם כן ענין הראשון מסכים מאד אל הדעת האמתי בכל הצדדין. ואמנם השני והוא התיחד מקומות מוגבלים לגמול והעונש בגן עדן וגהינם כמו

שנמצא להם מאמרים על זה בלתי סובלים דמויים וצורות כמו שהאריך בזה הרמב״ן זכרו לברכה בספרו בשער הגמול. הנה הוא מסכים גם כן לדעת השני ובלתי מסכים לדעות ההם. וזה שלפי דעתינו אנחנו בעצם הנפשות הנשארות איננו רחוק שיתיחסו אחרי הפרדם למקום מוגבל כהתיחסם לגופו׳ האנשים בעודן מחוברות אל הגוף אבל אם נניח הנשא׳ אחר המות השכל הנקנה שהוא עצם נבדל ובלתי מתיחס למקום הנה התיחסם למקום אל הנפשות היא נמנע בעצמו· ואמנם הג׳ אשר יראה מהם היות הנפש מוכנת אל ההשארות בעצמה בלא קנין המושכלות הנה הוא מסכים גם כן עם הדעת האמתי ובלתי מסכים וחולק עם הדעות ההם. ובפי׳ אמרו תנה לו כמו שנתנה לך. והנה בגבול אשר שמו משעת שאומרין אמן איננו רחוק שהם אשר נגלו להם תעלומות חכמה במדע נבואיי רבני שהיו מקובלים ששלמות נפש האדם יהיה באותו הגבול אולי שהוא הגבול אשר יגיעו קצת המושכלות הראשונות וביאור זה כי למה שנפש האדם תשלם בהגיע לו כחותיה ולפי שקצת הכחות יקדם לקצת בזמן כאלו תאמר הזן לצומח והצומח למרגיש והיה האחרון בזמן הכח השכלי כמו שהתבאר כל זה בספר הנפש הוא קרוב שהכח הזה השכלי לא נשלם בזמן היותו נמנע לצאת אל הפעל ולזה אם היה שבגבול הזה נשלם הכח ההוא למה שבעת ההוא יש לו אפשרו׳ לצאת אל הפעל שכבר ישיג קצת המושכלות הראשונו הנה איננו רחוק שיהי׳ אז שלמות הנפש על טבעה׳ ותשיגה האשרות בעצמה מבלי גמול קדום מבעל הנפש ההיא כאשר יתבאר עוד במאמר הד׳ בג״ה. והנה לפי דעות הקודמים שהשארות ההוא הוא לשכל הנקנה לפי קנין המושכלות הנקנות הנה אין דרך ועניין להשארות התינוקית. האלים אם לא יאמינו שההשארות יהיה גם כן במושכלות הראשונות. ומי יתן ואדע אם התינוק שהשיג שהכל גדול מחלקו ואחר שהשיג הדברים השוים לדבר אחר שניהם שוים אם תהיינה נפשות אלו התינוקות נבדלות כל אחר ממושכלו בלתי דומה אחת לחברתה אלא שזה ממה שהאריכות בביאורו מותר· וכבר באו מאמרים רבים לרז״ל מורים על אמתת הדעת הזה אין צריך לזוכרם ואחר שהתבאר זה אומר שכבר יתבאר בקלות לפי התורה והנכון שיחייב בזאת האהבה שתהיה בתכלית מה שאפשר מהחוק. אם לפי התורה אמרו בפי׳ ואהבת את יי׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך. ובא הפירוש בו אפילו נוטל את את נפשך כאלו הכוונה כלה שכל מחשבות האדם יפנו אל התכלית הזה מזאת האהבה באמרם וכל מעשיך יהיו לשם שמים עד לא יאהב דבר אלא לתכלית זאת האהבה וזאת העבודה כמו שהאריך בזה זולתינו. ולזה מה שבא בהרחקת העבודה לזולתו באמרו ואנכי יי׳ אלהיך אל קנא. שייחס תאר הקנאה לשם למה שמדרך המקנה שיקשה בעיניו ש׳אהב אוהבו זולתו. הנה שלפי התורה אין ראוי שיצוייר אהב׳ יותר חזקה ממנה ואם לפי העיון למה שאהבת הטוב ראוי שתהיה מדרגתה בחוזק וחולשה לפי מדרגת הטוב האהוב יתברך בב״ת במדרגה וכל שכן בהיות האהוב אהוב ממנו אהבה עצומה כמו שביארנו במה שקדם ויתבאר עוד בג״ה הנה א״כ לפי העיון בעצמו ראוי שתהיה האהבה הזאת באופן שלא תצוייר אהבה יותר חזקה ממנה. ואחר שהתבאר זה מעניין זאת האהבה אומר שהוא מחוייב שלא תהיה לתכלית אחר חוץ ממנה. וזה שאם היתה לתכלית אחר היה התכלית ההוא יותר אהוב. ולזה אהבה שהונחה היותר חזקה שאיפשר שיצוייר בלתי חזק בתאר ההוא ונתאמת בזה מה שבא במשנה הוו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס. וכאשר היה זה כן יחוייב שיוכן זה אף בגמול הנצחי רוצה לומר שאין ראוי שתהיה האהבה הזאת

לתכלית הע"ח וזה שכל אשר תהיה לתכלית מה יהיה בהכרח התכלית יותר אהוב ועבודת האהבה הלושה ממדרגתה המחייבת לה. וכאשר התבאר זה ממנה הנה עלה בידינו התכלית האחרון לתורה שהוא האהבה והעבודה האמתית. והוא אשר חתם בו גדול החכמים ספרו באמרו סוף דבר הכל נשמע וגו' כי זה כל האדם· ולפי שהחיים הנצחים והדבקות הנצחי מזיו שכינתו הוא הטוב שאי אפשר שיצויר טוב כמוהו. והתכלית האחרון זה עניינו כבר ית שב שיתחייב מזה מציאות תכלית אחרון יותר מאחד. והוא דבר התבאר חלופו מצד העיון כמו שהתאמת במקומו. אלא שמציאות ב' התכליות מחוייבים כמו שקדם. אבל בבחינות מתחלפות כי הנה בבחינת המצוות התכלית האחרון הוא האהבה. ובבחינת המצוה התכלית האחרון הוא הקנאת הטוב והדבקות הנצחי בזיו השכינה· והם אמנם רמוזים ומפורשים במשנה באמרם יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ירצו שהעובד והאוהב האמתי תכלית חשקו הוא העבודה ואליה כל מגמתו מבלי פנות לדבר אחר וזאת היתה כוונת אדון הנביאים באמרו אעברה נא וגו' וכמו שדרשו ז"ל הרבה מצות מתקיימות בארץ ישראל וגו' כי עם היות שהיה בטוח בחיים הנצחיים והתענג בזיו שכינתו ה"ה ראוי שיכסוף לעבודה הגם אם היה לו תועלת בהפרד נפשו. מצורף שכל עוד שיעבוד שיתרבה ויתוסף הדבקות ואיך שיהיה העובד לא יכסוף אלא אל העבודה והוא התכלית האחרון למצוות. ולזה יראה שנמנו וגמרו בגמ' ערובין נח לו לאדם שלא נברא ירצו כי לאדם העובד ראוי שיהיה בוחר לא היותו על היותו. כי העובד האמתי לא יפנה אל תועלתו אלא אל העבודה. ולזה הכל כאין נגדו ובלבד שלא יעשה שעה אחת רשע לפני המקום או מתעצל בעבודתו אשר אצלו מרי גדול ולפי שאין מי שינצל מזה באמרו כי אדם אין צדיק בארץ וגו' החליטו המאמר שהאדם השלם נוח לו ירצה מונח לרצונו שלא נברא והפליג בזה לתכלית האחרון למצווה. אמנם התכלית האחרון למצוה היתה חתימת המשנה בו באמרם יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי הע"הז. ובכאן התבאר התכלית האחרון לתורה אם בבחינת המצווה ואם בבחינת המצוה והוא מבואר שהשלמיות כלם יפנו אליו כאשר יתבאר בכח דברינו. ויתבאר עוד במה שיבא בג"ה. וזאת היתה כוונת זה הפרק:

הפרק ב נבאר איך יתאמת שיתחייב התכלית הזאת מזאת התורה:

ואומר לפי שהוא מבואר שהתכלית האחרון אשר בבחינת המצוה יחייבהו התכלית האחרון אשר בבחינת המצווה שהיא העבודה והאהבה האמתית הנה כשיתבאר איך תתחייב זאת האהבה מזאת התורה יתבאר איך יתחייב התכלית האחרון אשר בבחינת המצווה והמצוה. ולפי שהאהבה מתחייבת לרצון וחפץ מוחלט צריך שנבאר בזאת התורה איך תעיר ותעורר אל האהבה הזאת באמצעות החפץ והרצון המוחלט מבלי הכרח מצוה. וכבר יתבאר זה בקלות ממה שנאמר· וזה שכבר התבאר בפרק הקודם שהשלם לעצמותו אוהב הטוב והשלמות ויתחייב מזה שכל אשר יהיה הטוב האהוב יותר משובח תהיה האהבה יותר גדולה. והתבאר שם גם כן שהתורה תשלים אותנו בשני השלמיות במדות ובדעות שהם יסוד ההצלחה האנושית. וכאשר ה"ה הוא יתברך הטוב המשובח לאין תכלית יתחייב שתהיה האהבה מהשלם לו היותר חזקה שאפשר שתצוייר. ואמנם לפי שהאהבה הזאת יתחייב לבד לשלם אומר עוד שהתורה בלי ספק תקנה אהבה בלב השלמים והבלתי

שלמים הנמשכים אחריה וזה שכבר נתאמת בזולת זה הם קום שהכל יכספו הטוב ולזה אין ספק שהטוב המוחלט יתברך אצל כל בעל דת יחשקו אותו ויכספוהו הכל. ולו הוסר מהם כל מעיק כאלו תאמר שיותר להם שלוח התאוות ובקשת הכבודות בנצוח האויבים ואסיפת הממונות וישיעבדו האל בקריאת פסוק ראשון של שמע פעם אחת בשבוע אין ספק שלא ישאר גם א' שלא יהיה עובד מאהבה ואם נתאמת לו היותו גמול חסדיו כ"ש שיוסיף בו אהבה. ולזה היה עומס המצות והאזהרות עם ללחיצת התאוות ואסור הקנאה והגאוה הם המונעים רוב בני אדם מהיותם עובדים האהבה הנכספה להם. וזה אמנם להיות האדם עם היותו משכיל בכח בעל חומר ונוטה תמיד אליו בהיותו פועל ומתפעל בפעל תמיד. ואולם להיות טבע העבודה תחייב התמדה בדבקות ושלא יותר הקשר בעבור זה התחכמה התורה התחכמות פלא ברבוי מצותיה ובשרשי האמונה בז' ענינים אשר הם עקריה וענפיה שריגיה ופארותיה. הנה ראשונה בהראותה עוצם רוממותו יתברך ויכלתו. שנית רב חסדיו עמנו. ג' בהנחיל אותנו דעות אמתיות והשנת מה שאפשר השגתו יתברך בו ובנבראיו. ד' דקדוק השגחתו והנהגתו עלינו. ה' שני מיני הייעודים. ו' בתת לנו זכירות הערות נפלאות להקיץ לב נרדמים משנת אולתם תמיד. והז' באהבה והדבקות שהוא התכלית לאלו המינים ספורי התורה מצותיה ואזהרותיה. ואי אפשר מבלתי שנעיר עליהם במקום הזה בקצרה ונשימם ז' חלקים כמספר הענינים. אם האחד בהראותה עוצם רוממתו ויכלתו. הנה די בזה ממה שבא ממנו בספורי התורה במעשה בראשית וביציאת מצרים ובמעמד הנכבד המיוחד ויתר הנסים ונפלאות המפורשים והמקובלים אשר בם נתיחדנו בפרסום נפלא כפי בעלי הדין והמנגדים עם היותם מפורסמים בחכמה ובהמשך זמן גדול אשר ב' אלו הענינים דוחים מהם כל מין ממיני החשד עם שבקיום מצותיה מלבד מה שיתחייב מהיעודים מטוב המחשבה במיעד. הנה כבר יתחייב בקיומה קצת עשיית הנם והמופת כמו שהובטחנו במצות הרגלים שלא נירא מהאויב כמו שאמרו בפי' ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות וגו'. וכן בהשקאת הסוטה שלא ימלט מהמופת איך שיהיה אם שטית ואם לא שטית מלבד מה שבא בקבלה מהנסי' שהיו מתמידים במקדש. והנה יתבאר בקלות מזה עוצם רוממותו יתברך ויכלתו כמו שקדם לנו בכלל החמישי מזה המאמר וכמו שיבא עוד במאמר השלישי בגזירת הצור. ואם השלישי שהוא רוב חסדיו עמנו הנה עם היות בפרטים שבאו בתורה ובקבלה רבו מלמנות הנה בכלל המציאו' אותנו למען חסדו הפשוט בכלל הנמצאות. והוציא אותנו ממצרים ביד רמה במופתים ובמוראים בהביאו אותנו אל עבודתו להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש בתת לנו תורתו שיתבאר מתוכה דקדוק השגחתו עלינו עם גודל רוממותו ותכלית שפלותנו אשר תכלית הכונה כלה הדבקות בו ית' שמו עם היותינו בתכלית המרחק במציאות. ודי בזה באמות זה החלק בתורה. ואמנם חלקי המצות שבאו בתורה המעירות על שני אלו החלקים. אם על הא' כמו מקרא ההלל והשירים המיוחדים במקדש. ומיני ההגדלות אשר נצטוינו בבית השם ובכליו מהכבוד והיראה וקדושת משרתיו שהם השבט הנבחר לעבודתו וכבוד אוהביו אשר הם חכמים בתורה ובמוראם. וכבוד מורא של מלך והשופטים והאנשים הגדולי' שישיגו לממרה את פיהם. והמשנה את הסדר בבית הנבחר שכל זה הדור ורוממות למי ששכן את שמו שם. ואם על השני כמו הברכות וההודאות שבאו פרטי קצתם ברב הברכות שהאדם גומר בכל יום ובכלל הברכות של

קרית שמע שהא' על היצירה וקבעוה על המאורות להיותם מושלים ביום ובלילה והחשובים מכל הנמצאות המוחשות שהם לצורך האדם. והב' על החסד והאהבה שהפליג עמנו בתת לנו תורתו אשר כל זה ראוי שיעי' האדם תכלית ההתעוררות להיות האוהב הזה אהוב ממנו ארבה אמתית. ולזה סמכום קודם קבלת עול מלכות שמים אשר תכליתה האהבה היאת באמרו ואהבת את יי אלהיך. והג' על גאלת מצרים אשר הוא החסד המוחש בעצמינו עוד היום כאמרם ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו וגומר הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. שכל זה יעיר לב האדם להודות ולשבח לשם ולסדר שבחיו של מקום קודם שיתפלל כמו שאמרו ז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל אשר בעבור זה הזהירנו לסמוך גאולה לתפלה. ומאשר יורה על זה גם כן חקי השבט הנבחר עלינו הכוללים מתנות כהונה ולויה ומתנות עניים כמו המעשרות ולקט שכחה ופאה והשמטות ושלוח עבדים והצדקות וגמילות חסדים ואהבת האמת להיות אהובה מהאוהב וכל שכן הרחקת הנזקים והאינאות אשר כל זה ממה שיקבע בנפשותינו היותינו גמולי חסדים לאהבתו ההטבה במוחלט. ואם הג' בהנחילו אותנו דעות אמתיות והשגת מה שאפשר השגתו בו יתברך ובנבראיו. הנה די בזה בפנות התוריות והדעות האמתיות אשר באו בקבלה לומר שחננו השם מדע והרמזים אשר באו במקדש וכליו ובדרכי הטהרות ומספר הימים וההזאות וזולתם ומה שבא במעשה בראשית ובמעשה מרכבה לידעים הן. ואמנם חלק המצות שהוא כחומה וגדר על זה הוא ההשמע לב"ד הגדול והאזהרה שלא לסור מהדבר אשר יגידו והעונש הגדול לממרה את פיהם בהוראה לבד. וההשמע אל ההורים באמרו שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. אשר כל זה שמירה וגדר נפלא לבל ישלח כל איש ב"ד פשעו להאמין מה שידמהו בתחלת המחשבה. אבל מה שנתאמת לחכמי האומה וקובל מהנביאים והאבות והפליגה התורה בזה עד שבא בקבלה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. אפילו אומר לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל. וכל זה ההרחקה שלא יוכל לעלות על לב איש בב"ד הגדול שטעו בדבר. וזה חכמה גדולה וגדר גדול שומר ההשמע אליהם. וכבר ראה שרסבה במה שגזרה בעדים זוממין ועשיתם לו כאשר זמם ולא כאשר עשה לפי מה שבא בקבלה כדי שלא יתפרסם שב"ד הגדול טעו בהוראה והרגו את הנפש שלא כדין ויהיה זה סבה להכנים בלבות האנשים אשר בדברים ותפרץ החומה שהיא הכיחית מאד בגדר התורה. ואם הד' והוא דקדוק השגחתו והנהגתו עלינו. הנה ספורי התורה והנביאים ותוכחותיהם מלאים מזה וביחוד באומה הנבחרת כמו שנרמז באמרו כי חלק יי עמו יעקב חבל נחלתו. והנה אדוננו דוד הפליג בזה בתהליתיו ובייחוד במזמור יי חקרתני ותדע. המיוחד כלו על הפלגת דקדוק ידיעת השם והשגחתו בכל פרטי האדם עם גודל רוממותו המיוסד לפי מה שיראה על התנצלותו בלכתו נע ונד עם כל איש מר נפש ואשר לו נושה ולזה מה שבא ואמר אם תקטול אלוה רשע רומז על רודפיו כמו דואג האדומי ושאול שהיה רשע ובנו ואנשי דמים סורו מני כלומר תכף יסור מהאנשים ההם שהם היו אנשי דמים. ולזה חקרני אל ודע לבבי וגו'. שהוא היודע שרעפי הלבבות כמו שאמר במקום אחר כי כל לבבות דורש יי וכל יצר מחשבות מבין. ומה מאד הפליגו ז"ל כזה בא' מחולין באמרם אין אדם נוקף באצבעו מלמטה שאין מכריזין עליו מלמעלה שנאמר מיי מצעדי גבר והוא האמת הגמור כמו שבא בכלל ה' במה שאין ספק בו. ואמנם חלקי המצות שיורו על זה כמו העבודות

שבכל יום שהוא התפלה והתענית בעת צרתם כאמר' ודרעותם בחצוצרות ודקדוק הברכות בכל הפרטים כמו שבא כל זה בנמ' ברכות. ומהחלק הזה גם כן העבודה בקרבנות וזה כי למה שהאמונות יוקבעו בנפשות בהתמדת הפעולות· הנה היה מההשגחה האלהית לקבוע בנפשינו אמונת ההשגחה בהישרות רב מעבודת הקרבנות כאילו נודה בהם שהטובות כלם בענ ני המחיה וצ־כי החושי' כלם מושגח' ומושפעים ממנו יתברך ולזה רא־י שנפרוש המשובח מהמינים אם היה כליל לו יתבירך כמו העולות. ואם שיהיה מחלק משרתיו כמו חטאות והאשמות עד שיהיה מהם כלו לגבוה כמו העולה. ומהם שהם לגבוה ולבעלים כמו הפסחים ומהם שהם לגבוה ומש־תיו כמו חטאות ואשמות והמנחות ומהם שהוא לגבוה ומשרתיו וכלל ישראל כמו השלמים. ומהם למשרתיו בלבד כמו לחם הפנים היה ראוי שיה־ה מה שהוא חלק גבוה לבד מהמ־ן המשובח הוא הב"ח ומה שהוא חלק הכהנים מהחלק שאינו כל כך חשוב כמו הצומח. והיה ראוי ש־היה שם מנורה להורות על ששפע האור הוא ממנו יתברך והוא במספר שבע להורות הז' משרתים ש־ם מושפעים ממנו· ולזה היה בא אורה ממזבח השם. ומהחלק הזה גם כן ה־בה מספורי התורה כמו העקידה ועקרות האמהות ומצות המילה באבר ההוא וכמו תקיעת שופר והשמחה בראש השנה. ויום צום הנבחר. וד' מינין שבלולב. ועבודת החג כמו שביארנו בכלל הב' מזה המאמר. גם שני שעירי חטאת אשר אחד מהם לה' והאחד לעזאזל ירא שא־ן יוצא מהכוונה הזאת. וזה שבזה השם הנפלא להסרת ההנהגה מאחרים ולזה יושלח האחד לארץ גזרה ויותן ההנהגה לשם לבדו. ולזה יהיה האחד חטאת ליי עם שבז' מההוראה בקשר השפלים עם העליונים מה שלא יעלם. ומהחלק הזה גם כן השמטות והיובלית וערלה וכרם רבעי והבכורים. וזה שלפי היה ראוי שיופרש מהראשון לשם והוא הפרי הראשון עד ג' שנים איננו משיבח ראה השם לאוסרו עד השנה הרביעי שהת־רו בפדיון ומהחלק הזה הגבלת הבכורים בחג העצרת שלא היו מביא־ם אותן קודם לכן להיות מקובל אצלם שבעצרת נידון על פירות א־לן. ולהיות אצלם גם כן הקבלה שבפסח נדון על התבואה היה קרב העומר ממנה. כל זה הוראה שהטובות כלם שופעת ממנו יתברך. ולזה ראו ש־קדים מהקודם ולהיות מלאכת התבואה חשובה והכרחית מאד ה־ה ראוי שנקריב גם כן מראשית עריסותינו. אמנם הקריבנו שתי הלחם בעצרת יראה שהיה להורות על הקשר אשר מפסח לעצרת וזה שהוא מבואר שהכוונה כלה והתכלית הנרצה ביציאת מצרים הנרשמת בחג הפסח הוא מתן תורה הנרשם בעצרת. ולזה ציות־ התורה הספ־רה הזאת מיום העומר שהיא קרבן החג עד עצרת כאילו ירמוז בזה שנכסוף הגעת העת הרוא ותמיד יכונו מחשבותינו אל התכלית הזה. וכשהגענו אליו הנה כבר השגני דלחם ראמתי באמרו לכו לחמו בלחמי. לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר יי. והיה זה מת־חם מאד אם להיות קרב העומר המורה על ההצלהה הנ־פיות והנפש־ות כמו שאמר יש תורה יש קמח שתי דלחם מתוקני המלאכה בת־לית מה שאפשר עם שלמי צבור מו־ים התאחדות העובד עם הנעבד כמו שיבא בגזירת הצור· ומהחלק הזה המצות ודאזהרות שבאו בתורה מהמא־לות ורביאות האסורות ו־ה אמנם להנהגת בריאות הנפש והגוף למה שנתפרסם במקצתם היותם מקנ־ם ע־ירות ועובי בשכל. וקצתם תכונו' רעות בנפש באכזריות והתנכרות והשקיעה בתאוות אשר כל זה ממה שיזיק מאד לנפש ולגוף. וכל זה ממה שיורה דקדוק הנהגתו והשגחתו עלינו. וא־לם ההמירה מאד בביאות האסורות למה שנשתמ' בבלי המיוחד לעבודת הש"י שבו אות ברית קדש כמו שקדם אל שומרה בו פי יי. ולזה ראוי שיחשב לו

מרד גדול. ומהחלק הזה גם כן דיני הטומאות והטהרות ואזהרות הכהנים והנזירים מקצת הטומאות למה שבהן סגלה להפסיד השכל וטוב המדות וקצתם ישתמשו בהם במין ממיני ע"ז ותקרובת שלה כמו שנתפרסם בטומאת מת. והנה במיני הכשוף שהוא סעיף מע"ז ישתמשו בו בקרבנות וקיטורים מדברים נמאסים וכל זה מהשגחתו יתברך להרחיקנו תכלית ההרחק מכל מה שיש לו מבוא או שתוף מה בע"ז וביחוד מהמיוחדים לעבודתו עם שבו הערות לענינים הכרחיים לתכלית התורה כמו שיבא בו בג"ה שאיננו רחוק אבל הוא האמת בעצמו שבעניני המצות תועלות והערו' ורמזים לענינים מתהלפים ישתתפו כלם להישיר האדם אל השלמות האחרון. ואם הה' והוא ב' מיני היעודים. הנה היעודים הגופיים מבוארים בתורה במקומו'. ואמנם היעודים הנפשיים לא באו כ"כ מפורשים בתורה אבל נתאמתו בקבלה ונרמזו בכתובים כמו שיתבאר במאמר הג' בג"ה. ולפי שהוא מבואר היות באדם חלק חמרי וחלק שכלי הנה הוא מבואר ששני מיני הייעודים האלו יביאהו אל שלמות העבודה וזה אמנם מן הייעודים החמרים בעת היותו מושקע בחמר. ומן היעודים הנפשיים כשיתן חלק לשכלו ולא יהיה שקוע ומנוצח מהחלק החמרי וזה מבואר בנפשו ואם הוא והוא ההערות להקיץ לב נרדמים משנת אולת' תמיד הנה המצות הזמניות מהחלק הזה כמועדות שהם יעירו הלבבות לזכור נפלאות השם וחסדיו שהפליא עמנו בימים ההם בזמן ההוא ולהיות שרש הנפלאו' כלם שירמוז אליהם שביתתינו ביום השבת החמירה בו התורה יותר אלא שהתורה שתפה בטעמה גאולתינו ממצרים להורות שהיה לו יתברך חק עלינו על זה. ולזאת הסב' גזרה חכמת השם שהזמנים המורים על היו' לו יתברך חק עלינו כשמיטים והיובלות יהיו מיוסדים על שבעיות. ואמנם היה היובל בשנה הנ' שהוא שלמות השמטות שבו החירות השלם לרמוז על החירות השלם שהשיגנו ביום מתן תורה שהוא נ' יום ליציאת מצרים. וכן מצות מזוזה ואם אינה זמנית היא מהחלק הזה שכאשר יראה האדם פרשת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים ופרשת והיה אם שמוע שבה הייעודי' הגופיים איך שיהיה אם יגבר בו השכל או החמר יתעורר לשוב אל השם אם לאהבת האמת עצמו ואם לתקות הייעודים. ולזה התחכמה התורה שתהיה בכל שערי הבתים והחצרות והעיירות כמו שבא בא' מיומא כוונה ממנו שימצא מעורר באיזה מקום שיהיה ולפי שהמעורר הזה הוא חוץ ממנו הערימה התורה במצות ציצית ששמו סימן וזכר לכל המצות כי להיותו בלתי מתיחס לתכלית שהסכימה המלאכה מהלבוש אם להיותו בעל ארבע כנפים שאינו מכסה כל הגוף. ואם הציציות שהם בלתי נהוגים לנו הנה עכ"פ יהיה זכר למה שצוה וכ"ש אם יצטרף בו רמז או רמזים כמו שבא במדרשות ואיך שיהיה הנה המעורר הזה הוא קרוב אל האדם מאד יותר מהמזוזה. ולפי שהמעורר הזה כללי לכל המצות. הנה ראתה התורה עוד לתת מעורר אחר מיוחד והוא התפלין שבו הד' פרשיותי ולזה באה הקבלה בו בתפלין של יד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבשרו. וכן הדין בתפלין של ראש עם היות שיש מי שיסתפק בזה. אבל האמת הנמיר לפי שרשי התלמוד שאין ביניהם הלוק הזה׳ וכן סוגיות זבחים ומנחות מוכיחות. ועוד ששם נראה שהוקשו תפילין של ראש לתפילין של יד והשרש אצלנו שאין הקש למחצה. ולזה היה המעורר הזה דבק לאדם ולהיותו עדיין חוץ מעצמו כוונה התורה לתת מעורר אחר דבק בעצמו תמיד והוא המילה שקרב מדמה ומבשרה לשם להורות שהוא לבדו ראוי להיות עובד. ולזה מה שאמרו במסכת ברכות כשנכנס דוד למרחץ נסתכל במילה שלו ואמר שירה הה"ד למנצח על השמנית על המילה שניתנה בח'. ומהחלק הזה גם כן ענין הקרבנות המעוררים הכניעה בעבודה. ולהיות העולה כלה כליל המכפרת על הרהור הלב כמו שבא בקבלה כאלו

ירמוז שעל הרהורי הלב לבד יתחייב האדם כליה לפי המשפט והיה מחסד האל שהעולה תהיה כפרתו ותמורתו ובזה ישתתפו כל מי שהיה בהם חלק גבוה. וכן מיני הטהרות והטבילות וההזאות המעוררים האדם היות העונות ירשמו בו רושם כדמות בגד הצריך כבוס ובאמצעות פועל הטבילות במים שכל גופו עולה בהן יחדש רושם בנפש להסיר מעליו חלאת העונות ההם. ולזאת התחכמה התורה אשר בטומאות מת החמורות בטומאת מת ומצורע שיהא צריך הזאות כמשל הבגד המלוכלך ביותר שלא ינוקה בכבוס מים לבד כי אם במי הבורית שהיא מהרכבת המים והאפר ולדמות הנקוי הזה החזק בא בהזאה מים ואפר וגזרה החכמה האל יתברך שיהיה האפר מרב"ח הגדול שהיה קרב מצורף מה שהתפרסם שהאפר יותר חזק מה שאפשר הוא האפר הנעשה מב"ח עד שיוציאו ממנו בעלי המלאכה גפרית. אמנם באו בו פרטים לרמזים גלה קצתם ר' אליעזר הקליר והנה היתה ההזאה באמצעות הצומח שהיא עץ ארז ואזוב להורות על הכניעה כמו שבא בדבריו ומיעוט השתמשית בחמריות. ולזה נבחרו אלו שאינן עושין פרי מאכל מצורף שיחוקה בו הקנוח הנהוג בכלים הצריכין נקוי באמצעות הכבוסים והוא המכונה בלשון המקרא חטוי באמרו תחטאני באזוב ואטהר ולזה נקראו מי חטאתי והנה הרבה מהמצות זולת אלו ישתתפו בענין הזה יעירו הערות נפלאות כמספר ימי המועדים ומספר הקרבנות כמו שהאריך בו זולתינו. וכמו מצות סוכה שעם היותה זכר והוראה כאמרו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הנה באו בה דקדוקים לפי הקבלה לרמזים והערות באמרם אין מסככין אלא בדבר שגידולו מן הארץ ולא מקבל טומאה ולא דקדקו כן בדפנות ואין ספק שההגנה ממטר הוא הסכך אמנם יצטרך לנושא והוא הדפנות והנה החמר הוא נושא לנפש הוא צורת האדם האמתית המגינה עליו. ולהורות שהכניעה מחוייבת לא היה ראוי שיהיה הסכך המורה עליה מדבר שגדולו מן הארץ שהוא היסוד השפלי ולהורות שראוי הרחוק מטומאת החמר והפסדו היה ראוי שלא יהא בדבר המקבל טומאה. וכל זה רמז והערה לאדם. וכן אזהרות הכלאים מזה המין להעיר לאדם לכוין פעולותיו לתכלית אחד והוא העבודה האמתית מצורף שבא בקצתם הערה והרחקה ממין ע"ז כמו שזכר הרב. ואם הז' שהוא האהבה והדבקות שהוא התכלית. הנה חלקי המצות המביאים אל זה מלבד המצות המפורשות באמרו ואהבת את יי אלהיך. ואותו תעבוד ובו תדבקון. הנה שכללם ישתתפו בתכלית הזה ויפנו אליו כמו שקדם. ואבל המיוחדות לזה החלק העבודה הקרבנות למה שבהם רושם נפלא וחקוי היותם כופר לנפשיתינו כאלו בהם נקריב עצמינו לעבודתו ונהיה בעינינו כאין וכאפס בנפשותינו וכל שכן מאודנו בערך אל כבודו. ולזה הם אשר באמצעותם ישעו העובדים אצילות שפע ודבקות אור שכינה מוחש ובלתי מוחש עד שפעמים הרגישו ברדת האש מן השמים. ואל התאחדות והדבקות הזה היה לכהנים חק וחלק בקרבנות עם השם באמרם ז"ל בכהנים כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו. ולפי שהיה נמש' התאחדות לאומה בכללה היה לבעלים חלק בקצת הקרבנות והוא השלמים בתנאי היותם שלמי יחיד. וזה כי זבחי שלמי צבור לא היה אפשר להתחלק לכל ישראל. ולזה היו הכהנים כשלוחים לכל ישראל בזה. ומהמיוחדים לזה הדבקות היו האורים והתומים שהיו נרשמים בהם שבטי יה בהגדלה וכבוד עם השם המפורש כמו שבא בקבלה. וכאשר היו על לב אהרן והוא הכהן הגדול בדורו שהיה שליח ישראל והיה שם מלך או נביא המנהיג הכללות בשוטט מחשבתם אל ההתאחדות הזה והדבקות היה ראוי ומחוייב שיושג אצילות השפעה האלהי וכ"ש אם היה זה במקדש שהיה בית השם באמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ישתבח מי שקרבנו

לעבודתו וקדשנו בתורתו להתקרב אליו ולשכון כבוד בארצינו. הנה אלו הז' ענינים שכוונה להם התורה שרמזנו להם בקצרה ולא ישתבש אדם לומר שכבר עמד בזה על טעמי התורה ומצותיה. שכוונת התורה ופרטיה רבו מלמנות. אבל אומר שמתועלותיה ומכוונותיה הם אלו ונתאמת א"כ מה שרצינו לבארו והוא שהתורה תקנה אהבה בלב השלם והבלתי שלם הנמשכים אחריה כמו שאז"ל אם פגע בך מנויל זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש נאם יי'. וזו היתה כוונת זה הפרק :

הפרק ג בבאור היות התכלית בזאת התורה הוא התכלית לכלל המציאות :

ואומר כי למה שהתבאר במה שהמציאות טוב והיה התכלית בזאת התורה הקנאת הטוב כמו שהתבאר במה שקדם בזה המאמר. הנה הוא מבואר שהתכלית לכל הנמצאים ושאר התורה אחד בשוג הוא הטוב. אבל אומר שהתכל ת בהם ר"ל בכלל המצ אות ובזאת התורה אחד במין ושהתכלית בכלל המציאות השפל ובזאת התורה אחד באיש אם שהתכלית לכלל המציאות כלו ובזאת התורה אחד במין. הנה יתבאר כן לפי שהמציאות בכלל ג' חלקים. עליון והוא עולם המלאכים אמצעי והוא עולם הגלגלים. שפל והוא עולם היסודות הנה לא ימלט מחלוקה אם שיהיו כלם נצחיים ר"ל בלתי נפסדים ואם היה שהתבאר ה ותם נבראים ואם ש היו כלם נפסדים. ואם שיהיו קצתם נצחיים וקצתם נפסדים וזה שרמלאכים אין להם סבות ההפסד כי ההפסד יהרע יבא מפאת החמר כמו שהתבאר במקומו ולזה נשאר בחלוקה אם שיהיו כלם נצחיים או יהיו קצתם נפסדים ואיך שיהיה י תכלית בהם אחד במין. וזה שאם היו כלם נצחיים הנה התכלית בהם אחד במין ואם יו קצתם נפסדים הנה יהיה סבת הנפסדים היותם הצעה לבד לזולתם אשר הוא החלק הנצחי כאלו תאמר עולם היסודות למין האנושי ר"ל לנפש ת בני אדם או עולם דגלגלים או היה שהתאמת בהם היותם מהחלק הנפסד ואמנם להיותם הצעה להלק הנצחי כבר נתאמת בכללם היות תכליתם הח ים הנצחיים ולזה התבאר שהתכלית בכלל המציאות כלו ובזאת התורה א' במין ואמנם שתכלית כלל המציאות השפל ובזאת התורה א' באיש זה יתבאר בקלות למה שהתבאר בזולת זה המקום שהתכלית בעולם השפל הוא המין האנושי ותכלית שלמות האנושי בזאת התורה אשר תכליתה החיים הנצחיים והדבקות בו ית' הנה אם כן תכליתם אחד במספר. וזה מה שרצינו לבארו:

הפרק ד בבאור חיוב זה מצד העיון וגם מהמאמרים לרז"ל :

ואומר שכבר בארו הקודמים והאריך בו הרב המורה היות המציאות הזה בכללו כאיש א' קצתו נקשר בקציתו והי' ראוי כן להיותו נמצא הממצי' אחד פשוט והי' ראוי להיות תכליתו בכללו אחד להיותו איש אחד ותכלית חלקיו האחרות עם תכלית כללו א' כי להיותו איש אחד קצתו נקשר בקצתו הנה קצתו הצע' לקצת ואם היה לקצה התכלית האחרות זול' התכלית האחרו' לכלליו לא היה המציאות בכללו איש אחד. וזה להיות התכלית נמשך לצורה כמו שהתבאר במקומו. ולזה כשתהיה הצורה אחת הנה התכלית אחד בהכרח ולפי שכבר נבוכו הקודמים בזה אי אפשר מבלתי שנאריך בו עם שיתבאר בו מה שזכרנו מהחיוב הזה ר"ל היות התכלית אחד. ואומר דבר ידוע ומוסכם עליו

שהמאחד הפשוט לא יתחייב רק אחד פשוט. ולמה שהתבאר מעצם הש"י היותו אחד פשוט בתכלית הפשיטות. ואנחנו נראה עצמים מורכבים מחמר וצורה נאצלים מאתו. הנה זה מקום ספק גדול בהקדמה הזאת. וזה עם היות העצמים המורכבים מחמר וצורה נתהווה באמצעות שכלים נפרדים אחרים כאלו תאמר השכל העשירי הנה להיות העלול הראשון נאצל מהאח' הפשוט בזולת אמצעי כבר יתחייב היותו אחד פשוט. והעלול השני ג"כ להיותו עלול מהאחר הראשון שהוא פשוט כבר יתחייב ג"כ היותו אחד פשוט. וכן בעלול האחרון. ולזה כמה אני תמה איך נתהוו הגשמים מהשכלים עם הייתם פשוטים. ומה שאמרו בהתר הספק הזה הוא כי עם היות ההקדמה האמתית שמהאחד הפשוט לא יתחייב כי אחד פשוט בבחינת מהותו הנה בבחינת חיוב מציאותו כבר יתחדש בהכרח הרכבה מה וזה כי העלול עם היותו אחד פשוט בבחינת מהותו למה שנתחייב מאחד פשוט אי אפשר מבלתי התחדש בו הרכבה מה בבחינת חיוב מציאותו. וזה שהוא בבחינת עלתו הוא מחוייב המציאות ובבחינת עצמו אפשר מציאותו. והנה העלול השני להיות עלתו מורכבת כבר יוסיף הרכבה וכל מה שישתלשל כן יוסיף העליל בהרכבה עד השכל היה אשר לרבוי הרכבתו יתחייב ממנו גשם מורכב מחמר וצורה זהו מה שאמרו בהתר זה הספק או במה שבא מכח דבריהם והוא מבואר נגלה מה שבו מהחולשה וזה כי ההרכבה הנמצאת בשכלים העלולים הוא בבחינת אפשר וחיוב מציאתו אבל בבחינת מהותם הם פשוטים בזולת הרכבה. והנה מה שחוייב מההקדמה הוא שמהאחד הפשוט לא יתחייב אלא אחד פשוט במהותו. ולא יחוייב מההקדמה הזאת פשיטות בחיוב המציאות ואפשרות. ואיך יחוייב זה והעלול הא' בבחינת מציאותו הוא מורכב בהכרח. ולזה עם היות העלולים מתרבים בהרכבה הזאת הנה להיותם בבחינת מהותם פשוטי' איך התחדשו מהם דברים מורכבים מי יתן ואדע. ומה שראוי שיאמר בהתר זה הספק כפי מה שאומר וזה שאם היה העלול מתחייב לעלה חיוב מוחלט היה מקום לספק הזה. אבל להיות העלול מתחייב מהעלה מפאת ציור רצונו התר הספק מה שלא יקשה. וזה שעם היות השכל יחייב היות לאחד הפשוט רצון אחד פשוט גם כן הנה יתאמת אחדות הרצון הזה בהטבה. רצון השפעת הטוב האפשרי או הטוב אשר גזרה חכמתו. ולהיות כל מציאות טוב כמו שהתבאר במקומו היה ראוי להטבת האל יתברך שהוא ראוי שתהיה ההטבה היותר שלמה שאפשר שתצוייר שלא תקצר בהמציא הטוב שאפשר להמציא. ולזה עם היות שבהמצאת הטוב יקרה ממנו רע מה הנה להיותו טוב בעצמו ההוא טוב מה אשר לא היה ראוי שיקצר ממנו הרצון האלהי השלם. ולזה הגשמים המורכבים במהותם לא ימנע שיתחייבו מהאחד הפשוט בלי אמצעי אחר שהם מתחייבים באמצעות הרצון הא' הפשוט אשר הוא המצאת כל הטוב האפשרי או הטוב אשר גזרה חכמתו. וזה א' ממה שיקויים בו המצאת כל המציאות מאתו יתברך על צד הרצון כמו שיבא במאמר ג' בכלל הא' בג"ה. אלא שהביא ההכרח לדבר בו להורות שהתכלית ברצונו ית' אחד פשוט והוא המצאות הטוב אם לכלל המציאות ואם לדברים האלקי' ממנו. ולפי שהטוב היותר שלם שאפשר הוא הדבקות בו יתברך היה ראוי שיושפע הטוב ההוא ממנו לכל מי שאפשר השפעתו. ונתאמת זה אם כן מצד העיון. ואולם רז"ל בארו זה במקומות מתחלפים ר"ל שהתכלית לכל העולם והתורה אחד. אמרם שהתורה קדמה לעולם אלפים שנה יורה שהתורה קודמת קדימת סבה לעולם להיות התכלית הראשונה שבסבות להיות תכלית הדבר קודם במחשבה בזמן לדבר. הנה לאמת היות תכלית העולם התורה הפליגה בזמן ואמרו אלפים שנה. באמרו על צד הגוזמא ואלו היה אלף שנים פעמים. ואמנם

הכוונה באמרם התורה תכלית התורה והוא הדבקות הנצחיי בו יתברך והוא האמת הגמור. וכן זכרו בפירוש באמרם אלמלא התורה לא נתקיימו שמים וארץ. ואמנם היות תכלית המציאות בכללו וחלקיו טוב. הנה דרשו בפירוש וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והנה טוב מות. וזה להיות תכליתו החיים הנצחיים. והנה להיות הטוב סוג כולל מיני הטובות זכרו בתחלת הלל הגדול הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ירצה בו הטוב המוחלט ולהיות הטובה המוחלט ראוי שיהיה נצחי אמר כי לעולם חסדו. ואחרי שזכר הסוג הכולל זכר מיני הטובות ביתר הפסוקים הנמשכים עד אמרו הודו לאל השמים רמז אל היותו אדון ושליט על השמים כמו שיורה על זה נפלאותיו אשר זכרם בזה הדרך בעצמו תקנו ז"ל ברכת הזן בטובו בחן בחסד וברחמים. הנה זכר תחילת הטוב שהוא סוג הכולל לכל מיני החסדים ואח"כ זכר ג' מיני כמו שיבא עוד בג"ה. וכבר באו מזה מאמרים רבים מורים על אמתת זה אין צורך לזכרם:

הפרק ה נבאר שבקשת התכלית האחרון לכלל המציאות ראוי ומחויב עם הכנסת בו דעת הרב:

אמנם שבקשת התכלית האחרון לכלל המציאות ראוי ומחויב זה יראה מאשר לפי הדעת האמיתי שהוא דעת תורתנו בהאירה עינינו באמונת החדוש. הנה הוא מבואר להיות כלל המציאות הוא פועל נעשה בכוונת מכוון ורצון רוצה מבעל שכל שאין לו יחס ודמיון עם זולתו מהשכלים והיות הפעל הזה ממנו לריק וללא תכלית הוא מבואר הבטול והגנות ולזה אין המלט מתכלית אחר. ואומר שהוא מחויב שיהיה שם תכלית אחרון וזה שהתכלית ההוא המנע להיותו גם כן מחודש בכוונת מכוון אם שנעשה לתכלית מהאחד אם לא ואם נעשה לתכלית אחר הנה המשפט כמשפט הראשון. ואם לא נעשה לתכלית אחר עם שיהיה תכליתו בעצמו ואם שלא יהיה תכליתו בעצמו. ושקר שלא יהיה תכליתו בעצמו שאם יהיה תכליתו בעצמו הנה יהיה פעל הריק אחר שלא נעשה לתכלית אחר. ולפי שהוא מבואר שאם נעשה לתכלית אחר הנה צריך שנבקש לתכלית ההוא תכלית ולא ילך זה לבלתי תכלית. הנה יתחייב שיכלה העניין אל תכלית האחרון תכליתו בעצמו. ולזה הוא מבואר לפי דעתינו אנחנו קהל המאמינים בחדוש העול' שהתכלית האחרון לכלל המציאות מחוייב אבל אומר שהוא מחוייב ג"כ לכת המאמינים בקדמות וזה שכבר יורה בהתחלת שכלית אלהית לכל הנמצאות. ולזה תחקר ההכמה הטבעית על תכלית כל נמצא טבעי. וכבר נמצא בהם היותם באופן מהחכמה שאי אפשר מבלתי פנותם לתכלית אחר. ולזה מה שאומר אריסטו שהטבע לא יעשה דבר לבטלה. וכאשר היה זה כן ואי אפשר המלט התכלית ההוא להיותו טוב תכליתו בעצמו הת' בדברי הרב אמר מה התכלית בהיותו עובד והוא יתברך לא יוסיף שלמות. וכבר יראה מזה שאם היה מוסיף שלמות כבר תפסק השאלה להיות התכלית ההוא טוב בעצמו. ולזה כאשר התבאר שההטבה הוא טוב העצמי לו הנה התבאר במה שאין ספק בו שהוא התכלית האמתי האחרון. והנה סדור התפלה באמרם כי מי יאמר לך מה תעשה ואם יצדק מה יתן לך. הוא להורות שאין מי שיוכל להוסיף שלמות במה שעשה כדי שיאמר לו מה תעשה. ושאם יצדק לא יוסיף שלמות בזה אבל לא כיוונו שלא יהא שם תכלית אלא הרצון לבד כמו שיראה מפשט דברי הרב חלילה לאל ליחס לו מה שיהיה תכלית החסרון לכל בעל שכל. וזהו מה שכוונו בזה הפרק. ובכאן נשלם הכלל הזה הוא מהמאמר הב' והתהלה לאל לבדו המרומם על כל ברכה ותהלה:

המאמר שלישי באמונת האמתיות

אשר נאמין בהם אנחנו המאמינים בתורה האל ית׳ והכופר באחד מהן יקרא מין

והנה כאשר חקרנו בהם מצאנום ב׳ חלקים מלבד פנות השש אשר כלל אותם המאמר הב׳: החלק הא׳ אמונות בלתי נתלות במצות מיוחדות. והב׳ אמונות נתלות במצות מיוחדות. אם החלק הא׳ מצאנום ח׳. הא׳ חדוש העולם. הב׳ השארות הנפש. הג׳ גמול ועונש. הד׳ תחיית המתים. הה׳ נצחיות התורה. הו׳ ההבדל שבין נבואת משה רבינו ע״ה לשאר הנביאים. הז׳ היות הכהן גדול נענה באורים ותומים. הח׳ ביאת המשיח. ולזה חלקנו החלק הזה לח׳ כללים. והנה לא ראינו לשומם מכלל פנות התורה למה שעם היות האמונה בהם מחוייבת והכפירה בהם מרי עצום עד שהכופר יחשב מכלל המינים הנה כבר יצוייר מציאת התו׳ זולתם ולזה לא שמנו אותם יסוד ושרשים לה. והתמה מרד׳ המורה שסד׳ בפי׳ לפ׳ חלק י״ג עיקרים אשר שמם יסודות לדת. והנה אם קרא עקרים האמונות האמתיות אשר הכפיר׳ בהם מינות הנה ימצאו יותר מט״ו ואם קרא עקרי פנות ויסודות הדת אשר לא תצוייר זולתם הנה אינם יותר מז׳ כשנמנה בדם מציאותו ית׳ או ח׳ אם נמנה ג״כ בפנות היות התורה תורת אלהית מן השמים ובכך אפשר שיסופק עלינו ממה שהוסכם עליו ונתפרסם לקצת הקודמים היות אמונת החדוש קוטב התורה אשר בה תסוב להיות מחייב יכלת השם ולהיות הנמצאות כלם אצלו כחומר ביד היוצר שזולת זה לא יצוייר מציאות התורה מתכלית אחר להיותו מהתחלה שכלית. הנה אם שיהיה תכליתו בעצמו ואם שיפנה לתכלית אחר הוא התכלית האחרון. ואם לא יהיה התכלית ההוא הראשון פעל הריק אשר הוא נמנע בחק הטבע להיותו מהתחלה שכלית. הנה כבר התבאר אם כן שהתכלית האחרון לכלל המציאות יחוייב אף למאמיני הקדמות וכל שכן לנו אנחנו קהל המאמינים בתורת משה. והנה כבר נחשב שדברינו בתכלית הזה עם דברי הרב המורה בתכלית המרחק וזה שהוא חתר לבאר בחלק השלישי מספרו שבקשת התכלית לכלל המציאות בטלה לכל אחד מהדעות עם שהודה ואמר זה לשונו כל פעל שיעשה בכוונה אי אפשר לדבר ההוא אשר עשה מבלתי תכלית אחר אשר בגללו עשה וזה מבואר לא יצטרך למופת לפי העיון הפלוסופי עד כאן. ומלבד זה קבל אף לפי דעת הקדמות שא״א לכל נמצא טבעי מבלתי תכלית אחד לפי שהטבע לא יעשה דבר לבטלה. ואולם לפי שהוא מבואר נגלה מאלה ההקדמות אשר הורה שאין המלט מתכלית האחרון לכל אחד משני הדעות ולא נעלם זה ממנו לחוזק הראותו הנה יראה שדעת הרב אמנם הוא בבקשת התכלית כי עם שנניח מציאותו בקשתו כבדה וכמעט נמנעת כמו שרמז הרב זה באמרו. אמנם מציאות התכלית האחרונה חשב כל מדבר בטבע שא״א מבלעדיו אמנם ידיעת הדבר כבד מאד כל שכן תכלית המציאות בכללו עד כאן. וכבר חתר גם כן ידיעתו לפי דברי ארסטו אלא שהוא חשב לבאר קושי מציאותו אף לדעת החדוש כי הוא יראה שלא תפסק השאלה יהיה לתכלית מה שיהיה כמו שרמז באמרו ואפילו היה הכל מפני האדם ותכלית האדם כמו שנאמר לעבוד השם השאלה קיימא והוא מה התכלית בהיותו עובד. והוא יתברך לא יוסיף שלמות אם יעבדוהו ואם נאמר אין זה לשלמותו כי אם לשלמותינו כי הוא הטוב לנו והוא שלמותינו תתחייב השאלה בעצמה. ומה תכלית מציאותינו בזה השלמות אי אפשר בהכרח מבלתי שיגיע העניין בנתינת התכלית אל כן רצה השם או גזרה חכמתו עד כאן. זהו מה שיראה בפי׳ דברי הרב ואמנם מה שהביא סעד לדבריו

מסדור התפלה וחתם ואמר הנה בארו שאין שם תכלית אלא רצון צריך שנפרשהו בדרך רחוק קצת והוא שאין שם תכלית ידוע לנו אלא רצון לבד וזהו הנראה לנו בישוב דבריו. אלא שכבר התבאר במה שקדם היות הטבה והחנינה ענין עצמו לשלם ולטוב המוחלט ולפי שהכל יכספו הטוב הוא מבואר שהפועל כשיפעל לתכלית טוב נפסק השאלה והתכלית ההוא כי להיותו טוב תכליתו בעצמו. ולזה הטוב המוחלט אשר ההטבה לו דבר עצמי הנה כשיפעל דבר תכליתו ההטבה והנה תפסק השאלה מה בעצמותה בכלל וביחוד האותות והמופתים שבאו בה שהם יסודות ועמוד לה. ואמנם למאמיני הקדמות שיראו היות המציאות על צד החיוב ממנו הנה לא יצוייר מציאותה בשום צד וכאשר היה זה כן. הנה ראוי למנות האמונה הזאת עמוד גדול ופנה עם יתר הפנות במאמר הב'. והנה וזהר הספק איננו ממה שיקשה כשיתבאר חיוב יכלת השם אף למאמיני הקדמות והוא מה שנעלם מעיני הקודמים ואולם איך יתבאר זה הנה מה שיבא בג"ה. ואמנם לפי שחיוב אמונת החדוש מבואר כפי התורה והקבלה הנה צריך שנחקור כפי מנהגינו איך ראוי שיאמן וכאופן ידיעתנו בו. ושמנו אותו בכלל הראשון מזה המאמר:

הכלל הא' באמונת החדוש

ולפי שהמפרשים לספרי ארסטו הרבו דברים וטענו טענות לקיים אמונת הקדמות והיה הרב המורה השיב על הטענות ההם וחדש טענות כנגד הקדמות לקיים החדוש. והיה הר"ל נתאמץ עוד ויסד מופתים והרבה טענות לקיים החדוש והשיב על דברי הרב אין נמלט מלהביא דבריהם ביותר קצר שאפשר ולבאר מה הנראה משכלתי לצדק לקיים קבלתינו. ולזה ראינו לחלק הכלל הזה לחמשה פרקים. הפרק האחד נזכור בו טענות המפרשים לקיים הקדמות: הפרק ב'. נזכור בו תשובת הרב המורה עליהם. הג' נזכור בו מופתי הר"ל וטענותיו ותשובותיו לקיים החדוש על הדרך הנזכר. הד' נבאר בו הנראה משכלתי לצדק כפי מה שאפשר לנו: הה' נאמת בו היות דעת החדוש אמתי באמת שאין ספק בו הכפירה בו הריסה בשרשי התורה ואולם איננו יסוד ופנה שלא יצוייר מציאות התורה זולתו:

הפרק א נזכור בו טענות מאמיני הקדמות:

מה שמצאנו מהם בספרי הטבע ומה שאחרי שהם יתחזקו בדעת הזה. אם מפאת הזמן. אם מפאת התנועה אם מפאת הגרם השמימי אם מפאת החומר הראשון. אם מפאת הפועל. אמנם מפאת הזמן הם יעשו בזה שלשה טענות. הראשונה זה עניינה אם הזמן נצחי הנה שם בהכרח מתנועע נצחי אבל הזמן נצחי מחוייב בהכרח שיהיה שם מתנועע נצחי והנה חיוב הנמשך מבואר בעצמי למה שהזמן מקרה דבק לתנועה ולא תצוייר תנועה בזולת מתנועע. ואמנם הקודם יתבאר גם כן. אם היה הזמן הוה היה בהכרח הוה קודם הוויו והוא שקר מבואר. ואולם איך יתחייב זה הנה כפי מה שאומר אם היה הזמן נעדר קודם שיהיה נמצא. ואמר כי קודם הוא מהבדלו הזמן הנה היה הזמן נמצא ונעדר יחד וכן התבאר שא' אפשר בו שיפסד בדרך הזה בעצמו ואם איננו הווה ולא נפסד הנה היא בהכרח נצחי. והנה חזק הפלוסוף זאת הטענה כשאמר שהיא גזרה מוסכמת שכל הוה הוה בזמן. והב' אם היה הזמן הזה יתחייב שיהיה שם עתה אין לפניו זמן והוא שקר. והנה שקרות זה יתבאר מאשר העתה יחלוק הקודם והמתאחר והקודם והמתאחר הם מהבדלי הזמן. ואולם איך יתחייב בעת שיחלוק הקודם והמתאחר לפי שכבר ידמה שיהיה הענין בעתה כענין בנקדה אשר תחלוק הקו. וזה שהנקודה ממנה בפעל כנקודה אשר בתכלית הקו וממנה בכח לבד והיא הנקודה אשר תחלוק הקו. והנקודה שזה דרכה היא התחלה ותכלית אחד. אבל העתה למה שלא ימצא בפעל לפי

שהזמן עצמו בלתי נמצא בפעל וכ"ש בעתה ועוד שאם היה נמצא בפעל יהיה נמצא בזמן המתחלק ולזה הוא מבואר היותו בכח. ולזה יתחייב שיהיה העתה הראשון יחלוק הקודם והמתאחר וכבר היה ראשון זה חלוף. הג' זה עניינה אם היה העולם הווה יחוייב שיהיה מציאותו בכח קודם למציאותו בפעל בזמן למה שהכח והפעל סותרים וא"א שימצאו בזמן אחד מצד א' ואם היה הזמן קודם הנה שם תנועה ומתנועע קדום שאם היה מחודש יתחייב גם כן מציאות הכח קודם בזמן וזה לבלתי תכלית. ולזה חייבו מפאת הזמן היות שם מתנועע נצחי. ואולם מפאת התנועה הם יעשו בזה שני טענות הא' סדורה כך. לפי שהתבאר בטבעיות שתנועת ההעתק היא הקודמת שבתנועות והוא מחוייב בהכרח שתכלה אל מתנועע ראשון מפאת עצמו הנה אם הונח העולם הוה יחוייב שיהיה שם מתנועע תנועת אליו יתברך תעלה הוייתו. וכן יחוייב זה במתנועע ההוא אם היה הווה ולפי שאי אפשר שילך זה לבלתי תכלית יחוייב שיכלה זה אל מתנועע ראשון בלתי הווה. הב' סדורה כך אם א"א בתנועה שתהי' מחודשת במוחלט יחוייב אם כן שיהיה שם מתנועע נצחי אבל אי אפשר בו שתהיה מחודשת במוחלט יחוייב אם כן שיהיה שם מתנועע נצחי. והנה חיוב הנמשך מבואר בעצמו. ואולם הקודם אופן באורו כך. אם הנחנו תנועה מחודשת במוחלט ראשונה לא ימלט המתנועע בה משיהיה הווה או בלתי הווה. ואם היא הווה הנה התנועה שהונחה ראשונה בלתי ראשונה כי כבר תקדם לה תנועת ההויה. ואם הנחנו תנועת ההויה ראשונה הנה יחוייב בה ג"כ שתהי' בלתי ראשונה. וזה אם מצד הפוע' אם מצד המתפע' אולם מצד הפועל לפי שכבר יחשב שכל הווה יחויב שיקדם לו שינוי הנה א"כ תנועת ההווי' שהונחה ראשונה בלתי ראשונה ואם הנחנו השינוי ההוא הראשון הנה יחוייב שקדם לו אפשרות חדוש כי הכח קודם לפועל בכל הדברים המתחדשים ואפשרות חדוש השינוי גם כן שינוי נמשך לשינוי וזה לאין תכלית והוא מבואר מזה גם כן שהחייוב אשר מצד המתפעל הוא שוה איך שהונח המתנועע ראשון ור"ל הווה או בלתי הווה. ולזה חייבו מפאת התנועה היות שם מתנועע נצחי. ואולם מפאת הגרם השמימיי הם יעשו בזה ב' טענות. הא' סדורה כך. כל הווה היא הווה מהפכו ונפסד אל הפכו ויתחייב לפי זה שמה שאין לו הפך איננו הווה ולא נפסד. ולפי שהתבאר בטבעיית שהגרם השמימיי אין הפך לו יתחייב בו שלא יהיה הווה ולא נפסד. הב' סדורה כך כל הווה נפסד יתחייב אם כן בגרם השמימיי שאי אפשר בו שיהיה נפסד שהוא בלת הווה והנה שהגרם השמימיי אפשר בו שיפסד הוא דבר כבר התבאר בספר שמים ועולם למה שאין לו סבת ההפסד. ואולם הקודם ר"ל הוות כל הווה נפסד באר זה ארסטו בטענות והרבה דברים אמר אם ימצא לדבר הא' בעינו כח על דברים מתנגדים הנה ראוי שיהיו הכחות מוגבלים וזמני פעולות הם מוגבלים ולזה אי אפשר שימצאו בדבר אחד בעינו כחות מתנגדים בלתי מוגבלים עד שימצא כח המציאות בב"ת וכח ההעדר בב"ת וזה שאם היה אפשר זה לא ימלט מאחד מג' אם שלא נציע פעולה אחת מב' הכחות נמצא בעת מן העתים והוא שקר במציאות והעדר אחר שאין ביניהם אמצעית או שנציע שפעולת שני הכחות יחד בכל הזמן וזה גם כן שקר או שנציע שפעולה אחת מב' הכחות היא נמצאת תמיד ופעולה האחרת נעדרת תמיד אחר שהונחו הכחות בלתי מגבלות. וזה החלק יחשב בו היותו אפשרי ואיננו כן שאם נניח שהגרם השמימיי בו כח תמיד שימצא ושייעדר ונניח פעולת כח המציאות נמצאת תמיד ופעלת כח ההעדר בלתי נמצאת בעת מן העתים הנה לא ימלט פעולות כח ההעדר אם ההעדר שיהיה אפשרי צאתו אל הפעל או מחוייב או

נמנע לבטל שיהיה מחוייב או נמנע כי שניהם סותרים האפשר בו. ולזה מחויב שנניח שמציאותה וצאתה אל הפעל אפשר ואם נניח האפשרות שלא יצא אל הפעל יהיה כזב אפשר אבל כשנניחהו בפעל יתחייב ממנו שקר׃ והוא שתהיינה שתי הפעולות המקבילות יחד רוצה לומר שיהיה הדבר ההוא בעצמו תמידי המציאות וההעדר אם כן אין בתמידי המציאות כח ההעדר כלל. ולזה יחוייב אצלם שא"א בדבר התמיד המציאות במה שעבר שיהיה נפסד לעתיד. ובזה הדרך בעצמו יתבאר שאי אפשר בהווה שישאר נצחי. ועוד כי למה שזמן מציאות העולם בלתי בעל תכלית וכן זמן העדרו בלתי בעל תכלית חוייב אצלם שיהיה נמצא ונעדר יחד׃ וזה שאם הנחנו זמן החולף בלתי בעל תכלית נעדר והזמן העתיד בב"ת נמצא יהיה בב"ת חלק לבב"ת והוא בטל. ולזה יחוייב אצלו שיהיה כל אחד מזמנים ב"ת ומוגבל. ועוד שכבר יחשב שהאמצע בין הנמצא תמיד והנעדר תמיד יצדק עליו שלילת ב' הקצוות והוא לא נמצא תמיד ולא נעדר תמיד׃ ומה שהוא בזה התאר הוא הווה ונפסד אשר הוא סותר כל אחד מהקצוות ועוד שהדבר הבלתי הווה והבלתי נפסד אי אפשר שיהיה מציאותם במקרה כי אם מצד טבעם. וזה כי להתחלף טבעי הדברים יקבל קצתם ההויה וההפסד וקצתם לא. ולזה אם היה הנה טבע מקבל ההויה וההפסד אשר א"א שימצא נצחי אלא א"כ היה אפשרי שיעתק טבע האפשר אל ההכרחי, ועוד שכבר יראה בחפוש באישי הנמצאים שכל הויה נפסד וכל נפסד הווה. ולזה חוייב אצלו בגרם השמימיי שהוא אצלו בלתי נפסד שהוא בלתי הווה. ואולם מפאת החמר הם יעשו בזה שני טענות. ה"א סדורה כך. החמר הראשון איננו הווה ולא נפסד וזה שאם היה הווה היה לו נושא יתהווה ממנו. ולפי שמציאותו בכח שיהיה הוא הנושא בעצמו או שיהיה בפעל וזה שלא יצוייר נושא אם לא יהיה בפעל וכאשר התבאר שאיננו הויה והצטרף אל זה הקדמה ידועה בה והיא שהוא נמנע בחמר הראשון שימצא רק מצורה יחוייב אצלם שיהיה העולם קדום. והב' סדורה כך אם לא יהיה החמר הראשון קדום והיה העולם בכללו הווה במוחלט יתחייב שיתהוה מלא דבר הוא שקר כי התהוות גשם מלא דבר שקר גם שיתחייב לזאת ההנחה שיהיה שם דקות. וכן התהוות הגשם מחומר רק מצורה הוא נמנע בעצמו למה שהחמר אי אפשר שימצא רק מצור ולזה חייבו שיהיה הגשם בלתי הווה. ואולם מפאת הפועל הם יעשו בזה ב' טענות הא' בהם יראו שהפועל בכח כאשר שב פעל בפעל יחוייב שיהיה שם שינוי וכ"ש אם היה בכח זמן בב"ת כאשר יחוייב אם נניח העולם הווה והוא נמנע שייוחס לו יתברך שינוי. והב' מצד הצירוף לפועל שכבר התחדש לו צורות עם הפועל המתחדש והוא גם כן נמנע בחקו יתברך עם שהוא מן הפלא מה הביאו לפעול בעת זולת עת. והג' שאחר היות השי' נמוס הנמצאים וסדורם ויסודם שאין ראוי שיהיה בזולת הנמצאות כי המושכל אשר אין לו נושא חוץ לנפש יחשב שיהיה כוזב. וכ"ש אם השם מגיע מיוחד לאחד מהגלגלים כשיהיה לו פעם קשר עמו ופעם לא׃ ועוד חזק ארסטו ידיעתו בדברים הקודמים ששמו השמים משכן לשם יתברך לנצחיותם. אלו הם הטענות שקיימו בהם דעתם כת מאמיני הקדמות. והוא מה שכיוונו בזה הפרק׃ והתהלה לאל יתברך אמן:

הפרק הב' נזכור בו תשובת הרב המורה עליהם וטענותיו לקיים החדוש במוחלט:

הנה תשובותיו על הטענות שחשבו לקיים בהם דעת הקדמות. ואם תחלה על הטענות שסודרו מפאת הזמן ומפאת התנועה ומפאת הגרם

השמימיי ומפאת החמר הוא ישיב תשובה כוללת כי למה שיסוד הטענות ההם ההקש בין ההויה החלקית ובין ההויה הכוללת והוא מבואר בעצמו שאין ההקש ישר כמו שהמשיל הוא מבואר שאין הטענות ההם נותנות האמת בזה הדרוש. ואמנם בטענות אשר מפאת הפועל הנה בטענה ראשונה יאמר שעם היות אשר יפעל בעת ולא יפעל בעת אחרת אי אפשר מבלי שינוי ויציאה מן הכח אל הפעל בבעל חמר איננו שינוי בחק הנפרד. והביא ראיה על זה מהשכל הפועל שיפעל בעת ולא יפעל באחרת. ואיך שיהיה איננו שינוי בחקו ובטענה הב' יאמר גם כן שחדוש הצירוף איננו שינוי בחק הנפרד והשאלה מה הביאו לפעול בעת זולת עת בלתי ראויה כאשר לא יהיה לרצון תכלית אחר יפעל בעבורו. ולפי שאין לרצונו יתברך תכלית יוצא ממנו הנה טבע הרצון כן חייב לפעול כשירצה. וגם כן התרה ממה שיקל. וזה שאם היה הנימוס נקנה מהנמצאות היה מקום לספק הזה. אבל אחר שהנימוס מקנה לנמצאות מאתו יתברך איננו רחוק שיהיה הנימוס בו יתברך אמתי קודם המצאם חוץ לנפש גם כשהנחנוהו מניע הגלגלים ההנע' תהיה רצונית לבד לא זולת זה. זהו כלל תשובותיו על הטענות ההם ואולם לקיים החדוש חדש בזה ב' טענות. הא' לקוחה מהחלוק הנמצא שהגרמים השמימי' עם היות החמר אחד. וזה שהחלוף הנמצא ביסודות ובמורכבים עם היות החמרים בהם גם כן אחד. העלה מבוארת למי שעיין בטבעיות. אם מפאת הערוב והמזגה במורכבים. ואם מפאת קרבת' ורחוק' מהמקיף בפשוטי' אבל החלוף הנמצא בגרמים השמימיים אם בצד תנועתם ואם במהירותם ואיחורם ואם בקבוץ טבעים מתחלפים בכוכבים שהם מאירים ואינם ספיריים ונחים עם הגלגלים שהם ספריים ואינם מאירים ומתנועעים עם היותם מחמר אחד א"א שיוחס אלא לרצון ממציאם ומחדשם. וכ"ש אם נאמין בתכונת בטלמיוס ששם עניינים כנגד הטבע ביציאת מרכז וגלגל הקפה. והב' לקוחה מהקדמה אחת מקובלת אל הפילוסוף והוא שמהאחד הפשוט לא יתחייב אלא אחד פשוט וכאשר נאצלו השכלים דרך עלה ועלו' חוייב באחרון שבהם האחדות והפשיטות ולא ישיגהו הריבוי בשום צד אלא בבחינת חיוב המציאות ואפשרות. ומזה אצילות הגלגל ממנו שהוא גשם מורכב מחמר וצורה הוא מן הנמנע היותו על צד החיוב לא נשאר א"כ שיהיה אלא צד הרצון וכוונת מכוין והיות הדבר בכוונת מכוין ובלתי מחודש מאמר סותר נפשו אם כן היה העולם בכללו וחלקיו מחודש מן האפס הגמור והזמן גם כן מכלל הנבראים. וזו היא דרך הקבלה האמתית אשר ראוי ומחויב אצלנו לדרוך בה ירושה היה לנו מאבות העולם אברהם ומשה ע"ה. זהו המובן מדברי חרב מתשובותיו וטענותיו. והוא מה שרצינו בזה הפרק:

הפרק ג נזכור בו מופתי הר"ל וטענותיו ותשובותיו לקיים החדוש על הדרך הנזכר:

ולפי שתשובותיו בנויות על דעתו בחידוש ראינו לזוכרו תחילה. והוא היות העולם וחלקיו והזמן מכללם מחודש ולא מן האפס הגמור אלא מגשם קדום פשוט מכל צורה בלתי שומר תמונתו. והנה הביאהו לזה הדעת החדוש אם למה שנמצא בעולם בכללו וחלקיו כל עילות ההוות במה שהוא הווה. וזה כי כשחקרנו בסגולות ההוה מצאנום ג'. א' שההווה אפשר שיהיה בו סבה תכליתית כי הבלתי הווה המאמר בו שיהיה לתכלית מה הוא מאמר סותר נפשו לפי מה שיחשב ולזה לא תנתן בדבר מהגימטריא סבה תכליתית לפי שאינו מפעולת פועל. והב' שההווה אפשר שימצאו בו דברים בלתי

מחוי' לעצמיתו כי הבלתי הווה אי אפשר שימצאו בו דברים חוץ מטבעו. וזה שאם לא היו לו הדברים בטבע היה מחוייב שיהיו במקרה והוא נמנע בדברים הבלתי הווים התמדיים כי המקרה לא יתמיד. והנ' כי ההווה איפשר שיהיו בו בעצמותו דברים בעבור זולתו. ואולם הבלתי הווה הנה לא יתכן בו סבה תכליתית כל שכן שלא יהיה בו תכלית בעבור זולתו. וכאשר התאמת לו זה לקח בסדור מופתיו. ואמר למה שהתפ׳סם מסדור עצם הגרמים השמימיים היותם בתכלית השלמות לחשלים אל הנמצאות עד אם היה נפסד מעט הסדור היו נפסדות אלו הנמצאות כאלו תאמר מרחק הגרם השמימיי מהארץ ומרחק קצתם מקצתם ושיעורי הכוכבים וסדורם ומקומותם בגלגליהם ומרחביהם וחלוף נצוצים והרבה מכיוצא באלו בהסבה התכליתית בהם מבוארת שתאמת אצלו היות הגרמים השמימיים מפעולת פועל וכאשר התאמת לו היותם מפעולת פועל יחוייב שיהיו מחודשים במוחלט כמו שהתבאר בסגולת ההויה הראשונה ויהיו מספר המופתים בזה כמספר הדברים שהתבאר בהם היותם לתכלית מה ולפי שהתבאר גם כן שטבע הגרם השמימיי אחד ומצאנו בהם דברים בלתי מחוייבים להם מצד טבעם כאלו תאמר היותם מתחלפות בכמות ומצד התנועה ובהארה. ובספיריות כמו שקדם בטענות הרב הנה חוייב לו גם כן שיהיו מחודשים כמו שהתבאר לסגולת ההוה השני. ולפי שהתבאר גם כן שכל מה שימצא בגרמים השמימיים מהמרחקים והנטיות וחלוף ניצוצי הכוכבים הוא בעבור זולתם והוא להשלים הנמצאות השפלות והוא הסגולה השלישית בהווה· הנה יחוייב לו גם כן שיהיו מחודשים. ולפי שכבר יחשב בדברים היותם פועלים בדבר בשיושפע מהם תמיד כאלו תאמר שכבר יושפע מהציור אשר לגרמים השמימיים בנימוס הנמצאות והתנועות אשר להם מהגשמיים המאירים באורם ולזה למערער שיטען שעם היות התבאר בגרם השמימיי היותו מפעלת פועל לא יתבאר היותו מחודש. וזה שכבר יושפע מציאיתו ממנו תמיד ויתאמת בזה היותו מפעלת פועל ואם היה שאיננו מחודש הנה חתר להתיר זה הספק בשאמר שלא יתכן שימצא דמיון זה כי אם במקרים אשר אין להם קיום בעצמם כמו התנועה והאור אבל בדברים אשר להם קיום בעצמם לא יתכן בשום צד. וזה שכאשר הנחנו הדבר הקיים בעצמו יושפע תמיד מזולתו יתחייבו לו בטולים רבים מהם שיהיה הדבר מלא דבר הווה ונפסד אל לא דבר ושיהיה הזמן מחובר מעתות ושלא יהיו הגרמים השמימיים מנמצאים בפעל ושלא יהיה שם תנועה מדובקת. וזה כאשר הנחנו מציאות הגלגלים שופעת תמיד ממנו יתברך ויתעלה שמו לעד ולנצח נצחים הנה יחוייב שיפסדו הגלגלים תכף השפעם. וזה שאם אמרנו שיפעלם מהגלגלים הנמצאים קודם הנה אין שם פועל אחר שהם תמיד באופן אחר מהנמצאות. וגם כן יחוייב שיהיו בעת האחד הווים ונפסדים. וזה שאם הנחנו שהם הווים בעת האחד ונפסדים בעת הסמוך לו לא תהיה בכאן תנועה מדובקת ויתחייב גם כן שיהיה עתה דבק לעתה ויהיה זמן מחובר מעתות. ולפי שמציאות הגלגלים לא יתמיד כי אם עת האחד יחוייב שלא יהיו נמצאים בפעל וכמו אלו הבטולים ואחרים רבים זולתם יתחייבו לו כלם מהנחתינו היות הגלגלים שופעות תמיד ממנו יתברך שמו יתעלה לעד ולנצח נצחים. ולזה מה שיחוייב שנתחדשו בבחירה ורצון. והנה אחר שנתאמת לו זה חייב גם כן בזמן היותו מכלל הנבראים ונתבאר לו מזה ביטול דעת קצת הקודמים שיאמינו שהיה בכאן עולם אחר עולם וזה אל לא תכלית. ואופן הבאור בזה רוצה לומר היות הזמן מחודש תחילה הניח מה שהתבאר בספר השמע שחזמן מהכמה המתדבק והוא בנושא בלתי מיוחד כאלו תאמר

התנועה שהוא ואם היה מיוחד לתנועה היומית היה זה בהנחה לא בטבע. וזה שכבר ישוער באיזו תנועה שתהיה הקודם והמתאחר והוא הזמן. והתבאר שם גם כן שמציאותו בין הכח והפעל ושהזמן החולף יש לו דין מה שבפעל. והזמן העתיד דין מה שבכח יאמר לעולם בבחינת העתיד והוא מבואר גם כן שאין בו ריבוי בעצמו היו נמצאים בו תכליות מוגבלים בענין באישים והיה נמנע בהם שיהיו אמצע. אבל התכליות הנמצאים בזמן אפשר בהם שיהיו אמצע. ולזה מה שיחוייב בו שיהיה האחד בעצמות. וכשהונח זה כן התחיל לבאר שהזמן בעל תכלית. ובא׳ זה מפנים מהם שכבר הונח שהזמן מהכמה והכמה במה שהוא כמה בעל תכלית לפי שהוא משע׳ ומגביל בעל הכמה יוליד בתמונה הא׳ שהזמן ב״ת. ועם שההקדמה האחת מבוארת בעצמה הוא יעוד על אמתתה שכשנעבור במיני הכמה נמצא׳ם כלם ב״ת כאילו תאמר הגשם והשטח והקו והמקום. ואם היה שהמספר יתוסף אל מה שיתוסף וזה אל לא תכלית הנה הב״ת בו בפעל ההוספה או בפעל החלוקה אבל בשאר המינים התכלית בהם לעולם שמור. ולזה היה מבואר בזמן ב״ת וכאשר התבאר לו זה חייב בו שיהיה מחודש. וזה שא״א שיאמר שיהיה לפני זה הזמן ב״ת זמן איר ב״ת וכן לבלתי תכלית שכבר הונח שהוא אחד ומרובה ואין בו ריבוי בעצמות וכבר חתר הפילוסוף להקיש הבב״ת הנאמר בשיעור ובמספר לזמן ואמר שכבר יראה מהם שמציאות הבב״ת יהיה במה שבכח. ולזה אחר שיהיה מציאות הזמן איננו בפעל שיהיה המציאות בב״ת וטעה בשנים. הא כי הבב״ת יאמר בהם בשתוף כי במספר ובשעור יאמר בב״ת בפעל ההוספה שהוא משיג ממשיגי הכמה ובזמן יאמר בכמה עצמו. והב׳ שבשיעור ובמספר יאמר בהוספה שהוא כח גמור ובזמן יאמר בו חלוף שהונח דינו דין הפעל ולזה יאמר שהגשם והשעור מחוייב היותם ב״ת לא מפני היות׳ נמצאי׳ בפעל לבד כמו שדמה שאם כן היה אפשר בזמן שהונח שאינו בפעל גמור שימצא בו בב״ת אבל מצד טבע הכמות ולזה היה מחוייב בזמן שיהיה ב״ת ומחודש במוחלט ומהם שכבר יראה בחפוש שהגשם וכל משיגיו. בכל המאמרות שהם בעל תכלית בעצם. וכאשר היה הזמן דבק לתנועה והתנועה למתנועע והמתנועע גשם יראה שיחוייב היות הזמן ב״ת בעצם ואם היה לו העדר התכלית במקרה והוא האריך בביאור שהגשם וכל משיגיו ב״ת בעצם ואין לנו בו עסק עתה שכבר יתבאר במעט עיון למי שעיין בטבעיות. ונשוב למה שהיינו בו מסדור מופתיו לבאר שאי אפשר שיהיה הזמן בב״ת ומהם שלפי שהוא מבואר שבגרמים השמימיים חלוף תנועות במהירות ואיחור כמו שהתבאר שהגלגל היומי יותר ממהר מגלגל הככבים הקיימים הוא מחוייב שאי אפשר בזמן החולף שיהיה בב״ת כשנצרף אל זה הקדמה אחת ידועה בעצמה והוא שאין בב״ת גדול מב״בת וזה שכל אחד מהמהיר והמאיחר סבב סבובים בב״ת יתחייב אם כן שלא יהיה שם מהיר ומאוחר הפך מה שנראה בחוש. ומהם שאם היה הזמן החילף בב״ת היה מחוייב שיהיה הירח לוקה זמן אין תכלית לו. וכן השמש ולהיות הבב״ת שוה לבב״ת חיוב שיהיו המאורות לוקים תמיד ומהם כי למה שהתבאר מעני׳ הזמן היותו מתדמ׳ החלקי׳ הוא ראוי שאי זה הלק שיהי׳ בזמן שיהיה בו מתי על ענין אחד ומהם לפי שהזמן הוא מדובק ומתהוה בהתהוות התנועה על נכחותה. והמתהוה במה שהוא מתהוה יחוייב שיתוסף תמיד כל מה שהתמידה ההויה הנה הוא א״כ נוסף בהתהוות התנועה. וכאשר הנחנו הזמן החולף בב״ת הנה אין רושם לתנועה בתוספת הזמן כי אף כשחסרנו ממנה לא יפחות הזמן ולא יוסיף ומהם שהזמן משער התנועה על נכחותה והמשער יחוייב שיהיה מוגבל וב״ת.

ומהם שאם היה הזמן החולף בב"ת הנה לא יהיה בשנניח זמן ואחריו זמן וזה אל לא תכלית כי לא יתחדש מזה בב"ת אלא כשנניח זמן ולפניו זמן לבלתי תכלית תהיה הויית הזמן אם כן מהצד הקודם והוא מבואר הבטול שכבר הונח שהכח אמנם היה מהצד המתאחר לא מהצד הקודם ומהם לפי שהצד המתאחר מהזמן הוא בכח גמור הנה יותר ראוי בו שיהיה בב"ת וכשיתבאר בו שהתכלית שמור בו לעולם כ"ש שראוי זה בצד החלוף ומהם שאם היה הזמן החולף בב"ת היתה התנועה המתנועע בו בב"ת ולפי שהוא מבואר מענין הזמן שהוא מספר תנועת הגרם השמימיי בקודם ובמתאחר כאשר צויר ציור שלם. והתבאר מהגרם השמימיי היותו מחודש הנה בהכרח הזמן מחודש. וכמו שבאר זה בזמן באר כן בתנועה ובדמות המופתים ההם. ואחר כך באר במה שנראה מהגלות הארץ היותו מחודש למה שנמצא בו מסגולות ההוה אשר קדם זכרם. וזה שכבר יראה שהגלות החלק ההוא הוא לתכלית שיתהוו הנמצאות שפלות בו והוא מבואר שלא יתנהו טבע היסוד המימיי והארצי אלא טבעם יתן שיהי' יסוד הארץ מוקף מהמי' ולא יתנהו ג"כ טבע הגרמים השמימיי' וזה מבואר למי שיש לו מעט הרגל בלמוד ובמשפטי הככבים ולזה הוא מבואר שהגלות הארץ הוא מחודש ויתחייב א"כ שיהיה המינים מחודשים מזולת מינם בהתחלת הויתם וכשהתבאר לו זה נעזר גם כן במה שנמצא משלמות החכמות שהגיע מזמן קרוב ולפי שהאדם משתוקק להם בטבע הוא רחוק שיאמן שהמין האנושי קדום והחכמות מחודשות וכן הדין בתורת האלהי' שהיו הנימוסים חסרי' מאד עד שרצה המקום לזכות את ישראל והוא רחוק מאד שיעבור זמן בלתי ב"ת עם נמוסים חסרים וכן יראה זה מעניין חלוף הלשונות להיות הדבר מבואר בהם היותם הסכמיי' כמו שהתבאר במקומו והוא מחוייב שיהיו המסכימים קודמים להסכמתם בזמן ואין ראוי שיאמר שיהיו זמן בב"ת בלא הסכמה לחיות האדם מדיני בטבע וצריך אל קבוץ זולתו לצורכי מחיתו ודי בזה ראי' על היות העולם מחודש ואולי שיהי' חדושו מגשם קדום דק מכל צורה הנה זה באר אותו בזה הדרך כבר יחשב כי טבע החלוקה יחייב שיהי' חדוש העולם אם יש מיש או יש מאין והנה מיש כבר התבאר המנעו מכל דברינו וזה שיתחייב שיהי' צורה מה שלא מצינו חומר רק מצורה ואם היה לו צורה הנה לו תנועה ומנוחה טבעיות ויתחייב מזה זמן קודם שהתבאר המנעו ואם יש מאין גם כן הוא מבואר מפני' מהם שהתהוות הגשם מלא דבר הוא רחוק משיצוייר כי אם היה שהצורה הפועלת תחדש צורות מלא דבר לפי שתתן הצורה לחמר המוכן לקבלה ובכלל תתן דומה למ' שבעצמה אבל איך תתן גשמות ואין יחס ביניה' כלל ומהם שיהי' מחוייב שיהי' שם רקות קודם היות העולם וזה שהרקות אשר בהם נמצא העולם לא ימלט מהיות בהם אפשרות שימצא בהם גשם ואין רקות זולת זה ומהם שאחר שיהיה הפנוי מוכן לקבל רצוי הסבה הפועלת על יחס א' היה מהווי' שיושפע גשם בכל הפנוי ויהיה א"כ גשם בב"ת מה שאין שם דבר לא מצד הפועל ולא מצד הפעולי' שיהיה בעבורו קבול הצורה במקום מיוחד ומהם שלא ימלט קודם שימצא העולם מהיותו או אפשר' או מחוייב או נמנע ואם היה מחוייב לא סר היותו ואם היה נמנע לא יתכן היותו ולזה יחוייב שיהיה אפשר אבל האפשרות יצטרף אל נושא ומה' כי לפי שהפועל והמתפעל מן המצטרפים והמצטרפים הם נמצאים יחד הנה כאשר נמצא הפועל בכל נמצא המתפעל בכח והמתפעל בכח גשם יחוייב אם כן שיהיה שם גשם קודם היות העולם וכאשר התבאר זה המנע' היות ההויה יש מיש ויש מאין הנה יחוייב שיהיה יש מיש בצד מה ויש מאין בצד מה ואולם היות' יש מיש הוה שתהיה

מגשם והיותו יש מאין היא שתהיה מגשם נעדר מכל צורה ובזה יותרו כל
הספקות כי הספק שהניחו אם היה יש מיש הוא בעבור התנועה וכשהנחנוהו
נעדר מכל צור' לא תהיה תנועה והספקות שישינו להנח' יש מאין הוא בעבור
שלא הניחו לזאת ההויה נושא וכשהנחנו נושא סרו כל הספקות ולזה החליט
המאמר שחדוש העולם היה מגשם קדום נפשט מכל צור' בלתי שומר תמונתו
ר"ל שיהיה נעדר הטבע שימשך ממנו לגשם שמירת התמונה וציור החדוש
היה בששם קצתו שומר תמונתו והוא הגרם השמימיי וברא בו ככבים
וגלגלים ומקצתו שם בין הגלגלים מתחלפי המרכז כדי שלא יהא שם רקות.
נמשך החכם הזה לדעתו בתכונת הגלגלים ואולם היה אפשר לש"י שיתן לחמר
א' בעינו צורות מתחלפות אחר שההוייה רצוני וכשהתישב לו זה לקח בהתר
הספקות אשר הניעוהו כת מאמיני הקדמות כמו שקדם לנו בפרק הא' מזה
המאמר אחר שהתיר קצת ספקות שהעי' בהנחתו זאת והם אלו. הא' שכבר
יחוייב בזה הגשם אם שלא יותיר ממנו דבר כשנברא העולם ואם שיותיר
ממנו ואם היה שיותיר יראה שהמותר הוא לבטלה ואם היה שלא יותיר איך
קרה שסכים גדלו לגדל העולם שכבר יראה שהגדל הנמצא לבעלי נפש הוא
מוגבל ואם היה שיהיה לו רחב מה הוא מפני הטבע החשיי ועוד שלא ימלט
מהיותו כדורי התמונה קודם ההויה או שהיה בתמונה אחרת ואם היה כדורי
הוא מן התמה איך הסכים כדרותו לכדרות העולם ואם לא היה כדורי הוא
מחוייב שיהיה שם רקות כשהנחנו שהש"י קבענו ושמוהו תמונה כדורית. ב'
שחויית העולם יחוייב שתהיה מקרית למה שקרה שיהי' נמצא מזה הגשם
השעור שישלם בו העולם שאם לא כן היה הש"י באופן שלא יושפע ממנו
דבר. ג' שהיו' שם דבר קדמון זולתי הש"י היא מגונה מאד כי יראה שהם
שתי רשויות חלילה. ד' שכבר יחשב שיהיה חוש' אם מתנועע ואם נח ואיך
שיהיה יחוייב שיהיה לו טבע וצורה הפך מה שהונח הגשם החומר לא ימצא
רק מצור' כ"ש שיהיה רק מצור' זמן אין לו תכלית ושהדבר כשימצא חסר
לפי טבעו מעט מחזמן וזמן המצאו בתאר שלם הוא זמן ארוך מאד ולפי
הנחתנו יהיה הגשם באופן אחר זמן ארוך לאין תכלית יותר מזמן המצאו
שלם. ז' מאי זה זמן שאנחנו נמצא בכל הויה שאינה הזדמן ולזה איך יצוייר
שיתהוו מחמר אחד הטבעים הנמצאים בעולם ומי הכריח החמר לקבל כל
הצורות שכבר יחשבו שמקומות המעלה והמטה נמצאים וא"כ יתחייב שיהיו
היסודות נמצאים והגרם השמימי. ט' מה זה שהביא הפועל לפעול בעת
ההיא האם נתחדש' לו ידיעת לא היתה לו או היה לו מונע והוס' והנה זה
כולו מבואר הבטול אלו הן הספקות אשר העיר בהנחתו זאת התרם בדרך
שאבאר אם תחלה למה שהגשם ההוא איננו מפעולת פועל אם היה שיותיר
ממנו אחר הוית העולם לא יקרה ממנו בטל אחר שא"א בו שיהיה לתכלית
ידוע ובזה הותר הספק הא'. ואם השני לא יתחייב זה שאין חסרון למטיב כשלא
ימצא מקבל ההטבה וכמו שלא היה חסרון בחק הש"י כשלא יברא העולם
כשלא יהיה שם גשם כלל יקבל הבריאה כן לא יהיה חסרון בחקו כשלא
יברא העולם כשלא ימצא מהגשם המקבל הבריאות שעור הראוי ואם הג' לא
יחוייב מהיות הגשם קדמון שיהיה אלוה שאין האלהות מצד היותו קדמון
אבל מצד עצם מדרגתו שיושפע ממנו והטוב והסדר במציאות אבל הגשם
ההוא הוה בתכלית החסרות וההעדר הטוב בעצמותו ולפי שכל מה שקנה
מהטוב הוא יותר שלם ולזה היה החי יותר שלם מהצומח' והאדם מהחי היה
זה הגשם החסר מכל חסר רחוק מאד מאלהות ואם הד' הנה היות הגשם
אם נח ואם מתנועע יצדק בגשם טבעי אבל בגשם נעדר מקבל טבע לא

יצדקו עליו תנועה ומנוחה טבעית כמו שלא יצדקו על האבן ראות ועורון ואם הה' כבר יחשב בו שאיננו רחוק שימצא גשם בלא צור' מיוחדת אבל אולי מחוייב שימצא וזה שאנחנו נמצא צורה עם חומר בצורות ההיולנית ומצאנו גם כן צורה בלא חומר בצורות הנבדלות הנה ראוי א"כ שימצא חומר בלא צורה ואולם היה בלתי אפשר באלו הנמצאות להיותם מלובשי' באיכיות הראשונות אשר הם בצורות ליסודות יהיה בלתי אפשר שיופשטו במוחלט ואולם מה שנא' שיחוייב שיעמוד בזולת הצור' אין תכלית לו הוא שקר למה שכבר קדם שלא היה זמן קודם בריאת העולם ואם הוא כבר יתאמת שזמן השלמות ראוי שיהיה יותר גדול למי שיש לו טבע כי הוא ינהיגה ויישירהו אל השלמות אבל הגשם הזה כבר הונח אין לו טבע וג"כ התבאר שלא עמד זמן בחסרונו קודם בריאת העולם ואם הז' הנה ההויה החלקים אין ראוי שהוקש אלא התכלית וכ"ש זו שהיתה רצוני' וזה שההויה הזאת תיוחס אל רצון הש"י ונתן טבע לדבר לקבל רצונו וכבר נעמוד על עצם השמע החמר לפעול הצור' דנבדלה ממה שימצא מן הפלא בבריאת ב"ח מהנעת החמר עד שיובר' ממנו מה שיאות להעשות ממנו אבר אבר וכן בתנועות הרצוניות שהאדם בציורו הנעימות יגי' כלי הקל בהנעות נפלאות מזולת שיתבונן בהם ואם הב"ח הנה המעלה והמטה אינה מצד הרחקים אלא מצד הדבדים הקלים והכבדים הנמצאים שם וכבר הגשם ההוא בזולת צור' לא כבר ולא קל אם הט' הנה למה שהיתה הבריאה לתכלית הטבה והחנינה כבד חייב ההתחלה שיהיה להטבה ההיא התחלה זמנית ולזה לא יתכן השאלה למה לא היה אותו קודם לכן לפי שא"ך שיהיה שתפול השאלה למה לא היה קודם הנה זה שעור מה שהתיר באלו הספקות ואולי בספקות אשר הניעו כת מאמיני הקדמות הנה יהיה הספקות בדרך זה אמנם בספקות אשר מצד הזמן אם תחלה לא יתחייב מאמרינו שהזמן היה אלא שנתאחר ולא הי' קודם ואולם הגזרה שהסכימו עליה שכל הווה הוה בזמן וזה שכבר נמצא במתחדש שיתחדש בזולת זמן כאלו תאמר השינוי שיתחדש במשתנה הרמוז אליו שהוא בזולת זמן ולפי שהזמן מקרה דבק לכל שינוי ומתחדש בהתחדשו הוא מחוייב שאם היה הווה שאיננו הווה בזמן ואולם הב' שהוא מצד העת' הנה העתה אשר יהיה התחלת הזמן לא יחלוק הקודם והמתאחר וזה אם לא וכל הויית הדמיון כבר יהיה צודק שאין כל מה שלא יכלהו הדמיון כוזב וזה נאמר שהעת' יש לו ב' צדדים א' הוא חלוק הקודם והמתאחר והב' הגבלות החלק מהזמן דרמוז אליו ואמנם היות העת' בכח לא יחייב היותו חולק הקודם למתאחר כי טבע הזמן כן חייב שא"א שימצא העתה בפעם עם מה שהוא לו התחלה שכבר קדם שהזמן עצמו א"א בו שימצא יחד ואולם הג' הנה התרו ממה שיקל שקדימת מכח אל הפעל תצדק בההוי' חלקים מפני שהיא לכח נישא והיה הזמן נמצא אבל בהויה התכלית לא לפי שהזמן מתחדש בחדוש העולם שהכח כשהוא במה שממנו לא יחייב מציאותו זמן כי אין שם עדיין תנועה ואולם בספקות אשר מצד התנועה אם תחלה הנה קדימ' תנועה ההעתק לתנועה החלקית לא יחייב קדימתה להויי' הכוללת אבל שתנועת ההויה היה הקודמת ואם דב' כשהנחנו תנועה תהיה היא הא' לא יחוייב שיקדם לה וזה אם מצד הפועל שיפעל עת אחר שלא יפעל הנה ואם נודע שהוא יציאה מן הכח אלא הפעל לא יחוייב שיהוא שם שינוי וזה שהיציאה מן הכח אל הפעל אשר תפעל להתפעל הוא השינוי לא הוציא מן הכח אל הפעל אשר בפיעל לפעו' שאם לא היו שתי תנועות יחד ההתנועעות והנע' וכבר התבאר בספר השמע אלא תנועה א"ב נושא ב' מצד וזה שכאשר

תיוחס אל המני' תקרא הנע' וכשתיוחס אל המתנועע תקרא התנועעות ואמנם מצד המתפעל הנה אם היה האפשרות אשר בטבע יחוייב שיקח שינוי לחדוש אפשרות השינוי הנה לא יחוייב לאפשרות אשר מצד הרצון המופשט שיקדם לו שינוי אבל אפשרות השינוי הנה על יחס א' בכל הזמן ולזה לא יצדק חיוב קדימ' שינוי ואולם בספקות אשר מפאת הגרם אם תחלה עם תיות בהוייה חלקים מהפך אל הפך לא יחוייב זה בהוייה הכוללת וכ"ש בהוייה המיוחסת אל הרצון ואולם בב' הנה כאשר היה לדבר הא' כח על דברים מתנגדים יצדק שיהיו הכוחות מוגבלים בכח הקרוב אשר דורך אל הדבר ההוא ואנחנו אם חייבנו שיהיה זמן דריכתו אל ההויה בב"ת היה מקום לספק אבל מה שהונח שנהתהוה ברצון מזולת שיהיה דורך בו קורא שנתהוה ולא ימנע ג"כ אחר שאין לו סבות ההפסד שישאר נצחי ואמנם היותו נעדר זמן כב"ת ברצון לא ינגד אפשרות מציאותו אחר שמציאותו ברצון וכן מה שחזק טענתו כי אם הונחו המציאות וההעדרה אפשריות והונח אחד מהם נמצא תמיד יקרה מזה בטל הנה הבטל הוא אם נניחהו נמצא בחיוב אבל אם נניחהו נמצא בחיוב אבל אם נניחהו באפשרות לא יקרה בטל ומה שחזק טענתו שיחוייב היות נמצא ונעד' יחס שאם לא כן יהיה זמן ב"ב תחל' לזמן בב"ת הנה אם הודינו שהיה העיל' זמן נעדר בב"ת לא יתחייב זה אלא כמו שיתחייב לפלוסוף האומ' בקדמו' אם נניה עתות וחלוף הקודם והמתאחר שכל א' בב"ת והוא חלק למקובץ שיהיה בב"ת אלא שזה אפשר בו מהצד שהוא ב"ת לכן מה שחזק עוד טענתו שכבר יחשב שהאמצעי בין הנפרד ובין הנמצא תמיד הוא הוה נפסד הנהו הוא בלתי צודק שהאמצעי האמתי הוה הנמצא בעת מן העתים נעדר בקצתם וכן מה שחזק עוד טענתו מפני טבע הדבר שאם היה הנה טבעות מקבל ההויה וההפסד א"א שישאר נצחי הנ"ל מה שהונח שאין לדבר טבע אלא מה שהקנהו הש"י בהויה כללי' הנה לא יחוייב בו שיפסד ואם היה הוה ואם כבר יראה זה באישי הנמצאים שההווה נפסד לא יצדק זה בהויה הכוללת וביחוד בגרמי' השמימים שאין להם סבות ההפסד לא מפאת הפועל ולא מפאת המתפעל ואולם בספקות אשר מפאת החמר אם תחלה מה שהוא נמנע בחמר הא' הוא שיהיה רק מצור' אחר שקבל הטבע ונתלבש מי' צורו' אבל קודם זה אינו נמנע בגשם ההות היותו רק מצור' כמו שהונח ואולם בב' הנה לא יתחייב היותו מלא גשם במוחלט אבל כמו שהונח מגשם משולל מכל צור' ואולם בספקות אשר מצד הפועל הנה למה שהחכמה האלהית כן גזרה בהטבה הזאת והיה ההתחלה החמרית כן חייבה להתחדש בזמן הנה אין שינוי בחקו כזה כי הוא תמי' נמצא עם רצון ההטבה אלא שמהכרח המקבל היה שתתחדש ואם היה שנוד' שהיה זמן בב"ת בזולת נימוס הנמצאות זו הנה היה תפיש' עלינו אסקנ' הנימוס מהם אבל להיותו יתברך מקנה להם הנימוס אין הזק בז' ואולם מה שחזק הפלוסוף מהיות הקודמים מיחסים השמים למשכן הרוחניות הנה לנצחיותם והיותם מורים על כח ממציא' וכ"ש שראוי ומחוייב לנו לחזק האמת מפשוטי התורה המורים על הדעת הז' כפי מה שיראה החכם הז' אשר האריך בדבריו אלה מא' ואנחנו בחרנו בקצור ההכרח בזה הפרק:

פרק ד נבאר בו הנודע מהבלתי נודע כפי מה שאפשר לנו :

וזה אמנם בשנדקדק על דברים הן בתשובותיהן על טענות הכת הן במה שהשרישו בדעותם אלו ותחלה אומ' בתשובות הרב המורה הכוללות

בטענות אשר מפאת הזמן ודתנועה והגרם השמים וחחמ' הא' היותר צודק' ונגלי' האמת מספקת לבטל הטענות חהם מלבד אשר הן בעצמן חלושות מאד ואולם לתשובות הרב בטענה הא' מהטענות אשר מפאת הפועל צריך לרתבונן בה מאד וזה שהגזרה אשר החליט ואמר שהיציאה מן הכח אל הפעל אינו שינוי בחק הנפרד לטוען בה טענות ולמערער ערעורים וזה שלא יצוייר צאת דבר מן הכח אל הפעל בלא סבה מחודשת אם בעצמו ואם חוץ מעצמו ושקר שיהי' חוץ מעצמו אחר שאין שם דבר נמצא יהיה א"כ חדוש הסבה בעצמו וחדוש הסבה הוא השינוי ועוד שהנפרד היא בפעל תמיד במה שהוא נפרדת ואין בו דבר מכח המאמר בו שיצא מן הכח אל הפעל הוא המאמר סותר נפשו ואולם השכל הפיעל אשר יפעל בעת ולא יפעל באחרת הוא לחסרון המקבל אבל הוא בפעל תמיד אין בו דבר מהכח אבל כשלא יהיה להסרון המקבל בדרושנו זה כשלא יפעל אין המלט בו מהכח וכבר הונח בפעל תמיד להיותו נפרד זה חלוף לא יתכן וגם אשר השיב לטענה הב' שהשאלה מה הביאו לפעל בעת זולת עת בלתי ראויה ונתן הסבה בזה למה שאין לרצונו יתברך תכלית יוצא ממנו הנה צדק בזה להיות רצונו עצמו וכמו שאין לעצמו תכלית יוצא ממנו כן אין לרצונו תכלית יוצא ממנו ותשאר עדיין השאלה כמו שיבא ואם רצה שאין לרצונו המיוחד לפעול בעת הזאת תכלית יוצא מרצונו הנה כבר יחס לו יתברך פועל בלי תכלי' כי אם היה שהפעל בכלל יש לו תכלית והוא ההטבה והחנינה הנה היותו פועל בעת ידוע הוא פועל מה ואין לו תכלית וזה מגונה מאד בחק כל בעל שכל כל שכן בחק השם יתברך תשאר אם כן עדיין השאלה מה הביאו לפעול בעת זולת עת וזה שכבר יראה שאי אפשר שיהיה שם תכלית אחר אלא הרצון לבד וזה שלא ימלט העניין אם היה שם תכלית אחר אם שיהיה מצד הפועל או מצד המתפעל או מצד דבר מחוץ לפועל ולמתפעל כאלו תאמר כלים לפעול ובטל שיהיה מצד הפועל למה שיחסו אל כל העתיד יחד וא"א גם כן שיהיה מצד המתפעל שאין שם כי אם העדר מוחלט ויחסו גם כן אל כל העתים יחס א' וכ"ש שא"א מצד דבר מחוץ שאין שם דבר מחוץ ועוד שהפועל אינו פועל בכלים ולזה מה שיחוייב שלא יהיה תכלית אחד בייחוד העת אלא הרצון לבד ובזה אפשר שיאמר שאחר שגזר חכמתו להמצא אחר האפס המוחלט הנה ראוי שיבוקש תכלית לעת מיוחד וזה שההקש בכלים א' זהו מה שיראה שצריך להתעורר עליו בתשובת הרב ואולם בטענותיו לקיים החדוש במוחלט תחלה אומר שאם הודינו בהם שיקנו האמת בזה הדרוש הנה לא יחוייב היות החדוש מן האפס הגמור אבל אולי היה שם חומר קדום כדעת אפלטון וכמו שיורו קצת מאמרים לרז"ל הביאם הרב בספרו וזה שהטענות כשיעויין בהם לא יחייבו אלא כוונת מכוון ורצון רוצה אבל אומר של מערער שיאמר שלא יחייבו חדוש אחר העדר ע"כ וזה שהטענה הא' הלקוחה מהחלוף הנמצא בגרמים השמימיים עם היות חמרם אחד הנה יראה שלא תחייב החדוש וזה אמנם לתכלית ידוע והנה הסבה התכליתית כבר יודה בה בעל דיננו בדברים הטבעיים אבל יראה שכל אשר יהיה יותר גדול בחשיבות יהיה תכליתו יותר חשוב ולזה הטענה ההיא תחייב מציאות התכלית בגרמים השמימים אבל לא ימנע בהם המצאת על צד החיות ממנו יתברך עם התכלית ההוא בעינו ואם אפשר מבלתי שיחייב רצון רוצה הנה מה המונע שלא היה הרצון ההוא קדום גם כן מי יתן ואדע ואמנם הטענה הב' הלקוחה מההקדמה האומרת שמהאל הפשוט לא יתחייב אלא א' פשוט למערער שיאמר שלא תחייב חדוש וזה שההקדמה ההיא אם היה שתחייב רצון ורוצה גם ה"א עצמה תחייב שיהיה הרצון בא' פשוט שהרצון במורכב יראה שיהיה הרצון מורכב למה שהרצון מתפשט בכל חלקי המורכב ולזה מה שיתחייב פעל היותו מורכב למה שיתחייב ממנו אחדות

בשלמות ההטבה והחנינה מאתו יתברך הנה יעבוד אבל ראוי ומחוייב שיתחייב ממנו יתברך עם היותו בתכלית הפשיטות וכאשר היה זה כן הנה לא אשער מה המונע שלא ימשך על צד החיות האחדות הזה בשלמות ההטבה ואם א"א מבלתי שיחייב רצון רוצה מה המינע שלא יהיה רצון קדום ולא יתחייב אם כן מהטבע הזאת החדוש הזה וכ"ש חדוש הזמן שלא יתחייב ממנו שכבר יתבאר בקלות ממה שקדם לנו במאמר הראשון שהזמן איננו מפעול פועל עם שנודה היות העולם מחודש מן האפס הגמור כמו שבאה בו הקבלה וכמו שיתבאר עוד במה שיבא בנ"ה ונשוב למה שייעדנו בדקדוק בדברי הר"ל בדעתו ובמופתיו ובתשובותיו ונאמר תחלה שאין בכל מופתיו ולא אחד מהם שיתן האמ' בדרוש הזה כפי מה שהניח אבל אולי או מבלי אולי יתבאר בקלות היות מה שהניחו בדעתו בחדוש בריאה כוזבת ואולם איך יתבאר שאין בכל מופתיו מה שיחייב החדוש על דרך שהניח הנה ממה שאומר אמנם כל המופתים שסדר עם המין רבויים ב' מינים המין הא' בנוי על סגולת ההוה המין הב' על הבב"ת והוא מבואר במין הא' שאם יחלוק הבעל דין ויאמר שהסגולות אשר יחדם להנה יחד ולנאצל מבעל שכל יפלו כל מופתי המין ההוא ורנה עם מה שקדם לנו בדברי' יתבאר כן והוא שנאצל מבעל שכל עם היותו קדום אחר שהוא מסובב מבעל שכל והוא סבתו ראוי ומחוייב שיהיה לו תכלית ואיננו בו רחוק שימצאו בו דברים בלתי מחוייבים לעצמותו בעבור זולתו כי ההתחלת השכלית יחוייב זה לשלמותו כי החטבה והחנינה שלמות למטיב ולחינן ולזה הנאצל מהתחלת שכלית ואם היה בלתי הוה המאמר בו שהיה לתכלית מה איננו מאמר סותר נפשו וכמו שהניחו כי באמרנו היה לתכלית מה אבל ענין בו נאצל מהשכל לתכלית מה ואם היה שלא נתחדש וכ"ש אם נאמר שהנאצל לא כחיוב אבל ברצון קדום שיצדק בו המאמר שהיה לתכלית מה מבלתי שיחייב הוה מחודשת ולזה הוה מבואר בכל המופתים ההם מהמים הא' שהם נערכים על הדרוש להיות מה שהניח מסגולות ההוה הוא בעצמו הדרוש והתמה אם נעלם זה מעיני החכם הזה עם חוזק הראותו אלא שכבר יראה שכבר לחצהו כיוצא בזה בשהוא חתר לקיים המנעות היות הדבר הקיים בעצמו שופע תמיד מזולתו שאם היה כן יתחייבו לו בטולים רבים והא' מהם שיהיה הדבר הוה מלא דבר ונפסד אל לא דבר ושיהיה הזמן מחובר מעתות ושלא יהיו הגרמים השמימים נמצאים בפעל ושלא יהיה שם תנועה מדובקת והנה הבטול הא' שהניח שיהיה הדבר הוה מלא דבר ונפסד אל לא דבר אם היה שנוד' בו לא יקרה ממנו בטול שלא ימנע בפעל ציור הרצון וברצון לבד בזולת כלים שיהוה הדבר מלא דבר ויפסידנו אל לא דבר כשירצה אבל יתחייב זה כמו שיבא בנ"ה אבל אומר שלא יתחייב שיפסד כלל לא אל דבר וכ"ש אל לא דבר וזה שהציור והרצון הממציא והמהנה להתמדתו בעצמו כ"ש שיתמיד ההויה והענין בזה בענין כנותן הצורות שישפיע תמיד בציורו ובהזרחת אורו הצורות ההם כל אשר ימצאו מקבלים וכ"ש שבציורו יתמיד קיום הצורות אשר השפיע וזה שאחר שהם מוכנים לקבל הצורות עד שלהכנת' קבלו הצורות ההם והיה הזרחת אור הצורות מנותן הצורות מתמיד א"א מבלתי שיתמיד מציאות' וזה מבואר מאד וכאשר היה זה כן הוא מבואר שלא יתחייבו הבטולים האחרים שזכר וזה כי לדבקות הציור והרצון יתחייבו דבקות המציאות מסכים עם דבקות הזמן ודבקות התנועה והתמה הגדול מאין יצא לו החלוק הזה בין הדבר הקיים לעצמו למקרי' אשר אין להם קיום בעצמם כאלו תאמר לתנועות אשר לגרמים השמימיים השופעות מהגרמים המאירים וזה שאם היה שלא יתחייב להם הבטול הא' שכבר אפשר שהם שימצא מלא דבר ויפסדו אל לא דבר להיותם מקרים אמנם אם היה שיפסדו כאשר יחוייב לו

בשופע תמיד הנה יחייבו כל שאר הבטולים שיהיה הזמן מחובר מעתות ושלא יהיו התנועות והאור נמצאים בפעל ושלא יהיה שם תנועה מדובקת וזה שהתנועות השופעות מהציור והאור מהמאיר אינו כי אם עתה אל"כ אלא שהתר הספקות האלו כלם כשנאמר שהמשפיע הנותן המציאות כ"ש שלדבקות השפעתו יתן דבקות קיום המציאות שתהי' השופע מקרה או דבר קיים בעצמו ודי בזה במין הא' מן המופתים ואולם מופתים המין הב' הבנויים על הבב"ת אומר ג"כ שאין בהם דבר מחייב ולא מראה פנים תחלה הגיח הנחי' בזמן מסכימות למה שהתבאר בספר השמע ולא נשים עתה עליהם ואם התבאר מכח דברינו במאמר הא' ויתבאר עוד בכלל הזה בנ"ה היות מקצתם כוזבות אבל נניחם עתה על שהם צודקות ואומר שהמופת הא' בלתי מוליד וזה שההקדמה הנדו' האומרת שהכמה כמה הוא כמה ב"ת מסופק בה וזה כי האומר שהזמן בב"ת לא יודה בה והסבה אשר נתן באמרו לפי שהוא משער בעל הכמה אינה סבה וזה שאומר בב"ת אם היה שהוא יגדור הכמה שהוא אשר ישער בחלק ממנו יהיה הרצון בו מה שאפשר שישוער ממנו ואם משמוש מלת הכמה שיודה שעור הנ"ל מה שהלשון הסכמה אין תפיסה בזה למה שבעל הלשון לא הסכים להניח שם לבלתי מוחש מהזמן ולא יקרה מזה בטול ומה שחזק מופתי במניני שהם כלם ב"ת גם המופת השני הבנוי על הקש המשלי למה שהגשם וכל משיגיו ב"ת אין צריך להשיב למה שהחפוש לא יתן האמת עכ"פ וכ"ש אם התבאר שהזמן איננו ממשיגי הכמה כמו שיבא בנ"ה והמופת הג' אשר יסודו המהירות והאיחור הנה הוא הטעאיי' וזה שהמהיר יתנועע בזמן מה מספר מהסבובים אשר יתנועע המאוחר בזמן יותר גדול כאשר יהיה מדרך המספר שיאמרו בו רב ומעט גדול וקטן בזמן וזה כשיהיו ב"ת והנה להמנעות המתנועע המהיר והמאוחר בזמן שוה אבל כשיהיה הזמן או המספר בב"ת לא יאמרו בו רב ומעט וגדול וקטן ולא שוה למה שהם גדולי השעור והשעור נמנע בב"ת ולזה לא יקרה ממנו בטול אם עברו סבובים בב"ת מהמהיר והמאוחר וזה שאין מדרכם שיאמר בהם גדול וקטן ולא שוה ועם שהוא מבואר בעצמו הנה כבר יאמרו זה שאנחנו כבר נצוייר קדמות הזמן בתנועות האלו ולא ימנע מהיו' העולם שופע תמיד מהשם על הדרך הזה תמיד והמופת הד' ג"כ הנה התבאר בקלות ממה שאמרנו שלא יחייב דבר ממה שדמה שאם היה שאין הבב"ת גדול מהבב"ת לא יתחייב שלקו המאורות תמיד ומקום הטעות כי באמרנו שהבב"ת אינו גדול מהבב"ת לא נרצה בו שהוא שוה לבב"ת שכבר התבאר שהבב"ת לא יפול שם השוה אבל נרצה בו שאין מדרכו שיתואר הבב"ת בגדול או קטן מבב"ת ולזה לא יתחייב דבר ממה שחייבו במופת והמופת ה"ה הטעאי ג"כ וזה שעם היות הזמן בב"ת אין בו מתי כי אם ב"ת וזה שאין זה זמן שנגביל במתי להיותו מוגבל יחוייב שיהיה ב"ת וזה מבואר בנפשו והמופת הוה הוא הנוסף בתוספת הזמן כאשר תתוסף התנועה הנה התוספת בב"ת היא נמנע בבחינת ואפשרי בבחינת אם בבחינת הבב"ת בכללו הוא נמנע למה שלא יתואר בגדול וקטן וכן בבחינת הצד אשר הוא בב"ת הוא ג"כ בלתי מקבל התוס' לז"א הסבה בעינ' ואם בבחינת הצד אשר אפשרי ומחוייב שיקבל תוספות ולזה יתוס' הזמן מהצד הו' בו ב"ת בהתהווה התנועה על נכחותי' והמופת הזה חלציי כי אם הזמן משעת החנו' על נכחות' הבב"ת חלק ממנו לא יחוייב היות הזמן בכללו מוגבל וב"ת שלא כל הצודק נפרד יצדק מורכב והמופת הח' אין ענין לי כי עם היות שהכח הוה מצד המאחר כבר תונח שהצד החולף אשר בבחינתו הוא בב"ת

דינו דין הפיעל והוא לא נתחדש בהנחת הזמן ולפניו זמן אלא בקדימת זמן אין תכלית לו יצא אל הפעל בשכבר והמופת היה הו' דמיו' אצל הש"י עליו והמופת הא' הוא הנתל' בגרם השמים מבואר הנפילה לב' סבות א' למה שלא התבאר חדוש דגרם השמימים הב' שעם שנודה בחדושו לא יתבאר חדוש הזמן שכבר אפשר שיאמר בהקש אל תנועה אחרת כמו שיתבאר במקומו. וכ"ש אם הוא אפשר שיאמר בהקש אל תנועה ואם היה שאיננה נמצאת בפעל וכמו שקדם לנו ולזה הוא מבואר שאין בכל מופתיו אלו שיתן האמת בהיות הזמן ב"ת והוא מבואר גם כן שהמופתים שסדר בחדוש הגלות הארץ הלקוחים מסגולות החויה לא יתנו האמת בחדוש שדמה לסבות שזכרנו בבטול מופתי המין הא'. וזה שיש לאומר שיאמר שסדר זה מהתחלה שכלית לתכלית טוב בהשגחה ורצון קודם התבאר אם כן שאין בכל המופתים שסדר עם המון רבוים מה שיתן האמת בזה הדרוש באופן שהניחו. וכבר נעזר בקצת טענות לקוחות מחדוש החכמות והתורות והלשונות והוא אם היה שיראו פנים לחדוש לא יחייבו שלא נתחדשו פעם אחרת. באבדן המין האנושי וחדושו פעם אחר פעם ואחר שהתבאר שאין בכל מה שדמה החכם הזה דבר מחייב מה שהניחו צריך שנבאר מה שייעדנו והוא שהחדוש באופן שהניחו היא הזייה ובריאה וזה שהוא הניח חדוש העולם מגשם קדם ריק מכל צורה ונניח עתה אפשרות מצ אותו ואומר שהוא נמנע היותו קדום וזה שלא ימלט מהיותו מחוייב המציאית בבחינת עצמו או שיהיה איפשר בבחינת עצמו ומחוייב בבחינת סבתו וזה כי לא יצוייר אפשרות המציאות מכל הבחינות בגשם נצחי אשר לא סר ולא יסור ובטל שיהיה מחוייב בבח נת סבתו וזה אמנם לג' סבות א' שלא יצוייר היותו מחוייב המציאות בבחינת סבתו אלא היותו משפיע תמיד מציאות וזה למה שהוא תמידי המציאות לא יצוייר עת יהיה בו שפע המציאות ושיהיה אחר כך שפע ההתמדה. ואחר שהתבאר זה כן יהיה שכבר קובל לחכם הזה שאין דרך שיפעול דבר בהשפיע ממנו דבר קיים תמיד כמו שקדם הנה אם כן נתאמת שא"א שיהיה מחוייב המציאות בבחינת סבתו ואם היה שלא יקבל זה והוא שיורה אפשרות המשך השפע בהמציא דבר קיים תמיד הנה אם כן יורה בהכרח כי בתחלת כל מופתיו אשר מהמין הראשון. וזה שכבר איפשר שיושפע תמיד מציאות העולם ברצון קדום מתמיד ויהיה אם כן מה שחדש מזה הגשם הוויה ובריאה והב' שלמה שיהי הגשם הזה בתכלית החסרון היא נמנע שיתחייב חיוב המציאות מהשלם הב"ת מהשלמות וכל שכן שיתחייב ממנו זמן בב"ת והג' שלא יצוייר שיפעול דבר בדבר בחלוף מה שיתחייב ממנו רוצה לומר מהפועל ולזה הוא מבואר שאיננו מחוייב המציאות בבחינת סבתו ואם שאיננו מחוייב בבחינת עצמו. זה יתבאר בקלות אם תחלה שהנחת גשם מחוייב המציאות לעצמו יחייב שיהיה בלתו משתלשל מעלה זולתו יתחייב אם כן שנניחהו עלה ראשונה ושיהיו שני עלות ראשונות האחת בתכלית השלמות והא' בתכלית החסרון וגם הוא כפירה והריסה שלא ישתלשל המציאות בכללו מאחד פשוט הנה הוא מגונה מאד אף כשנודה שלא יהיה אלוה והוא דב' מוסכם עליו היות העולם איש אחד ומחוייב בו שישתלשל מאחד פשוט ושנית שאם נניח הגשם הזה מחוייב המציאות בבחינת עצמו בלתי משתלשל ממנו יתברך איך ישמע להתפעל מרצויו. האם הגשם הזה ישכיל או ירגיש בשלמות האל יתברך ותכלית חסרונו בעצמו. וזה שהשמע הוא חמר לצורה אחר שהצורה היא המעמידה והמוציאה לפעל ההוא ונקשר בו יתכן זה בו אבל מי שמציאותו מספיק לו לעצמו ובלתי נקשר בזולתו איך יהיה הריצוי ההוא מי יתן ואדע

ג"כ שאחר שהונח מחוייב המציאות לעצמו ובלתי שומר תמונתו. הנה הוא לעצמותו בלתי שומר תמונתו וכאשר היה בלתי שומר התמונה לעצמותו הנה כבר יש לו טבע בעבורו חוייב שיהיה בלתי שומר תמונתו וכאשר היה בלתי שומר תמונה לעצמותו הנה כבר יש לו טבע בעבורו יחוייב שיהיה בלתי שומר תמונתו ועוד שהיותו בלתי שומר תמונתו לא ימלט מאיכות אשר מאיכות השניים והוא הרפה והקשה והיות מתואר באיכות האיכות השנים ולא יתואר באיכיות הראשונים רחוק שלא יצוייר עם שיסתור הנאתו היותו דק מכל צורה. וכאשר התבאר היותו בלתי מחוייב המציאות לא בבחינת עצמו ולא בבחינת סבתו הנה אם כן הדעת הזה בדוי מבואר הנפילה בעצמו ועוד שאיך שיצא חיוב מציאותו הנה בהכרח יתחייב זמן קדום וזה שהזמן יאמר בהקש לכל שינוי מן השנויים והנה אין המלט מהגשם הזה מהשינוי וזה שכל הזמן הקדום היה מתואר בשמירת התמונה בפעל ואחר כך נשתנה ולא שמרה הנה כבר נח משינוי התמונה בפעל. והתנועע אחר כך בשנשתנת תמונתו. ועוד שאיך שיהיה לא ימלט משינוי רצון ללא סבה. וזה מגונה מאד בחק' כל משכיל וכל שכן בחקו יתברך ויתעלה שמו לעד ואולם איך יתבאר שנוי רצון בלא סבה הנה שינוי רצון מבואר בעצמו וזה שקודם החדוש לא רצה בשלמות הגשם ההוא החסד ואחר כך רב בשלמותו ואולם שיהיה השינוי בלא סבה הנה יתבאר בקלות עם מה שקדם לנו מהדברים וזה שאם היה סבה לשינויה הרצון ההוא היה בהכרח אם מפאת השם יתברך ויתעלה שמו ואם מפאת הגשם שאין במציאות זולת אלו ואחר שיהיה יחסו יתברך ויתעלה שמו אל כל העת'ם אחד ויחס הגשם ההוא וכל המתהווה ממנו אל כל העתים אחד גם כן הנה אי אפשר שיהי' לשינוי הרצון ביחוד העת שום סבה ואם אי אפשר מבלתי שנודה שאחר שיהיה לשינוי הרצון סבה והוא ההטבה והחנינה עם היות שיחוד העת בלא סבה אין חזק בזה מה שהוא רחוק משיצוייר מחקו יתברך ויתעלה שמו הנה למערער שיאמר שהשינוי רצון בעצמו הוא ללא סבה וזה שכבר היה יותר ראוי ברצון ההטבה והחנינה שיה'ה קדום ונצחי ושלא יעמוד זמן בלתי בעל תכלית בתכלית החסרון. והפלא מהחכם הזה שבהנחתו זו כבר חייב לו ית' ידיעה בפרטי במה שהוא פרטית והוא איש הגשם הבלתי שומר תמונתו כשפעל בו ברצונו ונפל במה שברח ממנו כמו שבא במאמר הב' ויותר מגונה זה שלפי מה שהניח ידיעתו בו קניה בהכרח ממנו מה שהתבאר המנעו מחקו יתברך ר"ל שתהיה לו ידיעה קניה מזולתו וכל שכן לדעתו שיראה שהיודע יתעצם במה שידעהו וכל אלו הבטולים יתחייבו מהנחתו והוא מה שכווננו בזה הפרק:

הפרק הה' בתאמת בו דעת החדוש במה שאין ספק בו ושהכפירה בו הריסה בשרשי התורה ואולם איננו יסוד ופנה שלא יצוייר מציאות התורה מזולתו:

ותחלה אומר כי עם היות שנקיש בין ההויה החלקית להויה הכוללת הנה אין בטענית כת מאמיני הקדמות דבר כבר ראוי לשום לב עליו וזה שהטענות אשר מפאת הזמן והתנועה והגרם השמימיי הנה בהנחתינו החדוש אחר ההעדר המוחלט יסורו כלם ואם היה שנשתמש במלות מורות זמן בקודם ואיחור וכל שכן אם יתאמת שהזמן איננו נמשך לתנועה ואיננו מפעולות פועל וכן הטענה האחת אשר מפאת החמר תפול בכללה כי בהנחתינו זאת אין שם חומר קדום אמנם בטענה השנית הוסיף דברים הר"ל

לחייב המנעות יש מאין כמו שבא בפרק שלישי. ולפי שיסוד הטענה כלה בנוי בדמוי הזה והוא אשר עור עיני האיש ההוא ראש מאמיני הקדמות עם גודל שיעורו בחכמה אי אפשר מבלתי שנאריך בזה להגלות טענותם ואומר תחלה שזה שברחו ממנו אין המלט להם ממנו בשום צד. וזה שכבר התבאר במה שקדם שאין שם דבר מחוייב המציאות בבחינת עצמו כי אם השם ית' ויתברך שמו לעד ושכל מה שזולתו איך שהונח רוצה לומר מחודש או קדום הוא אפשר המציאות בבחינת עצמו והוא נאצל ממנו אם כן אין שם לא חומר ולא צורה ולא גשמות שלא יהא נאצל ממנו והנה האצילות לא ימלט משיהיה אם על צד החיוב אם על צד הרצון ואיך שיהיה כבר נודה על מציאות גשמי נאצל מצורה והצורה אם כן מאצילה ונותנה מה שאין דומה לה ולא תאציל ולא תתן למקבל כי היא תתן המציאות למקבל ואין הכונה באמרו יש מאין זולת זה וזה שאם היה הכונה באמרנו יש מאין שהאין יהיה הנושא באמרנו הנגזר מהנחש לא יתחייב מהנחתינו אצילות על צד החיוב אשר לא סר אפשרות התהוות יש מאין אבל הכונה באמרנו יש מאין הוא שנתהווה אחר ההעדר ושלא היה לו נושא נמצא קודם ובאמרנו ג"כ שנאצלו שניהם על צד החיוב אין הכוונה בו גם כן אלא שלא היה להם נושא קדום אלא שהחמר והצורה יחד שניהם נאצלו אחר ההעדר ואם לא היה להם נושא נמצא קודם ושכל מציאותם נאצל ממנו. ואין ספק שאין הפ"ש בין המאמרים האלה אלא ביכלת הש"י שהונחנו אותו קדום יורה יכלת בב"ת בזמן והונחנו אותו מחודש יורה יכלת ב"ת בזמן. ועוד שהונחנו אותו קדום לפי שיחס הפועל והמתפעל אל כל העתים יחס אחד יתחייב בהכרח אצילותו וחייובו יתברך ממנו תמיד כמו שהונח כי אין שם עת מיוחד יהיה אצילות המציאות בו והזמן האחר אצילות התמיד ולזה יחוייב מהנחתינו זאת רוצה לומר אצילות המציאות תמיד על צד החיוב חיוב יכלת בב"ת נפעל תמיד וזה שהיכלת ב"ת יהיה כשיהיה יחס שמור בין הפועל והמתפעל אבל כשלא יהיה ביניהם יחס יהיה בהכרח יכלת בב"ת ואומר עוד שמהנחתינו זאת רוצה לומר חיוב המציאות ממנו יתחייב שיהיה על צד הרצון וזה אמנם לשני סבות הא' כי מהנחתינו חיוב המציאות מהתחלה שכלית יחוייב שיהיה על צד הציור ולהיותו מקנה המציאות על צד הציור שלם רוצה לומר ציור נימוס הנמצאות וציור היותו מקנה מציאות הנימוס והנמצאות עצמן דרך כלל ודרך חלק וזה שאין שם דבר שלא יקנה המציאות והמהות מציורו ולהיות התחלה שכלות ירצה במה שיצייר והנה אין עניין לרצון זולת זה אלא היותו מצוייר שהוא רוצה ומקנה דרך השכלה וציור מציאותם והב' כי ההקדמה המוסכמת עליה שהיא שמה אחד הפשוט לא יתחייב אלא אחד פשוט יתחייב בהכרח שאצילות הנמצאות היה על צד הרצון וזה שלמה שהתבאר שמציאות החמר והגשמות נאצל ממנו יתברך ולא מהתחלה אחרת אין דרך לצאת מהספק הזה איך נאצל זה המורכב כעל חומר ונשמות מהאחד הפשוט בתכלית הפשיטות אלא כשיאמר שלמה שהיה המציאות בכללו איש אחד טוב בתכלית השלמות מה שאפשר לפי המקבל והיה מדרך הטוב להשפיע הטוב על צד החנינה כי מזה הצד יהיה שלמות לטוב להשפיע והיה הטוב במה שהוא טוב הוא אחד פשוט הנה עם היותו מורכב מחלקים אשר מזה הצד הוא רבים אין הטוב והשלמות הנמצא לא במה שהוא רבים אלא במה שהוא אחד ועוד שמה מבואר בעצמו ששלמת הטוב כשיפעל הטוב כשיפעלהו ברצון הוא יותר גדול לאין שיעור משיפעלהו בזולת רצון וכאשר היה זה כן הנה הוא מבואר שמהנחתינו חיוב המציאות ממנו יתחייב שיהיה על צד הרצון ולפי

מה שכבר התבאר גם כן יתחייב שיהיה הרצון מתמיד והנה להיות האמת עד לעצמו ומסכים מכל צד הנה נעזר בזה רצוני מהיותו יתברך פועל ברצון ממה שנתפרסם מענין הנפלאות ומופתי הנביאים שהוא ואם היה שלא השגנו מהם בחוש כבר ראוי שיהיה נעז' במה שנמצא לקודמים ממי שראוי לסמוך עליהם וזה שאין המלט מהיות הפועל בהם הש"י ואין דרך לפעול בחומר הפרטי כאלו תאמר במטה שיהפך תנין כי אם בפועל משגיח ורוצה וזה מבואר בעצמו למעיין בזה הספר ואולם איך יתבאר שהפועל הוא הש"י ממה שנאמר הנה לפי מה שנמצא במופתים והנפלאות שיש מ"ם הטבת ותכלית הטוב מה שלא יעלם ושהם מחודשים הנה הם בהכרח מפעולות פועל ולזה אין המלט אם לא יהיה הפועל הקרוב בהם משיהיה נביא או שלם אשר באמצעותו יתחדשו או הגרמים השמימיים או מניעיהם. והנה יתבאר בקלות שאין אחד מהם הפועל וזה שהאדם הדבר בהם מבואר בו שהוא אינו הפועל וזה שאם הוא אפשר היה זה מצד דבקותו בש"י והנה לא ימנעה זה אבל אין ספק בו שיש לו מבוא בהם אבל שיהיה הוא הפועל כבר דמו בני אדם שמצד שלמות שכלו והתבודדותו מבין כחית הנפש אפשר זה בו. והנה טעו וזה שהפיעל אשר מזה הצד הוא להתבודדותו בהם והיותו בצורה להם ולזה יתחייב השמע לחמר לא החומר לצורה המיוחדת הוא דבר שאי אפשר שתהיה לו ידיעה שלמה בנימוס הנמצאות בדרך שיהיה במדרגת הצורה לחמרו המיוחד לפי שמזה הצד יחשב שהוא אפשר בו שיהיה פועל ולזה הוא מבואר שאין האדם הוא הפועל וכן הוא מבואר שאין הגרמים השמימיים או מניעיהם הפועלים וזה שהם נותנין הנימוסים והסדר לנמצאות והמופתים שהם יוצא"ם מהסדר והנימוס א"א שיתחדשו מנותני הסדר והנימוסים ואם היה שכבר דמה הר"ל שהפועל בהם היא השכל הפועל וחשב להתיר הספק הזה בשאמר כי חדוש המופתים הם מהנימוסים אשר סדר הש"י כשיהיה דאדם אשר יתחדשו באמצעותו במדרגה ידועה אצלו מהדבקות ואם הוא אמת בעצמו רוצה לומר היותם מהנימוסים הנה אי אפשר בו שיהיה הוא הפועל למה שהפועל הוא בחומר פרטי והשמע החמר הפרטי לו בזולת הכנה כאלו תאמר השמע חומר המטה לקבל צורת התנין שהוא בלתי מוכן לקבל האיפשר מבלתי ידיעה מיוחדת ורצון מיוחד מה שהוא רחוק מאד בשכל הפועל וכל שכן כשלא ישוטט בפעל ההוא מחשבת השלם או הנביא בענין כאלישע שהחיה את המת בנגיעת עצם מעצמו ולזה מה שיתחייב שיהיה הפועל הש"י בהשגחה פרטית ורצון פרטי וזה אמנם נמשך לסידור והנימוס אשר גזרה חכמתו מההטבת והחנינה. וזה אמנם בסדור מתמיד כשימצא מקבל נאות. ואחר שהתבאר שמהנחתינו חיוב המציאות יתחייב יכלת הויית יש מאין רוצה לומר אחר ההעדר המוחלט ויתחייב גם כן הויה רצונית הנה ראוי שנעיר על הספקות שחייבו בהנחה הזאת כדי שלא ישאר בה שום מבוכה וזה שהם אמרו תחילה שאנחנו נראה בכל מתהוה שיתהוו הצורות לא הגשמות. ב' שהצורה תתן הדומה לה אבל איך תתן הגשמות שלישי שמהנחתינו יש מאין יתחייב שיהיה הרקות נמצא מה שהתבאר שהוא שקר ואמנם חיוב זה מבואר אצלם וזה שהרקים אשר בהם נמצא העולם קודם המצאו כבר היה אפשר שימצא בהם גשם והנה הוא מסכים לגדר הרקות שהוא מקום פנוי מגשם שאיפשר שיהיה בו גשם. ד' שלמה שלא היה שם טבע מיוחד קודם העולם הנה לא היה אפשרות מיוחד במקום ההוא אשר נמצא מיתר המקומות הפנויים. ואחר שיהיה יחס הפנוי אחד בכל המקומות אל הפועל הנה תתחייב השאלה איך נמצא במקום ההוא בייחוד אבל ראוי שימצא במקום בכל הפנוים ויהיה אם כן גשם בלתי בעל

תכלית נמצא מה שהתבאר המנעו. ה' כי לא ימלט העולם קודם הוויו אם
שיהיה מציאותו מחוייב או נמנע או אפשרי ואם היה מחוייב לא סר היותו
ואם היה נמנע לא יתכן חיותי ולזה מה שיחוייב שיהיה מציאותו אפשר אבל
האפשרות ממה שיצטרך אל נושא אלו הן הספקות שהערו בהנחתינו יש
מאין. והנה ממה שהתבאר לנו מהדברים יתבאר התרם בקלות ואמנם הא' לא
בא לכלל ספק שאם אנחנו לא נראה בהויה החלקים שיתהוה הגשמות הנה
לא ימנע בעבור זה בהויה הכוללת שיתהוה הגשמות וזה מבואר בנפשו וכ"ש
עם מה שהתבאר שאין המלט מאצילות דבר גשמי מלא דבר ממנו גם כן אף
למאמיני הקדמות. והב' שיסודו אין ראוי שיתן הגשמות אחר שאינו דומה
לצורה אין התרו ממה שיקשה ראשונה שאם היה ההתהוות בחיוב בלתי רצונית
היה מקום לספק אבל אחר שההויה רצונית אין מקום לספק ועוד שכבר
קדם שההויה היתה ע"צ ההטבה והחנינה. ולזה כבר תתן הדומה לה כי תכלית
ההויה כבר התבאר שהוא טוב גם יי יתן הטוב: ואמנם הג' המחייב שיהיה
הרקות נמצא התרו גם כן ממה שיקל וזה שיש לאומר שיאמר שקודם העולם
לא היו הרחקים נמצאים וששים המצאם כשהמציא הגשם מאין. ועוד כשנודה
חיוב הרקות לא יקרה ממנו מזה בטל בשכבר התבאר במאמר הא' מזה
הספר חיוב מציאות הרקות הפך מה שיבינו. ואמנם הד' הנה להיות מקומות
הפנוי על יחס אחד לא יחייב מציאות גשם בב"ת אם הש"י מציאותו בעצמו
נמנע אבל היה שהמציא השיעור המיוחד המוגבל הנאות לשלמות העולם
כפי מה שהוא בו. ואמנם השאלה למה בראו בזה המקום הפנוי ולא בראו
בזה הנה אחרי שהמקומות כלם על יחס אחד באי זה מהמקומות שהיה
ממציא תשאר השאלה למה לא המציאו במקום אחר ובזה הדרך בעצמו השיב
הר' על השאלה למה בראו בזה העת אחר שכל העתים אליו ביחס אחד
אלא שתשובה זאת מספקת בהתר הספק הזה ואינה מספקת להתר הספק
ההיא וזה שהיות לו כל העתים על יחס אחד יחייב שיהיה הרצון קדום בכל
העתים והיות המקומות על יחס אחד לא יחייב שימלא כל המקומות אם
למניעות גשם בב"ת ואם לשלמות העולם שהוא ראוי שיהיה לו שיעור
מוגבל ואמנם החמישי הוא הלציי וזה שבהנחתינו יש מאין לא היה לו נושא
יקבל החלוקה ממחוייב או נמנע אפשר מצד המתפעל אבל האפשרות היה
בבחינת הפועל לבד וזה מבואר בנפשו כבר התבאר שאין בהנחתינו זאת
ר"ל החדוש במוחלט אחר העדר שום מבוכה אבל התבאר שאף כשנניח
חיוב מציאות העולם ממנו יתברך יתחייב חדוש תמיד לא מדבר להיותו
מתמיד בה כשלא ימנע מצד המקבל כי העניין בזה במדרגת השכל הפועל
אצלם שהוא הפועל תמיד בכל עת שימצא מקבל מוכן ולזה כבר יצוייר
מציאות התורה והנפלאות שבאו בה אף אם נאמין חיוב מציאות העולם
ממנו יתברך על צד ההטבה אלא שהאמת הנמו' כפי מה שבא בקבלה והוא
שהש"י חדשו והמציאו בעת ידוע כאמרו בראשית ברא וגו' וכל הפרשה
כלה אלא שכבר תשאר השאלה למה המציאו בעת ידוע אחר שהיחס בם אם
מצד הפועל ואם מצד המתפעל אל כל העתים אחד והנה הספק הזה ואם
הוא עצום מאד הנה התרו בא' מבפנים אם שנאמר שכבר גזרה חכמתו
לסבה ידועה שיהיה לו התחלת הויה מחודש ולא תשאר בו השאלה למה
המציאות בעת הזאת למה שהחדוש בכלל העתים יחד אחד ואם שנתיר
לעצמינו מה שנמצא בקצת מאמרים לכלול הביאם הרב המורה ולא מצאנו
או חולק עליהם אמרם מלמד שהיה בונה עולמות ומחריבם ומהם אמרו
מלמד שהיה סדר זמנים קודם לכן הכוונה מהם לפי מה שיראה החדוש

התמידי אלה שהיו הווים בעת ידוע ונפסדים בעת ידוע אם בתנועה האישי' והפסדם ואם להיות כל אחד מהם הולך מהאחר מדרגת השלמות ואפשר שזה שאנחנו בו ישאר נצחי ואפשר שיפסד ויבא אחריו עולם אחר הולך מזה מהלך השלמות במדרגת החי מהצומח כי בזה דלתי החקירה נעולות והדברים עתיקים למקבלי האמת ואם היה מהחכמים שהרחיקו מאד הפסד העולם מצד העיון הנה יתבאר בקלות שאין בכל מה שאמרו שמה שיחייב במה שחייבו כמו שיבא במאמר הד' בה'. והנה בדרך הזה הותרו הספקות אשר מפאת הפועל גם כן והכלל העולה מהדברים שנתאמת מצד העיון חדוש לא מדבר מוחלט וזה נתפרסם לאברהם מבית דינו של שם ועבר אמר ברוך אברם לאל על קונה שמים וארץ ואמר נעים זמירות השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע וזה שהרקיע מורה במה שאין ספק בו היותו מעשה ידיו וזה מה שתקנו במטבע הברכות מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית לפי שחדוש המציאות בכללו לא מדבר הוא תמיד והנה להעיד על החדוש הזה הכולל הצורה והחמר יראה שתקנו במטבע הברכה מצד אור ובורא חשך שהוא ואם היה שנתקנ' פשוטה על המאורות הנה אינו רחוק שיורה על עיקר הבריאה ולפי שהצורה נותנת המהות הרמוז אליו והחמר מצד עצמו לא יעמוד ואין לא קיום רמוז אליו הנה יחס האור לצורה והחשך לחמר במה שאין לו צורה בזולת הצורה אלא שיחס בריאה להיותו מהעדר למה שכבר התבאר שחדוש אחר ההעדר מחוייב מצד העיון והתבאר גם כן חיוב יכלת השם להמציא גשם לא מדבר הפך מה שדמו אף למאמיני הקדמות אשר בעבור זה לא שמנו אמונת החדוש פנה אשר לא יצוייר מציאות התורה בלעדיה והתישב עם זה המאמר המפורסם לרבי יצחק אמר לא היה צריך להתחדש התורה אלא מהחדש הזה לכם וכבר העיר ביישוב המאמר הזה הגאון הרב רבינו נסים ע"ה בפירוש התורה שהתחיל וכבר העיד החבר הכוזרי על הדעת הזה אמר זה לשונו ואם היה מצטרך בעל התורה להאמין ולהורות בהיולי הקדמון או שקדמו לעולם עולמים רבים קודם העולם הזה לא היה זה פגם באמונתו כי הוא מאמין כי העולם הזה חדש מזמן ידוע ותחלת האדם אשר בו היה אדם וחוה ובכלל נשלם מה שייעדנו בפרק הזה. והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה :

הכלל הב' בהשארות הנפש

הנה הדבור בו בשני ענינים אם במהות הנפש ואם בהשארותה אמנם המהות דברנו בו בכלל הו' מהמאמר הב' שיש בו די לפי כוונת הספר ולזה נשאר עלינו הביאור בהשארות ויהיה דבורינו בו כפי מנהגינו והם אם בביאור איך ראוי שיובן כפי מה שתגזרהו התורה והעיון ואם באופן עמידתנו עליו ולזה שמנו פרקי הכלל הזה שנים :

הפרק הא' בבאור איך ראוי שיובן כפי מה שתגזרהו התורה והעיון :

ואומר שהנפש אשר תשאר אחר המות תשאר נצחית בטבע עומדת בעצמה בלתי משתנה במין ולא באיש כפי אשר תגזור התורה ויסכים בו העיון והנה אמרנו אשר תשאר אחר המות כי נפשות בני אדם לא תשארנה כלם אבל מהם אובדות לשעתן בנפשות מקצת הרשעים כמו שיבא בכלל הג' בג"ח ואמרנו תשאר נצחית בטבע למה שאין לה סבות ההפסד בעצמה ולזה אם לא על צד העונש כמו שבא בקבלה וכמו שיבא בג"ה ותשאר נצחית בטבע ואמנם אמרנו עומדת בעצמה למה שהתבאר בגדרה היותה עצם לא

הכנה לבד כמו שדמה ן' רש"ד ואמרנו בלתי משתנה במין יורה זה על הפסד דעת שדמה שהנשאר מן הנפשות יתאחר עם השכל הפועל באופן שיצדק עליו אמרנו היא כבר תשתנה במין. ואמרנו ולא באישי' יורה על הפסד דעת מי שיראו שהנפשות אחר ההפרד לא יתכן בה ריבוי אבל הם אחת במספר והוא דעת נפסד מאד כפי הקבלה והעיון בעצמו:

הפרק הב' באופן עמידתנו עליו;

ואומר שהשארות הנפש באופן שהונח נעמוד עליו מהתורה ומהקבלה ויסכים בו העיון. אמנם בתורה ואם היה שלא נתפרש בה בדבר ייעוד הנה כתובים רבים מעידים עליו כדבר פשוט ומקובל באומה מפורסם אצלם. הנה בחנוך נמצא ואיננו כי לקח אותו אלהים כאלו לקחו וסלקו במחיצת מלאכיו. ובלשון הזה נמצא באליהו היום הזה ילקח את אדוניך מעל ראשך. ונתפרסם זה עד שבלעם היה כוסף לדמות לישראל באחרית ואמר תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו ולהתפרסם זה אצלם אמרה אביגיל והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את יי אלהיך ואת נפש אויבך יקלענ' בתוך כף הקלע ואמר יתברך ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ויחזקאל גם כן ייעד באילו החיים אמר השיבו וחיו ואין ספק שאינה החיים הגשמיים כי החיים והמות משותפים לצדיקים ולרשעים והמשורר בתהלותיו כנה הרשעים מתים אמר לא המתים יהללו יה ואמר עוד ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה. ואמר מעיד על זה אך אלהים יפדה נפשי מיד שאול כי יקחני סלה ואמר במקום אחר עד אבא אל מקדשי אל ואמר עוד שלמה בפירוש והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה וכמו שהאריך בזה זולתנו אלא שלא בא בדרך ייעוד מפורש כי אם הייעוד הגשמי לסבה הנזכרת עוד בכלל הששי בגזירת הצור ואמנם בקבלה זה מפורסם לחכמינו שזכרו ענין העולם הבא במקומות רבים אין צורך לזכר' ולזה ענין ההשארות מבואר מאד כפי התורה והקבלה. ואמנם שהנפש הנשארת לא תשתנה לא במין ולא באיש כמו שהונח זה יראה מצד התורה כי למה שהגמול והעונש האמתי לאדם הוא בה בהשאר הנפשות אחר ההפרד אם היה שתתאחר עם השכל הפועל או שתתאחרנה הנפשות ותהיינה כלן אחת כמו שיש מחכמי אומתינו שדמה זה ונכשל בו להמשכו בדרך היוני הנה לא יהיה גמול נכון ומתיחס למה שאין יתרון לעובד על זולתו ממה שלא הגיע לחלק אחד מאלף ממדרגתו והנה בדברי רבותינו זכרם לברכה מבואר זה מאד אמרם צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהני' מזיו השכינה ואמרו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ואמרו מלמד שלכל אחד עושין לו מדור לפי כבודו ומאמרים רבים זולתם. והאריכות בזה מותר ואמנם שיסכים בזה העיון הנה ההשארות בעצמו נבוכו בו המפרשים לספרי ארסטו מהם מי שיכחיש מציאותו ומהם מי שיחייב אותו והרבו בזה טענות ודברים ולזה ראוי שנביא מה שחזקו דעתם בו מהדברים שראוי לשום לב עליהם וזה בקצור מופלג שבזה הדרך יתבאר לנו אמתות מה שנרצהו ואומר שמה שהסכימו כלם ובנו בו בנינם היא שלש הקדמות האחד שהשכל האנושי יתעצם במושכליו ויקראוהו שכל נקנה והשני שכל הוה נפסד וכל נפסד הווה והשלישי שאם הונח אפשר השכלת השכל האנושי השכל הפועל יחוייב ש'שוב בו נצחי ואמנם המחלקת ביניהם בשני ההקדמות האחד אם המושכלות אשר בכאן הוות או בלתי הוות והשני האם איפשר בשכל האנושי שישכיל השכל הפועל וזה שחכת

המכחשת ההשארות יראה שהמושכלות אשר בכאן הוות והשכל האנושי א"א שישכיל בו השכל הפועל והוליד מזה שהשכל האנושי אי אפשר בו שיהיה נצחי וזה שכאשר נתאמת לו שהשכל יתעצם במושכלים כמו שבא בהקדמה הא' המושכלת והיו המושכלות אשר בכאן הוות הנה בהכרח שיפסד כמו שבא בהקדמה הב' המוסכמת׳ וזה אמנם כל מה שלא ישכיל השכל הפועל והכת האומרת היות ההשארות יראה שהמושכלות אשר בכאן בלתי הוות וכאשר נתאמת לו שהשכל יתעצם במושכליו כמו שבא בהקדמה הראשונה המוסכמת הנה בהכרח ישוב נצחי אחר שהמושכלות נצחיות להיותם בלתי הוות כמו שבא בב' המוסכמת והוליד מזה חיוב ההשארות ומהם מי שיראה אפשרות בשכל האנושי שישכיל השכל הפועל ויוליד בהקדמה השלישי המוסכמת חיוב ההשארות לשכל האנושי כשיש כלו' השכל הפועל הן אלה קצות דרכם ואנחנו נאמר אמנם ההקדמה הראשונה שהיא יסוד הבנין כלו הנה נתאמת שקרותה במה שאין ספק בו בכלל הששי מהמאמר השני כן ההקדמה השני' עם שדברי ה"ר לוי הכה על קדקד' הנה כשהנחנות אמתות לא תצדק כשתהיה ההויה רצונית וכבר התבאר במה שקדם שההויה הכוללת היא רצונית מלא דבר וכל שכן שהנצחיות איפשר בזה ואולם ההקדמה השלשית באר בקלות שקרותה כשקרות הא' כי השכלת השכל האנושי לשכל הפועל לא יתן הנצחות לשכל האנושי אלא כשנאמר שהשכל יתעצם במושכליו וזה מבואר בעצמו ולזה מה שראוי שיאמר בחיוב ההשארות הוא שאחר שהונח בגדר הנפש היותה עצם שכלית אשר אין לו סבת ההפסד בעצמו כשתשלם בקשר והאהבה באמצעות מה שישיג בתורה ובנפלאות השם ית' ראוי שתשאר על שלמותה ובקש' חזק ובה אזרת אור בלתי מספיק להסרת הספיק המחשיך עניינה שהוא החמר וכאשר היה זה כן הוא מבואר שאין הענין מכחיש דבר מהשארות אבל יראה שהוא מחייב אותו וזה שלמה שהוא מבואר במורכב הפסד הנפרד אל פשוטיות שכל אחד ישוב אל עצמותו הפשוט והיה האדם מורכב מחלק חמר ומחלק רוחני עצמותו מושפע מעצם שכלי משפיע היה משפיע מלאך או זולתו ראוי ומחוייב בחלק הרוחני שלא יפסד כמו שהוא מבואר בחלק החמרי שהיא שב אל פשוטיו ואל יסודותיו ולזה הוה ההשארות מבואר ומחוייב בעצמו לפי העיון האמתי והוא שרמז שלמה באמרו ושב העפר אל הארץ כשהי' והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה אלא יש הפרש בין החלק הרוחני והחלק החמרי והו׳ שהחמר פשוטיו ישוב אל יסודותיו ומתאחדים עמהם להיותם מתמימי החלקים ולא קנו בחמר שלמות קיים להיות החמר מתנועע ובשנוי מתמיד והחלק הרוחני למה שקנה באמצעות השגתו שלמות ודבקות באו' העליון קים בלתי משתנה ראוי ומחוייב שישאר קיים בעצמו ובשלמותו וזה אמנם בחיוב ההשאר וזה מספיק כפי כונת הספר ואולם שתהיה בלתי משתנה במין ולא באיש הוא מבואר ממה שקדם וזה למה שהוא מבואר בעצמו שהמשתנה במין או באיש הוא נעתק מעצמות לעצמות מין היה או איש והעצמות אשר נעתק ממנו נפסד בהכרח שאם לא היה נפסד היו לדבר אחר בעצמות שני עצמיות והוא דבר התבאר בטולו ולפי שהתבאר בנפש השכלים שאין לה סבות ההפסד יתחייב אם כן היותה בלתי משתנה במין ולא באיש ואמנם אשר הביא קצת מהמפרשי' לספרי ארסטו אל זה הטעות הוא קבלת ההקדמה האומרת שהשכל האנושי יתעצם במושכליו וכאשר התאמת להם שהמשכיל והמושכל וההשכלה דבר אחד וההשכלה לא תקבל הרבוי באיש הויי' להם שהנפשות אחר ההפרד דבר אחד ואנחנו כבר ביארנו במה שקדם זיוף ההקדמה ההיא ושקרותה יש

לנפש עצמות זולת ההשכלה עם היות המהות נעלם ממנו והנה רז"ל כנו אותה במקומות באור והכתוב אומר נר יי נשמת אדם והיה ראוי לזה השם להיותו נר מאיר עיני עורים והשוכים ולזה יחסו האור לשכינה אמרו ונהנין מזיו השכינה ואומר ונהורא עמיה שרי והתימה מהם שאחר שההשכלה בעצמה אחת ואינה מקבלת ריבוי והיתה ההשכלה והמושכל דבר אחד הנה המושכלות עם המין רבויים דבר אחד באיש וזה בתכלית הבטול והגנות אל השכל מה שאמרו בזה הוא בריאה והויה עם שהוא כפירה גמורה כפי התורה והקבלה כמו שקדם ובכאן התבאר מה שראינו לבאר בכלל ההוא. והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה:

הכלל הג' בגמול וענש

ונאמר לפי שכבר קדם לנו לפי התורה והקבלה היות הגמול ועונש ב' מינים גשמי ורוחני לנפש אחרי הפרדה מהגוף. והתבאר עם זה שהרוחני יסכים בו העיון והתבאר אם כן מציאותם ומה שנשאר עלינו לבאר הוא ג' ענינים האחד בדבר הגמול והענש באופן שלא יחלוק עליהם העיון הב' בבאור שני מיני הגמול ושני מיני הענש אם הם מתחלפים ואם הם מתחלפים במה זה יתחלפו הג' בהתר קצת ספקות יקרו בשני המינים ולכן המנו פרקי הכלל הזה ג':

הפרק הא' בדרכי הגמול והענש באופן שלא יחלוק עליו העיון:

ואומר הנה הגמול והענש הגשמיים. נתפרשו בתורה במקומות ואיך שהונחו הוא מבואר שלא יחלוק עליהם העיון וזה כי למה שהכוונה הראשונה בהם היא הטבה והקנאת השלמות כמו שקדם מהייעוד הטוב בהסרת המעיק המונע השלמות מצורף התעלת הנפלאה לאדם שיש למעלה ממנו משגיח ועין רואה ואם הייעוד הרע עם שבות הערה ההוא לו או לזולתו הנה מתועלתו הנצוח והגערה בשטן המשחית הוא מלאך המות והיא יצר הרע ואחר שהיתה זאת ההטבה והחנינה הכונה העצמית בהם כמו שהורה באמרו וידעת היום כי כאשר יוסר איש את בנו יי אלהיך מיסרך הוא מבואר שלא יחלוק העיון בו למה שהתבאר בו יתברך היות הטוב האמתי ושהוא לשלמותו ראוי שישפיע ההטבה אחרי שהתבאר במה שאין ספק בו היותי יכול עליה ולהיות התכלית העצמי והכונה הראשונה בייעוד הטוב הקנאת השלמות בהסרת המעיק היה הייעוד הראשון הגשמי שבא בתורה הסרת הרע באמרו אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך והאזנת למצותיו וכן כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני השם רופאך כאלו הוא דמה שאמרנו שהכוונה הראשונה בייעוד הטוב הסרת המעיק ולזה חתם כי אני יי רפאך רוצה לומר כי עם היות איננו מדרך הטבע להיות שהוא הטוב היכול האמתי רופאך יי רופאך רוצה לומר מנהיג בריאותך ובריאות נפשך ראוי שתאמין בו ואלו היתה הכוונה הראשונה בגמול הקנאת הטוב הגשמי לגמול העובד והקנאת הרע להעניש העובד היה ראוי שיהיה הייעוד הראשון בגמול הקנאת הטוב הגשמי אלא שהתכלית הראשון והעצמי בהם הסרת המעיק והמונע לשלמות וזה מצד הטבת המטיב האמתי יתברך ויתעלה אשר מזה הצד יסכים בו העיון ואחר שהתבאר זה בהם אומר כי דרכי הגמול והענש הגשמיים לפי מה שנתפרשו בתורה מהם כוללים ומהם מיוחדים וארצה בכוללים שבאו על כל המצות וזה במקומות מפורסמים בתורה ובמיוחדים שבאו על מצות מיוחדות כאלו תאמר בייעוד הטוב במצות השמטה ועשת

את התבואה לג' השנים ובמצות הראיה ולא יחמוד איש את ארצך ובכבוד אב ואם ושלוח הקן למען ייטב לך והארכת ימים ואם רז"ל דרשוהו לעולם שכלו טוב וארוך בסוף גמרת חולין וביעוד הרע כאלו תאמר כריתות על עבירות ידועות ובמעשה הסוטה אשר אין המלט בו משכר או מעונש נפלא בתנאים ידועים כפי מה שבא בקבלה ואולם ישתתפו כלם בג' ענינים כפי התורה והקבלה האחד שהגמול והענש מתיחסים אל המצוה או אל העבירה ובזה תועלת נמרץ כי בו מהערה העצומה מה שלא יעלם והוא אשר אמר יתרו כשהרגיש מיתת מצריים שהוא מדה כנגד מדה וביחוד מכת בכורות באמרו בני בכורי ישראל וגומר ובקריעת ים סוף וטביעת המצרים בים שהיתה הגזרה בהם עצומה כאמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון. ולזה היתה מהחכמה וההשגחה האלהית שתהיה המכה הראשונה והאחרונה במים ושיעשה באותו המקום עצמו נס נפלא לישראל אשר בעבור זה תקנו ברכה אחרונה של קריאת שמע זכירתה אלו הנסים והיה ראוי שיאמר יתרו כשהרגיש זה עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם ולהיות הדבר הזה גדול התועלת והטוב אשר היה ראוי שיוחס לשם יתברך ויתעלה שמו אמר המשורר ולך יי חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כלומר תשלומין דומים ומתיחסים אל מעשהו והפלג באמרו כי אתה כלומר עם גודל מעלתך ורוממותך תדקדק לשלם לאיש מדה כנגד מדה לטובתו מצורף שיודה גם כן על חסד השם שישלם לאיש כמעשהו כלומר שיהיו התשלומין בבחינת העובד או הממ־ה ולא בבחינת המצוה ית' ויתעלה שמו למה שבבחינתו יתברך עובד מצורף בשכבר קדמהו מחסדיו כמו שנזכר במקומו והממרה את פיו בדבר קטן יתחייב עונש גדול בתכלית מה שאפשר. ולזה מבואר שהגמול והענש בבחינתו ולא בבחינת המצוה יתברך שמו הוא חסד בלא ספק וכל שכן הדקדוק בו שיהיה מדה כנגד מדה כאמרם. רבותינו זכרם לברכה במדה שאדם מודד בה מודדין לו והוזכרו בזה מעשים רבים בתלמוד מורים על אמתת זה והוא הענין הא' שישתתפו בו מיני הייעודים הגשמיים ואמנם השני הוא שכבר יראה בהם שלא נאמרו בהחלט שלא יעבוד לזולתו וזה נרמז לחכמים זכרם לברכה במקומות גם בתורה אמר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו הנה שהייעוד הרע לגשמי לעובד יעצור שלא יגיעהו וכן הדין בייעוד הטוב הגשמי לעובד שידיעת ההפכים אחת וזה שכבר אפשר שלא יגיעהו ואם למירוק עונות מה ואם לזכוך נפשו להשלימה והן הן ייסורין של אהבה הנזכרים בדברי חז"ל במקומות והוא עניין הנסיונות שנתנסו האבות להקנותם השלמות האפשרי' להם באפשרות המעשים כמו שזכרנו במה שקדם אלא שכבר יראה שהייעוד במעשה הסוטה בתנאים ידועים כמו שבא בקבלה ומכללם שהיה שם השם נמחה על המים בעפר קרקע המשכן והיה התכלית בה לבודקה ובזולתה אחר שנסתרה היותה אסורה לבעלה לא יעבוד זולתה אם לטוב אם לרע אבל שאר הייעודים כוללים היו או מיוחדים הנה יעבור שלא יגיעו כמו שקדם והוא העניין השני. ואמנם השלישי הנה הוא הנזכר לרבותינו ז"ל בגמרא דראש השנה והוא אמרם שהאדם נדון אחר רובו והעולם אחר רובו ועשו בזה הערות לאדם במעשיו שיראה עצמו בכל מה שיפעל כאלו היה הוא או העולם כולו מחצה עונות ומחצה זכיות ושיכריע עצמו וכל העולם לכף זכות וכבר יראה הדין במדינה או עיר ועיר ואם לא בא זה מפורש בתלמוד והוא הענין הג' שישתתפו בו מיני הייעודים הגשמיים. ואולם דרכי הגמול והעונש הרוחניות לא נתפרשו בתורה אבל נרמז בקבלה במקומות רבים והעולה

מכללם שנפש העובד אחרי הפרדה מהגוף תהנה מזיו השכינה והיא שתתענג בהשיגה ממנו יתברך מה שהשגתו נמנעת בעודה בגוף והוא האור הגנוזי לצדיקים ויתחזק דבקותה המתמיד זמן בב"ת ויתחלפו מדרגות האנשים כפר התחלפת' באהבה והקשר בעוד בחיים הייתם בגוף ובנפש וכן נפש העוב הממר' אחר הפרדה מן הגוף תשיג צער נמרץ בשבתה בחשך הפך טבעה ודמו אותה לצער השרפה וכנו אותה באור הגהינם להיות היותר דק שבפועלים המוחשים ויתחלפו ג"כ מדרגת העוברים בזה כמו שבא בקבלה עד שמהם ישיגו הצער והמירוק זמן מוגבל כפי שתגזור החכמה האלהית וכבר באו בו פרטים בגמרא ר"ה אין צורך לזוכרם אבל מה שצריך לבאר איך יסכים העיון בגמול וענש הרוחניות וכבר יתבאר זה בקלות ממה שנאמר וזה כי למה שהתבאר בנפש חיות' עצם רוחני הוא מבואר בה שתשיג תכלית השמחה והתענוג כאשר תדבק ברוחניות הנכסף לה בטבעה ולזה בהדבקה בשכינה שהיא הרוחניות היותו נפלא שאפשר הנה מה שיתחייב שתשיג בזה שמחה ותענוג בלתי משוער אלא שיתחלפו מדרגות הנפשית במין התענוג לפי שעור האהבה והדבקות הקודם בעודם בגוף ולהיות ידיעת ההפכים אחת הנה בשלא תשיג מה שתכסוף בטבעה הנה תעביר בזה צער נמרץ עד שאפשר שישיג לה ממנו החפסד בארך הזמן וזה כי למה שהתבאר במה שקדם כי הנפש עצם זולת ההשכלה ושהאהבה והחשק והתענוג היא זולת ההשכלה ג"כ לא ירחיק העיון שהצער הזה יפסיד עצם הנפש בארך הזמן וזהו מה שכווננו בזה הפרק:

הפרק הב' בבאור שני מיני הגמול ושני מיני העונש אם היה ראוי מתחלפים במה זה יתחלפו:

ואומר כי כבר יראה ממה שנאמר היותם מתחלפים בעניינים שלש' ומסכימים בב'. אם השלשה שהם מתחלפים בהם אחד שהייעוד הגשמיי לאדם בהיותו בגוף ונפש ולזה יהיה בהכרח מוגבל. והייעוד הרוחני' לנפש אחר הפרדה מהגוף על הרוב ולזה יהיה בלתי מוגבל. שני הייעוד הגשמיי יעבור שלא יגיע כמו שבארנו. והייעוד הרוחני לא יעבור שלא יגיע. ג' שבייעוד הגשמי העולם נידון אחר רובו. ובייעוד הרוחני כל אחד לפי מעשיו. ואם הב' שהם מסכימים בהם אחר שהייעוד הטוב והייעוד הרע לעובר. ב' שהייעודים בכל אחד גם כן מדה כנגד מדה. אמנם בייעוד הגשמיי כבר נתבאר בפרק הקודם ואולם בייעוד הרוחני יתבאר בקלות וזה שאחר שהיא התכלית בעבודת והדבקות והוא גם כן תענוג הנפש אחר הפרד הדבקות בזיו השכינה והשגתה הנה אם כן הגמול מתיחס תכלית ההתיחסות וההפך גם כן ענש העובר הרחוק בחייו מהדבקות הנה רחוק הנפש מהשגת מה שבטבעה היה ענש מתיחס תכלית התיחסות. שלישי שהאדם גם כ לפי מה שנראה בגמרת ראש השנה נדון אחר רובו כלומר רוב מעשיו ואפשר שלזה רמז גם כן ר' עקיבא בחתימת מאמרו והכל לפי רוב המעשה וכו':

הפרק הג' בסתר קצת ספקות יקרו בשני מיני הייעוד:

אמנם בייעוד הגשמי כבר יסופק בו תחלה אם היה שיעבור שלא יתקיים לאחת מהסבות שזכרנו איך הונח במקרה כן ובייחוד הייעוד הטוב אינו חוזר והנה השרש אצלנו שהייעוד הטוב אינו חוזר. ב' שאנחנו נראה

מאמרים לרז"ל הפך מה שנכתב והוא מאמרם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ואמרו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא והנה פשט אלו המאמרים סותרים הכתוב עם שנמצאם סותר קצתם וזה שבמקום אחר אמרו אין מזל לישראל. ג' מה שבא בקבלה אמרם העולם נדון אחר רובו והוא מן התמה איך יתכן במדות פורענות שהצדיקים המועטים היושבים בעיר שרובם רשעים יכשלו בעונם וכבר יראה שיהיה הפך מה שהשרשנו בהשגחה האישיית הנה אלו הספקות שאפשר שיסופקו בייעוד הגשמיי ואולם בייעוד הרוחני אפשר שיסופק בו גם כן תחילה הוא מן הפלא אחרי שהוא עקר הגמול והעונש האמתי שלא יעבור שלא יגיע איך לא נתפרש בתורה ונתפרש הגשמי שאיננו גמול ועונש אמתי ושיעבור שלא יגיע ב' אחר שהשרש אצלנו אין דבר רע יורד מלמעלה והוא אמת בעצמו ומסכים עמו העיון איך יגיע הרע לנפש ממנו יתברך ואי אפשר שיהיה על צד התוכחה להגיע תועלת לזולתו שהרע המגיע לנפש לא ירגיש בו זולתה. שלישי איך יצוייר מרוק ועונש זמני בנפש והנה כפי הקבלה הונח כן אמרם משפט רשעים בגהינם י"ב חדש. ד' לפי שהוא שרש בקבלה שנפשות הפושעים תאבדנה עד שאמר להיותן אפר תחת כפות רגלי הצדיקים הוא מן התמה איך יצוייר הפסד בדבר השכלי שאין לו סבות ההפסד ואם הונחה שיפסד האם תשוב אפר כפשט המאמר. ה' שמאמרם ז"ל בזה הייעוד שהעולם נדון אחר רובו הוא דבר מתמיה וזה שבמיעוט העברות שבידו יראה שלא ימנע הענין מחלוקה אם שהוא שב מהם בתשובה ואם שלא שב והוא במריו והנה אם שב מהם איך נדון אחר רובו שהרי הוא כאלו לא עבר עבירה כאשר יורו מאמרים לרז"ל על זה ואם הוא במריו איך יתכן שעם היותו רחוק מהעבודה לו יתברך יזכה אל נעימות הקרבה והדבקות וכבר בא להם ז"ל על זה שלא יקח שוחד ואפילו שוחד מצוה הכוונה מהם שהעובר אף בעשותו מצוה אחת לא יכופר בו כי אם בשובו מהעבירה שבידו. ו' שהנחנו הגמול והענש אחר המות הוא הפך היושר המדיני ואיך יתכן בחק היושר האלהי וזה שהוא מבואר שהאדם בהיותו בגוף ובנפש בדרך שהיה עובד או ההפך הוא מתחלף במין בנפשו אחרי הפרדה ויראה זה להיותם בלתי מסכימים בגדר והנה בחק היושר המדיני לא יתכן לתת גמול לראובן חלף העבודה שעבד שמעון ואם הוא מסכים עמו במין וזה להיותו מתחלף באיש וכ"ש שלא יתכן לתת הגמול למי שהוא מתחלף עמו במין היתכן לתת גמול למיכאל חלף העבודה שעבד אברהם. ז' כשנניח שיעבור זה בחק היושר האלהי בנפש אחרי שהיתה החלק הנכבד מחלקיו ואם איננו מספיק באמת למה שהפשוט בהיותו במורכב איננו בעצמו אשר בהיותו נפרד ואם לא היו במורכב שני עצמיות אבל נניח שיעבור זה בחקו הנה מדוע לא בחר לו דרך שיגמול או יענוש האדם בגוף ונפש שכבר יראה שהוא יותר נכון והיותר מתיחס הנה אלו הספקות אפשר שיסופק בייעוד הרוחני וראוי שנאמר בהתר אלו הספקות אם תחלה בייעוד הגשמי הנה הספק הא' הנתלה במה שהונח במקר' בפשיטות וכ"ש הייעוד הטוב איך יעבור שלא יגיע וכ"ש אחר שהפרש אצלנו שהייעוד הטוב אינו חוזר אין התרוממה שיקשה וזה שכאשר נבדוק בייעודים נמצא שהייעודים הטובים שהם בקשר ותנאי קיום כל המצות והחקים והמשפטים ואין ספק שאשר הוא בזה התאר לא יעבור שלא ישיג הייעוד הגשמי כמו שבא במקרה למה שלא יצטרך לזיכוך ומירוק ולנצוח היצר אלא אם כן יהיה על צד הנסיון להוסיף בשלמות כאשר היה ענין אברהם אבינו ע"ה. אבל לפי שהשרש אצלנו הכל לפי רוב המעשה הנה נאמין ואם לא נכתב בפירוש שיתקיים הייעוד הטוב לעובד לפי רוב המעשה אלא שכבר יעבור שלא יגיע

לאחת מהסבות שזכרנו אבל אם היה שלא יגיע הנה אין הייעוד הטוב בשביל זה חוזר למה שהרע המדומה המגיע לצודק הוא טוב לפי האמת שתכליתו להגיע אל מדרגת הטוב האמתי מה שלא היה מגיע אליה בזולת הרע או הנסיון ההוא ולזה יתאמת שעם היות הייעוד הטוב הגשמי לא יגיע אין הייעוד חוזר גם בעובר על פי הרוב ואם לא נכתב הייעוד בפי' אבל הייעוד שבא בתורה באופן שנכתב לא יעבור שנכתב בשום צד היה שיהיה בעיר ונבול שרובן רשעים שהשורש אצלנו שהעולם נדון אחר רובו האיש הזה ימלט להיותו מושגח השגחה אישית כמו שהשרשנו במה שקדם ודי בזה בספק הא'. ואמנם הב' והג' הנתלים ביישוב המאמרי' לרז"ל אין התרם ממה שיקשה וזה שהקדמות הכוללות בתלמוד כחן כח הסתמיות וזה אמנם שרש גדול בתלמוד אמרם אין למדין מן הכללות ואפילו ממקום שנ' בהן חוץ ולזה הכוונה המאמר האומר בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא ירצה לאו בזכותא לגמרי ר"ל שלא יעבוד זולתו אלא במזלא תליא מילתא כלומר בקצת וזה כשתהיה המערכת מחייבת הטוב ההוא או הפכו הרבה פעמים לא תסור הוראת המערכת בשביל הזכות או הפכו ולזה רבה עם היותו צדיק כרב חסדא שתין תכלי אבל הטוב המיוחס לו בשביל זכיותיו הנה הוא צפון לו לעולם הבא שהוא הטוב האמתי ואמרם ג"כ אין מזל לישראל ירצה בהחלט כלומר שכבר אפשר שיהיו במדרגה שיושגחו הפך הוראת המזל ואמנם כשלא יהיו במדרגה שיושגחו בייחוד הנה יתאמת בהם שיהיו נדונים אחר רוב העיר או המדינה או העולם ונאמן בעל השכר לשלם לו הטוב הגשמי ההוא שאבד ברשעת הגוים ההם לשלם לו מהטוב האמתי בשעור המתיחס לו אבל כשיהיו במדרגה שיהיו מושגחים השגחה אישית הנה לא יכשלו בעון זולתם אבל אמרם שכר מצות בהאי עלמא ליכא ירצו שהשכר האמתי למצות אינו בעולם הזה כמו שקדם וירמוז עם זה שחטוב הגשמיי אינו ע"צ הכוונה הראשונה לשכר המצוה אלא להסיר ממנו מעיק השלמות והשכר האמתי הוא הטוב הנפשי ודי בזה בייעוד הגשמי. ואם בייעוד הרוחני הנה הספק הראשון אשר לא סרו הקודמים מלהסתפק בו אין התרו ממה שיקשה וזה שאין ספק שהתורה האל יתברך בעצם ובטבע תחייב ייעוד רוחני לנפש העובד לקשר והדבקות אשר לו עם תכלית הרוחניות וזה ממה שהיה מפורסם לאברהם אבינו ובניו ותלמידיו כמו שקבל משם ועבר ונתאמת אצלו בייעוד בעניין העקידה כי אחר שהובטחו אברה' ויצחק באמרו כי ביצחק יקרא לך זרע ואלמלא שהיה אפשר לשלם לו ולהחליף הטוב המדומה בטוב האמתי לא היה עניין לה והאמונה הזאת היתה להם מפורסמת מאד והאבות הורישוה לבניהם ולכל זרעם ולזה היו בני ישראל סובלים עבודת המצרים הקשה ולא היו עובדים יראתם שכבר יחשב שאם היו ישראל שומעין להם ועובדים לאלהיהם שיקבלום בסבר פנים יפות כא' מהם ולהיותם סובלים העניות והדלות לבלתי היות עובדים ליראתם די בזה ראיה שהיו מקוים גמול נפשי להיותם נמשכים אחר אמונת אברהם שהיה דורש אמונת החדוש ומצות המילה עם ז' מצות שנצטוו בני נח ואלמלא כן אין ספק שהיו בוחרים ההצלחה הגופניות ולצאת מהשעבוד המופלג ההוא ואיך לא והנה המצוה הא' שנצטוה המין האנושי והוא אסור אכילת בשר לא נמצא בו ייעוד גשמי ולא רוחני וכשהותר הבשר ונצטוו בני נח ז' מצות לא היה בהם ייעוד ג"כ וכשנתחדשה מצות המילה עוד לאברהם לא היה בה ייעוד רוחני לתורת האל יתברך הוא דבר מושכל בעצמו ומקובל להם ולזה כשנשלמה התורה האלהית התמימה הייעוד הרוחני היה בה מותר גמור למה שהתורות הראשונות להיותם ג"כ אלהיות היה מקובל בהם ייעוד נפשי ואם לא נכתב אבל הייעוד הגשמי בתורה האלהית לא נשמע לעולם עד העת

ההיא אלא לאברהם ולא בייחוד במצות המילה אבל שיתחייב לתורה האלהית טוב גשמי היה צריך לכתוב ולפרסם להיותו כנגד הטבע ועל דרך הנם והפלא ודי בזה בא'. ואמנם הב, והג' והד' שהם נתלים בביאור איך יגיע הרע לנפש החוטאת והשרש אצלנו אין דבר רע יורד מלמעלה ואם היה שיגיע איך יצוייר מרוק או הפסד בעצם השכלית ואם הוא ספק עצום ראוי שנאמר בהתרו כי למה שהתבאר מגדר הנפש להיותם עצם רוחני זולת ההשכלה והוא מבואר בנפשו שהתענוג הוא זולת ההשכלה שהונח היותה נפש מתענגת באהבה והדבקות אשר לה באמצעות ההשכלה כבר הנחנו בה כח פועל ומתפעל. וזה שהכח על ההשכלה בפעל פועל התענוג בעצמה והכח על התענוג א"כ מתפעל וכאשר נתאמת בנפש כח פועל ומתפעל הנה איננו רחוק שיתחייב ממנה ההפסד וזה שסבת ההפסד בדברים אינו אלא בלתי השמע הכחות המתפעלות לכחות הפועלות ולזה כשהיה הכח הפועל בנפש שהוא הכח על ההשכלה מקובל אצל הכח המתפעל שהוא התענוג הנה היא מונחת לטבעה תשאר ולא תפסד. וכשיהיה הכח הפועל בלתי נשמע תשאר הפך טבעה וישיגה הצער אלא שתתחלפנה המדרגות בזה הצער ואולם יתחזק עד שיתחייב ממנו ההפסד אלא שהחקירה אם תפסד אל דבר או אל לא דבר ואם תפסד אל דבר מהו. ואם היה שדלתי החקירה ננעולות בזה כבר ידמה שההפסד האחרון אחרי הצער המכונה בגהינם הוא הפסד ההכנה אשר לעצם בטבעו כאלו נשאר רוח ערום בלא הכנה והוא אשר כנו באפר שהיא שיירי הדבר השרוף אשר נשרף. ואולם כשלא יהיה במדרגה האחרונה מההפסד איננו רחוק שיהיה לו מרוק זמני כאשר תגזור חכמתו. ואחר עבור הזמן שתשאר במדרגה וזה לחסדו יתברך ויתעלה שמו לבד. ובזה הותרו כל הספקות כלן לפי מה שיראה. ואולם הספק הה' הנתלה בדעת היות האדם נדון לפי רוב מעשיו כבר אשר שיותר כשיאמ' שזה נאמר על הייעוד הגשמי בלבד ואם על כל פנים יתאמת גם זה הדעת גם כן בייעוד הנפשיי הנה נבקש אמצעי לשני הקצוות וזה כי בין השב ובין העומ' במ"ו כבר ימצא ביניהם אמצעי והוא שלא שב בתשובה אם נתעצל בה על דרך השכחה או שנכשל בעבירה שלא נשמר ממארב יצרו לא במרד ולא במעל ובכיוצא בזה רב חסד מטה כלפי חסד אמנם הספק הו' הנתל' ביושר האלהי איך יגמול או יעניש זולת העובד או העובר במ"ן הנה ראוי שנאמר בהתרו כי בהיות הנפש כאשר התבאר מגדר העצם אלא שהיתה צורה לגוף למה שתתן לו השלמות האנושי בהתאחדה עם הגוף אמנם לא תשתנה בעצמה אלא שתפרד ממנו ולהיותה החלק הנכבד מהאדם והיה החלק ההוא הוא בעצמו קודם ההפרד בלתי משתנה אלא שנפרד מהגוף והיה הטוב והרע הגופיי איננו טוב ורע באמת הנה כבר יתכן שיהיה הגמול והענש האמתי הטוב והרע האמתי שהוא הטוב והרע הרוחני. ואמנם הספק הז' הנתלה בשאלה איך לא בחר היושר האלהי שיהיה לאדם גמול וענש בגוף ונפש אחר היות הפועל לעבודה או למרי האדם בהיותו בגוף ונפש הנה התר זה ממה שיקל מאד לפי מה שבא בקבלה לפי שהמכוון בתחיית המתים לפי מה שיראה הוא התכלית הזה בעצמו להיות הגמול והעונש מתיחס ונכון באמרו ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לדראון עולם כמו שהתבאר במה שיבא בג"ה והנה להיות מדה טובה מרובה הנה כבר מצאנו בקצת החסידים לפי מה שבא בקבלה שלא טעמו טעם מיתה אשר מכללם נתפרש במקרא על אליהו הנביא עליו השלום הנה היום יי לוקח אדוניך מעל ראשך וגומר עד שעלה בסוסי אש ורכב אש ועודנו קיים מהרה יגלה כאשר אמר הנביא הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא

לפני בא יום יי הגדול והנורא ובכאן הותרו כל הספקות והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה:

הכלל הד' בתחיית המתים

לפי שהשרש הזה מקובל באומה שהוא מן התורה כמו שבא במשנה בפירוש הנה מה שצריך לבאר בו ד' ענינים. הא' באור הדעת הזה בעצמו הב' תכליתו והועלותיו הג' סבת הענש המופלג למי שיכפור בשרש הזה עד שיחדו בדעת הזה לענוש האומר שאינו מן התורה שאין לו חלק לעולם הבא הד' התר קצת הספקות הנופלות בו ולזה שמנו פרקי הכלל הזה ד':

הפרק הא' בבאור הדעת הזה בעצמו:

והנה צריך להעיר בו על ד' עניינים האחד האם תהיה התחייה כוללת או חלקית ואם תהיה חלקית באי זה חלקי. הב' בזמן התחייה. הג' אם ישתמשו בחושיהם וימותו אחר קומם אם לא. הד' אם יהיה בעת ההיא יום הדין המקובל אצל רז"ל. והנה אין דרך להשתמש בידיעת האמת באלו העניינים אלא מהקבלה ומה שבא במקרא על זה ומשקול הדעת והסברא לבד. ואומר כי לפי מה שבא מפורש ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם וגומר כבר יראה שלא תהיה כוללת והנה יסכים בזה הדרש לרז"ל אמרם רבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם וגו' ולא כל ישיני ולהיות אם כן חלקית הנה נשאר הספק באי זה חלק תהיה התחייה וכבר היתה הסברא מכרעת שתהיה בצדיקים הגמורים לבד אלא שבא מפורש הפך זה באמרו אלה לדראון עולם וזה ממה שיוסיף מבוכה בידיעת החלק שתהיה בו התחייה והנה יראה שהדרך הנכון המישר לידיעת האמת בזה הוא כשנעמוד על התכלית אשר בעבורו יתחדש הפלא העצום הזה כי בעמדינו על התכלית אולי יתבאר בקלות באי זה חלק יתאמת שיושג התכלית הזה ולזה הנחנו החקירה הזאת עד הפרק הד' שיעדנו בו היתר קצת ספקות למה שכבר נעמוד על התכלית במה שיבא בפרק הב' בג"ה ודי בזה עתה בא' ואם בב' שהוא בזמן התחייה כבר יחשב שנפל מחלקת בזה במה שנמצא בדבר לרז"ל וזה שמפשט מסכת יומא יראה שתהיה התחיה בזמן בית המקדש לימות המשיח וזה ששם שאלו מצנפת ואבנט אי זה מהם קודם ותמהו על השאלה ואמרו לכשיבנה בית המקדש משה ואהרן עמהם הרי שלקחו בפשיטות שבתחלת בנין בית המקדש תהיה התחייה ואין לומר שאמרו זה על צד הרחבת הלשון ושהכוונה היתה שלא היה מקום לאותה שאלה עד ביאת המשיח שהרי רב סדר קדשים והמחלקת שבאו בו הוא הלכתא למשיחא ואיך לא והרבה תקנות התקינו בימי רי"ז מפני הספק הזה כאמרם בגמרת ראש השנה מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאי מזרח וכולי ומפשט מאמר אחד לשמואל המוזכר בהרבה מקומות יראה שלא תהיה התחיה בזמן ימות המשיח וזה שהוא אמר בפירוש אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ואלו היתה התחייה בזמן ההוא היה הפרש עצום ביניהם למה שיראה בו בימים ההם יהיו כל העמים שכם אחד לעבוד את' יי ויתקיימו אז כל הייעודים שבאו בנביאים בהיותם הולכים בחקי האלהים ותורותיו ויודעים את יי עד שינבאו הבנים והבנות כמאמר יואל וייעודים רבים דומים לאלה ולזה לפי מאמר שמואל לא יהיה בתחלת ביאת המשיח זמן התחייה ויחלוק אם כן לפשט הגמ' שבראשון ביומא ואמנם מאמר שמואל אינגו מוסכם בגמראכי

מהחכמים מי שיחלוק עליו אמנם אינו רחוק שיסכים עם המאמר ההוא שביומא. ונאמר שהיה מקובל אצלם שבנין בית המקדש לא יהיה תכף בביאת המשיח ושהמאמר שבא משמיאל הוא על ביא' המשיח בלבד אבל בעת בנין בית המקדש תהיה התחיה כמו שיראה מפשטות הגמרא יומא ואיך שיהיה אין לנו לדחות פשט הסוגיא ההיא שחשיבו בפשיטות כן ולזה מה שיראה שאיך שיהיה מביאת המשיח הנה בתחלת הבית תהיה התחייה לפי הקבלה האמתית והיא העניין הב'. ואם הג' והוא אם ישתמשו בחושיהם וימותו אחרי קומם אם לא הנה לא מצאנו בזה בדברי רז"ל דבר מבואר כל הצורך והנה האחרונים ז"ל דברו בו משקול דעתם ונתחלפו בו כי הרב המורה בחבורו הגדול ובייחוד באגרת אשר חבר על התחיה יראה שהעולם הבא המוזכר בדברי רבותינו ז"ל הוא העולם הבא לכל אחד ואחד אחרי המות מיד ובעולם ההוא אמרו שאין בו לא אכילה ושתיה וסיכה ותשמיש אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה אבל בזמן התחיה יש בו אכילה ושתיה ויתענגו בו הצדיקים תענוג נפלא וישיגו מה שלא השיגו בראשונה ואחרי כן ימותו ויהיו נפשותיהם לעולם הבא במעלה גדולה ממה שהיו בתחל' והרחיק מאד דעת מי שיראה שהמאמר ההוא נאמר על זמן התחייה וחזק זה הדעת באמרו כי האל יתברך לא ימציא דבר לבטלה ולא יעשה דבר אלא בגלל דבר וחלילה לו מהיות פעליו הנכוחים בפעל עובדי האלילים ובלשון הזה אמר ואולם בני העולם הבא אצל אלו האנשים אינם בעלי אברים כי אם גופיים. ואולם הם עגולים או עמודים אי קומות מרובעות אין אלה הסכלים כי אם שחוק לכל העמים מי יתן החרש יחרישון ותהי להם לחכמה עד כאן. והנה הוא ורבים אשר אתו מחכמי ספרד בדעת הזה רצו בביאור העולם המוזכר בדברי רבותינו ז"ל. ואולם בדרוש אשר אנחנו בו קצת האחרונים המתפלספים דרכו דרך הרב אבל הר' [רבנו] מאיר הלוי וגדולים עמו ובכללם הרמב"ן ז"ל הרחיק מאדהדע' הזה ולקחו המאמר כפשוטו שנאמר על זמן התחיה וזה שהעולם הבא אחר המות מיד לא הוצרכו ללמד שאין בו אכילה ושתיה והנה מאמרים רבים לרז"ל יורו הוראה על היו' השם הזה נאמר על זמן התחי' ונמצא להם בפי' מאמרי' יורו פשטם שהקמים בתחיה לא ימיתו והנה אמרם מתים שעתיד הב"ה להחיות שוב אינן חוזרו' לעפרן כמו שהאריך בזה הרמב"ן בשער הגמול והשיב על מה שהחזיק בו הרב המורה מהיות כלי הגוף לתכלית השמוש בהם כי היתה [חבריאה] לצורך השמוש קודם זמן התחייה ואח"כ אין הב"ה רוצה בבטולה ועיד כי יש בצורה הזאת סודות עמוקים אשר בעבורם היתה ראשונה ובעבורם רוצה השם בקיומה והנה הקיו' המקיף בגוף ונפש בהתיחדו בדעת עליון אינו רחוק אצל הטבע כענין במשה ואליהו אלו דברי הרב ורמז בהם לסודות מסודות הקבלה ואין ספק שמאמרי רז"ל כפשטם יחזקו הדעת הזה ואולם מה שיראה שהשם הזה הוא כולל ב' העניינים וישתמשו בו לכל אחד משניהם כמו בפר' הד' בג"ה גם אומר שכאשר נתבונן בתכלית ובתועלות אשר בתחייה נמצא הדעת הזה נכון וברור ושאין מקום לקושיות הרב המורה מהיות כלי הגוף לבטלה ולזה נניח הכרעת הדעת הזה עד הפרק הד' שנבאר בו קצת הספקות הנופלות בזה ודי בזה עתה בג'. ואם הד' והוא אם יהיה בעת ההיא יום הדין המקובל אצל רז"ל כבר יראה לפי פשט הנבואות כי יום השם הגדול והנורא יהיה תחלה בזמן התחייה כמו שאמר ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם ויראה שהנס הזה יעשה על יד אליהו מהר' יגלה ככתוב הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום יי הגדול והנורא וכבר היה ראוי להיות שכל מה שנמצא בכתובים מנפלאות השם היה על ידי נביא לא לזולתו ולזה הנס הגדול היה ראוי להיות (כן שמה שנמצא

בכתובים מנפלאות היה ע"י נביא לא לזולתו ולזה הנס הגדול הזה ראוי להיות כן שמה שנמצא בכתובים מנפלאות היה ע"י נביא לא לזולתו ולזה הנס הגדול היה ראוי) להיות ע"י נביא אחרי העשותו מלאך בגוף ונפש כמו שנתאמת באליהו זצ"ל והוא מה שכוונהו בד':

הפרק הב' בתכלית המכוון בנס הנפלא הזה ותועלותיו:

ולפי שהתכלית המשותף לכל הנסים והנפלאות הוא להקנות אמונה אמתית לכופרים ולקבוע אותה בלב המחזיקין בה הוא מבואר בנס הכולל הזה המשותף לאומתנו ולזולתינו משאר האומות שהוא ראוי שיחזק האמת בלב המחזיקין בתכלית החזוק ויקנה איתה בלב הפוסחים והכופרים כי בראותם והגידם אבות לבנים ובנים לאבותם איך עברו בהפרד נפשם מהגוף המחזיקים באמונה האמתית יקבעו אותם הם בלבבם ולב בניהם בתכלית החוזק והכופרים בו יאמינו מבלתי שישאר להם ספק ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו כאשר ייעד הנביא וזהו אצלי אומרו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם וזה שהתחייה תהיה אם בבנים אם באבות אם בבנים שימותו קודם האבות והנה הנביא אשר על ידו יהיה הנס הגדול הזה כבר ישיב לב אבות בסבת בנים שספרו להם איך יעבדו באותם הימים ולב הבנים גם כן ישיב על אבותם. והנה לקח הכתוב היותר קרובים שראוי שיאמינו קצתם לקצתם ולפי שהנס הזה יהיה גדול מכל מה שבא מהם בתורה אם להיותו כולל או להמשך ממנו התכלית המכוון בנס לכלל בשלמות יותר מכל הנסים שעברו כאשר בא בייעודי הנביאים כבר היה ראוי שתיחד הנס הזה להעשות באמצעות נביא ששב במדרגת המלאכים ואמר עוד שהנס הזה תכלית אחד מכוון גם כן בו שבעבורו היה ראוי שיעשה על יד אליהו הנביא ולא על ידי זולתו ולזה למה שהגמול והענש האמתי ראוי שיגיע לעובר עצמו או לעובד ולא לזולתו לפי היושר המדיני וכל שכן בחק היושר האלהי הנה אין די בגמול ועונש שיגיע לנפש בהפרדה מהגוף שהוא ואם היה שהעבודה והעבירה ראוי שיוחסו יותר לחלק הנכבד מהאדם למה שבהיותה בגוף לא יגיע לה גמול והענש כמו שקדם הנה אם לא היה הנס הזה כבר היה זה לאות חלילה בחק היושר האלהי ולזה גזרה החכמה האל יתברך בנס הגדול הזה שישלם בו היושר האלהי והצדק מכל הפנים ולפי שהיה המכוון בנס הזה הגמול והעונש בגוף. ונפש כבר היה ראוי שיעשה הנס הזה באמצעות הנביא הראשון שזכה למדרגה זאת בגוף ונפש והוא אליהו זכור לטוב כי הנה עם היות שבא במדרש שחנוך גם כן זכה לכך הנה היה קודם התורה מצורף השתדלותו הנמרץ בתכלית הזה בימי אחאב כאמרו עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים וגומר עם שהמדרש ההוא אינו מסכים כי אנקלוס הגר חולק עליו בתרגומו ואיננו כי לקח אותו אלהים ואם כבר ספרו לנו רבותינו ז"ל שזכו למדרגה זה זולתו מן החסידים הנה הנביא הראשון שזכה לכך והשתדל בתכלית הזה היה אליהו זכור לטוב. ולזה היה ראוי ומחוייב בחק היושר האלהי שיעשה הנס הזה באמצעותו. ואמר עוד שבפעל הזה ישלם תכלית צורת המין האנושי אשר הוא א' בעצמו עם התכלית המכוון בתורה כמו שקדם לנו בסוף המאמר הב' וזה אם בבחינת היוצר יתברך ואם בבחינת האדם שהוא ההתאחדות והדבקות השלם. והוא בבחינתו יתברך ההטבה בתכלית מה שאפשר כמו שהתבאר כל זה שם וכאשר היה זה כן היה ראוי שישלם זה באמצעות מי מי שזכה להתאחדות הזה בתמידות והוא אליהו זכור לטוב:

פרק הג' בסבות העונש המופלג למי שיכפור בשרש הזה :

ולפי שהתבאר מהשורש הזה שישלם המין האנושי בתכלית מה שאפשר וזה אם בבחינתו יתברך ואם בבחינת האדם כמו שקדם והיה עם זה מחזיק האמת בלב יודעיה והיושר האלהי מתפרסם מאד בו כבר היה הכרחי מאד להאמין בוודאי שישיג עונש נמרץ למי שיכפור בו ולפי שההייעוד הזה מיוחד בתורה הזאת האלהית למה שהתורות האלהיות הקידמות מאדם ועד נח לא יעידו בתכלית הזה עם שהוא עניין כנגד הטבע בתכלית מה שאיפשר בהפך מה שקרה בגמול הנפשי ש"יה מפורסם בתורות האלהיות ההם והוא ענין טבעי לנפשות כמו שקדם בכלל השלישי מזה המאמר הנה ה"ה ראוי שיהיה הייעוד הזה בתורה הזאת כמו שקדם בייעוד הגשמי אלא שלא נתפרש בו כל כך למה שהייעוד הגשמי הוא דבר מורגש בחוש אם דרך כלל אם לעובד האמתי והענין הזה איננו נרגש עד עת בא דברו וליוקר הענין הזה ומעלתו גזרה החכמה האלהית כפי מה שהוא מקובל אצל החכמים ז"ל שהכופר בו שאינו מן התורה לא יזכה לתחיה ובלשון הזה אמרו בגמרת סנהדרין הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים וזה המאמר אחר ממה שורה שהעולם הבא אצלם הוא תחיית המתים וכבר יורה גם כן ע"ז מה שדרשו בספרי למען ירבו ימיכם וימי בניכם ימיכם העולם הזה וימי בניכם לימות המשיח כימי השמים על הארץ לעולם הבא וזה שכבר יראה שלקחום כסדרן :

פרק הד' בהתר קצת ספקות שנופלים בו :

וזה שכבר ישיגו ספקית עצומות בענין בעצמו ובאופן שהונח תחלה באפשרות הענין בעצמו וזה שכבר קדם לנו בכלל הג' מהמאמר הב' שמה שאפשרות מציאותו בלתי מצוייר אצל השכל לא יפול עליו שם היכולת ולזה לא יפול שם היכולת על המושכלות שסודרם נמנע וכאשר היה זה כן והיה בהפסד האיש המורכב שנעדרו חלקיו הפשוטים אל יסודית' אף אם יתאמת שישובו החלקים שהיו חלק ראובן להתחבר ברצון האל יתברך הנה אין המלט משיהיה בריאה חדשה ולא יתאמת בו היות הוא הוא ולפי שהונח אחד התכליות העצומים בנס הזה להראות בו היושר האלהי לתת הגמול והעונש לאיש ההוא בעצמו ב' אם נודה שבהתחבר חלקי המורכב הפשוטים יראה בו היושר האלהי הנה אם היו החלקים ההם קצתם בגבנינות יסוד האש וקצתם במרכז הארץ או במורכבים זולתם עד שהיו קצתם מנויות האריה וקצתם חלק מהנמלה האם יתפרדו הבעלי חיים וישובו חלקי האיש ההוא הזוכה לתחייה הנה זה רחוק הרבה משיצוייר. ג' אחר שהונח אחר התכליות העצמיים להראות בו היושר האלהי הנה איך יעבור שיהיה הנס הזה בקצתם ובקצתם לא שכבר הונח כן בפרק הא' מהכלל הזה וזה שהיושר האלהי לא יראה באותו קצת שלא יזכה לנס הזה. ד' כבר יסופק אם תהיה התחייה לכל אומתנו כפשט המשנה שאמרה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אם ימותו כלם קודם זמן התחייה וזה שהמאמר כשיקומו ויחיו אחרי מותם ואף אם ימותו אחר התחי' מגונה מאד שכבר יתחייב שימשך הענין כן בהתמדה והנה הכתוב צווח ואומר לפני בא יום יי הגדול והנורא. וכבר יורה זה שהנס הכולל הזה יהיה בעת אחד לא ימשך כן בהתמדה. הה' לפי שנמצא בנביאים ייעודים לכלל אומתינו עוברים המנהג הטבעי כמו אריכות הימים כאמרו כי הנער

בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקולל וכמו הייעוד בנבואה באמר׳ ונבאו בניכם ובנותיכם זקניכם חלומות יחלומון באוהבם הזיונות יראו הנה כבר יסופק אם הייעודים האלה בזמן התחייה או לימות המשיח ואיך שיהיה הוא דבר מתמיה וזה שאם היו הייעודים האלה בעת התחייה כבר יראה שישתמשו בחושיהם ושימותו והיא הפך מה שהונח ואם הוא לימות המשיח הנה מאמר שמואל הוא הפך זה שאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד הנה אלו הם הספקות שישיגו הענין הזה כפי מה שהונח וראוי שנאמר בהתרם אם הא׳ והב׳ הנתלים באפשרות העניין בעצמו הנה למה שהתבאר היות יכולת השם יתברך בלתי בעל תכלית וידיעתו ג״כ מקפת עניינים בב״ת וכל אחד מהדברים אצלו אף אם היו רחוקים מהטבע בתכלית המרחק קרובים אצלו בתכלית הקרבה על יחס אחר אין הפרש ביניהם הנה איננו רחוק שבזמן שגזרה חכמתו להיות גם העצום הזה יהיו חלקי המורכב באופן שיובנו לשוב להתחבר כבראשונה מבלתי שיצטרך פרוד חלקי בא׳ או׳ זולתו אלא שכבר יראה שלא יתחייב בנס הזה שיהיו החלקים ההם בעצמם וזה שלפי שהוא מבואר שאף בהיות החלקים ההם בעצמם לא יתאמת בהם היותם הוא הוא הנה אין תועלת בהתקבץ החלקים וכל שכן אם יצטרך להפרידים מבא זולתם אלא שכבר יראה בהם היושר האלהי כי אם בריאה יברא י״י במזג ובתכונה שיהיה בה ראובן על דרך משל ולא יפול משערת ראשו ארצה שהוא עצם עומד בעצמו מתאחר אל הבריאה הזאת אין ספק שהנפש הזאת וכחותיה תשתמש בגוף הזה כשתתאחד בו כמו שהיתה משתמשת בגוף ראובן בשוה ולפי שמכלל כחותיה הזכירה והדמיון הנה בגוף הזה תזכור מעמדה הראשון כאלו היתה מתאחדת בחלקי היסודות הפשוטים שהיה גופו בתחלה מורכב מהם כי אין רושם לשקל אחד מיסוד המים על דרך משל אם תהיה מקערורית היסוד או מגבנינותו וזה מבואר בנפשי. ואחר שהנפש הזאת תשתמש בגוף היה כן יצדק שיתאמת בו היושר האלהי. ואיך לא והנה ראובן על דרך משל בשנולד קטן הקומה עם נפשו הצומחת וגדל אחר כך הנה אם היה שחלקי גפו נתהוו מן המזון היורד מכלי גופי והוא מבואר בכל חלק מחלקי גופו שנתהוה מן המזון שהיה חוץ מגופו ואם הוא בכלל גופי עצם אחר כן הנפש מזאת המתאחדת בגוף הזה שהוא על תכונת ראובן בשוה אם היה שחלק גופו ממקומות מחוץ הנה בהתאחדם עם הנפש הזאת הם עצם אחד ממה ולפי שהנפש צורה עצמית לבעל הנפש ותתן לו עצמותו הנה הנפש הזאת צורה לגוף ותתן לו עצמותו ולפי שהנפש לא תשתנה עצמותה הוא מחוייב שהגוף המתאחד עמה יהיה נגרר עמה כשם שהמזון נגרר אחר המקבל המזון ושב להיותו נופו וכבר יראה זה ממה שקבלו רז״ל ואמרו עתידין צדיקין שיעמדו בלבושיהם ק״ו מחטה. והכוונה במאמר הזה למה שגלות הערוה מגונה שכבר גזר השם באדם בדעתו טוב ורע ויעש להם כותנות עור וילבישם אין ראוי שיעמדו ערומים ולקחו הק״ו מהחטה להורות בו שהשם יתברך ימציא הדברים באופן היותר משובח וכשם שהחטה יוצאת בלבושה לשמירתה מהפגעים כן הצדיקים עומדים בלבושיהם לשמירתם מהגנות אלא שהתבארו המאמר שבאשר אין קפדה בלבוש אם הוא מהחלקים עצמם שנקבר בו ובלבד שיהיה בתבניתו וכאלו הוא ישן במלבושיו שבזה הוראה מה ביחוד האיש כן הגוף אין קפדה בו שיהיו חלקי היסודות אותן חלקים שנפרדו ממנו ובלבד שיהיו באותו יחס עצמו וכמו שאמרנו ואם אין המלט משנאמר משיהיו׳ החלקים ההם שנפרדו מהמורכב הראשון אין היזק כזה. הנה יראה בהתר אלו הספקות. ואולם הג׳

הנתלה במה שהונח היות הנס בקצתם ובקצתם לא איך יעבור זה בחק היושר האלהי הנה ראוי שנצרף לו מה שיעדנו בפ' הא' והוא באור החלק שתאמת בו הראות היושר האלהי ואומר לפי שאין המלט מפשט הכתוב המורה שלא תהיה התחייה כוללת והיה שכבר התבאר שאחר התכליות העצמיים בהראות היושר האלהי כבר יראה שתהיה התחייה בצדיקים גמורים וברשעים גמורים וזה שרי בהם הראות היושר האלהי לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם. ואמנם הבינוניות ואותם שלא הגיעו למדרגה שעשה הנס הגדול והנורא הזה בעבורם הנה להם בגמול הנפש. ואם היה שלא ישיגו מהגמול הנפשי בחייהם קרה להם זה למעוט מדרגתם. והנה נאמן הדיין לשקול במאזני חכמתו שיעור הגמול הגשמי ההוא שהיה ראוי לתת לו פי שנים או כאשר יגזור חסדו הפשוט בגמול הנפשי והנה יצדק היושר האלהי באלה במשקולת שני מיני הגמול לזה יראה שאמר המשורר משפטי י"י אמת צדקו יחדו כלומר שאם היה שהגמול הגשמי לא יצדק בקצת בני אדם הנה יצדקו יחד הגשמי והנפשי והנה ראינו לפרש זה על משפטי י"י המשלו לאדם ולא ראינו לפרשו בהנחת המשפטים כי באלה לא יפול עליו אמת ושקר אלא נאה ומגונה או נכון ונאות או בלתי נכון ונאות והנה לפי זה הזוכים לתחיה הם הצדיקים הגמורים שהבינוניים שאינם ראוים לנס הגדול היה היושר האלהי יתן להם שלא יזכו בו ולפי זה יהיה אמרו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אחד מב' עניינים אם שנאמר שירצה בו רוב ישראל למה שהשרש אצלנו אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ ואם נאמר שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא כלומר שהוא ירושה להם ייעוד בתורה הזאת ואם היה בתורות האלהיות שעברו לא ת'עד לעולם עד שאם היו כולם צדיקים היו זוכין לזה והוכיחו זה מפסוק ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ והיא ארץ החיים מה שאין כן בעם אחר ואם שנאמר שהעולם הבא כולל זמן התחיה והגמול הנפשי אחר המות וכבר יראה באמרם חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא ואינו נראה שיזכו לנועם התחיה וכן נראה ממטבע ברכת מאורות של שבת שיש בה הוראה על ד' עתית באמרם אין ערוך לך י"י אלהינו בעולם הזה ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא אפס בלתך גואלנו לימות המשיח מי דומה לך מושיענו לתחיית המתים. וידמה שלוקחו כסדרן תחלה בעולם הזה שהוא הקודם ואחריו העולם הבא שהוא אחר המות מיד. ואחריו המשיח שהוא קודם לתחיה ואחריו תחית המתים שהוא כולל הקימ' והטעם הנמשך אחריה ולפי שהמאמר האחר וזולתו מהמאמרים יחייבו שהעולם הבא ירצו בו זמן התחיה הנה יראה שהשם הזה יכלול שניהם ואולם אם נאמר שאינו כולל רק זמן התחיה הנה יצטרך לפרש במטבע הברכה שהעולם הזה כולל העולם הזה בחיים ובמות. והעולם הבא ירצו בו נועם זמן התחיה אחרי הקימה וסדרו ראשונה שתי קצות הזמן ואחר סדרו האמצעיים והם ימות המשיח והקימה והוא אשר רצו בתחיית המתים והנה איך שיהיה מפי השם הזה כאשר נתבאר בתכלית הנרצה בנס הוה ותועלותיו והוא הראות היושר האלה להיות הגמול והעונש מתיחס והקנאת האמונה והתכלית אשר בבריאה הוא מבואר שאין מקום לתפיסת הרב המורה בדעת הנכון האומר שהזוכים לתחיה לא ימותו ולא יאכלו כפשט אלא המאמר צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם רוצה לומר ועטרות שלמותן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה וזה שכבר היה מן ההכרח להיות בגופן ובאיבריהם ובכלי שמושן למען הראות היושר האלהי ועוד שאם היה שלא יאכלו ולא ישתמשו בחוש הטעם ובאיברי התולדה הנה ידברו וישמעו ויעבדו את ה' ויחזיקו בתורה כענין באליהו ויעוד שאם זה יקנו האמונה הנכונה לזולתם כמו שיתבאר עוד בהתר הספק הד'. ואמנם הד' הנתלה בזמן

שמודם התחיה אם ימותו כולם וזה שאם נקח המשנה כפשטה לומר שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא הנרצה בו תחית המתים כבר יחשב שהיה מ ההכרח שימותו כלם קודם התחייה ואומר שאף כשנקח המאמר כפשוטו בתחיה ושתהיה הקדמה כוללת הנה לא יתחייב מות כלם קודם לכן. וזה שהעולם הבא יכלול הקימה וזמן שאחרי הקימה לזה הדו' אשר בע' הקימה אם היה שלא יזכו לדבקות והדתאחדות והיה שישתמשו בחושיהם וימותו הנה יהיה להם חלק לעולםהבא למה שכבר קדם שמתועלת הנס הזה להקטין אמונה בלב זולתם אשר מהצד ההוא יזכו למה שהיו זוכין בו עם דנס ההוא ויתאמת אם כן שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ויסבול שהמאמר המחייב לחסידי אומות העולם שיש להם חלק לעולם הבא נאמר על הדור ההוא שבזמן התחיה והדורות הנמשכין אחרי כן מבלתי שיתחייב שיזכו לקימה ואיך שיהיה התר הספק החמישי ממה שיקל מאד והוא שהייעודים הנמצאים בדברי הנביאים יתקיימו בדור ההוא שבזמן התחיה ובדורות הנמשכין שהם יושפעו מהקמים מרוח דעת ויראת י"י ואם היה שישתמשו בחושיהן כלם ויאריכו ימים ויולידו מבלתי שיקרה מזה בטל זהו מה שיראה בהתר אלו הספקות לפי ההקדמות שבידנו מהקבלה וממה שיראה מהסברא ומשקול הדעת והאל יתברך יודע ישתבח שמו ומרומם על כל ברכה ותהלה:

הכלל הה' בנצחות התורה

והוא שני פרקים הא' איך ראוי שיובן לפי מה שבא בקבלה והאופן עמידתנו עליו. הב' בהתר ספק אחד שאיפשר שיסופק בו:

הפרק הא' איך ראוי שיובן:

הנה לפי מה שבא בקבלה התורה הזאת מהאל יתברך הכוללת תורה שבכתב ותורה שבעל פה היא נצחית כמו שאמרו ז"ל מלמד שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה לזה אי אפשר בשום צד שתבטל או תשתנה מצוה ממצות התורה ואף על יד נביא אלא שהשרש אצלנו שהנביא להוראת שעה יכול לחדש או להתיר אסור ובלבד שלא יהיה בו צד עבודה זרה כאליה בהר הכרמל וכן בית דין מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה וזה אמנם לעשות סייג למצוה. ואמנם לא יקרא זה ביטול לפי זה מעצם התורה והקבלה ואולם נתאמת זה מפאת הקבלה כמו שבא כל זה בגמרא סנהדרין וכבר נעמוד על זה מצד הסברה ושקול הדעת גם כן כלומר נצחיות התורה וזה שלמה שהתבאר ממה שקדם היות התורה הזאת בתכלית השלמות להביא המחזקים בה שלמים היו או חסרים אל ההצלחה האנושית והתכלית הנכסף למה שתיישר תכלית ההישרה אל שלמות המדות ואל השכליות ותעורר גם כן תכלית דהתעוררות העבודה והדבקות אחר כך אי אפשר שתהיה בטולה בכל או בחלק אלא כשתומר באחרת שהמאמר שתתבטל ולא תומר באחרת הוא דבר בטל למה שדתכלית הנרצה אצל השם יתברך ובבחינתו שהוא ההטבה אי אפשר שתתבטל ולזה אם היה שתתבטל זאת התורה היה בהכרח כשתומר כלה או מקצתה. ואין המלט מהיות התורה דאחרונה בשעור השלמות אשר בראשונה ואם בשעור פחות ממנה ואי אפשר שיהיה פחות ממנה למה שלא ימשך התכלית הנרצה אצל השם יתברך ושתהיה בשעור השלמות אשר בראשונה גם זה בטל למה שכבר תהיה ההמרה פעל הריק אין תועלת בו ולזה הוא מבואר מצד הסברא ואזן

הדעת שזאת התורה אי אפשר שתשתנה בשום צד. והנה מהמחברים האחרונים מי שהראה פנים מצד אחד וזה שלמה שהיה הפעל הזה מנתינת התורה מפועל בלתי בעל תכלית השלמות הנה יתחייב שיהיה הפעל בתכלית השלמות מה שאפשר ולזה יתחייב לפי הטענה הקודמת המנע בטול בכל או בחלק. ואמנם אם שהטענה הזאת אמתית בעצמה אם לא יאמר בה יותר מזה השעור לא תתן האמת בזה הדרוש על כל פנים וזה שיש לאומר שיאמר שפעל השם יתברך וישתבח שמו בנתינת זאת התורה הי' בתכלית השלמות מה שאפשר לפי המקבלים וזה שהחיוב שהניחו לא יתן יותר מזה אל זה אם היו המקבלים יותר שלמים או יותר חסרים כבר יהי' אפשר בהם בטול התורה הזאת בכל או בחלק כשתומר באחרת טובה ממנה לפי המקבלים כמו שקרה בתורת אדם הראשון שנאסר להם בשר והותרה לבני נח ובאו שקרה לתורה נח שנתיחד מכללם אחר כך ישראל בתורה הזאת שיש בה גם כן מה שיטיב קצת דמצות הקודמות מלבד התוספות מה שלא יעלם אבל אחר שהתבאר ממנה כל זאת התורה היותה בתכלית השלמות אם לשלמים כמו המשכילים ויחידי סגולות למה שבא משלמות החכמה ואם לחסרים ואם למה שבא משלמות המדות והערת הלבבות לעיבדה ולדבקות והאהבה אשר היא ההצלחה הנצחית כמו שבא כל זה בסוף המאמר השני הנה אם כן יתחייב בהכרח שיהי' זאת התורה בכלל נצחית וזהו מה שרצינו לבארו :

הפרק הב' בבאור ספק שאיפשר שיסופק בשורש הזה :

והוא אם לפי שאיננו רחוק בחלק המקובל והוא התורה שבעל פה שיולדו בו ספקות ומחלוקות ואף כי בתורה שבכתב כבר יהיה דבר בה או דברים שאיפשר שיסופק בהם ואיך לא וכבר קרה בתורה הזאת האלהית מחלוקת מכתות מורים היותה אלהית וחלוקים בשרשיה מהם מאמינים שחלק ממנה נצחי וחלק בלתי נצחי ומהם חולקים בפירוש חלק התורה שבכתב וברוב התורה שבעל פה ומחזיקין בטענותה באמרם שהם מקובלים מחכמי אומתם ומזקניהם כצדוקין הנקראים היום בקצה המזרח והדרום קראים היה שם דבר יוכל להתחזק בו ולהכריח בעל האמונה האמתית אמונתו וזה כי לכל אחד מבעלי הכתות מחשבה גוברת באמונתו ואולי שלא יכנס חשד ונדנוד באמתית דעתו ושקרות דעת זולתו וכבר יראה שאין ההכרעה הזאת נתונה לכל אחד כפי בחינת ציורו שאם היה השער הזה פתוח לבחור באמונות איש הישר בעיניו לא ישאר בה כת קיימת באמונה להיות הציור באנשים משתנה תמיד וכאשר היה כן איך יבטח בעל האמונה האמתית באמונתו מי יתן ואדע. ואמנם התר הספק הזה איננו ממה שיקשה עם מה שבא בתורה על זה ונתפרס' בקבלה וזה שהשרש אצלנו כאשר יסופק או יפול מחלקת בדבר מדברי התורה שהמשפט ליושבים לפני השם יתברך במקום אשר יבחר באומרו כי יפלא ממך דבר ונומר וקמת ועלית אל הכהנים או אל השופט ואולי אם לא היו בהסכמה אחת אנו מחוייבים להמשך אחר הרוב והיה החיוב הזה לפי הקבלה אפילו אומרין לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וסמכו זה על אמרו לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל עד שבא בגמרא מציעא במחלקת שבין ר' אליעזר וחכמים בתנורו של עכנאי שיצאת ב"ק אמרה מה לכם אצל ר' יהושע עמד על רגליו ואמר לא בשמים היא ובא הפי' שכבר נתן לנו התורה וכתוב בה אחרי רבים להטות בארו בזה שאף אם הי' האמת בכונת התורה כר' אליעזר

שאחר שרוב חכמי ישראל הסכימו בחלופו אם שלא היה כן כוונת התורה הם שומעים אחר שהשרש התורי' לילך אחר הרוב אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל וכבר היה ראוי להיות כן שאם לא היה החיוב הזה להמשך אחרי הכהנים או אחרי הסנהדרין אשר יהיה בימים ההם אלא בתנאי וקשר שיסכימו לחלכה הנה היה השער פתוח לחלוק עמהם ולמרות פיהם כל מי שיתעקש ויאמר שלא הסכימו להלכה ויהיה גם כן סבה שירבו מחלוקות בישראל ותעשה תורה באלף תורות אבל עם החיוב הזה אי איפשר שישאר מחלוקות או ספק בדבר מדברי התורה אם לא היה מסופק לכולם או לרובם מה שהוא רחוק מאד ואם היה נמצא הדבר הרחוק ההוא הנה יש בו דרך ידוע לפי שרשי הקבלה איך נתנהג בספק ההוא וכאשר היה זה כן המחזיק באמונה על פי הסכמת השופטים או רובם בטוח הוא ומסולק מהחשד ומהערעור בתכלית מה שאיפשר וכאשר יושב עלינו מהכתות שכנגדנו במה ידוע איפה הכת המחזקת על פי השופטים או רובם נאמר שהוא ידוע ומפורסם לכל הכתות שבעת הולד המחלוקת הזה מהכת האחת היו המון העם שלא היה חלקם בחכמה ובעיון כלל ולזה הוא מבואר שאין מחלקתם עלינו דבר שיקרא מחלוקת ושבא לכלל ספק אבל מה שיחשב שהוא מסתפק עלינו הוא כת הצדוקים שמסתפקים בקבלתן מחכמיהם ואמנם הוא מפורסם גם כן לפי הזמן שהועתקו אלינו קורותיו שבזמן אנשי כנסת הגדולה שעל פיהן אנו חיים היו הכהנים הגדולים והסנהדרים מהפרושים והם אשר מסרו הקבלה לבעלי המשנה והם הרבו והפליגו לדקדק ולפלפל בתורה ובשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן עד שבאו האחרונים והוסיפו בתלמוד דברים ועניינים הוא מכת הנמנע למעיין בהם שיהיה בדוי כמו שהיא בלי ספק בכת הצדוקים שיסוד בדיאתם מפורסם עם שהוא קל הבדיאה והמחשבה לקחת הדברים כפשטן בהפך מה שהוא בקבלת האבות שיש בה שרשים וענפים וענפי ענפים עם הפלגת ההסכמה מה שהוא נמנע להם הבריאה והחדוש אם לא מפאת הקבלה האמתית. וכמו שאמר הרב בפתיחת המשנה זה לשונו. וכאשר השלים רב אשי חבור הנכבד היה עלינו לעד נאמן די רוח אלהין קדישין ביה ולזה לא נשאר ספק ועיעור עליו בעבור מחלקותם כלל. והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה :

הכלל הו' בהבדל שבין משה רבינו לשאר הנביאים:

הנה כפי מה שבא בתורה ההבדל מבואר הם במופתים הם בעצם הנבואה ולזה שמתי פרקי זה הכלל שנים :

הפרק הא' במופתים :

אמנם ההבדל במופתים בא בתורה בפירוש אמרו לכל האותות והמופתים אשר שלחו י"י לעשות בארץ מצרים וגומר ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל הנה הבדלם בשלשה עניינים אם ברבויי' הורה באמרו לכל האותיות והמופתים ואם בפרסומם לעיני הכת המנגדת אשר נתפרסם עניינם בשעור גדול מהחכמה כמו שרמזו זה בגמרא מנחות אמר ליה יוחני וממרא למשה רבינו משה תבן אתה מכנים לעפרים והורה בזה באמרו לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו. ואם בהתמדתם והורה זה באמרו ולכל היד החזקה כי התמדת המופתים

ברדת המן הנהגת ענני הכבוד ארבעים שנה בנרמז באמרו ולכל המורא הגדול באמרם ז"ל ובמורא גדול זה גילוי שכינה עם שנכלל בו אשר קרן עור פני משה אשר נאמר בו וייראו מגשת אליו אשר כל זה היה היד החזקה ואחשוב גם כן שנרמז באמרו את מעשה י"י כי נורא הוא אשר אני עושה עמך ויחזק זה אצלי ייעוד הנפלאות הגדולים אשר לא שמענו אחרי המעמד ההוא חדוש נפלאות גדולות אשר לא נבראו וכן אמרו כי נורא הוא המתיחס לאמרו וייראו מגשת אליו וכן אמרו עמך שיורה לו לבדו אחרי שאמ' בפסוק ההיא נגד כל עמך אעשה נפלאות ואמרו גם כן וראה כל העם אשר אתה בקרבו יחוייב אמרו אשר אני עושה עמך שב אל משה ולפי שרבוי' ופרסומ' היה לעיני פרעה ולעיני עבדיו והתמדת' היה לעיני ישראל לבד סדר לפרעה ולכל עבדיו קודם אמרו ולכל היד החזקה וסדר לעיני כל ישראל בסוף שהי' לעיניהם וכבר יראה שהי' סדר הכתובים בהדרגה שלמה שהיו' המופתים יקנו אמונה שלמה בנפש הנה תחלת רבויים יחזק האמונה ויחזק אותה עוד פרסומם למה שיקיים אמונתם ויוצא מהם חשד הערמימות ויחזק אותה עוד במה שאין ספק בו התמדתם כיוצא מהם חשד הלהט והכשוף ואוחזי העינים שאין לעניינם קיום ודתמדה והנה חתם במורא הגדול שהוא המופת היותם נפלא לאין תכלית למה שהוא דבקות השכינה עם ישראל ובייחוד עם משה בהתמדה והיה ריבוי לבדו יתרון על זולתו מהנביאים גם אם לא נשתמש מהקבלה במה שהישרתנו מעמידת השמש למשה וזה שאם היה מופת יהושע גדול להיות נושאי יותר חשוב מהרבה מהמופתים הנה מופת דבקות השכינה עם משה יותר גדול הרבה להיות נושאו יותר חשוב לאין שיעור. והנה הסכמנו בזה לדעת רז"ל במסכת בתרא ס' תלמידים היו לו להלל הזקן ל' מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו ול' מהם שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון ואין ספק שבאמרם ראוי שתשרה עליהם שכינה כמשה רמזו אל זה הדבקות שאם היתה הכוונה בנבואה הנה ביהושע שרתה שכינה גם כן ואל זה רמזנו בכלל הד' מהאמר הב' בהתר הספק אשר זכרנוהו ודי בזה במופתים עם מה שנאמר שם וכבר נתבאר בכלל הא' הפועל לנפלאית במה שאין ספק בו ואין תועלת בהשטת הדברים :

הפרק הב' בעצם הנבואה :

אמנם ההבדל בעצם הנבואה הנה באה בתורה בפירוש אמר אם יהיה נביאכם י"י במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה ונאמר בחתימת התורה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו י"י פנים אל פנים והרב בפירוש המשנה באר ההבדל הזה בד' עניינים הא' היו' נבואת שאר הנביאים באמצעי ונבואת משה בלי אמצעי הב' היות שאר הנביאים לא יתנבאו אלא בחלום הלילה או ביום בתרדמה נופלת עליו או ימצאהו ענין יתבטלו בו הרגשיו ותשאר המחשבה לבדה וזה נקרא מראה או מחזה ומשה היתה הנבואה שורה עליו ביום והוא ער עומד אצל שני הכרובים הג' שאר הנביאים כשיתנבאו במראה או על ידי מלאך יזדעזעו איבריהם תמצאם חרדה גדולה כמעט שתצא נשמתם ומשה לא היה חרד ואע"פ שהיו מדבר פנים אל פנים הד' כי שאר הנביאים לא היו מתנבאים כשירצו והיו מהי צריכין להצעות בענין אלישע אמר ועתה קחו לי מנגן ומשה היה מתנבא בכל עת כמו שיורה באמרו עמדו ואשמע מה יצו' ומאמר רז"ל מסבי' למה שאמרו דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש אהרן בכל יבא ואין

משה בבל יבא אלו דברי הרב ואמנם שרש ההבדלים כלם הוא אמרו אשר ידעו י"י פנים אל פנים כי ליתרון מדרגת משה בהתמדת הנבואה והדבקות בתכלית השמע שאר חושיו וכחותיו אל הכח השכלי אשר כל זה נרמז באמרו לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא כי העבד הנאמן בכל בית אדוניו כל עשתנותיו בעבודת אדוניו הנה בעבור זה ליתרון הדבקות היתה נבואתו בלי אמצעות מלאך וליתרון השמע שאר חושיו וכחותיו אל הכח השכלי היתה בהקיץ בלא חרדה ובלא משל וחידות ולרתמדותו בדבקות היתה בכל עת ואמנם במקום נבחר והיא במקום שני הכרובים להיותו מקום מוכן ישלם בו הדבקות המופלג יותר ואמנם שאר הנביאים שלא הגיעו למדרגתו בדבקות לא היתה נבואתם פנים אל פנים וכי לא הגיעו במדרגתו בהשמע כחותיהם היתה נבואתם באמצעית הכח המדמה שנרמז זה באמרו במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו כשכבר התבאר בספר החוש והמוחש החלום הוא באמצעות המדמה והמראה גם כן יתחזקו בה צורות המביטים בה וידומה כאלו הם מפותחים בה אשר כל זה פעל הדמיון ואמר זה לפי שנבואת כל הנביאים תהיה פעם בחלום ופעם בהקיץ אלא שידומה להם ענין יראוהו יגיע להם משם השפע כענין אברהם שראה המלאכים בדמות אנשים ואם לא היו אנשים אלא שהגיע לו הדבור באמצעות' וכענין יהושע בדברו עם המלאך שלא ראה עצם המלאך אלא שהגיעו לו הדבור אני שר צבא י"י עתה באתי ולפי שיתחלפו מדרגות הנביאים בהכנע כחותיהם והשמעם לכח השכלי כבר יהיה מי שלמיעוט ההכנעו יזדעזעו אבריו ויהפכו ציריו כענין בדניאל ולזה יתחייב שתהיה זה בהתחלת התנועה שהוא עת מלחמת שאר הכחות עם השכל אבל כשנשלם ההתבודדות בנצוח השכל לשאר הכחות הנה אין ראוי שירגיש דבר מנגד ולזה מה שנאמר שם ידבר אדוני כי חזקתני. כן ראוי שיובנו ענייני אלו ההבדלים בלי ספק אבל שיהיה כולל לנביאים שימצאם חרדה ואו מה גדולה כמעט שתצא נשמתם כפשט הלשון הלילה והנה נאמן שמואל לנביא בתחלת נבואתו ובתשובתו בדבר האתונות ואלישע בתשובתו לנעמן ויתר ענייניו יוכיחו כי לא מצאה חרדה גדולה גם לא נפלה עליהם תרדמה עד שתראה שמואל היה מדמה שיקראוהו עלי ולזה יראה שנדמה לו הקול בקול עלי שאין ספק שהיה בקי רבו כמו שאו"ל היאך סומא מותר באשתו אלא בטביעות עינא דקלה ולהיות הדבור ההוא כדמות דבור עלי בשוה היה הענין ההוא נקרא מראה שהיה קול מרומה ואמנם התרדמה שנפלה על אברהם ואימה גדולה אם שהנביאים אשר לא יתנבאו תמיד מתחלף הכנתם כפי הפרידם הדבקות והתירם הקשר וזה אם לדבר מעיק מחוץ ואיפשר שאחרי הטריד עצמו במלחמת המלאכים הגיע לו רושם מזה בנבואתו והגיע לו תרדמה ואם שהיה העניין ההוא רמז ומשל לגלות ואם שהיו שני העניינים יחד לא שיהיה ענין התרדמה מתחייב על כל פנים ליתר הנביאים ואולם במעמד הנכבד שהשיגו מה שהשיגו וביחוד בשני הדברות אנכי ולא יהיה לך כמו שבא בקבלה וכמו שיורה עליו פשט הכתובים כמו שקדם בפתיחת הדבור הנה היה בלא ספק ע"צ הנס והפלא העצו' וזה שאין ספק שלא היו כל ישראל ראוים ומוכנים לנבואה ולזה הבינו בהבד' האותיו' בב' הדבורים האל לא הקול לבד ואין ראוי שיאמר בפי' דברי רז"ל שהכוונה בהם להיות הדבורים ההם עניינים מופתים ושהמשפט בהם לנביא וחכם אחר כי הכוונה בדבור הב' איננו פנת האחדות כמו שחשבו אלא הרחקת עבודה זרה והוא שעם הוראתנו באחדותו לא נעבוד זולתו באל אמר ממשרתיו לבד וזה ענין אין מדרכו שיבא עליו מופת ולא היה זה כדאי לטעות בו אלא שראינו

מהמפרשים מי שכתב מחלוף זה והאמת עד לעצמו. וזהו מה שכווינו בכלל הזה. והתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה אמן ואמן :

הכלל הז' באורים ותומים

הנה הסרס הזה עמדנו עליו מפתח התורה והקבלה והדבור בו עתה בשני עניינים אחד בענין בעצמו הב' בהתר קצת ספקות הניפלים בו ,

הפרק הא' בסרס הזה בעצמו :

ואמנם לפי מה שבא בקבלה. הכהן בכיהונו באמצעות הכלי הזה שהוא אחד מיוחד מבגדי כהונה גדולה יתלבש ברוח הקדש בהתבודדותו בו על אשר ישאל וידמה לו כאלו האותיות המפותחות בו בולטות כסדר אותיות התיבה אשר ירכיב מהם תשובת שאלתו ואמנם היה זה לפי מה שבא בקבלה בג' תנאים האחד בבחינת השואל הב' בבחינת השאלה ג' בבחינת הנשאל אם בבחינת השואל שיהיה המלך או בית דין הגדול למי שצורך הצבור בו ואם בבחינת השאלה בדבר שהיה כולל לכל ישראל ואם בבחינת הנשאל שיהיה כהן גדול שורה עליו כמו שהתבאר כל זה בשבעה מכפורים ואולם תאר הכלי לא נתפרשה בתורה ולא נצטוה בעשיתו זולת משה והוא נאות למה שיראו קצת החכמים שיהיה בו כתב שם המפירש וזה שהכהן הגדול שהיה מיוחד בעבודה כשהיה מסתכל בפתיח השבטים שבטי יה היתה מחשבתו מרחפת עליהם והיתה מתבודד בהשגת השם הכתוב שם ומיחך מחשבתו לעבודתו גזרה חכמת השם יתברך שיתלבש ברוח הקדש וישיג תשובה נכונה לשאלתו ואמנם עם שהוא נס קבוע בשאר הנסים הקבועים בתורה הנה לא ירחיקו העיון וזה שהנביא עצמו יצטרך לפעמים אל הכנתו מחוץ כענין אלישע שאמר ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עלי יד י"י ולזה הכהן הגדול ואם לא היה במדרגת הנבואה הנה באמצעות ההכנות ובהשגחת השם יתברך בכלל היה מתלבש ברוח הקדש אחר שהיה הכהן ראוי לכך וזהו מה שרצינו לבארו :

הפרק הב' בהתר קצת ספקות שאיפשר שיסופקו בו :

האחד לפי שכבר קודם לנו שמדרגת הנבואה היא למעלה ממדרגת רוח הקדש והיה מתנאי המעשה הזה שיהיה הכהן באופן שישרה על רוח הקדש ולא הותנה בו שיהיה נביא איך יתכן ביהושע שקבלה ממשה וסמך את ידו עליו במצות השם יתברך ונתפרסם לנביא עד שנכתבה נבואתו בתורה מה שלא נמצא כן לזולתו מן הנביאים מלבד אהרן והפליא בגדול שבמופתים והוא שעמדה לו החמה באמצע הרקיע איך יתכן שיצטרך למעשה שיסופק בו ברוח הקדש והנה הכתוב אומר ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים הב' לפי שכבר קדם מעלת הנבואה על מעלת רוח הקדש והיה בנבואה ייעוד שהוא חוזר כמו שהתבאר במאמר הב' איך יתכן מה שקבלו רז"ל באמר' שאע"פ שייעוד הנבואה חוזר ייעוד של אורים ותומים אינו חוזר הג' לפי שקדם לנו בכלל הששי שאחד מההבדלים שהיו בין נבואת משה ליתר הנביאים הוא היותו מנבא בכל עת שירצה מה שלא היה כן באחר זולתו איך יתכן במעשה והזה שהיה ברוח הקדש לבד להשיג תשובה

בכל עת שיצטרך. והנה התר הספק הא׳ ממה שיקל כי הצטרך הנביא למעשה הזה איננו ליתרון רוח הקדש על הנבואה אלא למה שהנבואה לא היתה שורה על הנביא בכל עת שירצה כי אם למשה בלבד המציאה החכמה האל יתברך המעשה הזה כדי שישתמש בו כלל האומה לעת הצורך אשר אולי לא יהיה הנביא באופן שינבא ואם הב׳ גם כן למה שהיה התועלת המושג מהמעשה הזה הוא נתינ׳ אחר השאלה לעת הצורך כלל ישראל הנה אם היה הייעוד חוזר היה התועלת בטל כי אין תועלת בשאלת התשובה אם ישאר אחר התשובה הספק ההוא בעינו ולזה היה ראוי שיהיה מהשגחת השם יתברך על כלל האומה כמו שבא במקצת המצות כמו בשמטין והרגלים שהיה בהם גם כולל קבוע להשגחתו על כל האומה ואם לקלות מדרגת רוח הקדש בהקש אל מדרגת הנבואה הנה המוכן אליו ואיננו רחוק שיספיק לו התבודדות והכנה מה לחשיג גם כן מה שלא יספיק להשיגו הנבואה ולזה לא היה ההשתמשות במעשה הזה לעת הצורך ליתרון מדרגת רוח הקדש על הנבואה. וזה מה שרצונו לבארו בפרק הזה. ותהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה :

הכלל הח׳ במשיח

והדבור בו שני ענינים הראשון בתאר ועניניו. השני בזמן בואו ולזה שמנו הכלל הזה שני פרקים וצרפנו לו פרק שלישי לבאר בשרשים אשר כלל אותם המאמר הזה שעם היותם אמונות אמתיות שהכופר בם יקרא מין הנה אינם פנות ויסודות לתורה הזאת האלהית אלא יצוייר מציאותה זולתם :

הפרק הא׳ בתארי המשיח ועניינו :

הנה מה שבא בכתובים ונתבאר בקבלה ולא נפל המחלקת בו הוא שמגזע ישי ודוד בנו יקום מלך ונביא ימלוך על ישראל ויהודה ויקבץ נדחי ישראל ויהודה מן הארצות אשר נפוצו שם ויהיו לאחדים בידו ולא יחצו עוד לב׳ ממלכות ולא יכרת עוד מלך מזרעו יושב על כסא י״י ובזה לא ערער אדם בעולם ומה שנפל בו המחלקת אם יתחדש עוד לימות המשיח דבר חוץ מהמנהג הטבעי כאשר יורו מקצת הייעודים שבאו בנביאים אם לא והנה לא נתבאר מזה דבר אמנם דעת שמואל הובא במקומות בתלמוד ונראה שהיו סומכין בו חכמי הדור ההוא ואמר בפירוש אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ואיך שיהיה הנבואות מעידות על הפלגת שלמותו והנה לפי המדרש שיזכה למה שלא זכה בו משה עדיין והוא הנצחיות באיש שהם דרשו בפרשה הנה ישכיל עבדי ירום בו מאברהם ונשא ממשה וגבה ממלאכי השרת והנה אם היה שיזכה לגמול הנפשיי ושיתענג מזיו השכינה בגוף ונפש הנה כבר נעשה מלאך והוא יתכן שיתנשא יותר מהם בבחינת היותו בגוף. אמנם אם יהיה תחית המתים תכף בואו ובנין בית המקדש אם לא הנה דברנו בו בכלל הד׳ מה שבו די ואולם בקצתה המדרשים יראה בא משיח בן יוסף קודם משיח בן דוד ופרשו רוב נבואות הנה ישכיל עבדי עליו וקצת הגאונים דברו בו ולפי שלא התבאר באמתתו לא ראינו להאריך בו :

הפרק הב' בזמן בואו :

ואמנם הדבור בהגבלת זמן בואו הוא לאות ויגיעה לריק אם מצד הכתובים שלא פורש הזמן בהם אבל העירו על העלמו באמרו ואני שמעתי ולא אבין כי סתומים וחתומים הם הדברים עד עת קץ ואם למה שאמרו רז"ל תפח רוחן של מחשבי קצין ואם הדבור בהיות ביאתו עתידה ושלא בא עדיין האריכות בו גם כן מותר למה שהוא מפורשת ונמשך כי בכל זה הזמן שהועתקו אלינו קורותיו לא שמענו ולא הוגד לנו שיהיה מלך על ישראל וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות כל הארץ וכל שכן שלא התמיד כמו שיעיד עליו החוש היותנו מפוזרים בגלות הזה במלכות אדום וישמעאל פרס ומדי ותוגרמה ולזה הדיבור עתה בו באריכות הגלות הזה ואיחור בואו עד עתה שהיא שנת אלף מאות ושלשים ושבעה לחרבן הבית כי למה שנראה בגלות מצרים לא נמשך יותר מר"י שנים וגלות בבל שיעדנו סבתו בעון עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים וחלול שבת בפרהסיא לא נמשך כי אם שבעים שנה והגלות הזה שבזמן החרבן לא היו פניהם העונות ההם אבל ירא' בא' מיומא שהיו צדיקים שאמרו שם וכי מאחר דהוי צדיקי כלי האי מ"ט איענוש ונחלקו שם במה היתה החטאת ואמרו קצתם מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם וקצתם אמרו שלא היו מכבדים החכמים. ועם היות שיתכן שיהיה זה בסבת ענשם אבל האריכות הזה הוא דבר מבהיל שכבר יחשב שהוא בחק היושר והשווי שיהיה זמן העונש מתיחס אל חמר העון וקלותו ולפי שהתבאר היות העונות שחייבו גלות בבל יותר חמורים הרבה מן העונות אשר חייבו הגלות הזה כבר היה ראוי שיהיה זמן הגלות הזה מעטי בהקש אל זמן גלות בבל והתבאר מהפרסום והחוש ההפך. וזה שהגלות הזה יותר ארוך הרבה מגלות בבל ועוד היום לא נודע אחרית הזעם ומתי קץ הפלאות והנה עם היות מאד עמקו מחשבות השם יתברך כי גבהו דרכיו מדרכנו ואין לנו להעריך להקיש קצתם בקצתם כי הוא היודע תכלית כונתו ורצונו וכמו שלא נדע תכלית שלות הרשעים וייסורי הצדקים ולא יקחם קצתם לקצת וגם באומות דהך כלל התפרסם היותם בלי דת ונימוס אלהי והם בשיעור גדול שהצלחה אם בריבוי האישים ורוחב המחוז בעושר ונכסים וכבוד ואין אחריות עלינו להעריך ההצלחות כפי מדרגתם כי אין לנו להעריך ולייחס את מוסר י"י ולשקול במאזני שכלנו עונשי הגלות עם העונות כי הוא היודע תכלית רצונו ונאמן עלינו הדיין אמנם למה שבזמנינו זה רבים מעמי הארץ מתחזקים לתפוש על הדעת הזה לשערם בהקש הגלות ולהעריכם אל העונות הקודמים הגורמים אותם ראוי שנאמר עוד בפירוק הקושיא הזאת כי עם ההתבוננות הטוב איננו ממה שיקשה וזה שאם היה העונש המחוייב לעונות זמן הגלות היה מקום לבעל הדין לחלוק להעירים יחס הזמן ביחס העונות אל העונות אבל העונש האמתי החרבן והפזור בגלות לאנשים ההם החטאים בנפשותם אבל התמדת הגלות ואהבתו הוא דבר טבעי לפני הגלות וגאולתם וקבוצם הוא דבר נסי ונמשך לרצון האלהי ולזכית עבדיו. ואם בגלות בבל שהיה שם החרש והמסגר ואנשי כנסת הגדולה ונביאים זכו ונעשה להם נס ונפקדו אין תפישה עלינו. ואם לא נעשה לנו גם לקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ אם לא זכינו לכך שזבוהו הראשונים ובכיוצא בזה נאמר אל תאמר מה היה שהיה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת על זה. והנה זה מספיק מאד בפירוק הקושיא גם אם נודה בהעריך היחסים אלא שהאמת הנמור שאין מקום להעריך היחסים וזה שהוא ידוע שהגלות הזה

שאנחנו בו היום הוא הגלות שנתחייב לנו בחרבן הבית הראשון אלא שבני בבל נפקדו ברשיון כורש מלך פרס והיו תחת ממשלתו ולא נגאלו לעולם אלא תמיד היו תחת מלכי מדי עד שלא נגלו כי אם ארב' רבוא כמו שמפורש בספר עזרא ולפעמים היו מורידים ביונים והפליג השם לעשות עמהם נס כאשר היו ראוים לעשות עמהם נס בשלמותם וחסרותם ונמשך זה רב בית ב' והיו שם אנשי כנסת הגדולה שהיו מוסכמים ממלכי האומות כמו שנראה בספר יוסף בן גוריון ובקצת מדרשים אשר בעבורם אמר הנביא גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון הפך מה שהיה בראשון שהרי אחר המות שלמה מרדו בביתו רוב ישראל ועשו שני עגלים כמו שנתפרסם ובשני היו מגישים אל סבות מנחה מלכי האומות אלא לפי שה ה בהם שנאת חנם וחלוק הלבבות לא הצליחו במרד עד שבא טיטוס וכבשם סוף דבר הנה ענין בית שני כאלו מלך מצרים המושל עתה בארץ הצבי היה נותן רשות ליהודים אשר בקצת מדינות מלכותו לעלות ולבנות בית הבחירה בתנאי שישבו תחת ממשלתו ולא יהיה מן הפלא'ם לקצת הימים ימרדו בו שיגלם משם ושיעבוד בהם כן היה ענין בית שני כאלו מלך מצרים המושל עתה בארץ הצבי היה נותן רשות ליהודים שבקצת מלכותו לעלות ולבנות בית הבחירה בשוה ולזה האמת הגמור לפי מה שיראה שהגלות הזה שאנחנו בו הוא הגלות שנמשך מחרבן הבית הראשון שנרמז בתורה במל ונושנתם בארץ אלא שבמות עזרא נפקדו באמרו כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקיד אתכם הנה שלא היתה גאולה שלמה אלא פקידה בלבד והנה יסכים זה לפי מה שיראה למה שבא במזמור ההלל הגדול שלפי שיכלו לספור חסדי י"י מעת היצירה עד אחרית הימים נראה שקראוהו כן והנה תחלה התחיל בנפלאות מצרים עד אמרו נחלה לישראל עבדו אחרי כן רמז לפקידת בבל הוא אמרו שבשפלנו זכר לנו ולזה הוציאו בלשון זכירה שהוא ענין אחר עם פקידה למה שלא היה פקידה אלא גאולה אחרי כן רמז על הגאולה העתיד והוא אמרו ויפרקנו מצרינו כי היא תהיה גאולה שלמה שוב רמז אל תיקון העולם בכללו להיות כלם שכם אחד לעבוד את י"י להיות כל העמים שפה אחת מושפעים מזיו כבודו ולהיות מאכלי שלחנו והוא אשר רמז בחותמו נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו וזהו טבע האמת שהוא עד לעצמו ומסכים מכל צד והתבאר אם כן שאין מקום לתפוש עלינו מאריכות גלותינו זה וכל שכן שכבר יראה שפרי הגלות הזה מופלג מאד אם לכלל אומתינו למה שהיסורין בעולם הזה איצר גדול ופרקליט לעולם הבא ויתכן שכמו שהיה בגלות מצרים שלא נדע בו עונש קודם מבואר אלא שהיה הצעה לשומנו משועבדים לעבודת השם יתברך כמו שרמז באמרו אנכי י"י אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' כן בגלותינו זה אחר שלא הספיק מה שעבר עלינו מחסדי השם יתברך לשומנו שלמים באהבתו גזרה חכמתו הגלות הגדול הזה אם להכניס הלבבות בתכלית מה שאפשר ואם להוסיף עמנו חסדים ובקבצנו מבין הגוים אחרי הגלות הנושן הזה לבלתי נלך כפעם בפעם בשרירות לבנו ולהוסיף אומץ באהבתו ועבודתו והוא הטוב הנמשך לכלל אומתינו ואם לזולתינו. אם למה שנהיה נכונים למשכם לעבודת השם יתבר' באחרית הימים. ואם למה שבזכות האומה הזאת ימשך להם תועלת כאז"ל כל העולם נזון בשביל חנינה בני וחנינה בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת וזה כוונת הנביא בפרשת הנה ישכיל עבדי. לפי מה שיראה שהוא שם דבר בכלל ישראל בגלות הזה אלא שהתחיל לרמוז במשיחנו באמרו ירום ונשא וגבה מאד כמו שבא

במדרש וזה כי ברוממות מלכם יתאמת שירום ישראל ודי בזה עתה לפי כוונתי :

הפרק הג' בביאור היות השרשים אשר כלל אותם המאמר הזה עם היות' אמתיים אין ספק באמתתם.

הנה אינם פנות ויסודות התורה שלא תצוייר מציאותה וזולתם וזה אמנם יתבאר בקלות בדרך החפוש וזה שהשרש האחד והוא החדוש הנז' כבר ביארנו במה שקדם שאף למאמיני ההקדמות יחוייב בהכרח יכלת השם יתברך בלתי בעל תכלית וידיעתו ורצונו אשר יצוייר מהם מציאות התורה אלהת וכן השארות הנפש וגמול ועונש כבר יצוייר מציאות התורה גם כן זולתם וזה שעבודה האמתית כבר התבאר היותה שלא על מנת לקבל פרס וכל שכן תחיית המתים וכן נצחות התורה כי גם בהיותה זמנים כבר יצוייר מציאותה וכן הבדל שבין נבואת משה לנביאים כי גם אם לא יהיה ביניהם הבדל ואף אם יצוייר אפשרות נביא גדול ממשה הנה כבר יצוייר מציאות תורה אלהית נצחית למה שא"א שנביא ואם היה יותר גדול ממשה רבינו יכזיב דבר אחר מאשר ידבר שום נביא ואם היה קטן מאד ממנו וכן המשיח בהעדרו כבר יצוייר מציאות התורה ואמנם השרשים הנתלים במצות מיוחדות אין ספק בהם שאם יצוייר העד' אותן המצות כבר יצוייר מציאות תורה אלהית ולזה שמנו השרשים אשר כללם המאמר הזה במספר שרשים אמתיים שהכופר באחד מהם יקרא מין ולא שמנום פנות ויסודות שלא 'צוייר מציאות התורה זולתם. והנה לא ראינו למנות הרחקת ע"ז בכלל הזה כמו שהביאה זולתנו למה שאינו דעת כי אם מצוה וזה מה שרצינו לבארו ובזה נשלם החלק האחד מחמאמר הזה. והתהלה לאל לבדו אמן :

החלק הב' באמונות הנתלות במצות מיוחדות

וכאשר חקרנו עליהם מאמנות ג' הא' בתפלה וברכת כהנים הב' בתשובה הג' ביום הכפורים וד' פרקי השנה הקבועים למועדי י"י ולזה שמנום אותם ג' כללים והנה לא ראינו למנות האמונה הנתלית במעשה הסוכה להיותם מצות פרטית וכן האמונה הנתלית ברגלים ובשמחות להיות הייעודים טוב גופיי ואולם יאמינו בטוב נפשיי ויהיה דינם דין שאר המצות וייעודיהן :

הכלל הא' בתפלה וברכת כהנים

הנה עם היותם מצות נתלה בהן אמונית והוא היותו יתברך נעתר אל המתפלל אליו ואל הכהנים המברכים את ישראל ולהיותם מסוג אחד נכלל אותו בכלל הזה ואמנם שמנו אותו שני פרקים :

הפרק הא' בתפלה :

האמונה הנתלית במצוה הזאת הוא שנאמין היותו יתברך נעתר לבקשת המתפלל התולה בטחונו בו על דרך האמ' בלבבו כאומ' קרוב י"י לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ירצה שלא תהיה הקריאה בפה לבד והוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב ושיהיה מהבת שנאמר עליהם קרוב אתה

בפיהם ורחוק מכליותיהם ואמר ג׳ כל אשר יקראוהו הורה בזה כי עם היותו בלתי
זכאי וראוי להשיג דרושו בזולת תפלה הנה בתפלה מלבד שכר המצוה יתכן
שישיגהו אחד שהוא תולה בטחונו בו על דרך האמ׳ והוא סוד הבטחות כלו וזה
שהוא יכלול מהפנות התורה אם ידיעתו אם השגחתו האישיות אם היותו
הפועל המשפיע ברצון וכבר באו בזה תנאים מפורשים בקבלה ואמנם נרמז
השרש הזה בתפלת שלמה אמר וגם אל הנכרי הודה שעם היותו בלתי ראוי מצד
עצמו הנה באמצעות התפלה יתכן שישיג מבוקשו והנה אמר המשורר מעיד
על זה שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו וכבר יראה שאמר זה למה שהוא מבואר
מתנאי התפלה סדור השבחים ראשונה כמו שבא בא׳ מע״ז אמרם לעולם יסדר
אדם שבחיו של הקב״ה ואחר כך יתפלל ולפי שכבר יחשב שסדור שבחי הקב״ה
ראוי שימנע מהמון העם אלא ליחידים סגולות התחיל ואמר כנגד זה לך דומי׳
תהלה אלהים בציון ולך ישולם נדר. ירצה כי בציון שהיא עיר בחר י״י לשבתו
ולהיות משכנו עליה כי בציון מצד אחד השתיקה אליו תהלה וזה ליראת
החשובים מה ממהללו לסב׳ נזכרה עוד בגזרת האל. ומצד אחר ישלם נדר
ירצה בקרבנות הבאים בנדר ובנדבה כאלו מסדרין אליו שלהן כמו שיסדרו
לבני אדם. וזה אמנם כי הכל מאתו והכל צריכין אליו והולים בטחונו בו ולזה
המשיך לזה אומרו שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו כלומר השלמים והבלתי
שלמים כדמות מה שחת׳ במזמור תהלה לדוד הבנוי על תהלת י״י ידבר פי ויברך
כל בשר שם קדשו. ידבר פי מדבר בעדו שהיה בשעור השלמות מה שלא
יעלם ואמר עוד ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד כלומר גם הבלתי שלמים
ולזה סמכו לזה המזמור מסדרי התפלות ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם
כלומר אחר שכן גזרה חכמתו יתברך במאמר דוד הנה ראוי לנו לברך השם
מעתה ועד עולם. והנה ראינו להאריך בזה קצת למה שכבר הבינו קצת בעלי
העיון מדברי הרב המורה בהרחקת התארים שכל תארי החיוב נמנעים בחקו
ונתלו בדעת ומאמר ר׳ חנינא שאמר ההוה דנחית קמיה ואמר האל העזוז והיראוי
החזק והאדיר ואמר ליה וכי סיימתינהו לכלהו שבחי דמרך וכו׳ עד ומקלסין
אותו בשל כסף וזהב והלא גנאי הוא לו וחשבו לזה שיאמר בשתוף ה׳ והורה
זה המשל הנמרץ שמקלסין אותו בשל כסף שאינו ממין הזהב וכבר הערונו בזה
במה שקדם שהתארים יאמרו עליו ועלינו בקדימה ואיחור והוא מין ממיני
הספוק. וזה שהתארים יאמר עליו באופן בב״ת ועלינו באופן מוגבל ויאמרו
עליו גם כן על שהוא מקנה מציאותם לנו ועלינו על שהם נקנים ממנו ומזה
הצד לבד הם מתחלפים במין וזה נרמז במשל דינר כסף ודינר זהב אבל תארי
החיוב אינם נמנעים לחקו׳ חלילה וכן יורה פשט המאמר אמרו סיימתינהו לכלהו
שבחו דמרך כלומר שסיום השבחים נמנע בחקו להיותם בלתי בעל תכלית וכבר
הארכנו בזה בסוף המאמר האחד והוא האמ׳ בעצמו לפי שבתארי הש״י אנחנו
מדברים בתפלות בדרך המשל והשיר הנה היה ראוי שיתקנו בקדיש דברים
מעידים על זה והוא אמרו לעילא מכל ברכתא שירתא ותושבחתא רומז אל
הברכות שהוא יתברך בלתי מקבל אותם שהוא המשפיעם ואמרנו שירה
ותושבחתא רומז אל התארים הן שיהיו בדרך שיראו בדרך שבח ואמרו ונחמתא
יורה על שאלת הצריכים לבלתי יחשוב חושב שהוא מתפעל מתפלה ומתנחם
אינו כן אלא ברצונו הקדום להעתר בתפלה הראוי לה וכבר יצאנו בקצת מכוונת
הפרק אלא שהוא דבר שטעו בו רבים ונמשכו אחר פשט לשון המורה ונשוב
למה שהיינו בו. ונאמר שכבר התבאר גם כן בספורי התורה ובתפלת משה
בעד ישראל ובתפלת אברהם בעד סדום ועמורה ובתפלת יצחק בעד אשתו
ובמעשים באו בתלמוד על זה שבזכות תפלת הצדיק יתכן שיעתר לו השם

יתברך גם אם יתפלל בעד זולתו עד שרז"ל קבלו שגם בעד המתים שכבר מתו יעתר השם יתברך בעד הצדיק וגם על הרשעים כמו שדרשו רז"ל בענין דוד ואבשלום ואולם עם היותו דרש ודברי הגדה הנה המנהג הקבוע בכל גבולי ישראל לברך גם המתים ולהתפלל בעדם ועל זה וכיוצא בו אמרו בירושלמי הנח להם לישראל שאע"פ שאינם נביאים בני נביאים הם:

הפרק הב' בברכת כהנים:

האמונה הנתלות במצוה זאת באה בתורה בפירוש ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואם היה שנחלקו בגמרא סוטה בפירוש יש מי שפירש אברכם לישראל ויש מי שפירש אברכם לכהנים הנה ישראל לא יצאו מכלל הברכה ולפי שלא בא בתנאי בשלמות הכהן או בחסידותו בכלל הנה נאמין שבעת היותנו ראוים לקבל הברכה רוצה לומר שלא תהיה המניעה מצדנו הנה לא תהיה המניעה מצד הכהנים אלא אם יש שם דברים המעכבים המצוה כמו שנתבאר שם וממה שיורה על זה שהשכור הנושא את כפיו דבר תורה אלא שמדברי סופרים אסור גם החשוד בעבירה אמרו שם שהוא נושא את כפיו ולזה הוא מבואר שאין מתנאי המצוה היותו חכם או צדיק והיה זה כי לפי שהכהנים באמצעיים בין ישראל לאביהם שבשמים כשהברכה הזאת היא לבקשת הצבור כי אז הם חייבים במצוה הזאת כמו שדרשו מאמרו אמור להם לכהנים הנה כבר תלו בטחונם בו יתברך ולפי שהשרש אצלנו שתפלת הצבור יותר נשמעת כמו שבא בגמרא ברכות הנה אין כפרה בכהנים שיהיו שלמים באופן שאם לא היו שלמים יוסר התועלת לגמרי מצורף אל זה שהמצות שם בהם השם יתברך סגולות מיוחדות כענין בסמים וכמו שהסמים פועלים באיכותם ובכלל עצמיהם כן מצית התורה בשוה וכמו שסם אחד יערבב סגולת סם אחד כן במצות בשוה עם העבירות שפעמים שמסגולת המצוה האחת להמשך ממנה טוב גופיי מה וימנע ממנו אותו הטוב דבר עבירה אחת או ההפך שיתחייב מעבירה אחת רע גופיי מה וימנע ממנו הרע דבר מצוה אחת שיהיה מסגולת הטוב מה והנה לפי מה שנתבאר בתורה שם השם יתברך סגולה זאת בכהנים להיות אמצעיים לקבל הברכה ממנו ולהשפיע לישראל ולזה מה שנצטוו לישראל בפיהם למעלה כאלו הם מקבלים הברכה בידיהם לתתה לישראל. וכבר נתפרסם היות הידים מוכנים לקבל הברכה אמר ולברך את כל מעשה ידיך והנה נתבאר בקבלה בפירוש שקבלת התפלה תהיה בייחוד לדבק העובד ואם אין מדרגתו גדולה בחכמת התורה יותר מהגדול בחכמה אלא שאיננו באותה מדרגה מהעבודה. ובגמרא ברכות בא מעשה יורה על אמתת מה שאמרנו והוא אמרם כשחלה ד"בז וכו' ואמרה לו אשתו וכי ר' חנינא גדול ממך אמר לה הוא דומה לעבד לפני מלך ואני דומה כשר לפני המלך. וראוי שיובן שהשררה הה"א היתה עצם מדרגתו בחכמה יותר מר' הנינא אלא שהיה ר' חנינא פרוש ועובד בהתמדה ולזה היתה תפלתו יותר נשמעה. וזה מה שראינו לבארו וההתהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה אמן:

הכלל הב' בתשובה

והוא שני פרקים אחד בביאור הסבת הזה ואופן עמידתנו עליו השני בסתר הספקות שהספר סיפוספקו בו:

הפרק הא' בביאור הסבת הזה ואופן עמידתנו עליו:

הנה לפי מה שבא בתורה ונתפרש בקבלה מחסדי השם יתברך לקבל

החוטא בשובו אליו והפליגו רז״ל באומרם מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדים ואמרו במקום אחר שהעונות נחשבים להם לזכיות והסבה בזה גלויה כי הכח הפועל להכניע הרצון אל העבודה יצטרך להיותו חזק הרבה במי שנכנע ונוטה אל העבודה ממי שלא נכנע ונטה אליה ומי שהכח הפועל להכנעה יותר חזק ראוי שיהיה יותר דבק ויותר רצוי למה שהפועל לכח יותר חזק שהוא החדבקות והאהבה יצטרך שיהיה יותר חזק ועם היות שאין ספק שהעני׳ הזה חסד נפלא ממנו ית׳ אמנם יסכים בו העיון למה שהתבאר ממנו יתברך היותו הטוב המוחלט והתכלית הנרצה אצלו ההטבה ולזה אם היה שכבר מרה ונתרחק מעבודתו הנה כשייטיב דרכיו ויעוד משנת אולתו ראוי שיקובל אצלו עד שכבר יהיה העוזר והפועל בלבבנו אהבתו וכל שכן עם מה שכבר התבאר בהכלל הח׳ מהמאמר הב׳ אשר בעבור זה התרנו לעצמנו התפלה להשיבנו אליו בתשובה שלמה ולקרבנו לעבודתו למה שהתכלית בבריאה וכנתינת התורה לא היה זולת זה וזה מה שרצינו לבארו. ואולם דרכי התשובה ומדרגותיה הלא הם כתובים על הספר הישר לרב החסיד ר׳ יונה בר׳ אברהם הנקרא שערי צדק :

הפרק הב׳ בהתר שני ספקות שאפשר שיסופק בו :

הא׳ אחר שקבלת התשובה ראוי בחקו ית׳ להפלגת חסדו וטובו איך יצוייר במי שכוון אליה שימנע מצדו ית׳ וכ״ש שיענש על מניעתה והנה בא בקבלה בפירוש המשנה האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר ואמרו ד׳ דברים מעכבין את התשובה והנה בא בתורה ויחזק י״י את לב פרעה ואמר בפי׳ כי אני הכבדתי את לבו וגו׳ וכבר העיר הרב המורה בחבורו הגדול על הספק הזה. הב׳ לפי שאחד מדרכי התשובה לפי מה שיראה והוא דבר הסכימו בו הקודמים הנה היגון והאנחה במה שעברו עליו במעלו אשר מעל בשם וחמרה את רוח קדשו האם זה יתחייב בתחלת התעוררותו אל התשובה או בתנועתו לבד כי המאמר שהיה לו יגון בהשלימו חק התשובה יראה שהוא רחוק מאד וקרוב לנמנע עם קבלתנו שהעונות נחשבין לו כזכיות ואם נאמר שזה בבחינות וזה שבבחינת חטאו לבד יתחייב לו היגון במה שעבר ובבחינת תשובתו כבר יעבור שישמח במה שהיה. הנה נשוב בזה ונאמר שהמאמר בשהיגון בבחינת החטא לבד הנה כחו כח מי שיאמר שהיגון מחוייב לו אם לא עשה תשובה. ואולם עתה בהשלימו חק התשובה האם יעבור שישמח במוחלט על מה שחטא בראשונה. ואם אי אפשר מבלתי שיהיה בו דאגה בבחינת מה הנה בשערנו היגון והשמחה הנה תגבר השמחה על היגון כאשר תתחייב לתכלית המעשה. והתבאר בתכלית היותה היותר חשובה שבסבות. והנה התר הספק הא׳ איננו ממה שיקשה למה שהכ״ד דברים המעכבים את התשובה הנה מטבען מאחרין אותה ומקנין לאדם אצלה להתעורר אליה מהם לקלותם בעיני עושיהן מהם להתמדתם והמשך אחריהם מהם לשנאתם תוכחת כאשר התבאר בקלות בהם. ואולם לא אמר מונעים את התשובה אלא מעכבין כלומר שמאחרין ודוחין אותה אבל האומר אחטא ואשוב אמרו אין מספיקין בידו לעשות תשובה ועם שטבע התכונה ההיא תחייב כן הנה הוא מדה כנגד מדה שהוא בשרירות לבו סמך על התשובה ועשה הבטחון בתשובה כלי לחטוא והמדות את יוצרו ראוי שיוסר ממנו הסמך ההוא. ואמנם לפי שההקדמות התלמודיות כחם על הרוב כח הסתמיות כבר יראה שאם יתעורר

משנת אולתו וירגיש שחטא בבטחון ההוא ושהיה בו ככסיל מתעבר ובוטח וכל חפצו לשוב אל השם מהחטא ההוא הנה יקובל בתשובה ולפי שעל הרוב מי שדרכו כן לא יתעורר על זה אמר סתם אין מספיקין בידו לעשות תשובה ואולם מה שבא בפ-עה ממניעת התשובה אין צריך שיהיה מזה המין למה שמחסד הש"י ולהשגחתו בדבקיו שירבה נפלאותיו ומכותיו על הרשעים כמו שבאר הסבה אמרו כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו והוא התכלית הקרוב ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגומר וידעתם כי אני י"י והוא התכלית האחרון בו והנה הרב באר דרך אחרת בהתר הספק הזה ובכלל שיש עונות שענשם מניעת התשובה שעם שהוא אמת אין לנו צורך בו במכות מצרים למה שכבר בארה התורה הסבה כמו שקדם ואולם בהתר הספק השני כבר איפשר שיאמר שלמה שהממרה פי השם יתחייב לו עונש בלתי מוגבל לפי היושר והשווי כאשר היה מחסדי הש"י לקבלו בתשובה הנה אין ראוי שיהיה שם שיעור מוגבל שיאמר בו שהשלים חק התשובה באמת כשהגיע אליו אם לא יאמר זה בהמשל והעברה. ואמנם גם כשנניח אפשרות גבול ידוע יאמר בו שהשלים חק התשובה ובאמת כשהגיע אליו אם לא יאמר זהו כמו שיראה מקצת מאמרים באו לרז"ל על זה. הנה התר זה הספק איננו ממה שיקשה וזה שכבר התבאר במה שקדם שהתכלית האחרון הנכסף לאדם הוא הדבקות וההעבודה וההצלחה והערבות למה שהוא הטוב האחרון הוא התכלית הנרצה אצל הש"י ולזה אם היה קבול הטוב והשכר התכלית האחרון לאדם היה בחיי ספק עצום כי למה שהעונות הקודמים יוסיפו לו בטוב כבר ראוי שישמח בהם אבל להיות התכלית הנכסף האהבה והעבודה· הנה האוהב האמתי כבר יקשה בעיניו מאד היותו זמן מהעב שנוי לו יתברך ולזה היותו שעה אחת רשע לפני השם יתברך ויתעלה ממה שראוי שיקשה לו תכלית הקושיא ואם כבר ימשך לו מהזמן ההוא תוספת טובה כבר יותר בזה ספק מה שנסתפקו הקודמים בו והוא נתלה במה שהתחנן משה באמרו אעברה נא ואראה אמרו אחר שהוא ידוע בעצמו שאין שום יחס וערך בין הגמול הנפשי והגמול הגופיי· כבר יראה שהיה ראוי ומחוייב למשה לכסוף בתכלית הכוסף שימהר בא הגמול הנפשיי וכל שכן שלא היה לו לאחרו רגע ועם שזה הספק איננו ממה שיקשה וזה שכבר היה אפשר בחק משה בהתמדתו בעבודה והדבקות שיקוה בחייו הגמול הנפשיי והוא הגמול העתיד בתחיית המתים כמו שהתבאר והוא בעצמו הגמול שזכה בו אליהו בחייו אבל נניח אחר שנגזר עליו המו' ולא היה מקוה התכלית משה ההוא אומר כי למה שהתכלית האחרון הנכסף לאדם הוא העבודה והאהבה והדבקות בבחינת העבודה לא בבחינת הערבות המושג הנה היה ראוי שיכסוף משה לעבור בארץ להוסיף בעבודה ואם היה מאחר .הערבות המושג מהגמול הנפשיי וכל שכן שבהתמדת העבודה עוד יוסיף במדרגת הגמול הנפשיי שהיה יותר טוב לו מהמהירות להשיג מה שהיה אז ראוי להשיג מהגמול הנפשיי וזה אמנם בנוי על שני הקדמות אין ספק באמתתן האחד שהגמול הנפשיי הוא בב"ת בכח. ארצה שיתוסף אל מה שיתוסף תמיד וזה שמשה רבינו עד"מ שהיה במדרגה היותר גבוהה הרבה מכל נולד לו חיה אלף שנים והתמיד בעבודה היתה מדרגתו יותר גבוהה הרבה ואם לא היה משפט העובד ק' שנה והעובד אלף שנים עבודה אחת בעצמה משפט שוה חלילה והב' כי השתדלות השגת הגמול הנפשיי הוא בעוד בחיים חיתו לבד והוא דבר ביארוהו ז"ל במשנה אמרו יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה ויפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם

הבא. הנה בארו זאת ההקדמה הב' ועם שנרמז בו התכלית האחרון הנכסף לאדם הוא העבודה המושכת באמצעות התשובה ומעשים טובים והוא דבר מושכל בעצמו שאם היה תכלית העבודה והאהבה הערבות המושג היה הערבות יותר נכסף מהאהבה ולא היתה אהבת הש"י היותר עצומה בתכלית מה שאפשר וכבר התבאר שאהבת הש"י ראוי ומחוייב להיות היותר גבוהה וגדולה בתכלית מה שאיפשר כמו שקדם לנו במאמר חשני וזה מה שרצינו בכלל הזה ותהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה:

הכלל הג' ביום הכפורים וד' פרקי השנה

כבר התבאר במה שקדם כי למה שהחטבה האלהית תגזור לשומנו שלמות בתכלית מה שאיפשר והחכמה בכל אופני התחכמות להביאנו אל התכלית הזה ולייחדנו בהשגחתו אנחנו המחזקין בתורתו ביחד עבודות ידועות בפרקי השנה להיותנו מונהגים בהנהגתו ולא בהנהגת זולתו והיו אלו הזמנים אשר להם מבוא במשפטי בני האדם כפי מה שגזרה חכמתו וכפי מה שהעירונו במה שקדם עם שבזה תועלת נפלא לנו כי בהתיחד הזמן או הזמנים לעבודות כבר יתעורר האדם התעוררות גדול ליחד מחשבותיו לעבודה. ולפי שהפעולות וההתמדה בהם יקנו תכונות וקניינים חזקים בנפש כבר יוסיף שלמות בהתאחדו בעבודה ההיא ויתכן שיתמיד בה ולתקופת השנה בהגיע תור העבודה כבר יתעוררו יותר הרבה מאד ממה שיתעורר בעת ההיא ויוסיף אומץ בזה תמיד כאמרם ז"ל ששכר מצוה מצוה. ובכאן נשלם החלק הב' מהמאמר הג' בעזרת האל יתברך וישתבח שמו לעד אמן:

המאמר הד' בדעות וסברות

אשר השכל נוטה אליהן לפי מה שבא בקבלה. והן י"ג דרושים א' אם העולם נצחי במה שיבא. ב' אם אפשר מציאות עולם אחד או עולמים רבים. ג' אם הגלגלים חיים מדברים. ד' אם יש לתנועות הגרמים השמימיים מבוא בהנהגת משפטי האדם. ה' אם יש לקמיעות ולחשים מבוא בפעולות האדם. ו' בשדים. ז' העתק נפש האדם והוא שיקראוהו כת מהחכמים גלגול. ח' אם תשאר נפש הנער שלא הגיע לחינוך. ט' בגן עדן וגהינם. י' אם הכונה במעשה בראשית חכמת הטבע והכוונה במעשה מרכבה והי' חכמת מה שאחר הטבע כפי מה שהבינו קצת מחכמי אומתנו. י"א אם השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד אם לאו. י"ב במניע ראשון. י"ג בהמנעות השגת אמתת מהותו ית' לפי שלא התבאר בתורה בפירוש. המשפט הצודק באלו הדרושים אם החיוב והשלילה הנה אופן החקירה בהם כשנראה פנים בכל אחד מהם לשני הסותרים כדי שיהא נקל למעיין לברור הצודק מהשאלתי צודק:

הדרוש הא' אם העולם נצחי במה שיבא

כבר יראה שיש פנים הרבה מההראות לצד החיוב מהם כל המופתים והטענות שחשבו קצת הפלוסופים לחייב קדמותו וזה שכל הדברים שהראו בהם פנים לבטל התהוותו יבטלו גם כן הפסדו וזה מבואר בהם מאד ומהם שאף בשנניח חדושו והתהוותו הנה למה שהמציאות בעצמו טוב כמו שהתבאר בזולת זה המקום הנה אם כן העדרו

רע ולפי שהתבאר שהרע לא יגיע מאתו יתברך והוא דבר גם כן המוסכם בדברי רז"ל אמרם אין דבר רע יורד מלמעלה יתחייב אם כן לפי מה שיראה שהעדרו נמנע ואין עניין לנצחיות זולת זה ומהם למה שהתבאר בטבעיות שההפסד הטבעי יבא מצד החמר לא מצד הצורה וזה כשיגברו הכחו' המתפעלות על הכחות הפועלות ואמנם יתכן זה במה שיש בו הפך ולפי שהוא מבואר בגרמים השמימיים שאין בהם הפך הוא מבואר שאין להם סבות ההפסד. ולפי שהגרמים השמימיים באמצעות תנועותיהם וניצוציהם פועלים ומשפיעים מה שבכאן הוא גם כן מבואר שאי אפשר בו שיפסד למה שהפועלים בהם תמידיים נצחיים ומהם שאחר שהונח היות ההויה הכוללת רצונית הנה יחוייב אם היתה נפסדת שיהיה הפסדה רצונית גם כן ועם ששנוי הרצון א' אפשר שיוחס לו יתברך הנה רצונו הכולל הוא ענין בלתי מצויין בטוב המוחלט הנה מכל אלו הפנים יראה מצד העיון שהעולם נצחי במה שיבא והנה יסכים בזה פשט הכתובים אמר ואתה י"י לעולם תשב כסאך לדור ודור רמז באמרו כסאך לפי מה שיראה אל השמים כאומרו השמים כסאי ואמר וישב י"י מלך לעולם והוא ידוע במלך שהוא מן המצטרף וזה שהמלך מלך במלכות ואמר י"י ימלוך לעולם ועד ואמנם לצד השלילה יש גם כן פנים מההראות מהביא למה שהונח העולם הויה כמו שקדם ומפורסם מהם שכל הוה נפש יתחייב אם כן לעולם שיהיה נפסד ומרבי למה שנראה בגרמים השמימיים תנועות הפכים כאלו תאמר שקצתם מתנועעים ממזרח למערב וקצתם ממערב למזרח וקצתם תנועות רבות מורכבות הנה יראה שההפסד אפשרי בהם ואם הוא אפשרי הוא מחוייב שיצא אל הפועל בזמן מה כי המאמר בשיהיה אפשרי בעצמו ולא יצא אל הפועל לעולם הוא נמנע הנה אם כן הפסדו מחוייב וכבר יסכים בזה מאמר א' לרז"ל אמרם שיתא אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב והנה לפי שיש פנים מההראות לצד החיוב ולצד השלילה ראוי שנברור בהם הצודק מהבלתי צודק ונאמר אמנם הטענה הא' לצד החיוב הנתלה במופתים אשר חשבו לקיים בהם הקדמות הוא מאמר בטל למה שכבר התבאר בהם שלא יחייבו אותו אבל התבאר חדושו במה שאין ספק בו ואולם הב' הנתלים בהקדמת האומרת שהרע לא יגיע מאתו יתברך הנה להיותה בקשר תנאי והוא שלא יגיע ממנו בעצם אבל יעבור שיגיע ממנו במקרה הוא בהכרח החומר הנה לא ימנע מפני זה העדר העולם מהכרח החמר וזה שלא יגיע הרע ממנו ית' בעצם אבל במקרה מצד המתפעל ואמנם הג' הנתלית בטבע הגרמים השמימיים שאין להם סבות ההפסד למה שאין בהם הפך לא תתן האמת בדרוש וזה מפנים מהם למה שנמצא בהם הפכיות בצדדי התנועות כבר יעבור בהם שהוא נמשך לעצמותם ואם היה שנעלם ממנו טבעם להפלגת מרחקם ולזה יהיה היסיד אשר בנו עליו טענתם רעוע ונפסד ומהם כי כשנודה שאין לו הפסד בטבע הנה למה שהוייתם והתמדתם רצוני כמו שהתבאר במה שקדם הנה לא ימנע אפשרות הפסדו ומהם שאם קובל שההפסד בגרמים השמימיים נמנע הנה לא ימנע הפסד מה שבכאן וזה כי למה שמצבי הגרמים השמימיים משתני' תמיד הנה כמו שאיפשר בחלק המיושב שישחת כן איפשר בכלו הנה למה שהבטול הזה לא יחייב אפשרות הפסדו אל לא דבר ואולם הד' הנתלית בהיית ההויה רצונית לתכלית ההטבה שלא יצוייר בטוב המוחלט הפסד כולל רצוני הנה היא אמתית בעצמה אלא שלא תתן האמ' במוחלט שלא יפסד העולם להגיעה אל הטוב ממנו להיות הולך מהלך השלמות אל עולם אחר כמו שאיפשר בזה שאנחנו בו וכמו שקדם ואמנם מה שיתאמת בטענה הזאת הוא שאי איפשר הפסדו אל לא דבר ואולם פשט הכתובים לא

יחייב גם כן נצחיותו למה שלא המשיך אלא הכסא לדור ודור וזה שבהתמדת הדורות לא יפסד כסא י״א אבל באבדן הדורות יעבור הפסיד הכסא וכן המלכות יתמיד בהתמדת העולם באמרו לעולם תשב כ״ש אחר שיפסיד אל לא דבר והמלכות נצחי ואולם הטענה הא׳ לצד השלילה הנתלית בהקדמה האומרת שכל הוה נפסד הנה יתבאר בקלות בטולה למה שכבר הכו על קדקדה ולא התבאר אמתותה ועוד שאם הודינו בה לא תתן האמת אלא בהויה הטבעית לא בהויה רצונית ואולם הב׳ הנתלית בהפכיות הנמצא בגרמים השמימיים ושההפסד מפני זה אפשרי בהם הנה לא תתן האמת על כל פנים וזה שלא יחוייב מחלוף התנועות הפכיות בהם בעצם למה שהתבאר בהם שההיה בהם רצוניות והיתה על צד ההשגחה להשלים מה שבכאן ועוד כשנודה שההפכיות נמצא בהם הנה כמו שהיתה ההויה בהם רצונית לתכלית ההטבה כן אפשר וראוי שתהיה ההתמדה רצונית לאותו תכלית בעצמו ואולם המאמר לרז״ל שחייב חרבן זמן אחר כן כשנשתכל בו יחייב התמדת העולם יותר אם להגבלת זמן החרבן כאמרו וחד חרב שאלו היה חרב לעולם אחר השתא אלפי לא היה מקום להגביל זמן אלף אחר וזה מבואר בעצמו ואם לאמרו חרב כי שם חרבן לא יפול על העדר ולזה יראה שהם יחייבו התמדתו אם במים אם באש וקבלו היותו זמן מוגבל חרב ולזה הצולה מכל מה שנאמר חיוב נצחיות העולם במין רוצה לומר שלא יפסד אל לא דבר אבל איפשר שיפסד אל עולם אחר כשילך זה ממנו מהלך השלמות אלא שנראה שמה שהעידו רז״ל בזה הוא חרבן מה שבכאן זמן מוגבל אבל בגרמים השמימיים לא חייבו דבר ולזה יותר ראוי שיאמר בנצחיותם באיש לפי דרכי התורה וכל שכן עם מה שהתבאר מציאות נצחיות כאיש בזמן תחית המתים כמו שקדם. ודי בזה בדרוש הראשון.

הדרוש הב׳ אם אפשר מציאות עולם אחר או עולמות רבים יחד:

והנה יש פנים מההראיות לכל הצדדין אם לצד החיוב יש פנים מההראות מהם שאיך שיהיה שהוי׳ העולה אם שהיתה רצונית או מחוייבת מה המונע שלא יחול הרצון או החיוב בעולם אחד או עולמות זולת זה ומהם כי למה שהתבאר שהייתה העולם רצונית על צד ההטבה והחנינה והו׳ מבואר שאין שם כילות וצרות עין להטיב כל אשר יוסיף בעולמות יוסיף בהטבה ולזה כבר יתכן שיהיו בכאן עולמות רבים הנה מאלו הפנים יראה צד החיוב ואם צד השלילה יש לו פנים מהראות גם כן מהם שאם היו בכאן עולמות יחד לא ימלט העולם מחלוקה אם שיהיה במה שבין כמה העולמות רקות או גש׳ והיות רקות נמנע אצל הקודמים יחוייב אם כן שיהיה ביניהם גשם והגשם אם שיהיה ספוריי אם לא ואם הוא ספוריי יחוייב שנראה בקצת זמנים שמשים וירחים יותר מאחד כשהיות שניהם על האופן ואם הוא גוף חשוך הנה לפי מה שנמצא בגרמים השמימיים החשובים שיקבלום האורה מזולתם כמו הירח שקבל אורה מהשמש וקצת הכככבים לדעת מי שיראה כן הנה יתחייב שיקבל אורה מה שבי׳ העולמות מהשמשים ויתכן שנראה כוכבים רבים מעולם או מעולמות אחרים ולזה יתחייב ממה שהתבאר בחוש שלא יהיה בכאן יותר מעולם אחד ומהם כי למה שלא נמצא ריבוי אישים לא באישים ההוים הנפסדים כמו בבעלי חיים ובצמחים הנה יראה שהריבוי בהם לתכלית שמירת המין לבד ולזה היו האישים הבלתי נפסדים בלתי נמצא בהם ריבוי ויתחייב אם כן שהעולם אחר שהתבאר היותו בלתי נפסד שלא יהיה בו ריבוי. ומהם כי למה שהפועל למציאות הוהת אח׳

כתכלית הפשיטות כבר יראה שהנמצא ראוי להיות אם למה שהוסכם עליו שמהאחד הפשוט לא יתחייב אלא אחד פשוט ואם למה שכבר ירא׳ שהשלמות הגדול לנמצא הנאצל שיתדמה בכל מה שאפשר למאציל ולמה שהיה המאציל אחר הנה יתחייב שיהיה האחדות לנאצל שלמות לו ויתחייב אם כן מאלו הפנים מניעת הרבוי בעולמות והנה לפי שיש פנים מהראות לב׳ הצדדין ראוי שנברור מהם הצודק מהבלתי צודק ונאמר אמנם הטענה הא׳ לצד החיוב הנתלות באפשרות חלות הרצון או החיוב בעולם אחר זולת זה הנה לא תחייב המציאות אבל תתן האפשרות לבד מצד חול הרצון ואולם אם ימצא שם מונע מצד הריבוי בעצמו הנה לא ישאר שם באפשרות ואולם המניעה מצד הריבוי כבר יתכן לאחד מהטענות המראות פנים לצד השולל וזה אם להיות הריבוי מותר כאישים הנצחיים ואם להיות האחדות שלמות כמו שנזכר שם ואולם הטענה הב׳ הנתלית בהיות הויות העולם רצונית ולצד ההטבה והחנינה אם היה שיתחייב ריבוי לא ימלט מהיותו מוגבל או בלתי מוגבל והנה אי איפשר שיהיה מוגבל וזה שאי זה מספר עולמות מונח איפשר שיתוסף לריבוי ההטבה ואי איפשר גם כן שיהיה בלתי מוגבל למה שיתחייב גשמי אין תכלית למספרם יחד ולפי שאי איפשר שתתחייב ריבוי בלתי מוגבל ולשון מוגבל הנה הוא מבואר שלא תחייב ריבוי ולפי שההויה על צד החנינה יחשב בה שתחייב ריבוי ההטבה בריבוי עולמות אין המלט מאחד משני עניינים אם שהחכמה האלהית גזרה שתהיה ההויה מוגבלת ואין תפישה במניעה התוספת ראויה למה שאיך שתהיה ישאר הספק ההוא בעינו אחר שהמספר מוגבל ואם שהחכמה האלהית גזרה באחדות הנאצל להיותו מתדמה אל המאציל בו ואולם הטענה הראשונה לצד השלילות הנתלית ב׳ חלוקה ההכרחית במה שבין העולמות אם שיהיה בו רקות או מילוי אומר שאיך שיהיה לא יקרה ממנו בטל וזה שלא התבאר עדיין ביטול הרקות אבל ואולי התבאר חיובו כמו שביארנו במאמר הא׳ ולזה אם היה ביניהם רקות לא יקרה ממנו ביטול ואם היה ביניהם מילוי גם כן לא יתחייבו הבטולים ההם וזה כי למרחק הרב שבין העולמות יתכן שלא נראה מחכוכבים החם דבר ואולם הב׳ הלקוחה מהחפוש בלתי נותנת האמת בדרוש הזה וזה שההקש ההמשלי לא יוקח ממנו מופת ועוד שלמה שקרה באישים הנצחיים שריבויים בעולם אחד בלתי הכרחי ואולי שהיה מזיק הנה לא ילקח מהם ראיה למניעת ריבויים בעולמות מתחלפים ואולם הג׳ הלקוחה משלמות הפועל והתדמות הנאצל אליו בתאר האחדות בלתי מחייבת מניעה הריבוי גם כן וזה להיות כל א׳ מהם בלתי צריך אל שלמותו וכאשר היה האחדות אשר בעולם הזה על דרך משל בלתי צריך אל זולתו הנה הריבוי הקורה למספר העולמות איננו מזיק לשלמות האחדות אשר בעולם הזה ואם היה מפאת המאציל יחוייב האחדות לנאצל הנה להיותו מאציל לתכלית ההטבה והחנינה הנה לא ימנע ריבוי המקבלים להטבה שלא יתחייב מהמטיב האחר וזה מבואר בנפשו וכאשר היה זה כן והוא שכבר התבאר שאין בכל הטענות שזכרנו אם לצד החיוב ואם לצד השלילה שיתן האמת בדרוש ומה שהתבאר מהם הוא אפשרות הריבוי לבד הנה ראוי שלא נרחיק מה שבא בדרש לקצת רז״ל אמרם בא׳ מע״ז מלמד ששט בי״ח אלף עולמות והכוונה בו שהשגחתו משוטטת בכל העולמות ההם וזהו מה שכוונו בדרוש הזה והנה לא ראינו להאריך בדחיית קצת דמויים שעשה הפלוסוף לבאר שאין שם אלא עולם אחד למה שאם הודינו בעולמות רבים סלקנו המקומות הטבעיים באמרו שאם הודינו בהם היה מחוייב שהלקי הארץ על דרך משל אשר בעולם האחר יתנועעו אל מקומם הטבעי אשר

בעולם האחר כי הנה זה פיתוי דברים אין שורש להם וזה שבהניחנו עולמות רבים הודינו במקום הטבעיים בעולם עולם כאלו תאמר הארץ תבקש מרכזה אשר בעולמה והאש יבקש מרכזו אשר בעולמו וזה מבואר בנפשו. והנה זה מספיק בדרוש הזה.

הדרוש הג' אם הגרמים השמימיים חיים מדברים:

והנה יש פנים מהראות לכל הצדדין אם מצד החיוב יש לו פנים מהראות מהם כי למה שהתבאר מתנועותיהם היותם ביותר שלם שבפנים להשלים בתמידות מה שבכאן הוא מבואר בהם שהתחלתם מצייור שכליי והנה יראה היותם משיגים זה הציור וזה שאם הנחנו אותם בלתי מצויירים הנה לא ימלט מהיות זה הסדור הנפלא בהם אם על דרך הטבע כמו העניין בתנועות היסודות או מפאת מכריח יכריחם על זה הסדור כי מן השקר שיהיה בקרי להיות הסדור הזה הנפלא תמידי ומדובק להשלים מה שבכאן. וכבר יראה שהוא מן השקר שיהיה על דרך הטבע וזה שאנחנו נראה התנועות אשר על דרך הטבע שיש להם דבר ממנו הוה התנועה ודבר תהיה אליו התנועה כמו הענין ביסודות ובשאר מיני המורכבים שאינה בעלי גשם וכן גם התנועה במקרה כשהיו על זולת מקומה והמנוחה להם במקומו' הטבעי' ובגרמים השמימיים אין בהם דבר ממנו התנועה ודבר אליו תהיה התנועה וזה שמה שממנו יתנועעו אליו יתנועעו וגם לא נמצא להם מנוחה בכל זה הזמן הארוך ולזה יראה שא"א בזאת התנועה שיהיה בדרך הטבע והוא מבואר ג"כ שאינה בדרך ההכרח כי מה שזה דרכו אינו מתמיד ולא ימצא ממנו אלא מעט וזה הפך מה שיראה ממנה ועוד שאנחנו נמצא בדרך הטבע שישים בדבר דבר מה מהדברים תחלה לפיעולות המסודרות מהם וכל אשר היה הדבר יותר נכבד היתה ההתחלה יותר מספקת ולזה תמצא שהאדם יותר מספיק כשיוסדרו ממנו הפעולות הצריכות לשמירת גופו ומינו משאר הב"ח והב"ח מהצמחים כמו שתבאר זה כלו בספר ב"ח וכאשר התבאר זה והוא מבואר מהגרמים השמימיים שהם יותר נכבדים משאר הדברים הטבעיים הוא מבואר שהוא ראוי שישים הטבע בהם התחלה לעשות פעולותיהם יותר מספקת משאר דברים הטבעיים וזה אמנם לעצם מדרגתם והיותם שלמי ההויה ועוד כי אם היה על צד ההכרח יחוייב שיהיה המכריח גשם כי איך יהיה לגרם השמימיי אופן מה השתעבד לשכל המניע אם לא באמצעות גשם. ולפי שהתבאר שהגשם לא יניע אלא בשיתנועע הנה יחוייב שיניע בבחירה להיות בעל נפש ואם מצד נפש אחר מכריח ולפי שלא ילך לבלתי תכלית הנה בהכרח שיכלה אל מתנועע בעל נפש וכאשר היה זה כן הנה ראוי שיונח כן בתחלת העיון למה שהטבע לא יעשה דבר לבטלה ולזה הוא מבואר בהם שתנועתם על צד הציור והבחירה להשלים מה שבכאן ומהם שפשט הכתובים מורה על היותם משיגים אמר השמים מספרים כבוד אל וגו' הנה מאלו הפנים יראה צד החיוב ואולם צד השלילה יש לו גם כן פנים מההראות מהם שלפי שהיו הגרמים השמימיים חמריים ואנחנו נראה בהשגות החמריות שהם נקנות באמצעות החוש והיו הגרמים השמימיים בלתי בעלי חוש להיותם בלתי בעלי איכיות כמו שבא זה בספר שמים ועולם הנה א"כ א"א שיצויירו ומהם שאם היה שיציירו תהיה תנועתם ע"צ התשוקה והבחירה להשלים הנמצאות השפלות ולהיותם פועלים לתכלית ידוע יתחייב שישיגו פרטי תנועות הכוכבים וחדושי הזויות והמזגתם אשר בהם יתישר

הנעת התכלית ולפי שהשנות הפרטיות לא יצוייר הגעתם בזולת החוש הנה א"כ אי איפשר שתהיה תנועתם ע"צ הציור הנה מאלו הפנים יראה צד השלילה ולפי שיש פנים מההראות לכ צדדי ראוי שנברור מהם הצודק מהבלתי צודק ונאמר אמנם הטענה הא' לצד החיוב בלתי נותנת האמת בדרוש וזה שאנחנו נראה בתנועות הטבעיות הפכיות וחליף מה וזה שהיסודות מהם שהתנועה אל האמצע ומהם שהתנועה מן האמצע וכאשר היה זה כן מה המונע שתהיה התנועה הטבעי לגרמים השמימיים סביב האמצעי וג"כ אם היה שביסוד המנוחה להם היא טבעיים כאשר היו במקום הטבעי מה המונע שבגרמים השמימיים תהיה התנועה להם היא הטבעית ושתהיה ביניהם וכן היסודות שתי חלופים כאשר נמצא ביסודות עצמם חלוף בתנועתם ובמנוחתם וגם כן מה שנאמר במניעת היות תנועתם על צד ההכרח למה שהוא ראוי שישים הטבע בהם התחלה יותר מספקת משאר הדברים הטבעיים לעצם הדרגתם הוא נערך אל הדרוש וזה שאם היו הגרמים השמימיים גופיים הנה מדרגת הנמלה להיותה ב"ח גדולה מהם כי היסודות להיותם גדולי הכמות אינם בשעור מהחשיבות כמו הב"ח וכל שכן האדם ואם הוא קטן הכמות מאד ביחס אליהם ועוד שכבר יראה שלא ימלט העניין מחלוקה בגרמים השמימיים וזה אם שתהיה להם טבעית המנוחה והתנועה עד שאם היה כן יחוייב בהם שינוחו ויתנועעו יחד ושקר גם כן שתהיה להם המנוחה טבעית שאם היה כן לא היה איפשר בהם שיתנועעו אלא מפאת מכריח והוא מה שברחו ושקר גם כן שלא תהיה טבעית לא התנועה ולא המנוחה וזה שלא ימלט מהיות הטבע שם בהם התחלה שיתנועעו ו נוחו אם שלא שם בהם כח על זה הנה לא יתוארו לא בתנועה ולא במנוחה והיה נמנע בהם שיתנועעו ואנחנו נראה אותם מתנועעים תמיד מבלתי שנרגיש להם מנוחה בכל הזמן הארוך שהועתקו אלינו קורותיו · ואם יאמר אומר שהתנועה להם איננה טבעית אבל בחירית להשלים מה שבכאן מהנמצאות השפלות כמו שנמצא באדם ובבעלי חיים שיש להם תנועה בחירים אמרנו לו שאנחנו לא נרחיק היות התנועה באיכות אבל אומר שאין המלט מהיות טבעית וזה שאי איפשר מבלתי ששם הטבע בהם התחלת התנועה בכלל כמו שיצדק באדם ובבעלי חיים שצד התנועה בחיריי אבל התנועה בכלל טבעיות להם וכאשר התאמת שהתנועה אשר לגרמים השמימיים טבעית הנה לא יחוייב שתהיה צד התנועה בחיריית אלא ששם הטבע התחלת התנועה בהם להשלים מה שבכאן ולזה התבאר שהטענה המחייבת בדרוש והוא שעשאה הפלוסוף ונמשכו אחריו מפרשי ספריו וקצת מחכמי אומתנו בלתי נותנת האמת לצד המחייב ואמנם הטענה הב' שיסודה פשט הכתובים איננה מחייבת גם כן למה שאין ספק שנאמרו על צד השיר וההמשל עוצם הוראתם על כבוד השם יתברך וכמו שאמר על צד השיר אז ירננו עצי היער ורבים זולתו ואמנם הטענות שנאמרו לצד השולל עם שחייבו שלא יצוייר בהם השנות פרטיות הנה לא ירחיקו שלא יצוייר ציור כולל מפאת מניעם שהם מתנועעים להשלים מה שבכאן ולזה הוא מבואר שדלתי החקירה ננעלות בדרוש הזה ולזה מה שיראה שאין להוציא הכתובים וסדור אנשי כנסת הגדולה מפשטן וכ"ש אם היה פירש אופנים וחיות הקדש הנזכרים במרכבת יחזקאל. ובסדור לברכות הגלגלים והככבים ודי בזה הדרוש השלישי :

הדרוש הד׳ אם יש לתנועות הגלגלים השמימיים מבוא והנהגה במשפט האדם .

ואמנם לפי שהתבאר בטבעיות שהגרמים השמימיים מניעים היסודות ומרכיבים אותם ומשפיעים במורכבים כח והכנה אל שיקבלו צורותם הטבעיות. ואין ספק שימשכו מזה מדות ורשמים לפי המזגת המורכבים ההם מהאיכיות הד׳ עד שימשך מזה גם כן שישימו קצת בני אדם אל שיקבלו השפע האלהי הנבואיי לפי הכנת יצירתם הטבעית הנה לא נפל ספק במין הזה מן ההנהגה במשפטי האדם אבל במה שלא יתחייב מהמזגת האיכיות הד׳ כאלו תאמר היות האדם עני או עשיר מצליח בקניינים ומוצא מטמונות או החפך בעל נשים רבות או אחת וכ״ש צדיק או רשע הנה נפל הספק בכיוצא בזה אם יש הנהגה ומבוא לגרמים השמימיים כו והנה הצד המחייב נתפרסם לבעלי משפטי הככבים שנתאמת להם עם השנות רב שלפי מערכות הככבים בבתיהם ומבטם קצתם אל קצתם והדבוקים והנה התנאים זכרום יתחייבו הדברים ההם ואם היה שאי מבוא לאיכיות הדברים. ואולם צד השולל יש לו גם כן פנים מההראות מהמן שלפי שהתבאר של כל דבר טבעי היה או מלאכות ד׳ סבות והם הפועל והחמר והצורה והתכלית הוא מבואר שאם היה לגרמים השמימיים כח והנהגה באלו העניינים הנה היה זה הפעל לבד בתנאי שיהיה החמר נכון ומזומן ולזה יראה שלא יתחייב מהנהגתם לבד מציאות הדברים ההם שאם היה מתחייב לא היה החמר בעל אפשרות ומהם שהוא ידוע שסבות הדברים מהם טבעיות ומהם חצונית ומהם מקריות ואלו היו הדברים מוגבלים ומתחייבים מהנהגת הגרמים השמימיים לא היה המקרה מקרה ולא הרצון רצון. ומהם שהוא ידוע שהעצומים הנבדלים מחומר גדולי הערך מהעצמים החמריים עד שלפי האמת הנפרדים הם הפועלים והחמרי.ם הם המתפעלים ולפי שהיתה נפש האדם אצולה מן העליונים איך יתכן לגרמים החמריים לפעול בהם ומהם שאם היו ענייני האדם בחיוב הנה מצות התורה ואזהרותיה לריק והיה הגמול והעונש בלתי ראוי ומהם שאם היה לחלק הזה אמות מה הנה יחשב שלא היה ראוי להרחיק החלק הזה כמו העוננות והניחוש שכבר יראה שהחלק הזה לבד הוא שאסרה התורה ר״ל החלק שאין לו התלות במזג ובטבע האיכיות כמו שפירשו עונות שעה זו יפה לצאת מלשון עונות וניחוש כגון צבי הפסיקו ואולם לפי שהצד המחייב יתבאר מן החוש עם השנות לב ובייחוד מהטלסמאות והלוחות הניחו בעלי המשפט שאינם דברים נמשכים לאיכיות הד׳ הנה אלו היו פנים מההראותם לצד השולל ספקות לצד המחייב וראוי שנשתדל בהתרם ונאמר שהטענה הראשונה אשר יסודה אפשרות הנמצא בדברים לא תבטל הנהגת הגרמים השמימיים לב׳ סבות הא׳ שעם היותם פועלים במורכבים בעלי אפשרות הנה האפשרות להם מצד עצמם והחיוב מצד סבותם כאלו תאמר שחמר הכסף לו אפשרות שיהיה גביע או טבעת וכשהאומן פועל בו צורת הטבעת הנה מחוייב שיהיה טבעת מצד הפועל. אבל נשאר האפשרות מצד עצמו והב׳ שעם היותם פועלים ומכינים החמר אינם פועלים בהכרח ובלבד באדם שהוא בעל שכל ובחיר׳ כאשר הארכנו בכלל הה׳ מהמאמר הב׳ ובזה הדרך בעצמו יסולק הספק הב׳ הנתלה בדברים המקריים והרצוניים. ואולם הג׳ הנתלה במעלת הנפש המשכלת הנה כבר אמרנו שהבחירה למעלה מן המערכת ואפשר לאדם להיות מושגח השגחה פרטית ינצח בו המערכת כמו שנתבאר זה במה שאין ספק בו במאמר הב׳ והג׳ ושם ביארנו איך היה המצות והאזהרות לתכלית נפלא והותר הספק הד׳ ואולם הה׳ הנתלה בהרחקת התורה החלק הזה הוא ממה שיסל התרו וזה כי העוננות והניחוש ממה שיביא המון העם לסלק מעליהם הבטחון בש״י ולבטל ההשתדלות וזה לסכלותם בסוד אפשרות הדברים

וחיובם אבל יחשבו שהדברים כלם מחוייבים במוחלט ושהחריצות בדברים שקר והוא שקר מבואר אין ספק באמתתו ובזה נסתלקו הספקות מהדרוש הזה ונתבאר הצד המחייב והוא מה שהסכימו חז"ל במקומות הרבה מהתלמוד עם שחייבו שהמושגה האמתי הוא למעלה מהמערכת כמו שהוא האמת בעצמו. ודי בזה בדרוש הד':

הדרוש הה' אם יש לקמיעות והלחשים מבוא בפעולות האדם:

הנה אם היה מחכמי אומתינו והרחיקו מאד שיהיה להם מבוא כלל אבל החזיקו המאמין בהם. לאיש שוגה ופתי אמנם אנחנו לא נכזיב החוש ומה שנתפרסם לרז"ל במקומות רבים מהתלמוד אלא שצריך שנשתדל בהתר הספק הזה החזק והוא המראה פנים לצד השולל והוא איך יגיע הפועל המכוון מהפועל בקמיעות או בלחשים אשר הוא פועל חוץ מהמנהג הטבעי. וזה שכבר התבאר במה שאחר הטבע שכל דבר שיוציא זולתו מהכח אל הפועל הנה ימציא לו בפעל מה שנמצא למתפעל בכח ולפי שהוא מבואר שאין בקמיעות והלחשים דבר בפועל ממה שיכוין בהם. הנה אם כן אין הקמיעות והלחשים הפועלים לזה הפועל ומזה הצד בעצמו. יתבאר שאין הגשמים השמימיים הפועלים וזה שאין יחס בינם ובין הקמיעות והלחשים. וכבר יראה שהשם יתברך ויתעלה שמו לעד איננו הפועל. וזה מפנים מהם שלמה שהמבואר מהפעולת האלה שהם מיוחסות לרצון הפועל יתחייב אם כן שיהיה השם יתברך וישתבח שמו לעד נמשך גם כן והוא מגונה מאד. ומהם כי לפי שהפעולות המכוונות החם מהם לטובה ומהם לרעה יתחייב שיהיה השם יתברך מסכים אל הרע ההוא חלילה ומהם שאם היה השם יתברך פועל והוא מבואר באלו שהם מפועל הבחירה והרצון לאדם יתחייב אם שתהיה לו יתברך חדוש רצון והוא נמנע בחקו ואם שיהיה כן מרצונו הקדום בעת ההיא ויבטל טבע האפשר למה שיהיה רצון האדם בו מחוייב ומוכרח בלתי רוצה התבאר א"כ שאין הש"י הפועל והוא מבואר שאין אדם הוא הפועל וזה שהוא מן המבואר בו שלא יפעל דבר חוץ מהמנהגת הטבעי במה שהוא אדם וכאשר יפעלהו יחוייב שיפעלהו באמצעות הקמיעות והלחשים ולזה איזה התיחסות ביניהם ובין הפועל המגיע מהם מי יתן ואדע ואמנם הספק הזה ואם הוא חזק אין התרו ממה שיקשה וזה שכבר יראה שהפועל הקרוב לפעל הזה המגיע מהקמיעות והלחשים איננו אחד בכלם אבל הוא מתחלף בהם. מהם שהפועל הקרוב הוא הגרמים השמימיים ומהם שהפועל הקרוב הוא הש"י ואמנם ישתתפו שהקמיעות והלחשים להם במדרגת הכלי וזה שמהם יש בהם קשר ותנאי שיהיה הפועל להם חכם וירא חטא ושיעשה פעולותיו באופן מהקדושה והטהרה והמחשבה הנכונה אשר זה וכיוצא בו מין ממיני התפלה והעבודה אשר כבר התבאר שיועילו לו ולזולתו ואמנם המעשים ההם חקויים ועמודים אשר בהם ישענו המחשבות ולזה היו הקמיעות והלחשים במין הזה במדרגת הכלי למה שיקבע האמונה והמחשבה בלבות בעליהן אשר באמצעותם יפעלו. ומהם שאין בהם תנאי וקשר שיהיה הפועל ירא חטא ושאר התנאים והמין הזה איננו רחוק שיהיו הפועלים הגרמים השמימיים ושיהיה המעשים במדרגת הכלי. וזה אמנם לקשר והתייחסות אשר בין הגרמים השמימיים והנמצאות השפלות. וזה שאנחנו ואם היה שנסבל זה התייחסות והדמיון הנה אין המלט מהתייחסות מה ביניהם. ואם היה שהפלוסוף דמה שאינם בעלי איכות. ולפי שההתייחסות הוא אם עצמותי ואם מקרי והוא מבואר להלוף עצמותם ולרחקם קצת מקצת שאיננו

עצמותי הנה יהיה בהכרח מקרי וההתייחסות הזה המקרי הוא בהכרח דומה לאלו האיכיות אשר לנמצאית השפלות. ואולם איך יתבאר זה הנה ממה שאומר מה שאנחנו נראה שהשמש יחמם האויר והירח יקרר אותו ואם היה שהתבאר בככבים שאינם בעלי איכיות הללו והוא מבואר בכל דבר שיוציא זולתי מן הכח אל הפעל בדבר מה שהוא נמצא לו בפעל מה שנמצא למתפעל בכח לא אשער איך יתיחם החום והקור השמש והירח אלא א״כ נאמר שניצוץ השמש מתיחס לטבע החום וניצוץ הירח מתיחס לטבע הקור ואולי שיהיה לשינוי טבעיהם רושם בזה ואיך שהיה אחר שהניצוצים מתיחסים להם יחוייב בהכרח היותם תחת סוג א׳ מהאיכיות וזה כי הוא מבואר בדברים שאינם תחת סוג אחד שהם בלתי מתיחסים כי אין יחס בין המתוק והלבן כל שכן בין המתוק והשטח ולזה הוא מבואר שאנחנו ואם נסכל האיכות או האיכיות שיתוארו בהם הגרמים השמימיים הם מתיחסים עם אלו האיכיות אשר בנמצאות השפלות עכ״פ ואיך לא והנה ענייני הטלסמאות והלוחות המספרות התאמת עניינם בהשנות רב ואם לא היה ההתיחסות והדמיון אשר בין הגרמים השמימיים והנמצאות השפלות לא היה ענין להם ולמה ונרחיק אם כן ענייני הקמיעות והלחשים אלא שלהתיחסם בגרמים השמימיים וביניהם יגיע באמצעותם השפע מהם והנה הם במדרגת הכלי לפעולות ההם והוא קרוב שיעזור לזה עזר גדול ציור הפועל והוא אמרם בכיוצא בזה אתמחי הברא ואתמחי קמיעא וכבר התבאר התיחסות והדמיון ממה שנראה מתנועות איסודות בסבוב וזה שהדבר מוסכם עליו היות יסוד האש יניעהו השמש והנה ש״א שיניעהו על צד הדחיה וההיתוך לג׳ סבות הא׳ לרחוק׳ זה מזה והב׳ מהשמש לא יתואר במקשיות ורכות הג׳ להיות השמש קבוע בגלגלו בלתי ממיר מקומו אין המלט אם כן להיות ניצוצו מחמם האש ומניעו אין המלט אם כן מיחס והדמיון :

הדרוש הששי בסדיס

ולפי שמציאותם מבואר בתורה ובדברי רז״ל עם שנתפרסם ונמשך באומות ונתאמת אצל החוש הנה העיון בהם בשני עניינים אם במהותם או בתכלית מציאותם ולפי שאין לנו מבוא בידיעה בסבותיהם הנה דרך החקירה בעניינים אלו מן המאוחר אל הקודם והוא הנמשך והמפורסם בהם ואומר שמה שנתפרסם בהם ד׳ עניינים הא׳ ידיעה בעניינים ההוים והעתידים הטבעיים למה שבאמצעותם תגיע הידיעה לאדם הב׳ בקשת הכבוד וההשתעבד להם שבאמצעות העבודות יתרצו ויעתרו לבקשת העובד כאמרו יזבחו לשדים לא אלוה וכמו שבא בספרי המלאכה ההיא הג׳ בחירת הרע כמה ההסתה לחטוא כמו השטן לאיוב והכזב הנמצא בהם כמו שבא בסנהדרין. הד׳ שיפעלו בתכלית הקלות ויתלבשו באנשות בפתע כמו שנתפרסם במעשים באו בתלמוד בזה אין צורך לזוכרם ולזה אומר כי למה שלהם ידיעה בדברים ההוים והעתידים אין חמלט מהיות בהם חלק שכלי ולמה שנמצא בהם בקשת הכבוד והבחירה אל הרע שהם דברים בהם נמשכים מהכח המתעורר הנה אין המלט מהיות היסודות הקלים גוברים בהם אם היה שיורכבו מהד׳ יסודות ואולי שהם מחלקים אישיים ואויריים והנה יסכים בזה הבחיר׳ אל הרע כי למה שהתבאר שהטוב במדות המצוע הנה אם היה האדם השוה המזג מארבע יסודותיו ומוכן ונאות לבחור בטוב והיו האדומיים בהם בעשנים וקנאים והדומים אל הכבוד והמעלה יותר ראוי לעוותם מן

המצוע ולזה היו אלה שיסודם אישיות ואויריות שהם בקצה האחרון ראוי להיותם בתכלית הגאוה והכעס והקנאה עד שיגיע ממנה להסית ולהדיח האדם כפי מה שאיפשר לו וזהו מה שאשער במהותם והוא מסכים אל מה שאחז"ל בהם שיש בהם עניינים כבני אדם ועניינים כמלאכי השרת ולפי זה יהיה תכלית מציאותם אל הטוב הוא אם לנסות בהם בני אדם ולשומם שלמים באמצעות נסיונם כאשר קרה לאיוב בסוף עניינו ואם להיותם כלי מפצו לממרים דברו כפי מה שתגזור חכמתו יתברך וכבר פשטה כת מהדברים יראו במהות השדים שבהם שכלים נבדלים ותכף הבראם הרגישו במעלתם ונטו אלא הגאו' אם שחרה להם ההשתעבד לו ית' שנתקנאו במעלת האדם השלם שהוא ידוע אצלם שהיה עתיד להיותם במדרגתם וזה אמנם היה לבחירתם שנבראו בעלי בחירה ורצון ובחרו ברע ולכן נענשו להתקיים ולהתמיד ברוע הבחירה. וזה אמנם יראה מאמר נפסד בעצמו וזה שהוא ידוע שהרע והחסרות יגיע מפאת החמר והטוב והשלמות מפאת הצורה וכל שכן היות הצורה צורה שכלית שהוא מן הנמנע אצלה שתבחר ברע ובחסרון והמאמר שנבראו בעלי בחירה ורצון כאשר נבין בו טוב הרצון בשלמות והתענוג בו הוא אמר אין ספק בו ואם נבין בו היותם בעלי בחירה ושאיפשר להם לפעולת הטוב והרע הוא דבר בלתי מצוייר בחק השכל ועוד שהחטא הזה בהם לא ימלט מהיות אם בעת הבראם ואם אחר הבראם ולפי שהוא נמנע בעת הראשון שנבראו בו למה שהיגיעה לחטא היה למה שהרגישו במעלתם ובכלל למה שהחטא היה מפעל מה מהפועל עכ"פ צריך שיקדם לו הפועל בזמן ולזה מה שמחוייב שהיה החטא אחר הבריאה יחוייב אם כן שעמדו זמן בשלמות בלא חטא ולפי שהוא מבואר בהם שאין להם הפך ואין המלט מחדוש סבה להפיך רצונם אל החטא ורוע הבחירה והיה שחדוש הסבה הוא נמנע בשכל הנפרד הפשוט הוא מבואר שהחטא בהם נמנע וכ"ש לפי הנחתם שיראו ששאר השכלים יתקיימו והבוטחו מאתו יתברך בטוב הבחירה תכף הבראם שהיה ראוי שיובטחו אלו גם כן בטוב הבחירה אחר שעמדו זמן מה בלא חטא ולפי שהדברים נעלמים ושערי החקירה כמעט נעולים אין לנו לזוז מקבלת רז"ל ר"ל שאמרו שיש בהם דברים כבני אדם ודברים כמלאכי השרת ודי בזה הדרוש הו':

הדרוש הז' אם תעתק נפש האדם אל תאלל והוא שיקראוהו כת מהחכמים גלגול

ואמנם לפי שהתבאר במה שקדם שנפש האדם עצם שכלי מוכן היה נראה שההעתק בה דבר בטל כמו שקנה קצת מושכלות בפעל וזה שכבר יתחייב בשני שיולד משכיל בפעל בזולת למוד והוא הפך מה שנראה בחוש בכל זמן החול' שהועתק אלינו קורותיו האלהים אלא כשיהיו המושכלות אשר קנה נעדרות ממנו ברצון האל לתכלית ידוע אצלו שהכת האומרת בו יסודה הקבלה הנה דלתי החקירה ננעלות בו ואם קבלה נקבל בסבר פנים יפות ודי בזה בדרוש הז':

הדרוש השמיני אם תשאר נפש הנער שאינו חייב במצות:

ולפי שהתבאר במה שקדם היות הנפש עצם שכלי מוכן כבר יראה היות חשארותה איך שהיה מקטנות הגוף וגדלו לפי מה שדובר מהיות ההשארות

לגמול העבודה אם לא תשיג לעבור כבר ראה מניעות השארותה והיה ראוי שתשוב למקירה כשאר חלקי החמר השכיל ליסודותם ולא תשיג השארות בעצמה כמו שהעירונו על זה בכלל הב' מהמאמר הג' אלא שלפי מה שקבלו רז"ל משתתחיל לפקוח עין שכלו והוא שרמזו משידע לומר אמן והוא כאלו אמרו קטן היודע למי מברכין למה שהמלה הזאת מדרגה לענותה אחר הברכה ולזה היה כאלו אמרו משידע לקבל הברכה ולענות אחריה יזכה להשארות וזה גם כן באמצעות זכות המילה והכנסו בבריתו של אברהם אבינו :

הדרוש התשיעי בגן עדן וגהינם :

והנה לא נפל ספק במציאותם למה שג"ע מציאותו מבוארת בתורה ובמקומות בתלמוד ואמנם גהינם אם היה שאין מציאותו מבואר בתורה שבכתב הנה בתלמוד מבואר בהרבה מקומות על שמציאותו מפורשת ומקובל להם אבל מקום הספק הוא אם הם מקומות מיוחדין ליום הדין לגמול ועונש לנפשות לבד או אם הם משותפים לנפשות אחר ההפרד ולגופות בני אדם ליום הדין ואולם גן עדן להיותו ביישוב כמו שמפורש בכתוב יהיה משכן אדם וחוה קודם שמרו הנה יותר נאות וקרוב אל הדעת משיהיה משכן לצדיקים בגוף ונפש הזוכים לתחייה ואשר יהיו בזמן התחיה והנה יסכים בזה מאמר רז"ל עתיד הב"ה לעשות סעודה לצדיקים בגן עדן ועתיד הב"ה לעשות מחול לצדיקים וכבודו ביניהם וכל אחד מראה לו באצבעו יורו בזה שהדבקות לזיו השכינה יהיה בשיעור שאף כשישתמשו בחושיהם לא יפרידו הקשר בשום צד אבל שהיה מקום מוכן לנפשות לבד הנה בזה המקום עיון להיותן רוחניות ויחשב בהן היותן מוגבלות בלתי במקום ויהיה א"כ גן עדן הצפון לצדיקים אשר נכפל בדברי רז"ל פשט מאמרם להיותו אחר המות מיד ירמוז בזה לגן עדן שלמעלה והוא הדבקות בזיו השכינה ואמנם ממה שנא' בקבלה בהגבלת זמן עונש הרשעים בגהינם יראה ממה שאין ספק בו שהעונש ההוא הוא אחר המות מיד. ולפי שבא במקומות רבים שהוא בעולם הזה השפל והוא המכונה במקומות במקרא. אבדון. שחת. תפתה. הנה יראה שהנפשות עם היותן רוחניות מקום יגבלם ויתפעלו בצער נמרץ וזה הצער כבר דברנו עליו במה שקדם שאין העיון חולק עליו ובכלל למה שהוא מוסכם מבעלי דיננו היותה מתפעלת מהערבות והשמחה באשר תשיג מה שבטבעה להשיג ראוי שתהיה מתפעלת מהיגון והצער כאשר לאין תשיג אותו ואינו רחוק שימשך מהצער ההוא הפסד וכליון באחרית וגם לטנופה בחמריות איננו רחוק שבעת המות תשאר עמה חמריות ואכיות מה בתכלית אשר בעבורו תשיג צער גם כן ותהיה מוגבלת במקום ולזה אי חלוק על קבלת רז"ל והתבאר גם כן שלא יחלוק עליו העיון ודי בזה בפירוש הנזכר :

הדרוש העשירי המכוון במעשה בראשית ומעשה מרכבה ואם הוא חכמת הטבע ומה שאחריו כמו שחשבו קצת מחכמי אומתינו :

ואמנם המכוון בהם איננו מה שדמו הוא מבואר בעצמו למי שהרגיל מאמריהם על זה אם להגדלתם המעשים במעלה וקדושה כאמרם דבר קטן הויות דאביי ורבא ודבר גדול מעשה מרכבה ואמרו במדרש רבי אליעזר בן

עזריה שנתעטף וישב וסבבה אש כל האילנות וזה אמנם לקדושת הדברים ומעלתם ואין במה שיושג במה שאחר דבר מזה וזה שרוב מה שנתבאר שם הם דברים בתכלית החולשה כמו שהתבאר במה שקדם. ואם למה שהפליגו רז״ל בהסתר אלו הדברים כמו שבא במשנה בפ׳ אין דורשין במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד והפליגו ספורי׳ בעונש המפורסם באלו העניינים עד שהם בעצמם היו נמנעים מללמוד עד עת הזקנה כאמרם בפרק ההוא תא ואגמרך מעשה מרכבה א״ל אכתי לא קשאי והנה אין בדבר מאלו רוצה לומר בחכמת הטבע ומה שאחריו דבר וחייב הסוד וההסתר האלהים אם לא יקרא מה שבהם מהכפירה הכפירה והריסה לדת האלהית סתרי תורה ואיך לא וההתעלמות ההוא כבר נתפרסם לבחורים ולקטנים וגם לזולתינו בבתי מדרשיהם הכוללים לבני עשירים ופחות וגם כן הרחיקו תכלית ההרחקה מה שהוא כנגד התורה בבנופיא והמון רבה. וממה שיחייב היות מה שדמו בריאה והזיה הוא שהוא ידוע שחכמת הטבע אצלם קודמת בסדר הלמוד בהכרח למה שאחרי כמו שנתבאר שם והנה בא בגמרא מעשה בשני חכמים שאחד מהם היה בקי במעשה בראשית ואחד במעשה מרכבה והתנו ביניהם שילמד כל אחד לחבירו הנודע אצלו ואחר שלמד האחד לאחד במעשה בראשית כששאל ממנו שישלים תנאו א״ל אכתי לא קשית וזהו מה שיורה בבירור שאין המכוון אצלם במעשה בראשית ומעשה מרכבה הטבע ומה שאחרי חלילה וכ״ש שהיו במדרגה גדולה מהתלמוד שהוא ביאור מצות התורה ומשפטיו האלהיים המקנים לאדם ההצלחה האמיתית ולזה יראה שהמכוון במעשה בראשית הוא כפשוט שהוא תאר מעשה היצירה והוא השתלשלות הנמצאות וקשר העליונים עם התחתונים אשר לא נודע סודו מדרך החקירה והוא עקר מה שבא בספר יצירה הידוע לאברהם אבינו והוא הרמוז בדרש לרז״ל בה״א נברא העולם שנא׳ באברהם בה׳ בראם ואמרו כי נברא העולם הבא ביו״ד שנאמר כי ביה י״י צור עולמים ולפי שהקשר והשתלשלות הזה כפי מה שקבלו רז״ל נתלה בשם המפורש יחייב העניין הזה סוד סתום ונסתר להגדלת השם ויראתו. ואמנם המכוון במעשה מרכבה הוא מה שאפשר השגתו מהעליונים וההשתלשלות קצתם עם קצת ולהיות העניינים ההם המקובלים בתכלית המעלה והרקות והבנת העניינים בחלקי מה שהם באלו העניינים יביא להריסה וירחיקו האדם מהצלחתו חויב בהם תכלית ההסתר והישוב אשר בעבור זה נמנעה החכמה ההיא מהבחורים לרתיחת טבעם וקלות תנועתם ומנעו לדרוש בהם אלא בתכלית ההסתר ובראשי פרקים. ואמנם צריך שיובן זה כשיבא לדרוש הכתובים הרומזים על זה וכל זה לקבוע בלב יראה לשומעים לא בעת הלמוד כי לא עלה על דעת שעניינים אלו שהחלוף בהם מרי עצום ימסרו בראשי פרקים בעת הלמוד וכל שכן בהיותם עניינים בלתי נודעים בחקירה אבל למי שקבל העניינים בעצמם הוא אשר כנוהו במשנה בשם חכם אמרו אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו הנה כשיבא לדבר עמהם בדרשות הכתובים ולייחס העניינים ההם אליהם ימסור בראשי פרקים אחר היותו הכם ואז יקל לו להבין מדעתו ישיב העניינים ההם על הכתובים ולהיות השם המפורש ונקודו ירמוז אל העניינים האלה היה הגדלת הש״י וקדושתו נמסר לכהנים ואסרו הקריאה בו ככתבו אלא להם ובמקדש לבד וזה אמנם להיותו מיוחד בהודאה על היכלת לפעול הנפלאות כמו שיורה זה אמרו ושמי י״י לא נודעתי להם ירצה שעם היותו נתראה עם האבות באל שדי המורה על הנהגתו וסדרו המציאות בכלל הנה לא נודע עמהם ר״ל לא נתפרסם עמהם מאד בדברים

יוצאים מהמנהג הטבעי ויורה זה גם כן השבעת הכהן את האשה בשם הזה ומחותו אותם במים עד שהיה נמשך הפעל הנפלא ההוא וכבר שהיתה הוראה בפירוש קדושת הלשון למה שהוא מורה חדושו ההויות כלן בתמידות כמו שנתבאר במאמר הג' והיה אות האיתן מורה על חיוב התמדת החדוש והוא סוד היכלת ויסודו ולזה היה השם בתכלית ההגדלה והקדושה ואין ספק שהיה הנקוד מורה על מעלת השם ההוא וגדולתו ונפלאותיו אשר בעבור זה היה ההעלם ראוי ומחוייב ובזה ראוי שיובנו דברי הרב המורה בפרקיו ואם לא יורה עליו פשט הלשון וזה שחיוב המציאות אשר אמרנו אין ההעלם ראוי בו אבל צריך שיתפרסם להמון האנשים והנשים ועם היות יצאנו קצת מכוונת הפרק ראינו לזוכרו בכאן להיות השם הזה לפי המעט המושג ממנו יסוד מעשה בראשית ומעשה המרכבה לפי המכוון בו בדברי רז"ל והוא מה שרצינו לבארו :

הדרוש הי"א אם השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד אם לא :

והנה צד ההיו' מפורסם אצל הפלוסופי' שהם יראו כי כן למה שהשכל בפועל ואיננו נאחז במקום ואיננו דבר זולת ההשכלה והמושכל ואשר הופשט מהדבר המושכל איננו זולת ההשכלה דתבאר אצלם א"כ היות המשכיל והשכל והמושכל דבר א'. ואמנם יתחייב להם זה בשכל הנפרד שהוא בו בפעל תמיד והוא מבואר שיתחייב זה בשכל האנושי בהיותו בפעל וכבר האריך בזה הרב בחלק הא' מספרו . ואולם צד השלילה יתבאר כן למה שיתחייב מהניחנו השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד שהשכל יתעצם במה שישכילם . והתבאר במה שקדם שקרות זאת ההקדמה למה שיתחייבו ממנו בטולים רבים . הנה אם כן כשהיה שכל האדם משכיל בפעל אי איפשר שיהיה המשכיל והמושכל דבר אחד למה שהמשכיל הוא דבר זולת ההשכלה אלא שההשכלה מתחייב במשכיל חיוב עצמי ולזה הוא מבואר שקרות זאת ההקדמה בשכל האנושי אף כשנניחהו שכל בפעל גם בשכל הנפרד יתחייב כן שההשכלה תאר עצמי ולא עצמות ובזה נעמדו רגלי המון הפלוסופים שלא בהנו בין עצמות לתאר עצמי והפלא מהם שלא ימלט הדבר מחלוקה אם שההשכלה במושכלים מתחלפים דבר אחד בעינו אם לא ואם היה דבר אחד יתחייב שהמושכלות יהיו דבר א' בעינו למה שההשכלה והמושכל דבר אחד בעינו וכבר הונח מתחלפים ויתחייב גם כן שכשידע האדם מושכל אחד ידע כל המושכלים אחר שהם דבר אחד בעינו ואם אין ההשכלה בהם דבר אחד בעינו יתחייב שהשכל יהיה מורכב ממושכלים מתחלפים ואם הם עצמים היה מורכב מעצמים רבים וכל זה בתכלית הבטול והנה זה מספיק בדרוש הזה:

הדרוש השנים עשר במניע הראשון :

וזה אם המניע הראשון עלול מהעלה הראשונה או אם המניע הראשון הוא יתברך ולפי שנחלקו בדרוש הזה גדולי הפלוסופים וזה שבן סנא ואבונצר ורבי משה בן אלאוי שהכריע עמהם יראו שהמניע הא' עלול ממנו יתברך. ובן רש"ד יראה שהוא יתברך המניע הא' הנה ראוי לבאר דעתם בקצרה ומה הגיע אליהם במחלקת הזה ויתבאר מזה שיסוד המחלקת הוא רעוע וזה שהם קבלו שתי הקדמות א' שהעלה הראשונה היא

בתכלית הפשיטות הב' שלא יתחייב מעלה אחת פשוטה כי אם עלול אחד פשוט ולזה יראו קצתם כי למה שהיה השכל הראשון הוא הסבה לגלגל הפועל התנועה היומית והיה הגלגל מורכב הרכבה מה יתחייב שמניעו מורכב הרכבה מה למה שהתבאר בהקדמה הב' שמה פשוט לא יתחייב כי אם פשוט ולפי שמחוייב המציאות פשוט בתכלית הפשיטות כמו שהתבאר בהקדמה הא' הנה אם כן המניע הראשון איננו מחוייב המציאות ולפי שכל מה שזולת מחוייב המציאות עלול לו הנה המניע הראשון עלול למחוייב המציאות וזהו דעת ב"ס ואבונצר ורבי משה אלאוי שנמשך עמהם · אמנם בן רש"ד עם שהוא יודה בהקדמות יראה שהמניע הראשון הוא מחוייב המציאות שהוא אמר שההקדמה השנית צודקת בסבת פועלת אבל בסבה צוריית אינה צודקת ולפי שהמחוייב המציאות סבה צוריית לנמצאות לא יתחייב הפשיטות לעלול הא' והוא יבאר שהוא יתברך אינו סבה פועלת נתלית פעולת' בהוצאת הפעל מההעדר אל המציאות וכאשר יצא אל המציאות לא יתלה בו פעולת הפועל ולפי שהפעולה אשר בהוצאה אל המציאות שינוי ב"ת והפעולה הב"ת אי איפשר שתיוחס אל הנצחי כי הנצחי ימצא תמיד על שלמותו האחרון ואיננו א"כ פועל עת ובלתי פועל עת יתחייב אצלו אם כן שהמחוייב המציאות איננו סבה פועלת ולזה לא יתחייב שהמניע הגלגל האחרון יהיה עלול ממנו ואמנם החכם רבי משה בן אלאוי ז"ל יראה שזה אמנם יצדק על המהות לבד לא על הפועל בשלוח ואמנם הוא כל מה שיתלה בו מציאות דבר מה אי זה מציאות היה נצחי או בלתי נצחי ולזה הכריע שהמניע הא' הוא עלול מן הסבה הראשונה. הן אלה קצות דרכם בקצרה והוא מבואר שהיסוד רעוע למה שההקדמה הב' אמנם תצדק על צד החיוב אבל אחר שהתבאר במה שאין ספק בו שהפועל פועל על צד הרצון וההטבה לא יתחייב היות העלול פשוט והוא מבואר למעיין בזה הספר אך אמנה להיות קבלת רז"ל שהמלאכים נבראו ביום ראשון אין לנו לזוז מקבלתם. וכל שכן שהוא מסכים עם העיון ודי בדרוש הזה:

הדרוש השלש עשר בהמנעות השגת אמתת מהותו יתברך אם הוא מצד התורה לבד או אם יסכים בו העיון. ואם היה שיסכים בו העיון אם יש להמנעות היה טבע קיים באופן שלא יצוייר בו אפשרות:

ואומר למה שהיה מוסכם מרוב המון הפלוסופים היות השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד כבר יראה שהעיון יסכים אצלם בהמנעות הזה ושהוא באופן שלא יצוייר אפשרותו וזה שאם היה המהות מושכל לזולתו הנה היה הזולת המשכיל עם המושכל דבר אחד חלילה אלא שההקדמה הזאת מבוארת הבטול כמו שקדם לנו במקומות מזה הספר ולזה עם היות המנעו מחוייב מצד התורה כאמרו כי לא יראני האדם וחי והיה העיון מסכים גם כן אל שאין דרך ומנח לזולתו לעמוד על אמתת מהותו הנה איננו באופן שלא יצוייר המנע יכלת השם עליו על צד חמופת ואולם יסכים בזה אנקלוס שתרגם וחי ויתקיים מסכים עם מה שנאמר במקום אחר מות נמות כי אלהים ראינו ולפי זה איננו רחוק שבקש משה השגת המהות על צד הפלא אלא שלדעת הרב המורה ז"ל לא יצוייר אפשרות בשום צד להיותו מודה בהקדמה ההיא רוצה לומר היות השכל והמשכיל והמושכל אחד ולפי דבריו הבקשה לדעת מהותו רחוקה

מאד ממדרגת משה אמנם איך שיהי' אין הכרח לתרגום אנקלום שההשגה לשכלים הנפדדים באמתת מהותו לזה שכבר בארנו שהבקשה בראיית הפנים רמז אל התארים העצמיים שלא עמד המופת על המנעות אפשרות השגתם ולזה תרגם אנקלום וחי ויתקיים זה ומה שראינו מספיק בדרושים אלו ובו נשלם המאמר [הרביעי] מהחלק הזה הראשון המכונה באור י"י. [והיתה ההשלמה בחדש ז'ו שנת מאה ושבעים לפרט האלף הששי ליצירה בסרקוסטה אשר במלכות ארגון]

ותהלה לאל לבדו ומרומם על כל ברכה ותהלה אמן ואמן. בריך רחמנא דסייען עד כאן. הוא ברחמיו יזכנו להבין ולהשיג האמת אמן אמן ואמן:

אלה המה דברי המדפיס הראשון ספר זה. זה הפסוק נדפס באותיות מרובעות סביב לציור שהי' אותם המדפיס וסימני דהיינו בתוך מרובע ציור כדור הארץ עומד על אוגן [אנקר] שהוא סימן לבטחון. קוי יי' עד אבר על צד ימין הקורא, וכנשרים עד ייעפו על צד שמאל הקורא והכתוב קויתי הוא בתוך הציור למטה על האוגן על תמונת מגילה (ראללע) ואצל האוגן למטה בצד שמאל אות A ועל צד ימין V והוא שם המדפיס: Abraham Vesquo, והאחר תם ונשלם עד אמן הוא למטה מזה באותיות רש"י :

"וקוי יי' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו:

קויתי יי' קותה נפשי ולדברו הוחלתי:

A V

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם היום יום ג' י' אלול שנת שט"ו העם ולקטו לפ"ק פה פיררא אשר תחת ממשלת הדוכוס דון אירקו"לי דאיס"טו יר"ה. נדפס בבית כמ"ר אברהם ן' אושקי יצ"ו ספרדי. עד הנה עזרוני ה' כן יעזרני להרביץ תורה בישראל והיינו גם אנחנו ממצדיקי הרבים והפצו בידינו יצלח אמן:"

[אמר המדפיס לעיל בפרק המשיח כשמזכיר השנה שהי' בו צ"ל כפי הכ"י "שנת אלף ושלש מאות שלשים ושבעה לחורבן הבית"]

[illegible]

[illegible] Abraham Yalqut [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] אשר היתה מבשלת [illegible]

[illegible]

[illegible]